Virághalmi Ferenc A király védenczei

230.622

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A

KIRÁLY VÉDENCZEI.

TÖRTÉNETI REGÉNY

KÉT KÖTETBEN.

IRTA

VIRÁGHALMI FERENCZ.

ELSŐ KÖTET.

SZERZŐ TULAJDONA.

GYŐRÖTT. 1862.

NYOMATOTT SAUERVEIN GÉZÁNÁL.

STERN J. IENŐ
PAPIRKERESKEDÉS
BUDAPEST VII.
DOBOZ UTCA 29. SZÁM

R 2

230622

R 1965

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1952. év B 3240 sz.

A

KIRÁLY VÉDENCZEI.

ELSŐ KÖTET.

STERN J. JENO
PAPIRKERESKEDÉSE ÉS DOHÁNYTŐZSDÉJE
BUDAPEST, VII.,
DEMBINSZKI-UTCA 29. SZÁM

A

KIRÁLY VEDENCZEI.

ELSŐ KÖTET.

STERN J. JENŐ
BUDAPEST, VII.

433

STERN J. JENŐ
BUDAPEST, VII.
DOHÁNYA-UTCA 29.

Egy kis történelmi rajz.

Bevezetésül.

Kálmán kormánya alatt Magyarországon az éjelek is voltak legalább oly világosak, mint Németországban akkor a nappalok.

Bartal.

A tizenegyedik században vagyunk.

Magyarország trónján egyike ült ama ritka fejedelmeknek, kik századokkal szokták megelőzni korukat s kiket ennél fogva a kor, melyben élnek, felfogni nem bir, vagy nem akar; az időnek urává lenni pedig nem adatott meg halandónak.

E fejedelem Kálmán király volt.

A nép elnevezte őt „könyves"-nek — mert akkor talán még nem találták fel azok számára a tudós nevet, kik a könyvvel bánni tudnak; — pedig a nép e bölcs fejedelmét ép ugy nevezhette volna el — s pedig méltó joggal — vitéznek is; mert aligha több babért nem gyüjtött ő a magyar fegyver dicsőségének oltárára, mint azok, kik utánna

sem bölcsek nem valának, sem pedig a könyvhöz nem értettek.

Épp az említettem század végén volt magyarhonnak ily királyra szüksége, ki bölcsessége s tudománya szövétnekével bevilágitson a lélek ama sötét tévetegeinek aknáiba, melyeket rút önérdek, vagy vak-öntudatlan butaság a bűn minden rémeivel kezde népesiteni a szeplőtlen keresztyén vallás rovására; ki az isteni, tiszta tan nyomdokaiban olálkodó ocsmány babonát felvilágosult lelke hatalmával tiporja össze s ne hagyja gyökeret verni népe szivében, melyet nagynak, szabadnak óhajtott látni s nem a szellemi rabszolgaság bilincsei alatt nyögőnek!

Kálmán király bölcs fejedelem s népének nem annyira ura, mint valódi atyja volt.

Művelt lelke undorral fordult el a gondolattól: hogy ész- és lelkileg holt néptömeg fölött suhogtassa korlátlanul kormányveszszejét; hisz az ily áldástalan uralomnak legreszketőbb rabszolgája az urnak gúnyolt zsarnok maga. — Ő felvilágosult, s minden babonás salaktól ment, vallásos népet óhajtott atyailag az önállóság, nemzeti jóllét s dicsőség révpartjába kormányozni.

S a nép megérté őt, mint gyermek a szelid apát. De a hatalmas, gőgös nagyok, — kik mint önbüszkeségök- s érdekük bálványzói, engedetlen alattvalói a királynak s követelő, kemény zsarnokai jobbágyaiknak remegtek a hatalmukat fenyegető erős

kar és bölcs főtől — ők gyülölték a királyt, ha nem is mindnyája, de nagyobb része; s ha nem is nyilvánosan, de titkon annál erősebben.

A király mindezt jól tudta; de tudta azt is: mikor és mit kell tudnia s látnia, rendesen az időre — e minden földi királynál hatalmasb urra — bizván a dolgok megérlelését.

Kálmán király egyike volt ama történelmi nagyságoknak, kik mint ragyogó nap tüntenek fel a magyar égen, fényt, világot s jótékony meleget árasztva maguk körül, de melyek, mint maga a természetes nap, nem valának mentek a foltoktól.

Az irigy kajánság csak a foltokat vizsgálta és mutogatta a bámész tömegnek, mig maga rettegve fordítá el arczát a fénytől, mely szemeit vala megvakitandó.

E sötétség madarai — főleg az akkori irástudók — a farizeusok édes testvérei — valának, kik külföldről hozott nemzetellenes terveik gátlóját, megsemmisitőjét látták Kálmánban; kiknek a népek vaksága éltető elemök volt, mint az undok varangynak a börtönök penészes sötéte; a felvilágosultság pedig a szúró napsugár, melyet az éjhez szokott szem kiállani nem volt képes.

Mi természetesb, minthogy ily egyének a megtévedett nagyságot letörpiték a gonosztevők undok sorába s mérges szinekbe mártott ecsettel utálatos szörnynek festék azt, kit a nemesebb, igazabb

lelkek tévedéseiben is, ha nem menteni bár; de legalább sajnálni tudtak; meg nem feledkezve az érdemekről, melyek, mint a nemzet jövő jólléte — s nagyságának alapkövei — maradandólag állanak a józan történész emlékébe vésve. De térjünk rövid történeti ecsetelésünkre, melyet igénytelen regényünk megérthetésére okvetlenül szükségesnek tartánk a szives olvasó előtt feltárni. — — — — — — — —

A keresztyénség tizenegyedik századának vége a vallási rajongás kora volt. Egész Európát egy eszme foglalkodtatta: a szent föld vissza foglalása pogány kezekből.

Szép és vallásos kegyeletü ez eszme; de nem okvetetlenül szükséges a népek akár lelki, akár anyagi jóllétére; mit az azóta lefolyt nyolcz század eléggé bizonyit.

A fejedelmek, kik ez eszme testesülését oly búzgóan pártolták, hihetőleg csak messze fekvő tért akartak Ázsia forró homokja alatt kerestetni azokkal, kiknek túlnépesült országuk földje már nem volt képes elegendő kenyeret teremni; vagy megszabadulni az ököljog ama kóbor lovagjaitól, kik nemesebb foglalkozás hiányában, erdőszéleken, védtelen kalmár népen gyakorlák vitézségöket s tölték meg izzadságos fillérekkel örökké sorvadozó erszényeiket.

Ez uton meg is menekült, főleg Németország e szabadalmazott rablók egy jó részétől, kik erős csapatokban Magyarország szép határain vonultak ke-

resztül kelet felé; hol barátságosan fogadtatva, hol a magyar fegyverek villámával rendre utasitatva, a mint egyiket vagy másikat kiérdemelték.

De ez idő tájban még egyetlen magyar agyát sem kapta meg a rajongó láz. A villanyos folyam elől elszigetelten csak a magyar és királya állott; sőt ott, hol a keresztes hadak zabolátlansága a még nem legerősebb alapokon nyugvó haza biztonságát meg ingathatta volna, a király fegyver erővel gátolta a csőcselék csoportok átvonulását.

Európa feljajdult e szörnyüségre; de a nagy király azért fegyveres kézzel állott őrt országa határán.

Vallástalansággal vádolák őt! . . Ő saját lelkébe tekintett s az Istenre bizta a vád igazságának megitélését . . .

Később megkinálták a vitézségéről elhirhedt magyar királyt az összes keresztes hadak fővezérségével, a püspökök által emlékeztetve őt atyja igéretére.

De a király nyugodt méltósággal utasitá vissza az ajánlatot, mondván:

„Apám igérhette a szent földérti harczot; mert ő szent volt; de én igen is gyarlónak érzem magamat ily nagy igéretet örökölhetni. Egyébiránt, — tevé hozzá — az én nézetem az, miként töltse be mindenki azon helyet, melyre Istentől híva van, Istent mindenütt lehet imádni, nem kell érte Jeruzsálembe menni. Én az Istenhez nem ellenségeim

halálaért, hanem népem boldogságaért szoktam imádkozni. S mig saját országomban bitófákat kell állitatnom a jog fentartásaért, addig nincs miért idegen népekre mennem, hogy őket a kereszt tiszteletére tanitsam. Azután itt közöttünk gonoszabb ellenségei vannak az Isten törvényeinek, mint maguk a hitetlenek, kik a szent földet megszállva tartják.“

E hazának nem volt szüksége ama légtisztitó zivatarra, mely a keresztes hadak neve alatt nehány század alatt Európát három millió embertől szabaditá meg, kik azalatt itthon egymást emésztették volna meg s kik nagy részének romlottsága érdemessé teendé e világrészt Sodoma és Gomorrha sorsára.

Magyarország gyakori pártharczainak daczára s annak, hogy népe még állott a müveltség azon fokán, melynél fogva egynémely nemzettel versenyezhetett volna; mégis oly egészséges és ép elemekből állott s ennél fogva oly életre való testté alakult, melynek nem volt hasonló érvágásra szüksége, hogy a dögleletes vért eltávolitsa.

Azonfelül a bölcs királynak főelvei közé tartozott, soha mély s fontos politikai ok nélkül csatát nem kezdeni.

S ez volt oka, mért nem ragadta e rohamos láz magával a magyar népet, jóllehet ez csaknem minden keletre költöző seregnek utjába esett.

De mint minden rosznak szükségkép kell a természet törvényei szerint jó oldalának is lenni;

úgy e hadak is, bár nem csekély kárt okoztak az országnak, még is legfőbb tényezői lőnek annak, hogy az ország egy rendes s begyakorlott hadseregre tőn szert, mely fegyverét a sokszor kétségbeesésig zaklatott kalandor hadak vitézségén edzé meg. S a hazának ez edzett fegyverekre nem sokára erős szüksége lőn.

A szent László király által ősi jogok alapján s az elhatalmazott fejetlenség alkalmával meghódoltatott testvér Horvátországban, — hol az alkirály a gyenge Álmos nem volt képes a nagyok dicsvágyát s a horvát nemzeti párt függetlenségi törekvéseit gátolni, — Péter a hatalmas zupán nyiltan kitűzte a lázadás zászlaját s nem csekély eredménynyel folytatta a függetlenségi harczot.

Álmos, ki Kálmán király alatt is egyelőre meghagyatott Horvátországban az államügyek élén, nem volt valami kimagasuló tehetség; inkább vakbuzgó, mint vallásos s fegyverforgatásbani ügyességét inkább az erdők vadai ellenében szerette gyakorolni, sem mint a harczterén. E mellett ingatag — ha nem is fondorkodó — de a magyar korona után vágyó jelleménél fogna, bizalmatlanná tevé maga irányában az éles eszü királyt, ki nem tartotta czélszerűnek tetemesb magyar hadat adni rendelkezései alá, nehogy azok által a harczterén fényes sikert aratva, a győzelem dicsősége felidézze az anyahonban keletkezhető rokonszenvet, vagy a már netalán létezőt növelje.

A király belátta azt, hogy neki önmagának kelle Horvátországban győznie, személyesen vezetve a hadat; mert ha e tisztet Álmos teljesiti, ő leköte-lezettjévé váland e koronasovár férfiunak. Pedig minden lépcső, mit Álmos öntudatának épit, öt annyival sülyeszti alább. Ha valaha, úgy most a rend-bomlás első alkalmával felfedezte a bölcs király láng-elméje azt: miként, ha czélt akar érni, ha nemes vágyainak sikerét kivánja aratni; akkor valamint osztatlan hatalomra, úgy osztatlan népszerüségre is van szüksége.

Ezért nem támogatta Kálmán király Álmost seregekkel a lázadok ellenében s ezért vezette önmaga, — miután az anyahonban a keresztesek bolygatásaitól némileg szabadult, — edzett és kitanult hadait Zágrábon keresztül a Száva folyón át, hogy békét szerezzen a külbefolyás támasztotta hamis érdekek által elcsábitott testvérhazának.

László király óta Horvátország nem látta a magyar hadakat; sőt azok valahai megjelenhetését is, — az elhirhedt kereszteshad átvonulásai után — puszta mesének tarták délszaki testvéreink.

S most im ott lobognak a tengernyi hadakon nyert győzelmekkel körülirt zászlók az ország belsejében; szelid árnyuk alá fogadván a békés rokont; de halált intve a továbbra ellentállónak.

Péter, a zupán, nem mert nyilt csatába ereszkedni a diadalittas seregekkel, jobbnak látta a két-

ségbeesés harczát küzdeni apró hegyi csatározásokban, szem előtt tartva ama örökké igaz közmondást hogy, ki időt nyer: életet is nyert.

Jelen regényünknek a lázadó czimmel megtisztelt horvát főurnak végharcza levén kezdeményező pontja — elhagyjuk e rövid, de szükséges történelmi vázlat terét — s áttérünk oda, hol tulajdonképen regényirói hivatásunknál fogva kezdenünk kellett volna.

I.

Péter zupán.

Nem hajol meg, mint a nádszál,
Hogyha érzi a szelet;
Meghal inkább; de föt nem hajt
Annak, a kit nem szeret.
Régi dal; de mindig jó.

A gnózdi hegység sürü, járatlan rengetegein s meredek hegyszakadékain keresztül kisded, alig hatvan főnyi, fegyveres csapat tör magának utat előre.

E törhetlen s edzett csapatocska utolsó maradványa ama felkelő horvát nemzeti hadnak, mely Péter zupán vezérlete alatt annyi kemény, bár eredménytelen harczot vivott a tulnyomó s példásan fegyelmezett magyar királyi hadseregek ellen.

A felkelő had e töredéke elszánt s a végsőre kész férfiakból állott, kik csak a szabad életet becsülték többre a halálnál.

Élökön Péter, a nyakas főur, ki inkább eltemette magát hazája hantjai alá, semhogy fejet hajtson Magyarország királya előtt.

Pedig e király még akkor is bocsánatot igért

a megtérőnek, midőn ennek serege már szétverve s maga az erdők vadai közé volt, mint utolsó menhelyére, szoritva.

„Nem vétettem én magyarhon királya ellen, tehát nincs is szükségem bocsánatára.“ Válaszolá a büszke zupán. . . . „Én hazámat védelmeztem a jogtalan bitorló ellenében s ezt tenni kötelességem volt. Én nem ismerem el azon áljogot, melynél fogva ti Horvátországot a magyar korona alá akarjátok helyezni s ennélfogva nem is leszek a magyar királynak alattvalója soha. Különben mond meg uradnak, hogy a legelső követet, kit hasonló izenettel még egyszer hozzám küld, a legmagasb fa ágára köttetem fel.“

S a zupán folyton hátrálva vitézül védte a szorosokat a királyi ijjászok s kopjások százai ellen, kik üldözésére kiküldettek, s kik közül nem egyet fektetett le örök álomra a gnózdi fenyvesek sötét árnyai alá.

Végre a hátráló csapat elérte útja netovábbját. Mögöttük kerek völgy nyilt, áttörhetlen fenyvesekkel benőtt meredék hegyektől szegélyezve. A völgy közepében óriási szikla gúla emelkedett, melynek csonkitott tetején kisded váracs ült, lőréses falakkal s daczosan felnyuló gömbölü védtoronynyal.

A szikla alját sebesen rohanó hegyi patak folyta körül, mely a völgy tulsó oldalán függélyes sziklafal sötét repedésében tünt el. E repedés előtt durván nagyolt tölgyfából neme a zsilipnek volt alkalmazva,

melynek czéljáról azonnal leend alkalmunk meggyőződhetni.

A zupán eltorlaszoltatá a völgybe vezető egyetlen mély utat s a lejtő puha pázsitján maga körül gyüjté embereit.

Komolyan tekintett végig az elszánt arczokon s a nap bucsu sugarában fürdő várra mutatva, szólt:

— Barátim! E kisded vár utolsó menhelyünk. Az erdő nem ád menedéket többé. E királyi kopók ezrei kutatják azt, halálra keresve az üzött nemes vadat. De e várban daczolni fogunk velük, mely egy hónapra bőséges eledellel van mindnyájunk számára ellátva s ha gazdálkodunk beérjük vele kettőig is. Két hónap hosszu idő, s talán elég arra, hogy nemzetünk felriadva álmából kiüzze az idegen bitorlót szép hazánkból. De kinek közületek nincs kedve e szikla börtönbe elzárkózni, az szabadon mehet, a nagylelkü király meg fog bocsájtani töredelmes alattvalójának! Végzé gúnyosan a vezér.

A harczosok között neheztelő morgás keletkezett a vezér ez utóbbi szavaira, de csakhamar másfelé fordult a figyelem; mert a csoportozat előtt egy nyil fúródott a földbe, mi az üldözők közellétét árulá el.

— Nincs veszteni idönk! . . . Kiáltá e látványra élénken a vezér és vitézei nehányához fordulva parancsolá:

— Ereszszétek le a zsilipet!

Mintegy öten sietve távoztak el a patak mentében s nehány percz mulva tompán adta vissza a völgy a leeresztett zsilip zuhanását.

Ezalatt a vezér embereivel a szikla gúla aljához közeledett s félig megkerülve azt egy a patakon átvetett keskeny bürü előtt állapodott meg.

A bürü tulsó vége egy alig négy lábnyi magas s ugyanannyi széles barlangszerü nyilás fenékzetén nyugodott.

E nyilás mintegy öt lépésnyi folyosót képezve a szirt kebelébe vágott durva csigalépcsővé alakult, mely a harmincz ölnél magasabban fekvő várba vezetett fel.

E nyiláson eltüntek egyenkint a harczosok, azok is kik a zsiliptől visszatértek; a vezér maradt utolsónak.

Ott állott a bürü közepén nehéz csatabárdjára támaszkodva. Szép, magas, alig a negyvenet meghaladott férfiu volt. Hajzata még fényes, fekete fürtökben ömlött alá erős vállaira egyszerü vas sisakja alúl, mig sötét szemei a kissé halványsárga arczból ifjui tűzben villogtak ki. Arczán e pillanatban a megszokött harczias kemény kifejezést neme a szelid szomoruságnak váltotta fel, s a fekete sodronyingfedte mellből egy nehéz sóhaj bontakozott fel ajkaira. Azután körül hordozá szemeit az előtte elterülő völgyön, melyen sebesen áradtak szét a megrekesztett patak hullámai; végre felemelé azokat a sötét feny-

vesek ormaira, melyek mint szövétnekek ezrei égtek a leáldozó nap sugarában, mig a völgyön már terülni kezdett az est homálya.

A néma, ábrándos csendet csak a sziklákról leszökellő patak moraja s a megtorlodó ár hullámainak lobicskolása szakitá félbe.

Min merenghetett a vezér?! . . . ki tudja . . . Egyedül az, ki az emberi keblek titkaiba behatolni képes. . . . Annyi áll, hogy a kemény harczos szemeiben egy könyün törött meg az esthajnal viszfénye.

Merengéséből a zupánt némi nesz riasztotta fel. E nesz az átelleni hegyoldalról tetszett és pedig letördelt ágak recsegéséből eredni.

A vezér e háborgatásra ép távozandó volt harczosai után, midőn a bürü lábai alatt egy erős koppanás után megrendült. Közvetlenül lábainál aczél nyil fúródott a kemény tölgyfa pallóba. A nyil dereka kis pergament szelettel volt körülcsavarva.

Ez nem nekem volt szánva, — mormolá felvéve a nyilat — ez ismét egy neme a követségnek. Talán embereimet akarják elcsábitni tőlem. . . . Szerencsére velem együtt egyik sem ért ez ákombákomok olvasásához. Azonban megfogjuk tudni rögtön, mit tartalmaz ez irat.

A vezér még egy futó, önkénytelen pillanatot vetett az átelleni hegyoldalra, hol az óriási fenyők egyikéhez egy férfiu támaszkodott összefont karokkal, de a kin a terjedő homály miatt sötét körrajzain kivül alig vala egyébb megkülönböztethető.

E kémle után eltünt a bürüről s azon pillanatban nehéz, felvonható vasajtó ereszkedett le a nyilás elé, tökéletesen elzárva azt. — — — — — — — —

Kövessük a vezért, ki a sötét, kanyargó lépcsőzeten sebesen szökelt fölfelé a nélkül, hogy csak egyetlenszer is megbotlott volna, miből azt gyanithatjuk, hogy igen jártas e helyen s hogy inai megszokták a lépcsőköni mászkálást.

A lépcsőzet kijárata alig száz négyszög ölnyi félkerek udvarra nyilt, melynek körfala sürün egymás mellé helyezett lőrésekkel volt ellátva.

E lőrések mellett állottak a horvát vitézek felvont ivekkel s a völgybe kémelve.

— A zsilipre forditsátok figyelmeteket; — parancsolá a zupán fegyvereseihez lépve — az ellen nyillövésnyire ólálkodik s mindenesetre megkisértendi a völgyet a vizártól megszabaditni. A legcsekélyebb gyanus neszre ne kiméljétek nyilveszszeiteket; még tizezer hever fegyverkamarámban.

— Résen leendünk. — Válaszolá a harczosok egyike, ki mint tartása s fegyverzetéről látszott némi alparancsnoki szerepet vitt. — Ki a zsiliphez közeledik, annak csak a lelke száll el onnét.

— Ha az is valamely nyil hegyére nem akad!... Szólt saját ötletén kaczagva egy másik.

A zupán nem igen ügyelt az élczre s távozni készült: de csakhamar ismét vissza fordult.

— Nikolics! . . . Szóllitá az alparancsnokot. —

Állits őrséget oda alant a vaskapu mögé; s nehogy egy megunja magát, kettőt. Ez éjet résen kell töltenünk. Ha az ár egyszer elöntötte a völgyet s viz alá helyezte a bejáratot nyugodtan alhatunk. Ha csak Kálmán király szárnyakat nem csináltat katonáinak s úgy nem lepi meg várunkat, mint csókák a torony tetejét, de még akkor is lesz mivel elrezzentenünk őket.

E szavak után megfordult a vezér; de e pillanatban gyengéd karok füződtek nyaka körül s egy pár üde ajak fűszeres csókot lehelt orczájára.

— Atyám, kedves atyám! csengett azután egy tiszta ezüst hang. — Mily rég nem valál körünkben s mi oly epedve vártunk naponkint.

E karok, melyek az erős férfiu nyaka köré, mint tölgyre a gyengéd folyondár, füződtek, ez illatos ajkak, melyeknek hangja mint varázs csengetyü rezgett át az esti légen egy ifju, még gyermekded leánykáéi voltak, kit most a zupán, mint könnyü pelhet emelt fel s szoritott szivéhez.

— Itt vagyok közöttetek, kedves gyermekem s nem egyhamar foglak elhagyni ismét. — Válaszolt az apa elerésztve leányát. — De e felett nincs okod örvendeni. Hűtlenné vált szerencsém elleneimmel fogott kezet s ide üzött e sas fészekbe, utolsó menhelyemre!

— Atyám! vágott közbe ijedten a leányka, — téged veszély fenyeget? . . .

— Igen, gyermekem, hasztalan titkolnám előtted, miről tenszemeiddel meggyőződhetsz. Helyzetem nem a legirigylendőbb; de úgy hiszem e helyzetnek urává tudok lenni. A király seregei mindenütt nyomomban voltak s ezóta már hihetőleg körülállották a völgyet. De hisz álldogálhatnak ott legalább is annyi ideig, míg meglehetősen megunják magukat. . . . Válaszolt a zupán, leányát kezénél fogva a magas gömbölü torony ajtaja felé vezetve; de ez ajtónál hirtelen megállapodott, aggódó hangon kérdve: Hol van Vaszil? . . .

— Hát nincs fegyvereseid között? kiáltá ijedten a leány. — Oh akkor remegek érette; mert még reggel vadászatra ment a hegyekbe. . . .

— Szent Isten! — szakitá félbe leányát a zupán. . . . E szerint ő künnszorult s utóbb a királyiak kezeibe kerül.

— Ne aggódjál, jó atyám, — biztatá a megrémult vezért a leányka — Vaszil ismeri a vadon rejtekeit, őt nem egyhamar kerítik kézre.

— Igen, de ha e királyi kopók még is felszaglázzák őt; vagy ha ezek körmeit kikerüli is, hol fog oly hosszú ideig rejtőzhetni, mig e fészket megszállva tartja az ellenség . . . mondá a csavarlépcsőn felhaladtában a zupán.

— Felkeresi rokonainkat, ők kötelességüknek fogják ismerni védelmök alá venni őt.

— Csalódol gyermekem — folytatá egy tágas terembe nyitva a vezér, — igen csalódol. Rokonaink

leborultak a magyar trón zsámolyához s hűséget esküdtek a királynak; miért fényes czimeket s hivatalokat kaptak jutalmul; ők irtózni fognának mind ezt koczkáztatni.

— Van neked még elég jó embered az országban, kedves atyám — veté közbe a kis leány nagy karosszéket tolva atyjának a kandalló elé, melyben a késő tavaszi est daczára, talán inkább világításul, minthogy meleget terjeszszen, vigan lobogott a szurokfenyő ág.

A vezér sisakját és fegyverzetét a terem közepén álló nehézkes tölgy asztalra veté s csak a vékony nyilvesszőt, melyen a papirtekercs volt tartva kezében fáradtan bocsájtkozott a székbe.

— Sok jó emberem van még az országban? . . . Mondád. Folytatá keserüen — Igen van, de fölöttük a tavasz füve zöldellik; vagy varjusereg lakmározik átvert sziveiken. De azért ők az országban vannak, habár mint halottak is. Meglehet, hogy ezek befogadják nem sokára maguk közé szegény fiamat. . . . Élő barátim itt vannak körülöttem; több nincs széles e világon. Egész Horvátország meghódolt; nyakába vette az idegen igát, azt remélve, hogy kevésbbé fogja nyomni vállait; mert reája a magyar király czimere van sütve. . . . Ah Istenem, Istenem, — sóhajta a kemény férfiu — üdvösségem reményét adnám érette, ha e gyermek honn volna.

— Hisz még megjöhet, kedves atyám, még

Ambrózius atyja sem érkezett vissza! . . . Mondá biztatva a leány.

— Micsoda! . . . pattant fel a vezér — Ambrózius sincs honn, hova ment, mikor távozott?

— Délután ment el gyógyfüveket szedni, hogy orvosságot készitsen a szegény öreg Anikó számára, ki egy hete már hogy szemfájásban szenved . . . Válaszolt a kis leány.

— Oh mily szerencsétlen nap! . . . dörmögte boszusan a vezér öklét homlokára szoritva, s a jobb kezében tartott nyilvesszőt elhajitva magától.

Leánya felvette a vesszőt s az asztalra tevé, mi közben a tekercske lecsavarodott s a földre hullott.

A leányka felvette ezt is, és kiváncsian kezdé vizsgálni.

Az atya reá tekintett leányára s nemével a türelmetlenségnek mondá:

— Add ide leányom. Igen tudós dolog az teneked. Ha Ambrózius honn volna, megtudná fejteni a rejtélyes jegyeket. De se te, se én nem értünk hozzá.

— Hisz nincsen ez diákul! Szólt a leány közelebb lépve s a kandalló világa felé tartva az irást. — Ez valóságosan horvátul van irva, csak hogy diák betükkel.

— S honnét tudod te azt, hogy az irás horvátul s nem diákul szól? . . . Kérdé érdekelten az atya.

— Onnét kedves atyám; — mert . . . hallgassa

csak — a levél igy kezdődik: Üdv és béke neked Péter! . . .

— Micsoda! kiáltott elcsodálkozva a zupán.... Viola, te olvasni is tudsz? . . .

— Hát atyusom ezt nem is tudta még? . . .

— Most bámulok rajta először.

— Tudok biz én — folytatá némi büszkeséggel a kis leány. — Mit is csináltam volna unalmamban, midőn Vaszil az erdőn barangolt s én egyedül valék honn Ambrózius atyával. Megtanultam tőle olvasni s most a mi diák betükkel van irva, bár mely nyelven legyen is, ahoz úgy értek, mint egy püspök.

De ez utóbbi szavakra már nem igen ügyelt a zupán; mert fia nevének említésére homloka ismét elborult s nyugtalanul kezde a teremben fel s alá járni.

— Hát ne olvassam a levelet? kérdé Viola kis szünet után.

— Úgy, majd el is feledém . . . mond a zupán leánya előtt megállva. — Halljuk csak, hogy is kezdődik.

Viola egy köhintés után — viruló arczának a lehető legfontosabb kifejezést iparkodván adni — meglehetős folyékonysággal olvasá:

„Üdv és béke neked Péter!

Még egyszer nyujtja urad békülő jobbját feléd, a helyett, hogy a boszuálló igazság jogos fegyverét emelné fenyegetőleg bűnös fejed fölé. Kirá-

lyod szóllit. Közeledj hozzá megtéréssel szivedben s szigorú birád helyett megbocsájtó barátot fogsz lelni benne; de tudd meg, hogy minden lépés, melyet ellenkező irányban tészsz; közelebb visz romlásod örvényéhez. Ellenállásod már hasztalan. Erős váradban helyzett bizodalmad kába agyrém. Vagy nem tudod, hogy a legszéditőbb magasságu sasfészket is megemésztette már az ég tüze elperzselvén lakói szárnyait. . . . Úgy mondod: hogy hazád szabadságáért ragadtál fegyvert. . . . Hazugság! önlelked nyomoru ámitása; mert akkor e fegyver csapásait nem magyar testvéreid fölé irányoztad volna; ki eljött ide, hogy megoszsza veled legfőbb kincsét — mi neked hiányzott — szabadságát, törvényeit, s a békét; mert nem faltátok-e egymást, mint a vérengző vadak! . . . Nem mi vagyunk az ellenség . . . az saját kebledben lakik; a *féktelen nagyravágyás*. . . . Küzd le ezt s többet használtál hazádnak, mintha még évtizedekig folytatnád e haramia harczot az erdők sürüjében. . . . Térj a józan kötelesség utjára, s ha szivedben igaz honszeretet lángol, mint nemzeted *bánja* ezt a jólét, boldogság és béke óhajtott révpartjába kormányozhatod, annélkül, hogy annak szabadságát adnád cserébe értte. . . . Éjfélig elvárom határzatodat. Ezentúl, a király elveti jobbjából a béke olajágát s felfegyverzi azt a büntető igazság pallosával. . . . Isten szent lelke világositsa meg elmé-

det, hogy meg tudjad különböztetni az ég intéseit a pokol sugallataitól.

Colomannus rex.“

A zupán a levél elolvasása után darabig összefont karokkal szótlan állott leánya mellett. A tüzfényétől megvilágitott arczán tisztán tükrözte magát ama lelki küzdelem, melyet a levél tartalma előidézett bensejében.

De Viola sejtelmes szivében feltámadt egész nagyságában a vész tudata, mely atyját s vele mindnyájukat fenyegeté. Ő még ifju, gyenge és nő volt. Tudott volna — saját élete árán is — áldozatot hozni övéiért; de a közös, elkerülhetlen vész rémülettel tölté el lelkét. . . . A békülésben atyja részéről nem hitt. Tudta ő, hogy e büszke férfi csak akkor hajtandja meg térdét midőn a halálba roskad, élve nem soha és senki előtt.

Viola nem leste a szót atyja ajkairól, mely a zupán határzatának tolmácsa leendett; ő megvolt e határozat minőségéről előre győződve; jóllehet a belküzdelem, mely a kemény férfi arczán elárulá magát ellenkező reményekre jogosithatta volna őt fel.

Végre a zupán gúnyosan kaczagott fel.

— Épp úgy beszél e hitvány firkában, mintha valamely még püspök korában elmondott prédikáczióját hasitotta volna ki e pergament szeletet. E sima nyelvü kényur, mint látszik még most sem tanulta meg, hogy a korona nem püspöksüveg s a kor-

mánypálcza nem apostoli pásztorbot. Még megérik katonái, hogy a csatában vezényszavak helyett a litániát kezdi meg előttük s a rendeket országgyülés helyett egyházi zsinatra hivja össze, hogy általuk magát még életében a szentek sorába igtattassa be. — Mondá felalá járva a teremben s szavai végeztével ujból keserüen felkaczagva.

Viola figyelmes szemmel kisérte atyját, kinek gúnyos szavai bizonyosan megölték volna a remény utolsó sarját is szivében, ha a bizonyosság égető tudata rég el nem perzselte volna annak zöldjét. A gyönyörü gyermek arczáról eltünt az életpir s azon a remegő aggodalom sáppadt kifejezése foglalt helyet. Kezében reszketett a levél, melyben az élet és halálközötti választás vala megirva. . . . Atyja a halált választotta. . . . Szavai azt árulják el. Pedig — gondolá a kis leány — mi még boldogok lehetnénk. Mit a király ajánl, az nem piríthatná meg atyám arczát. Azután ő nem is kiván hódolatot; ő baráti jobbot nyujt, ő a győzelmes, a hatalmas király a legyőzött és elhagyatott zupánnak. Hazánknak szabadságot, boldogságot igér; nem ezért küzdött-e atyám is annyi éven át. Miért annyiak életét tevé a harcz koczkájára, azt önkényt ajánlja neki a sors; miért annyian áztaták szivök vérével a haza földét, ahhoz most egy csepp vér ontása nélkül juthatna azon perczben, midőn ügyének nem maradt fenn egyéb a kétségbeesésnél.

— Oh! — folytatá lecsüggesztett fővel gondolatait, mig ajkai öntudatlan árulóivá lőnek eszméinek — ha én mindezt, mi gyermekes agyamban megfordult, el tudnám, elmerném ő neki mondani!

— Mit szeretnél te nekem elmondani, gyermekem — szólt hirtelen megállva leánya előtt a zupán s oly szeliden simogatá meg a halvány, hideg arczot, hogy ki igy látandotta őt, alig hitte volna egy és ugyanazon férfiúnak az előbbivel.

Viola atyjának szeliddé simult, férfias arczába tekintett s egy hirtelen gondolattól megkapatva kérdé:

— Atyám, ki hozta neked e levelet?

— Ama nyil szárnyain repült lábaimhoz, mely ott az asztalon fekszik. . . . Felelt az apa kissé meglepetve leánya kérdésétől.

— Atyám, — folytatá lágyan reszkető hangon Viola — a kéz mely oly ügyesen tudta lábaidhoz lőni e vesszőt, vajjon nem találta volna-e meg az utat szivedhez is? . . .

— Igazad van gyermekem; de mi következik ebből? . . . kérdé tovább a zupán leánya finom kis kezét erős tenyereibe rejtve.

— Az, szeretett atyám, hogy e levél küldője nem vesztedet, hanem életedet akarja! . .

A zupán elereszté leánya kezét s lebocsájtkozva a karszékbe tenyereibe rejté el arczát, talán — hogy az újból feltámadt lelki küzdelem jellegeit elrejtse leánya szemei elől.

A kis Viola pedig felbontva újból a még mindig kezében tartott tekercset, a tüz felé fordità azt s halk de érthető hangon olvasá el a levél utolsó sorát:

„Isten szent lelke világositsa meg elmédet, hogy meg tudjad különböztetni az ég intéseit a pokol sugallatitól.“

De a leányka ez ártatlan cselfogása nem idézte elő a különben remélni is alig merészlett hatást; mert a zupán hirtelen felugorva ülhelyéről, kikapá leánya kezéből az iratot s a kandalló tüzébe veté azt.

Viola csüggedten hajtá kebelére fejét.

Igy legyen semmivé aczélozott keblemen minden csábszavad hatása, szerencse vadász kényur, miként dölf és álnokságteljes leveled hamuvá porlik a tüznek tisztitó lángjai között. Megvetem szinlett nagylelküségedet, melynek elfogadása csak gőgödet nevelné. Végzetem órája nem ütött még s az idő, mely még előttem áll, meg fogja mutatni, vajjon téged választott-e Isten büntető keze ostoraul, hogy igazságot tégy felettem azért, mit netalán életemben vétettem. Évekig kaczagtam hatalmadat s most hajoljak-e meg gyáván előtte. Nem soha! Nemzetem utálattal emlegetné nevemet, ha azért, miért ezerek vérét áldozám, nem tudnék a bátrak halálával meghalni önmagam! . . .

— Atyám, — szakitá félbe a könyekre fakadt

leányka atyját — elfeledted-e, hogy a ki halott az nem használhat többé az élőknek.

— Gyermekem — mondá a zupán keblére ölelve kesergő leányát — vannak oly halottak is, kik még itt járnak az emberek között; de a kiknek becsületökre s jóhirnevökre rég reá boritották a halotti szemfedőt, s ezek nyomorultabbak a sir lakóinál. Kivánnád-e hogy atyád is az erkölcsi halálnak vesse karjaiba magát s lesütött fővel járjon hontársai között. Pedig ez lenne sorsom, s méltó büntetésem nemzetem utálata s átka, ha megtérésem által gyáva megtagadójává válnám azon elvnek, melyért eddig küzdöttem. Ha én a vezér, e király lábaihoz omolnék, reá sütném szent szabadság harczunkra a jogtalanság bélyegét s azokat, kik e magasztos küzdelemben zászlóim alatt vértanuivá lőnek ügyünknek, a világ itélete előtt silány pártütőkké törpiteném le. . . . A nép utálattal mutatna reátok is, a gyáva áruló gyermekeire s a legnyomorultabb pór-fattyu óvakodnék veletek érintkezésbe jönni. A koldús nem fogadná el alamizsnátokat; mert az áruló fillérein mint vérrozsda piroslik az elárultak-átka s ha a halál könyörülne nyomoru élteteken, az ebek és varjaknak vetnék eledelül testeiteket, mert a haza szent földe nem fogadja be az árulók tetemeit! . . .

— Oh ne tovább, atyám, — rimánkodék a megrémült gyermek — lelkemet borzadály fogja el, szavaid a kétségbeesés kinzó lángiait gyujtják fel

keblemben. Én nem kérlek többé, hogy élj, én veled akarok meghalni.

— Nem, édes gyermekem, a te ártatlan kis életed kialvása mit sem használna az ügynek s oly áldozat lenne, mely nem kedves az ur előtt. Te és bátyád Vaszil, ti élni fogtok. Az én elestem reá ütendi ügyünkre a szentség pecsétét s az ellen is kénytelen lesz tisztelni annak hamvait, ki elveiért meg is tudott halni. — Folytatá csaknem elérzékenyülve a zupán, s hevesen szoritva leányát a vas ing alatt erősen dobogó szivhez.

— Oh én nem foglak túlélni, jó atyám! zokogá sürü könyhullatás között Viola.

— Te léssz sirom felett a bánat halvány virága, s bátyád Vaszil az ifju életteljes erőnek indult tölgy, mely dús terebélyével megvédend tégedet az élet viharai — s emlékemet az ocsmány rágalom nyilai ellen.

Az apa ez utóbbi szavai közben felnyilt a terem nehézkes tölgyajtaja s azon ama harczos lépett be, kit Nikolics néven hallánk szólitatni.

— Uram vezér — mondá ez — vihar van készülőben. Az eget nehéz felhők boritják s a közeledő zivatar már a hegyek ormain zúg. Úgy hiszem födél alá helyezhetnők fáradt embereinket, annál is inkább mert miként a felzugó ár morajából itélem, a völgy már viz alatt áll s igy nincs mit tartanunk attól, hogy az ellen bejáratunkhoz férközhessék.

— S a zsilip? . . . kérdé a vezér — viz alatt áll-e már.

— Uram vezér, erre nem felelhetek; mert a pokoli sötétség miatt saját orrunk hegyét sem látjuk. — Felelt az alparancsnok.

— Pedig erről nekünk meg kell győződnünk; — folytatá a vezér — mert addig nem lehet pihenésről szó. Tudod, hogy e furfangos király, még a pokol ajtajának is megtalálja a nyitját, ha reá veti fejét.

— De a mi ajtónknak kilincsét bajosan fogja kikaparázni a viz alatt, ha csak harcsává nem válik! . . . Tréfála bajusza alatt nevetve Nikolics, de ismét komolyan folytatá: de uram vezér, e sötétben, mint szerezhetünk magunknak tudomást a zsilip állásáról? . . .

— Majd e tárgyban magam intézkedem! . . . szólla a zupán, azután leányához fordulva mondá: Viola, gyermekem, gondoskodjál az alatt étel s italról embereink számára.

Ezzel inte Nikolicsnak, s mindketten eltávoztak a teremből. — — — — — —

Künn nehéz esőcseppek hullottak az udvar szirttalajára, midőn a vezér s Nikolics — ez utóbbi égő szurok szövétnekkel kezében — a torony ajtajából kiléptek.

A várnak alsóbb üregeiben tömérdek fakészlet volt felhalmozva, többnyire szurokfenyő hasábok.

E hasábokból rakatott a vezér egy óriási máglát a várnak déli fokára, mely épp a zsilipp felé nézett — s e máglát önmaga gyujtá meg a Nikolics kezéből kivett szövétnekkel.

Fél negyed óra mulva az egész völgy piros világárban úszott s a kevésbbé éles szem is tisztán kiveheté, miként a mágla viszfényében csillogó hullám már a zsilip fejezetét nyaldosta.

Még nehány percz s a vihar orditva tört ki s a sürü zápor serczegve oltá ki a mágla erős tüzét.

A zupán vára nagy termébe gyüjté fennmaradt utolsó barátait, még azokat is, kik a lépcsőzet alján a vaskapun belül örködtenek.

— Nyugton lehetünk vitézim — mondá, serkentésül öblös cserép kantát, szinig töltve pezsgő piros borral, emelve ajkaihoz; — az őrséget a természet vette át ez éjszakára legalább. Éljen a függetlenség! . . . Éljen a szabadság!

Hatalmas: zsivió! . . . hangzott a hatvan s egy nehány torokból, melybe a hólyaggal boritott ablakok kereteit rázó vihar is beleorditott; s az öblös kancsók tartalmát, mint szomjas szivacs szivta magába a kifáradt harczosok torka.

— Éljen a zupán! . . . kiáltott Nikolics — s a maradék lelkes zsiviók között ömlött alá a vezér egészségeért s a harczosok lelkesedésének fokozására.

Nemsokára kenyér, sajt, füstölt öz- s vadsertéshús hordatott fel az asztalra s a horvát szabadság

harcz utolsó foszlánya hozzá kezdett a falatozáshoz, folytatva a kancsók üritgetését, mi által oly vidámmá lett e nép, mintha legalább is a kiküzdött szabadság diadalát ünnepelné.

A vezér se volt komoly. Külseje legalább nem árulá el; de annál több titkos könyüt hullatott a gyermekleány, Viola.

II.

Kém, vagy követ.

Kémül jösz-e táboromba,
Vagy mint szökevény;
Mert ha kém vagy, Istenemre
Függni fogsz legény!
V . . . . . .

Olvasóim, remélem, szivesen veendik, ha a zivataros est daczára, — mert éjjelnek nem lehet mondani még az időt, alig telvén el egy óra nap lenyugta után — a magyarok táborába vezetem önöket, legalább tiszta fogalmat szerezhetünk magunknak a már történtek s még történendőkről; útközben egyszersmind elmondván, miként jutott az előbbi szakaszunkban felolvasott s a lángokba vetett levél egész a bürüig, honnét a zupán kezeibe került.

Emlitők, miként Kálmán király több izben küldött békekövetet a zupán táborába, hogy őt a haszontalan vérontás megszüntetésére reávegye, megkinálva őt egyszersmind a báni czim s méltósággal, mely magas és befolyásos polczról a legféltékenyebben őrködhetett volna nemzete jogai s szabadsága felett.

De a zupán hajthatlan volt; mert nemcsak hogy nem hitt a király igéreteinek, de eltökéllett erős szándéka, sőt titkon tett esküje is ösztönzé őt a dolgot végső élére állitani s veszni inkább, mint meghajolni; még azon esetben is, ha az adott királyi szó szentségében feltétlenül bizott volna.

Nehogy azonban a békekövetek többszöri megjelenése táborában s általuk tett, vagy teendő csábigéretek seregének egy részét netalán elpártolásra birják, vagy ingadozóvá is tegyék; megüzente a király utolsó követe által, miként a legelsőt, kit hason minőségben küldend hozzá, az erdő legmagasabb fájára kötteti fel.

S a király tudta, hogy a szikla agyu zupán megtartja szavát; más eszközről kelle tehát gondoskodnia, hogy utolsó izenetét megküldhesse a lázadók vezérének.

Ez eszköz egyszerü aczél nyilveszsző alakjában csakhamar meg is volt találva.

Az elhirhedt gyakorlottságu királyi ijjászok legügyesebbike egy kancsal, rút külseü ficzkó volt, ki akárhányszor lelőtte röptében a fecskét és mindig előre kijelelte ellenei közül, kit fog találni vesszeje.

E ficzkót gúnynéven h i ú z n a k nevezték, más név alatt nem is ismerte őt senki, ezt rendelte maga elébe a király.

— Ismered-e a lázadók vezérét? . . . kérdé.

— Soha sem láttam, felséges uram . . . rebegte

a megijedt Hiúz, attól tartván, hogy a lázadókkali czimboraság gyanujába keverte őt valaki.

— De reá ismernél, ha leirnák előtted alakját, fegyverzetét?

— Akár egy mértföldnyiről is, felséges uram!

— Tehát hallj engemet. A zupán egyenes, büszke tartásu magas férfiu. Egyszerü aczél sisakot s fekete sodrony inget hord; a csatában medve kaczagány fedi balvállát; azonkivül e kaczagányt nem hordja. Fegyvere széles, kétélre köszörült pallos és hosszu nyelü csatabárd. Sisakrostélyát soha sem ereszti le, még a legnagyobb nyilzáporban sem.

— Értem, felséges uram, — szólt hirtelen az ijjász, mintha eltalálta volna királya akaratát, s egyet csiptetett kancsal szemeivel.

— Nem érted, fiam . . . Szólt a király nyugodtan . . . Legalább még eddig nem . . . De ügyelj tovább. A zupánnak itt közel valahol, egy bagoly fészke van, melyet a végszükség esetére épitett magának még a zupán apja, ki hasonló nyugtalan fő volt, mint fia. E váracskát iparkodik még ma elérni a mindenfelülről szoritott vezér; de mielőtt e hozzáférhetlen sasfészekbe zárkoznék, e levélnek szükségkép kezei közé kell jutni. . . . Értesz-e most már?! . . .

— Értelek, felséges ur, — dadogta a halálra rémült ijjász, ki tudta, hogy a zupán az első hozzá érkező követet felakasztatja.

A király elmosolodott, midőn a ficzkó — sápadtságában még rútabb — pofájára tekintett s szelid hangon folytatá:

— Nem személyesen kell átadnod leveledet; egy nyilvessző, szokott ügyességeddel kilőve, megteendi a hirnök szolgálatát!

Hiúz könnyebben lélekzett, s bátorságot véve magának mondá:

— Felséges uram parancsa szent nekem. Ha a zupánt a föld el nem nyeli, úgy még napnyugta előtt kezei között leend a levél. De ha felséged megengedné, egy mérgezett nyil a jobb vagy bal szembe löve feleslegessé tenné e levelet.

A király komolyan tekintett a szemtelen ficzkóra s feddő, kemény hangon viszonzá:

— Nem tanácsokat fogadni el tőled hivtalak; hanem hogy parancsomat halljad s teljesitsd. S tudd meg, ha a zupánnak kilőtt nyilad által csak kis ujjának körme karczolódik is meg, azonnal saját mérgezett nyiladat vezetem szivedbe. Most távozz s ha sikerült küldetésed azonnal jelentsd magadat nálam s jutalmadat veended.

A király e szavai után inte kezével s az ijjász mély bók után sebesen távozott.

Mint végezte küldetését, tudjuk már, valamint azt is, mit eredményezett a király sajátkezüleg irt levele. — — — — — — — — — — — — — —

S most tekintsünk szét a magyar táborban,

mely egy jó órányira fekszik Pietrográdtól, miként a zupán hegyi várát nevezék.

A királyi sereg, mely számra alig haladja felül az ezeret nehány száz lépésnyire egyenes irányban elnyuló s nehány ölnyire merészen kihajló sziklafal tövében ütötte fel tanyáját.

Szép, regényes látvány tárul előttünk.

A vidáman lobogó tüzek körül sodrony ingü ijjászok s durva bival-bőr-mellvérttel ellátott kopjások üldögélnek a hegyi zuhatagoktól ide hengergetett köveken, tarka, festői csoportokat képezve.

A tüz felett öz-vadsertés czombok és oldalak fanyársakra szúrva sültek, s itt ott egy bundájából kibujtatott nyulacska is forgott nagy sebesen, mintha sokalva már a meleget egyik oldalán a másikat akarná a tüz felé forditani.

Ily nemü vadakban annyira bővelkedtek a gnózdi hegyek vadonjai, hogy nem nagy fáradságukba került az üldöző csapatoknak élelmükről gondoskodni.

Minden ily sütkérező csoport mellett keresztbe vetett s a földbe szúrt kopja nyeleken terjedelmes börtömlök szoronkodtak, melyekből vékony facsapon keresztül csorgott a sötétvörös dalmátiai bor az odatartott fakupákba.

A többi, a sziklafal oldalához támogatott kopjákra pedig a harczosok puzdrái s ívei valának példás sorban felaggatva.

Midőn a táborhoz érünk már hull az eső s zúg

a vihar, de a tanyázó sereget megóvja a kinyúló sziklafal az észak felülről dühöngő fergeteg kellemetlenségeitől; még a szél kanyargása is csak koronkint és gyengén téved be az oltalmazott tanyára, melynek nyugoti végén tág és magas barlangnak egyébkor sötét, most a közepén pattogó máglától megvilágitott ürege tátong.

E barlang képezte a főhadi szállást. Itt tartózkodott a király, kit a zupán iránti érdekeltség vonzott a rengetegbe, s állitott a kisded üldöző csapat élére.

A barlang egyik oldalán a máglával szemközt friss galj és famohából rögtönzött nyugágyon, mely pöttyös párduczbőrrel volt beteritve, nyugodott az akkori korszak legbölcsebb s leghatalmasabb férfia, a magyarok királya, Kálmán.

Izmos, de kissé rövid termetét egyszerü, fényes barna bőrből készült nadrág s dolmányka fedé, mely fölé nehéz arany kapcsokkal ellátott sötétkék mente borult. Festetlen özbőrből készült s veres selyemmel müvészileg kivarrott csizmáin nehéz taraju arany sarkantyú fénylett.

A nyugágy melletti négyszög kövön könnyü veretü ezüst sisak hevert, melynek taréján félröpülő alakban készült aranyos turulmadár volt alkalmazva. A sisak finom ezüst sodronyokból müvészileg fonott álzójának csatjában mogyoró nagyságu gyémánt tündökölt a szivárvány szineiben. Az ugyanezen köhöz

támasztott kard egyszerü aczél hüvelyben nyugodott, csak markolata volt megaranyozva.

A király arcza nem tartozott az első pillanatra megnyerők közé; de hosszabb vizsgálat után lehetlen volt fel nem fedezni abban a lélek nemessége s a sziv jóságának kinyomatát. A magas, erősen kidomboruló homlok éles elmetehetségre — a mélytüzü — csak koronkint alig észrevehetőleg kancsalító szemek kifejezése kutató, buvárlelket árulának el. Kissé vastag de szabályos metszésü ajkait — melyeknek mosolyában az eltagadhatlan szivjóság játszadozott — vékony bajusz árnyalá, mig állát ritka göndör szakáll fedé.

A korabeli nehány, főleg német történet firkászok, — mert iróknak mondani őket megsértése volna a többinek — e lángelméjü, felvilágosult fejedelmet; mert nem akart hinni a boszorkányokban s azok megégettetése ellen törvényt hozott; mert eltörölte az istenitéletet a tüz- és vizpróbát, mely annyi égbekiáltó igazságtalanságnak volt szülője; szóval, mert a sötétség rút szörnyeinek kivette kezéből amaz eszközöket, melyek szennyes, pokoli érdekeik s terveik kivitelének titkos rugói voltanak — ezek mondom, fekete epéjökbe mártott tollal öt nem csak lelkileg elkárhozott eretnek és Istentagadónak festék, hanem még testileg is undok szörnynek ecsetelék; mig az igazán hivatottak, kik nem rágalmakat, hanem a fényes igazságot szokták feljegyezni az utókor

számára: Kálmán királyt, kimagasuló lelki tehetségei mellett, ha nem is elragadó szépségü; de nem is kellemetlen külseü férfiúnak irják le.

Ez utóbbiakat követve, ezek helyes nézetü szempontjából indulva ki s magunkévá téve ama józan itéletet, melyet ők e nagy királyról felállitának: fogtunk jelen regényünk irásához szilárdan elhatározva a lehetőleg leghübb s szigorú részrehajlatlansággal festett képét adni azon kornak, melyből regényünk tárgyát választánk. — — — — — — — — — —

De térjünk viszsza a királyhoz, kit pillanatra elhagyánk.

Mint mondók a fejedelem a nyugágyon pihent. Könyöklő jobbjának tenyerébe támasztva fejét, hallgatagon tekintett a lóbogó lángok közé.

A barlang átelleni oldalán a király fegyverhordozói s a sereg hadnagyai ültek, álltak vagy feküdtek, a mint kinek-kinek szeszélye hozta magával; — mindnyája azonban iparkodott minden neszt kerülni, nehogy a királyt gondolataiban háboritsa.

A háboritás azonban még is megtörtént.

A barlang szája előtt zaj támadott s rögtön reá Hiúz lépett a király elé.

A király ez ember megpillantására érdekelten emelkedett fel ülhelyéről s közelebb intve magához őt, halk hangon mondá:

— Beszélj!

— Felséges uram, megtörtént minden akaratod szerint.

— Körülményesen akarom hallani a dolgot!... —

Az ijjász szája elé tartva tenyerét egyet köhintett, azután fontos arczot vágva kezdé:

— Még nem nyugodott le a nap, midőn hosszas barangolás után, hogy a zupán embereit kikerüljem, egy kerek völgyhöz értem, melynek közepén magán álló meredek sziklán egy vár emelkedik. Épp azon tanakodtam magamban, miként és hol járhat fel ember e várba, midőn hangok üték meg fülemet s a hang irányába tekintve látám a zupánt, — kit a leirás után azonnal felismertem — mintegy hatvan emberével a hegyszakadékon keresztül a völgybe nyomulni. Rögtön a szakadék eltorlaszolásához fogtak a felette álló fákat kivágván s a mélységbe döntögetvén. A torlaszolás bevégezte után a zupán maga körül gyüjté embereit s valamit beszélt hozzájuk, mit azonban én nem értettem. A zupán lőtávolságra volt tőlem, felakarám használni a kedvező pillanatot s útra bocsájtám a posta nyilat; de a tekercs gyengén levén felkötve lecsavarodott a vesszőről s tiz lépésnyire előttem egy bokor tetején fennakadt, mig a nyil épp a zupán előtt fúródott a földbe.

A király homloka türelmetlenül ránczolódott össze, mit észrevéve az ijjász rögtön folytatá:

— De jobb volt igy; mert rögtön utánna más és jobb alkalom kinálkozott. A zupán embereivel

együtt a szikla tövéhez sietett s egy alig észrevehető üregnél, mely előtt a patakon keskeny bürü volt átvetve, megállapodott. Én az átelleni hegy meredekén — mennyire a sürü fenyvek között tehetém, sebesen követém őket. A zupán emberei egyenkint eltünedeztek az üregben, ő maga még várakozni látszatott azon nehányra, kik a zsilip lebocsájtásával bajlódtak.

— Minő zsilipről beszélsz? ... kérdé a király.

— Azon patak, mely egy meredek hegyoldalból sebesen lezúgva, a várszikla tövében ketté válva, s azt körülnyalva az ellenkező oldalon ismét egyetlen mederben folyik tova, végre a völgy egyik oldalát képező falegyenes szirt egy hézagában tünik el. E hézág elé erős zsilip van alkalmazva, hogy azt szükség esetében leeresztvén, a tórlodó patak elöntse a völgyet. S valóban a mint ez megtörtént a viz rögtön kilépett alacsony medréből s a réten kezde szétterülni. . . .

— S a levél? kérdé nyugtalanul a király.

— Midőn az utolsó ember is eltünt, a zupán még darabig gondolkozólag maradt állva a bürün, ekkor lövém el másodszor nyilamat, melynek hegye épp a zupán lába mellett akadt a pallóba. A zupán utánna nyult s felvéve azt, még egyszer körültekintett azután gyorsan eltünt a többi után, nehéz vasajtót bocsájtva az üreg elé. Én még jó ideig álltam

ott leskelődvé s láttam az emelkedő ár, mint emeli fel s mossa odább a bürüt.

— Tehát kalitban van végre a sas.... Mondá, mintegy önmagának beszélve a király . . . s vagy megszelidül vagy összezúzza szárnyait! . . . Azután fennebb hangon kérdé: megjegyezted-e magadnak a zsilip helyét?

— Éjfélkor is reá akadnék, felséges ur!

— Jól van. Most távozz, üsd el éhségedet s oltsd szomjadat, negyed óra mulva ismét szükségem leend reád.

— Még egy jelenteni valóm van, felséges ur.

— Szaporán, halljam! . . .

— Két foglyot is hoztam, egyik barát, a másik egy ifju horvát.

— Miként tettél reájuk szert?

— Épen távozandó valék leshelyemről, midőn mögöttem csörtetést s erős szuszogást hallottam. Eleinte azt hittem, hogy valami vad, de csakhamar meggyőződtem éppen az ellenkezőről, mert a közeledő a mint a homályban kivehetém egy ősz barát volt, nehéz tarisznyával oldalán. Mindjárt gondoltam, hogy a várhoz tartozik, azért nyakon csiptem s mielőtt meglepetéséből magához térhetett volna, azon kötél végével, melyet derekán viselt, hátra kötöttem kezeit, rögtöni halállal fenyegetve, ha szóllni merészel, magam előtt terelém el nem bocsájtva a kötél végét. Mintegy negyed óráig tapogatóztunk már

előre a vadonban, midőn egy keskeny gyalog ösvényhez érve, ebcsaholást hallék. Rögtön megállapodtam s a kezembe tartott kötél végét erősen egy ághoz kötözve s hallgatást ajánlva a barátnak, a közeli vastag fatörzs mellé lapultam törömet készen tartva. Az csaholás mindég közeledett, midőn hirtelen előttem termett az eb mérges hörgés között csattogatva reám fogait. Egy hirtelen szurás elnémitá örökre a dühös állatot. Nyomban sebes lépteket hallék. Első gondolatom volt ebe után küldeni a gazdát, de eszembe jutott, hogy élve ha elfogom, nagyobb szolgálatot teszek uramnak. Lecsatolám tehát derék szijjamat s a holt ebet félrerugva az útból, lesbe állottam. A mint az éji kalandor közelembe ért, a barát elkiáltá magát: vigyázz Vaszil.... De Vaszil már későn vigyázott; mert a nyakába vetett szij keményen szorítá össze torkát, s ugyanazon pillanatban a földön hevert, még pedig arczczal lefelé. Ekkor reá ültem hátára s tarisznyájában kutatva összecsavart pórázt lelék, melylyel nem kis küzdés után sikerült hátra kötnöm kezeit. . . . A barát e mütét alatt torokszakadtából kiabált, mintha töviseket szurkáltak volna körmei alá. De midőn a ficzkóval kész valék, megcsiklandottam az ájtatos férfiu kámzsáját kopjám hegyével, mire elcsendesedett. Egymáshoz kötözém a hurkok végeig s úgy hajtottam őket ide, mint két szelid borjucskát. S most ha parancsolod, felséges úr, elédbe vezetem őket.

— Hagyjad azt, Hiúz, im vedd jutalmadat. — Szólt a gondolkozóba esett király övén függő bőr erszényéből nehány bizanti aranyat nyujtva az ijjásznak. . . . A foglyokkal majd végezni fogok, most távozz, hogy rövid negyedóra alatt rendelkezésemre lehess.

Hiúz önelégülten mosolyogva, a kapott aranyok fölötti örömében-e, — mert nehány bizanti arany ama korban nem volt megvetendő összeg — vagy vitéz tette feletti dicsőségében, büszkén emelve veres, gubanczos fejét távozott.

A király pedig nyomban kiáltá:

— Solth! . . .

E név hangoztára ifju magas férfiu pattant felülhelyéről s fejébe nyomva a földről felvett sisakját, a király elé sietett, hol meghajtván magát, férfias hangon mondá:

— Parancsodra állok, felséges uram!

— Solth! . . . szólt hadnagyához a király ama határozott — de jelenben sem nem szigoru s sem nem parancsoló hangon — melyet kedveltjei irányában szokott használni. — Hiúz két foglyot kisért a táborba. Menj s kérdezd ki őket. Meglehet, hogy azért maradtak künn a várból, hogy a bennlevőket titkos jelek által értesitsék működésünkről. Azt felesleges ajánlanom Solth, hogy emberien bánj velök.

— Rajta leszek, hogy megelégedésedet kinyerhessem, uram király. — Válaszolt a hadnagy tiszte-

letteljes önérzettel s távozott a parancsot teljesitendő.

A király most fegyvernökei egyikét inté magához.

— Menj, keresd fel Bárdyt, a fejszések hadnagyát s küld ide rögtön.

Öt percz mulva e parancs kiadása után, óriási testalkatu férfiu lépett a király elé, tetőtől talpig erős bőr öltözetbe burkoltan. A bók, melyel a királyt üdvözlé, igen is elárulá, hogy e férfiu nem az udvar előszobáiban tanulgatta azt; pedig Bárdy hadnagy, vagy mint inkább nevezni szokták őt, — de mit nem hallott oly szivesen, mint az előbbi czimet — Bárdy mester nem tartozott a legügyetlenebb emberek közé.

Bárdy hadnagy szabályosan fejlődött — bár óriási — testalkatánál fogva is, azon férfiak közé tartozott, kiket a válogatósb gyengédnem sem szokott a rútak sorába osztályozni; azonfelül szép szőke, göndör szakál és bajusztól árnyalt tántorithatlan becsületességet kifejező arcza, az okos homlok s értelmes kifejezésü szemekkel őt még széppé s érdekessé is tevék.

Bárdy kétszáz fejszésnek volt hadnagya a király táborában, s mindig ennek közvetlen közelében. A fejszések az akkori hadaknál a mai utász, hidász, árkász — sőt még — az ágyuknak akkor még hire sem lévén — a tüzéri kart is pótolák. Ez utóbbi

állitásunkról nem sokára leend alkalma a szives olvasónak bővebben meggyőződhetni, valamint arról is, hogy Bárdy, ha nem tudott is szabályszerü bókot vágni; de annál szakavatottabban értett állása betöltéséhez, mely koránsem volt egyike a legkönnyebbek s legkevesebb veszélylyel járóknak.

— Bárdy! . . . szóllitá e kedvenczét a király . . . mennyire vagy munkáddal?

— Épp indulóban valék, jelentendő, hogy készen vagyunk, midőn fegyvernököd által hivatál felséges ur!

— Szeretem pontosságodat Bárdy; de mielőtt indulnál, szükségesnek láttam egy körülményt közölni veled, mely egész tervünket, ha nem akasztja is meg; de mindenesetre késlelteti. A zupán eltorlaszolá a völgyi patak kifolyását s viz alá helyezte a völgyet.

— Elrontjuk a torlaszt s a völgy megürül, mint szomjas ember kulacsa. . . . Felelt a hadnagy.

— De — veté ellen a király — a viz napnyugot óta már nehány ölnyire nőhetett?

— Azóta még alig mult több másfél óránál. Egy óra mulva a zsilip fel lesz vonva; s a mennyit áradt harmadfél óra alatt a viz, ugyanannyi idő alatt szintannyit fog apadni s igy éjfélre száraz lábbal mehetünk a szikla aljáig. — Válaszolt gondolkozás nélkül a hadnagy.

— S e vihar, e sötétség nem fog-e akadályul

lenni, s a sűrű zápor nem áztatja-e pocsékká gyujtó szereidet?

Uram király — nem volnék méltó a fejszések hadnagya lenni, ha mindenről nem gondoskodtam volna. Gyújtó szereim szurkos zsákokba varvák, melyeken az özönviz sem volna képes keresztül hatni. A mi a vihart illeti csak előnyünkre van; mert a várbeliek szemei elől eltakarja működésünket s a füleikbe orditó szél miatt nem hallják meg fejszéink csapásait. Éjfélre, úgy hiszem, feltisztul az ég s lecsillapszik a szél. A teli hold ekkor a negyedrész égen álland s szövétnekül fog szolgálni addig, mig mi a miénket meggyújthatjuk.

— Jól biztatsz, Bárdy — szólt a király, hive vállára téve balkezét; ha tervem, úgy mint akarom létesül, komát állok első fiad keresztelésénél.

Az athléta férfiu elpirult; hisz nincs ő nékie még felesége, de ez nem az ő hibája. Gondolá.

A király kitalálta hive gondolatát s mielőtt ez a megtisztelő igéretért köszönetet mondhatott volna, folytatá:

— Tudom mit akarsz mondani, hívem. Azonban ne búsulj, elmegyek én kérődnek is és aligha fogom elhibázni az ajtót, melyen legörömestebb látod, hogy kopogtatok. Solth uram, ha ötvenszer főispán is, még sem tagadja meg leánya kezét, ha a király maga lesz a kérő számodra. Csak Klára leányasszony szivébe hajits egy égő kanóczot, hogy lángra lob-

banjon s a tűz támasztóját hivja annak eloltására is. Itt mutasd meg aztán, hogy nem csak daczos várak, hanem körül bástyázott asszonyi szivek körül is érted mesterségedet. . . . S most Isten oltalmazzon jó vitézem, remélem hogy éjfélkor száraz lábbal állhatok a völgyben. Itt jő Hiúz — vidd őt magaddal, ő felvilágositand mindenről. . . .

Hiúz a király parancsára szótlanul s némi kedvetlenséggel követte Bárdyt; azért-e mert az érdemes ijjász nem igen kedvelte a fejszés hadnagyot; vagy mert, mint számos példa mutatja, hogy az oly vitézek, kiknek zsebjeiket az arany nyomja, nehezebben mennek a csatába — ő is, mint gazdag ember, jobban féltette életét most, mint akkor, midőn ennél s fegyvereinél egyebe nem volt; pedig ő kegyelme igen is kiszaglázta, hogy Bárdy uram vállalata nem csekély veszélylyel jár.

De hagyjuk a fejszéseket kiséretünk nélkül utjokra kelni s időzzünk egy ideig még a király táborában; miután a derék vitézeket úgy is meglependjük működésök s a nekik szánt szerep lejátszása közepette; itt pedig még egy érdekes jelenetnek lehetünk tanui, melyet csak azért is kár volna elmulasztanunk, hogy szorosan regényünk tárgyához tartozván, annak eseményeire is némi világot vetend.

* * *

Solth ama főispánnak, kit a király az imént emlegetett, fia, egyike volt azon igazi harczosoknak,

kik a fegyverforgatásban lelik legfőbb élv- és gyönyörüket; de nyelvük forgatásához mutatják a legcsekélyebb hajlandóságot. De e mellett az alig huszonnégy éves férfi a királynak nem csak feltétlen hive, hanem úgyszólván imádója is volt. Csaknem folytonosan az általa csodált fejedelem közelében az ő egyszerü lelke is fölfogta ama fényszikrákat, melyeket ennek századokra világló elméje lövelt s szive rokonszenves bámulatra ragadtatott a királynak szivjósága s mély igazságra alapitott itéletei által. Az ifju férfi annyira meg volt győződve, hogy a király mindenkor csak jót akar, miként annak bárminémü ha mindjárt önmaga előtt is viszásnak tetsző parancsát feltétlenül teljesitendette.

Igy láttuk őt, a sereg leghallgatagabb férfiát, ki inkább osztott s fogott volna fel száz kardcsapást sem hogy ugyanannyi szavat ejtsen ki egymás után ajkain, némi örömmel indulni oly megbizás teljesitéséhez, mely minden eddigi feladatai legsúlyosabbika leend.

A király pedig ép azért bizta Solthra ez ügyet, mivel tudta, hogy egyetlen haszontalan kérdéssel sem fogja a foglyokat terhelni s igy több netaláni hazugságtól megóvandja őket.

A foglyok még mindig egymáshoz kötözötten egy csatabárdos vitéz őrizete alatt a sziklafal oldalához támaszkodtak.

Olvasóim rég tudják, miként e két szerencsétlen

nem volt egyébb, mint a zupán által oly hévvel visszavárt Vaszil s az oly nehezen nélkülözött Ambrózius atya.

Mindketten egymástól elütő, különböző érzelmek között néztek legközelebbi jövőjüknek elébe.

A fiu, ki alig volt tizenhat éves még — örökölte ugyan apja makacs, megtörhetlen lelkét, de az életviharai őt még nem edzették oly erőssé, hogy, mint apja, minden legkisebb árnyalata nélkül az ijedelemnek nézzen szemébe a vésznek. Az ifjút e hallgatag, fegyelmezett had látása; — mely lehetőleg kerülve minden neszt, melyet a szél csapkodó szárnyain a hegyszakadékok között mint áruló hangot vihetne a zupán várába — akaratlan borzadálylyal tölté el.

De ő mind e mellett szilárdul el volt határozva, bármi történjék is, apjához méltóan viselni magát. Az ifju mitsem tudott arról, hogy atyja már bezárkózott Pietrográdba s hogy oda neki visszatérni el nem fogatása esetében is lehetetlen leendett, az előttünk már tudva levő okok miatt; de lelkének önkénytelen sejtére megsugá neki, miként a magyar hadnak apja utolsó menhelyéhez ily közel létele s ennek ily szokás ellenes hallgatagsága, csak az őket fenyegető vész előjeleül veendő.

A szerzetes ellenben, kinek volt ideje átpillantani a vár környékét, ha nem is mindent, de tudott eleget arra, hogy lelkében érezze ama csüggetegsé-

get, mely főleg öreg s törődött embereken szokott erőt venni akkor, midőn a test megszokott kényelmei helyett, egy fáradalmas, sőt vészes jövő küszöbén állnak vagy ezen küszöböt, mint jelen esetben már át is lépték.

Mig Vaszil feltette magában csak a végső esetben fedezni fel kilétét; azalatt Ambrózius a mit még remélt attól remélte, ha a zupán, hogy fia életét megmentse, meghódol a magyar királynak, mi neki ezelőtt tökéletesen mindegy volt, jelen esetben pedig legforróbb óhajává vált, ez lévén — mint bizton hitte — a szabadulás egyedüli útja.

Ily különböző érzelmektől áthatva találjuk foglyainkat, midőn Solth hozzájuk lépett.

A hadnagy egy intésére az őr leoldá kezeikről a köteléket s arczczal a közeli mágla fénye felé fordítá őket.

Solth érdekkel nézte a két foglyot.

Vaszil szép gömbölü, piros arczu ifju volt, vállára csüngő holló fekete hajfürtökkel s ajkait gyengén árnyaló kis bajuszszal. Ifju kora daczára arczának kemény, szigoru kifejezést tuda kölcsönözni mig nagy sötét szemeiben a dacz villáma lobogott fel.

Solthnak, a katonának, nagyon megtetszett a keménytartásu fiu, bár öltözete mutatá, miként ha nem is közvetlen az ellentáborába, de bizonyosan a zupán hivei közé tartozik.... Pillanatai a fiuról önkénytelenül a mellette álló Ambróziusra siklottak át.

Ambrózius atya középtermetü görnyedt alak volt. Tar homlokán keményen gazdálkodott az idő, s mintha felakarná róni a lefutott évek számát mély rovátkokkal barázdálta azt fel. Ősz bajusza szomorúan csüggödt megereszkedett szájszélein alá, mig a hófehér szakáll ritka szálakban lazán simult csaknem övéig durva kámzsájára.

Csak e vizsgálat után jutott eszébe Solthnak, hogy tulajdonképen meg is kellene tudnia kilétöket; ez pedig csak kérdés által eszközölhető, a kérdés pedig szóba kerül.

Némi kis örömére azonban most fedezte fel, hogy ő tulajdonképen e két egyénnel szóba sem tud állni, mert édes anyanyelvén kivül, semmi mást nem értett, a foglyok meg hihetőleg ezt nem értik, igy tehát tolmácsra leend szükség; de az egész magyartáborban, legalább az itt tanyázóban nem volt egyetlen ember is, ki horvátul értsen vagy beszéljen a királyon kivül, ki koronája minden országainak nyelvét értette.

Ha tehát felfedezése valósul, a reábizott kihallgatást egyenesen a királynak magának kell eszközlenie, mi által ő legalább is nehány száz szó kimondásától szabadul meg.

Neki fogott tehát meggyőződendő, ha ebbeli öröme nem hiúsul-e meg.

Újjával Vaszilra mutatva kérdé?

— Ki vagy, hogy hívnak, honnét jösz?

Vaszil nagy fekete szemeit reá szegezé a hadnagyra, de arczának egyetlen rángása sem árulá el hogy felelni akar.

Tettetés is lehet, gondolá magában az érdemes hadnagy s egyet csavarva eszén, hozzá tevé: hisz majd megfoglak én mindjárt jó, ha sok beszédbe kerül is a dolog.

— Öcsém, mint látom, te kém vagy — mondá keményen szemébe nézve az ifjúnak — s még ez éjjel függni fogsz! E szavak eredménye a jó hadnagyra a legkellemesebb behatásu volt; mert a fiú arczán egyetlen izom sem rándult meg a jó hir hallattára.

Hála Istennek — mondá magának Solth — ez nem tud magyarul; mert máskép csak megszeppent volna egy kicsit. Most kisértsük meg a másikat; s ugyanazon kérdést intézé a szerzeteshez, melyet elébb Vaszilhoz tön.

Ambrózius atya kezeit keresztbe téve mellén alázatos hangon mormogott valamit, a mi minden lehetett, csak magyar szó nem.

A második megszólításnak is hasonló eredménye lőn s a barát sem ijedt meg.

Erre a hadnagy intett az őrnek, hogy ügyeljen a foglyokra s könnyü, vidám léptekkel, mint ki nagy tehertől szabadult meg, sietett a király tanyája felé.

A király mosolyogva fogadta hadnagya jelentését. Ő sokkal jobban ismerte Solth természetét,

semhogy észre ne vette volna, hogy e véletlen menynyire inyére van. — Magam fogom tehát kihallgatni — mondá — vezessétek ide őket; de természetesen nekik nem szabad tudniok, hogy a királylyal beszélnek.

Solth távozott. Ezalatt a király lekapcsolá mentéjét s a kövön fekvő sisak s kardra veté oda hanyagul, mintegy elpalástolandó az egyedüli jelvényeket, melyek felségét elárulhatnák.

A foglyok nemével az elfogultságnak léptek a király elé s csak Vaszil volt az, ki a fürkész tekintet átható szúrása előtt le nem süté szemeit; mert Ambrózius atya úgy tőn, mintha feladatul tüzte volna ki magának, hogy a talaj homokszemeit megszámlálja.

Vaszil megpillantása sajátságos gyanu szikráját éleszté fel a király lelkében. Ez arcz úgy tünt fel előtte, mint melyet már valahol látott s e sötét mély tüzü szemek villanása úgy emlékezteté őt egy férfiúra, kivel évek előtt találkozott s ki nem volt más mint Péter a zupán.

A király éles szemü s éles elméjü férfiú volt még egyetlen pillanat az ifjú nemes tartása s büszke termetére elég volt, hogy a gyanut meggyőződéssé érlelje.

De e meggyőződését jónak látta nem tudatni az ifjúval; miután e tudatás agyában hirtelen felvillant új terve keretébe nem illett volna bele.

A rövid, de az ifjúra nézve nagy horderejü

szemle után a király két lépést tőn Vaszil felé s jobb kezét annak balvállára helyezve, — mely érintés alatt a fiu önkénytelenül össze rázkódott — szelid barátságos hangon s tiszta horvát kiejtéssel kérdé:

— Mi neved, ifjú barátom?

— Vaszil! Volt a rövid felelet az ifjú ajkairól.

— Te a zupán emberei közé s Pietrogradba tartozol?

— Igen, én a zupán embereihez s a várba tartozom.

— E szerint te szeretnél ismét visszajutni a várba.

— Bár hova is szeretnék inkább eljutni, csak itt maradni nem.

E feleletre a szerzetes könyökével érinté Vaszil oldalát; mert megijedt, hogy e merész felelet mindkettejökre káros következményü lehet.

A király azonban csak elmosolyodott a feleletre s előbbi modorában folytatá vallatását:

— Én pedig azt hivém, hogy önkénytesen hagytad el veszedelmes fészketeket azért, hogy táborunkhoz csatlakozzál s csak véletlenül s félreértésből fogatál el utközben. Mert ha nem mint szökevény, úgy mint kém állasz előttünk s a kém sorsa bár mily ifjú légy is, úgy hiszem ismeretes előtted.

A barát e szavakra halálra sáppadt s még keményebben, mint az imént tevé, nyomta könyökét Vaszil oldalához.

Az ifjut azonban ez nem zavará adandó feleletében, ki határozott hangon válaszolá:

— Nem enhibám, csak a véletlen játéka, hogy a várból künnszorultam s orozva elfogattam. S bár kém nem vagyok s e szerepet utálom lelkem mélyéből, de a kémnek sorsát, a halált nem rettegem; főleg ha ez által előttem kedves életet menthetnék meg. — Lehet hogy a sors a nélkül, hogy ten életedet koczkáztatnád, épp azért vezetett e helyre — hogy egy előtted is kedves életet megments. — Mondá a király némi meghatottsággal hangjában s folytatva kérdezé: Szereted- s tiszteled-e a zupánt? . . .

Az ifjú e kérdésre mintegy kiüttetve határozottságából ellágyult hangon felelé:

— Oh hogy ne szeretném s tisztelném őt, uram; hisz ő az én a . . . vezérem!

„Atyám“ akará mondani önfeledtében, de csakhamar eszébe jutott elébbi határzata, miként a legvégső szükségig el nem árulja valódi kilétét. A király pedig nem látszott észre venni az ingadozást az ifjú feleletében s tovább kérdé:

— Van-e szándokod e tiszteletet s szeretetet tettleg is bebizonyitni?

— Akár e pillanatban, uram! csak alkalom nyiljék reá. — Válaszolt rögtöni készséggel Vaszil.

— Az alkalom itt van. Te mint a magyar király követe fogsz visszamenni a várba, hogy a vég izenetet megvidd a zupánnak.

— Én, mint a magyar király követe . . . a zupánhoz! . . . szörnyüködék Vaszil.

— Igen — mond a király nyugodtan — s van-e ebben arczpiritó valami, hisz ez nem kém szerep. Avagy azt hiszed-e, hogy a zupán az első magyar követre hozott határozatát rajtad is végre fogja hajtatni?

— Mindenesetre, ha e minőségben jelenek meg előtte. Oh! uram — mondá Vaszil összekulcsolt kezeit mellére szorítva, — ne kivánd ez áldozatot tőlem; mert nem hiszem hogy — bárki légy is — e kegyetlen tréfa neked örömet szerezhetne! . . .

— Én a királynak leghívebb s legtitkosabb tanácsosa vagyok, s e szerint kötelességem annak érdekeit mindenben s mindenütt előmozditani. A király érdeke pedig azt kivánja, hogy a zupán ne csak meghallgassa szavaidat, melyeket mint követ intézendesz hozzá, hanem azok szerint cselekedjék is. Mert tudd meg, a király nem akarja a zupán halálát, nem nemzetetek rabszolgaságát, ő azt akarja, hogy a zupán, kit népe szeret, közötte éljen s annak boldogitásában mutassa ki hazája iránti szeretetét. . . . De nem palástolom el egyszersmind, miként ez éj határozó: mert a reá virradó hajnal vagy a béke olajágára, melyet a testvérnépek kezeikben tartandnak, kell hogy hintse elömlő pirját; vagy pedig rom, üszkök és sápadt halottak fölé terjesztendi szomoritó világát. A zupán ma e tárgyban egy a

király saját keze által irt levelet vön. A felelet minősége határozand élet s halál felett.

A levél szóra megrezzent a barát s félbeszakitá a király beszédét:

— Uram, mondá — mint feleljen a zupán, hisz ő sem irni, sem olvasni nem tud.

— Nincs-e iródeákja? kérdé kissé megütközötten a király.

— Én voltam az, kegyes engedelmedből, uram! Felelt alázatosan a szerzetes.

A király gondolkozóba esett, de csakhamar összeszedvén eszméit folytatá:

— E vallomásod felment a kihallgatás egy részétől, de a másodiktól nem: miért távozál a várból?

— Gyógyfüveket szedtem uram, egy szembeteg nőcseléd számára s könnszorultam. Mert ha el nem fognak sem térhettem volna vissza; miután ekkor az ár már elöntötte a völgyet.

— Jól van — folytatá a király — e szerint mindketten vissza fogtok térni a várba. Te — s itt a szerzetesre mutatott — azért, hogy felolvasd a zupánnak a kapott levelet, te pedig fiú azért, hogy megmondjad, miként én a király nevében meghosszabbitom a határidőt két órával. Ha a zupán meghódol a királynak, tüzzön éjfél utáni két óra tájban égő szövétneket vártornyának legmagasb ablakába. Ha a torony a mondott időre sötéten marad, majd megvilágitom én.

— Oh uram, kimélj meg e szereptől. Mert tudjad, hogy a zupán meg nem szegi szavát s megfogja öletni saját gyermekét is, ha mint követ jelenik meg előtte. — Esengett Vaszil ujból összekulcsolva kezeit. — Nem saját életemért rimánkodom én; mert ezt örömest adnám az övé megmentéseért, de atyám nem fogja túlélni a borzasztó perczet, melyben szavát saját gyermeke szivvérével kellend beváltania.

— E szerint te — mint sejtém, csakugyan a zupán fia vagy? kérdé a király.

— Igen uram. S ezt azért nem fedezém fel eddig; mert tartottam, miként ez esetben keményebben bánandnak velem; de ily borzasztóra még sem számoltam.

— Jól van fiam — végzé a király — én felmentelek e természet ellenes küldetéstől. Ne mint követ jelenj meg atyád előtt, hanem mint ki a fogságból szabadultál meg. Elmondhatod, mit a király tanácsosától hallottál, vagy el is hallgathatod. Egy óra mulva száraz lábbal juthatsz váratok bejáratához, fogoly társad fog egyedül kiséri. De tudd s ne feledd, miként ha apád megtartja szigoruan szavát, még nem volt eset, hogy azt a király is be ne váltotta volna! . . .

E szavai után a király Solth hadnagyot szóllitá ismét elő:

— E két fogoly fél óra mulva szabadon elhagy-

hatja a tábort; addig, mert fáradtak s éhesek, nyujtass számukra ételt s italt. Azalatt izend meg gyors futárok által a kiállitott őröknek, de főleg Bárdy mesternek, hogy e két egyént bántatlanul engedjék behatolni a várba. S most Isten veletek — mondá Vaszil s Ambróziushoz fordulva — s ne feledjétek, hogy a király tanácsosa nem azért van, hogy akár urának akár másnak rosz tanácsokat osztogasson

Ezzel inte kezével s a két fogoly nem könynyebbült; — de borus kebellel távozott Solth hadnagy uram után.

A király pedig utánnuk tekintve, mig el nem tüntek; azután mintegy önmagának mormolá: vajjon saját kölyke meg fogja-e szeliditni e vad de nemes oroszlányt.

III.

Bárdy mester fejszései.

Nem az a vihar hoz végveszélyt fejedre
Mely böszülten rázza erdők koronáit.
Nem az a szél oltja ki életed mécsét,
A mely csikorgatja tornyod vitorláit.
Csendes nesztelenül, olálkodva munkál
A halált hozó had ös várad lábánál.

V . . . . . .

A vihar még egyre tombolt s bősz üvöltéssel nyargalta be a hegyek mély szakadékait s kapaszkodott dühösen a magas bérczek üstökeibe, a sürü sudaras fenyvesekbe, melyek recsegve s csikorogva hajlongtak a bódult légfolyam rohamai alatt. A zápor megszünt, de azért a láthatár oly pokolian sötét volt, hogy csak hallani lehetett, azt is csak a vihar bömbölését; de látni semmit. Az ég tüze, a villám, nem birta fényével keresztül törni a hegyek ormait meguszó sötét felhő réteget s csak a koronkinti dördület vagy hoszasabb morgás tudatá a föld lakóival, hogy magasan fenn is dúl még az elemek harcza.

Mintha a végitélet előjátékát akarná megizleltetni az ég a halandó, bünös emberrel, oly féktelen kitörést engedett a természet haragjának.

A föld nyögött, mint lesujtott óriás, kinek hatalmasabb ellene, lebilincselve tagjait, mellére feszíti izmos térdét, hogy elfojtva lélekzetét, kioltsa életét, mig maga erőteljes tüdővel zihál felette a küzdelem közepette.

A légben sajátszerü hangok vegyülete váltakozott, a mint a szél vagy hegyes sziklacsúcsokon tört meg, vagy keskeny repedéseken fütyölt keresztül, vagy pedig rejtett barlangok kanyargásain búgott végig. Most elhagyott gyermek sirást vélnél hallani; majd ismét démoni kaczajt vagy boszorkányok nyihogását; ismét küzdők nehéz zihálását s haldoklók nyögő fohászát, vagy a halottat körülállók keserves siránkozását.

Oly éj volt ez, midőn a reszkető halandó letakarja a parázst tűzhelyén s imádkozva búvik takarója alá, miután házőrző ebét is bebocsájtotta födél alá.

De Bárdy mester fejszéseinek alig kétszázra menő csapata daczolt a rémületes éj viszontagságaival s bátran hatolt árkon bokron, hegyen völgyön keresztül a kitűzött czél felé.

A csapat mindenféle, korunkban már csak régi fegyvertárak gyüjteményei között szemlélhető, csodálatos alaku műszerekkel volt terhelve, melyek némelyike, hogy mire használtatott légyen, maig is talány előttünk.

A csapat élén haladott Bárdy, mellette Hiúz mint kalauz.

Említők előbbi czikkünkben, miként Hiúz nem a legszivesebben adta fejét e vállalatra, hihetőleg mert félt attól, mi ily nyaktörő merényeknél könnyen megesik, hogy ama szép fényes bizanti aranyokat, melyeket csak az imént kapott a királytól, majd más váltja föl s eregeti le torkán piros dalmacziai borcseppekké változtatva.

Hiúz e végből szokatlanul hallgatag volt s nem egyszer botlott meg szórakozottságában, mi egyébkor nem igen történt meg rajta, ha csak midőn lába kissé magasnak találta a csapszék küszöbét kijövőben.

— Mi az ördögöt botorkálsz? morgá ilyenkor a hadnagy — máskor versenyt mászod a fát a vadmacskákkal s most az egyenes földön sem találsz helyet lábodnak! . . .

Pedig az az egyenes föld épen egy meredek hegyoldal volt, melyre sok szép mázsás kődarabokat hengeritett alá a zápor és az idő. Hiúz meg nem foghatta, miként találhatja még ezt is egyenesnek a hadnagy; de jónak látta gondolatait erősen lakat alá vetni, mert Bárdy uram szolgálatban nem értette a tréfát.

Sürü erdő keskeny kanyargós ösvényén átvergődve Hiúz hirtelen megállott s megragadva Bárdy karját halk hangon mondá:

— Itt vagyunk! . . .

— Azt tudom hogy itt vagyunk, dörmögé ez; mert hol a pokolban is lennénk másutt most, ha itt nem volnánk. De azt mond meg nekem hol van ez az itt?

Hiúz felelet helyett megragadta hátulról a hadnagy vállait s félkanyarodást tétetve vele, mondá:

— Nézz fel a levegőbe magad elé uram, mit látsz? A hadnagygyal szemközt, meglehetős magasságban, mintegy a koromsötétségre festve három egymással egyenközü függélyes tüzvonal volt látható.

Bárdy uram — bármily bátor, vitéz s körülményeihez mérten okos ember volt is, mégsem volt ment korának babonás félelmétől s némileg megdöbbenve kérdé:

— Mi ez? . . .

Ha Bárdy oly szemekkel van megáldva, melyek a sötétben is meglátják ama pokoli kárörvendés, és gúny kifejezését, melyet az ijjász torzarcza a hadnagy e kérdésére magára öltött; nem hisszük, hogy az athléta össze nem morzsolja tenyerei között rögtön az ijjász fejét.

De a sötétség épp oly hasznos némely embereknek a földön, mint a mily káros volna nekik a világosság.

Bárdy azonban, mindamellett, hogy nem látott semmit, mégis nyakon ragadta Hiúzt s ismételte kérdését:

— Mi ez, beszélj, mert megfojtlak! . . .

S valóban Hiúz olyasmit érzett, mintha vas csavarok közé szoritották volna nyakát.

— Hát nem látod-e uram, — nyöszörgé szabadulni igyekezve — hogy az nem egyéb, mint a várnak három megvilágitott ablaka!

Bárdy elereszté Hiúzt, kissé restelte a derék férfiú, hogy mindjárt önmaga nem tette e felfedezést; de nem levén a hosszas fontolgatás embere, hevenyében igy szólt Hiúzhoz:

— Most minden kérdésemre felelj rögtön és igazán s legfőkép röviden; mert a hány felesleges vagy hazug szót ejtesz ki szádon, annyi szál szijjat metszetek hajnalban hátadból. . . . Mi van itt előttünk?

— Gyep. — Volt a rövid felelet.

— Meddig tart?

— Mig el nem fogy. . . .

A hadnagy ismét megkaparintá a sötétben Hiúz nyakát s maga előtt tolva mondá:

— Lépd meg hány lépés a gyep még el nem fogy?

Hiúz pedig igen jól tudta, hogy az a keskeny vizirányos gyepsík, mely a fenyő erdő szélétől kezdődik, a mintegy tiz öl magas meredek sziklafal párkányán végződik, honnét ha véletlenül lelépettetnék; az ezóta már néhány ölnyire áradt vizbe zuhanna; pedig ő, ki megmászta a legsudarabb fát, nem tudta megúszni a vizet.

E reá nézve kellemetlen körülményt elkerülendő előre feszitve lábait mondá:

— Megállj uram, mert mindjárt a pokolba zuhanunk mindketten. Nem hallod-e a zúgást alulról?

Bárdy megállt s figyelni kezdett. Tisztán lehetett hallani, mint locscsanik szét a felkorbácsolt hab a sziklafal oldalán.

— Merre van a zsilip? kérdé tovább a hadnagy.

— Épen itt alattunk, a meredek tövében.

E feleletre visszafordult Bárdy s e nevet kiáltá:

— Buvár!

Nyomban egy sötét alak termett Bárdy előtt, mély hangon mondva:

— Itt állok uram!

— Hol vannak a kötelek és horgok?

— Itt vannak kéznél. Embereink is itt állanak.

— Jól van. Vidra lépj ide mellém, ti többiek bontsátok szét a köteleket s kössétek kettejének végére a vashorgokat. Parancsolá Bárdy.

A parancsra minden kéz mozgásba jött, s Vidra oda állott ura elé.

— Vidra, le fogsz szállni s a horgokat bele illeszted a zsilip rekeszébe. Ha készen vagy rántasz egyet a kötélen s felhuzunk.

— Értem uram.

Vidra felbontá a tekercsbe összecsavart kötelet, mely vállára volt vetve, s annak végét tenyérnyi

széles derékszijjának izmos rézkarikájába erősité meg. E műtét után hadnagyához fordulva, mondá:

— Mehetek, uram. Ezzel a széditő sziklafal párkányára ült s kényelmesen lóggázá lábait a sötét semmiségben.

Hárman ragadták meg a Vidra derekára erősitett kötelet, s hogy leeresztés közben a szirt éles szélein el ne horzsolodjék, egy négyszög — erős tölgyfakeretbe alkalmazott hengert tevének alája.

A henger forogni kezdett, annélkül hogy tengelye a legcsekélebb csikorgást hallatná s Vidra sebesen ereszkedett alá a szirtfal oldalán.

Ugyanazon időben a horgokkal ellátott kötelek is hasonló hengerekre fektetve lebocsájtattak a mélységbe.

Mindez oly nesztelenül történt, hogy csak néha lehetett egy egy pengést hallani, midőn a szél a szirt oldalához csapkodá a lebocsájtott vashorgokat.

Nehány percz s a kötél, melyen Vidra függött, megtágult, jeleül, hogy a test sulyja más alapra nehezkedett. Vidra nyakig állott a vizben, de lábai megtalálták a zsilip fejezetét.

A haragos hullám átátcsapott habzó taréjával a merész férfi fején, de ő ezzel mit sem gondolva kezeivel a himbálodó horgok után nyuládozott. Végre mindkettő kezében volt. Ekkor a fő is a viz alá merült s csak nehány percz mulva bukott fel ismét hosszu lélekzetet véve.

Most egy erős rántást tőn a kötélen s emelkedni kezdett lábait, kezeit maga elé terjesztve; mert a szél minduntalan oda csapá őt a szirt oldalához.

Midőn Vidra felért a tetőre, a horogkötelek végei már mintegy huszonnégy erős férfiú markaiba voltak szoritva.

— Húzd rá! . . . mondá a hadnagy s a hengerek recsegtek a megfeszitett kötél nyomása alatt.

A zsilip rekesze nehezen ugyan, de végre még is engedett s emelkedni kezdett rovátkaiban.

Egyszerre mind a huszonnégy férfi hanyatt terült a gyepen, mert a rekesz megszabadulva a viznyomásától, mint könnyü pehely engedett rögtön az erőnek s ott himbálódott nehány ölnyire a viz színe felett.

Bárdy uram fejszései nem lettek volna igazi magyarok, ha ez esélyre menten mindnyájan el nem kaczagják magukat, még maga Bárdy uram sem tőn kivételt e dologban.

Feltámpászkodtak azonban, anélkül hogy valakinek egy egy fej összekoczintásnál egyébb sérve lett volna — s nagy gyorsasággal a gyepszínre ránták ki a nehány mázsányi erős tölgyfa pallókból készült reteszt, mely most mint óriási kapu hevert a földön.

Midőn a lábdobogások okozta zaj elnémult, a vihar orditásán keresztül valami tompa zugást lehete

hallani, melyet a viznek a sötét, tátongó ürbei berohanása okozott.

Bárdy most fejszéseinek mintegy negyed részét elküldé, hogy hányják el a völgybe vezető mély ut torlaszait s maradjanak ott őrségképen, mig a királyi sereg valamely csapata által fel nem váltatnak.

Ezek távozta után a hadnagy parancsai szerint munkához fogott a népség.

A gyep gyorsan fel lőn hasogatva hosszukás négyszög táblákban s a szikla párkányára ember magasságnyira felrakva, úgy hogy minden öt lépésre egy egy emberderék szélességü lőrés hagyatott meg mintegy négy lábnyi magasságban a földtől.

E rések mögé úgynevezett kecskelábakat helyeztek, melyekre simára vájt vályúkat fektetének. A vályúk végein karvastagságnyi, mintegy másfél öl hosszu fasudárból készült s hüvelknyi vastag kötélhúrral feszitett iv vala megerősitve. A vályú párkánya jóval a közepén alúl három egymásutáni helyen mindkét oldalán rovátkolva volt; e rovátkok között a vályú fenekéről erős billentyü emelkedett ki, melylyel annak idején a rovátkokba feszitett húrt kilehessen azokból emelni.

E szerkezet egyik neme volt ama lövegeknek, melyek ez időtájban az ágyukat pótolták, s melyeknek a kézi ijjak szolgáltak mintául.

Hogy mi czélja, mi haszna volt ez egésznek, látni fogjuk történetünk egy legközelebbi jelenetében.

A készületek a sötétség s vihar okozta akadályok daczára gyorsan, s egy jól begyakorlott csapat ügyességével folytak. Alig volt eset, hogy egyik a másikba ütközött volna, vagy hogy a hadnagynak ugyanazon parancsot kétszer kellett volna kiadnia.

Éjfél már nem messze lehetett, midőn a fejszések bevégzék előkészületeiket az ostromhoz s a gyeptáblákból rögtönzött védfal mögött szép sorjában lepihent, egyet egyet húzva az oldalaikon függő tömlőkből.

Bárdy uram összefont karokkal járt felalá kezdetleges szervezetü; de a kor igényeinek tökéletesen megfelelő — lövegei mögött, koronkint megállva s észak felé tekintve, ha nem tisztul e még a láthatár.

A rohanó felhők szakadozó foszlányai között csakugyan kipillantott néha egy-egy kandi csillag, de mintha rosszallaná ide lenn az időt, csak hamar eltünt ismét.

Csak a várterem három megvilágitott ablaka nem homályosult el jeleül, hogy az őrség éberen tölti az éjet. Holmi kósza tivornya hangok is vegyültek koronkint a szél zúgása közé, de melyeket csak Bárdy uram éles hallérzéke birt megkülönböztetni.

— Csak mulassatok derék fiúk — mormogá szakállába a hadnagy — üljétek meg önmagatok saját halálotok torát, úgy is tudom, hogy élve egyitek sem kerül Kálmán király embereinek körmei közé. Szeretem én az ily elszánt ellenséget, de még is jobb

szeretném, ha — ezek itt legalább — barátaink lennének. . . . Szegény fiúk, hogy eröltetik magukra a jó kedvet — folytatá fel s alá jártában, midőn újból felhangzott egy lelkesitő horvát nemzeti dal — jól teszitek, legalább nem mondhatja rólatok senki, hogy a halál félelme vénasszonyi könyeket facsart szemeitekből. Egészségtekre derék vitézek! végzé magánbeszédét a hadnagy, utolsó mondata után az oldalán függő tömlőből hosszú kortyot nyelve. — Meglehet, hogy a napot veletek együtt én is a más világon látom felkelni. — — — — — — — — — — —

Midőn a király kisded serege a völgy torkolatához érkezett, már lecsendesült a vihar. Az ég megtisztult kékjén ott ragyogtak Isten őrszemei, a fénylő csillagok s a fogyó hold felbukott a hegység éles szegélyzete mögül, mintha kiváncsi nézőévé akarná felavatni magát a bekövetkezendő jeleneteknek.

A völgyből lefutott az ár, a patak rendes medrébe szorult, csak itt ott csillogtak mint elszórt tükördarabok a mélyedésekben visszamaradott apró tócsák.

A völgynek a vár felé vezető egyetlen ösvényén két alakot látunk sebes léptekkel haladni. E két alak Vaszil és Ambrózius atya.

Midőn a szirt tövébe vésett bejárathoz értek, — melyhez most, miután az ár elvitte a bürüt, csak a patak medrén gázolva lehetett közeledni, — Vaszil háromszor kürtjébe fújt.

A kürt hangját százszorosan adta vissza a hegyek beszédes viszhangja.

A jeladás után nem sokára nesztelenül vonódott fel a bejárat nehéz vasajtaja, s a két alak gyorsan eltünt a nyiláson.

A völgyben ismét csendes lön minden. Az ostromra kész sereg hallgatagon várta a jeladást. A király Bárdy mester lővegeinél telepedett le, honnét kényelmesen belehete látni az egész völgyet s szemmel tartani a várat.

IV.

A végzetes óra.

Győzni tanulj, vagy halni dicsön.
— — — — — — —

Mig az imént elbeszélt események Pietrográd falain kivül s a vár környezetében véghezmentenek; azalatt a vár bensejében ha nem is valami nagy vigan; de elég zajosan folyt a lakmározás.

A harczosok menedékök hozzáférhetlensége tudatában — egyidőre legalább — teljes biztonságban hivén magukat; a folytonos vész között élő emberek szokása szerint neki veték fejöket nem a búnak, hanem a tivornyának, a jelenben kárpótlandók magukat nem csak a multért, hanem a minden perczben elveszthető jövőért is.

Nikolics a zupán jobb keze s tántorithatlan hive, miként mindig, úgy most is jó példával ment elöl. A bor, mint feneketlen edénybe ömlött belé, annélkül hogy némi izgatottságnál egyebet idézne elő nála. Ő azon, még korunkban sem ritka emberek közé

tartozott, kik képesek többet inni az egész társaságnál s még akkor is eszökön vannak s lábaikon állanak, midőn a többi már rég elbúcsúzott az öntudatnak utolsó szikrájától is. Ő nem kinált senkit; nem koczintott senkivel, ha csak erre felhiva nem volt; de azt már megtette, hogy majd a házáért; majd a zupán és szép leánya egészségeért; majd ismét Vaszil s Ambrózius atya szerencsés megtérhetésökre emelte s itta ki öblös kupája tartalmát, mit a derék horvát vitézek utánozni kötelességöknek ismerék.

A zupán sem tartotta azonban legroszabb gondüzőnek a bort s a kandalló párkányára helyzett kupából koronként ő is jókat húzott a szabadság- és hivei jólléteért.

De a bor nem tette meg ma — úgy mint máskor — kivánt hatását, sőt ellenkezőt szült; mert a zupán képzerejét fokozván, Vaszil sorsával foglalkodtatá őt szüntelen.

A daczos férfiút — habár nem mutatta is — de még is véghetlenül bántotta a számitásán kivül eső véletlen és ama gondolat: hogy ha Vaszil netalán az üldöző ellen kezei közé jutott volna s kiléte felfedeztetvén, ez esetben nem fogja-e a király az ő meghódolása feltételéhez kötni fiának életét.

Ez eszme lángostorral korbácsolta a zupán felhevült agyát s dühvel töltötte el háborgó lelkét.

De azért egy pillanatig sem gondolt a meghó-

dolásra. Zugolódott a sors ellen, mely lángoló szabadság utánni vágyainak szárnyát volt szegendő; de azért annál daczosabban tekintett annak szemei közé s kész volt életével elveszteni mindenét, szükség esetében még elveszteni saját gyermekeit is; de meghajolni a magyar király előtt soha.

Violát nyugodni küldötte kis szobájába, melyben vén dajkájával Ánikóval — a vár egyedüli nőcselédével — együtt laktanak. — Az örökös harczok durva levegőjében felnőtt férfiú mégis birt annyi gyengédséggel szende kis leánya irányában, hogy megkímélje őt a mindinkább vadabbá váló tivornya tréfáinak hallgatásától.

Leánya távozta után a zupán tovább füzé gondolatait; de midőn a vihar megszünt tombolni és csapkodni ablakok hártya lemezeit, melyek történetünk korában az üveg helyét pótolák — s a kelő hold kétes, derengő világgal hinté el azokat, a nyugtalan vezér kivágyott a szabadba, hogy bor- és belső izgalomtól került agyát kissé lehűtse.

Észrevétlenül távozott a teremből s az öblös torony kanyargó falépcsőin sietett felfelé.

A tornyot közvetlenül a csúcsos tető alatt, függő alig három lábnyi széles, kemény tölgyfa deszkákkal zárt folyosó vette körül, csak minden két lépésnyire engedve a keskeny lőréseken keresztül kilátást az alant elterülő völgyre.

E folyosóra lépett a zupán s forró homlokát

a lőrések egyikéhez támasztva az átelleni hegyoldalra függeszté tekintetét.

— Mi ez? . . . kérdé visszahökkenve önmagától. — A sátán üzi-e játékát velem, vagy a bor mámora kápráztatja szemeimet. Mit jelent ez erődítmény a szirtfal felett. . . . S hah! hallom a patak rendes zúgását a mint a szirt alá vájt üregbe rohan. Talán átszakadt a zsilip, vagy . . . s itt vadul ütött homlokára . . . sükerült a királyiaknak szétrombolni azt. . . . Oh én eszeveszett bolond, ki a háborgó elemek védelmében biztam s épp ezek által árultatám el rútul! Úgy látszik ellenem esküdött minden s a gyáva néppel együtt a természet maga is a király pártjára állott. De azért kaczagom mindkettőtök haragját; s főleg a tiédet dölyfös király. Jer, kisértsd meg, felkeresni fészkében a büszke sast, legalább érezni fogod, hogy nem azért rejtőzött elő-led fészkébe, hogy leeresztett szárnyak s behuzott körmökkel hunyászkodjék meg előtted, hanem hogy körmei élét ravasz kaponyádon megkisértse, mielőtt meghal. . . . Sokan jöttök látom, olvasom fénylő kopjáitok hegyeiről; de vissza fogtok-e annyian térni, mint jöttök! . . . Nem fog-e éltetökkel büszkeségtek is e vár falai alatt megtörni!

A zupán még egyszer meghordozá éles szemeit a völgyön s a kanyargó keskeny ösvényein két alakot pillantott meg sebes léptekkel közeledni a vár felé.

Az apának nem csak szeme; de szive hangos dobogása is rögtön megmondá, hogy az érkező két alak nem lehet más, mint fia s Ambrózius atya.

A kemény férfiú szivében a daczos harag és bosszú indulatait fia felismertére az öröm szilaj kitörése váltá fel.

— Hála neked Istenem! . . . Mondá a lépcsőkön alá siettében. . . . Te még sem hagytál el végkép, nem engedéd fiamat a gonoszok körmei közé jutni. Most már daczolok minden földi hatalommal. — S a zupán — anélkül, hogy embereinek az örvendetes eseményről hirt adna — rohant inkább, mint sietett alá a lépcsőzeten.

Épp — midőn a kijárást elzáró vasajtó előtti rövidke folyosóra érkezett — melyről már egy előbbi czikkünkben tőnk említést — akkor harsant meg Vaszilnak háromszoros kürt jeladása.

— Hah! mily vigyázatlanság! . . . dörmögött óriási ereje egész megfeszitésével kapaszkodva bele a tömör hajtó kerék fogantyújába, mely a több mázsányi súlyos kaput emelő szerkezetet hozta mozgásba.

A bejárat a kerék három fordulata után szabad volt.

— Siessetek — mondá ekkor ember feletti erővel tartva fenn a nehéz kaput, — nehogy a fellármázott ellenség nyilai künn találjanak.

Vaszil és Ambrózius sietve gázolák át az alig

térdig érő patakot s a jövő perczben már belül voltak a lebocsájtott ajtón.

A zupán nehezen zilálva a megeröltetéstől, a koromsötétség daczára meglelé s szenvedélyesen zárá kebelére fiát.

— Ah csak hogy itt vagy. — Most már a világ minden királyai jöhetnek ellenem seregeik száz ezreivel s én daczolni fogok velök. Te oldalam mellett fogsz harczolni, edzett karod már elbirja a bárdot és kelevézt s ha elesem, megboszulod apád halálát; vagy — tevé utánna lágyabban, de nem kevesebb lelkesültséggel — velem együtt halsz meg a dicsők halálával! . . .

A fiú szeretettel simult apja kebelére elhatározott hangon válaszolá:

— Úgy lesz, kedves apám — mint mondád — a Péterek ereiben nem korcsok vize foly! . . .

A zupán az óhajtott viszont találkozás első örömnyilatkozatain túlesve; engedett a fenyegető percz hatalmának s ragadta inkább — mint emelte fiát a sötét szikla lépcsőzeten fölfelé.

Ambrózius csak nagy zilálva követhette őket. Agg lábai s az élet hat tizede által kifárasztott tüdője lassú haladást engedének csak a rohanásra kész jóakaratnak.

Azok számára, — kik a harczias és daczos férfiúnak gyermekei irányában tanusitott, csaknem rajongással párult szeretetét — inkább költői túlságnak,

mint valónak szeretnék hinni, feljegyezzük e helyütt annak tán nem egésszé indokolatlan lélektani okait.

Péter korán vesztette el nejét; Viola születése órája volt anyja életének végsője. Midőn a kemény férfiú, ki ép oly erősen tudott szeretni, mint a mily határozott és szilárd akarattal birt, megszakadva látá ama gyengéd kapcsot, mely szive szelid érzelmeit e földhöz köté, ama reménybe kapaszkodott, mely gyermekeiben igért neki kárpótlást veszteségéért. E reményt ő valóvá akará érlelni. Mit gyermekeitől, mint kölcsönt vala egykor vissza követelendő: a szeretetet; annak egész tárházával iparkodott elárasztani őket, hogy a befektetett tőke egykor bő kamatokkal jutalmazzon. Neki senkie sem volt két gyermekén kivül, kiket, mint imádott neje egyedüli emlékeit szive egész hevélyével bálványzott. . . . Ily természetü férfiak, minő a zupán volt, csak egyszer és egyet tudnak az életben szeretni. A zupán sem gondolt neje halála után nősülésre többé, jóllehet még csak kezdetén volt a férfikor időszakának. Ő nem akarta meglopni gyermekeit azon érzelem vagy hajlandóság által, mit egy második nő veendett igénybe; hanem egészen átruházni azt reájok.

Igy történt, hogy a gyermekek is, elesve ama mindenek felett édes anyai gond- és ápolástól — bár megőrzék szivökben a sokat emlegetett, de Viola által épen nem, Vaszil által pedig csak alig ismert anya iránti kegyeletes emlékét — szivük egész sze-

retetével a számukra egyedül fennmaradt apán függtek.

A gyermekek e tapasztalt osztatlan ragaszkodása fokozta ugyan még az apának iránt uki benső vonzódását és szeretetét; de elvein nem módositott semmit, mint nem sokára leend alkalmunk tapasztalni.

A zupán ama kisded, egyszerüen — mint a vár egyéb lakosztályai is — butorzott szobába, melyben Viola s a vén Ánikó laktanak, vezeté fiát, nem akarván félittas harczosai előtt családi életének gyengédebb oldalait feltárni.

Ambrózius atya is ide lihegett be, mi ellen a zupánnak semmi kifogása nem volt; miután az öreg előtt nem létezett családi titok.

Viola volt talán az egyedüli a várban, ki apján kivül hallotta a hármas kürtriadást s felismerve azt, örömtelt szivvel ugrott ki ágyából s mire apja s fivére szobájába értek, bármily kevés időbe került légyen is ez, már felöltözötten sietett elébök, karjait kitárva s ama, csak ártatlanságnak sajátos aggodó őszinte hangon kérdve:

— Ah honnan jöszsz ily későn fivér? . . . Ajkaidon jó, vagy rosz hir lebeg-e számunkra? . . .

Vaszil felelet helyett némán ölelé keblére nővérét; ő tudta igen jól, mi vár mindnyájukra; de mindnyájuk közül csak ez egyetlen lény életeért rettegett leginkább.

Az apa is, mintha fia ki nem mondott; de sejtett

érzését osztaná, föléje borult a csoportulatnak; s ha a mécs, mely Ánikó asszony szembaja végett még elfödve is volt, nem homályt inkább mint világosságot terjesztene; e világosság bizonyára a kemény férfi egy csillogó könynyében törnék meg. . . . Talán ez volt a második, mely neje halála óta ritka vendégkép megjelent a zupán szemeiben.

— S nincs-e feleleted kérdésemre? . . . Folytatá Viola kibontakozva az ölelő karok közül s a homályon keresztül fürkészve bátyja arczvonásait.

Vaszil helyett atyja szólalt meg, Viola előbbi kérdését ismételvén:

— Hol valál mindeddig, fiam?

— Fogoly valék a király táborában! . . . Felelt a fiú rohamos hangmenettel, mintha minden áron s minél hamarabb óhajtana túlesni a vallatáson.

— A király táborában?! Szörnyüködének egyszerre a zupán és leánya; mialatt Ambrózius atya fáradságát kipihenendő az ablak mélyedésbe illesztett kőlóczára bocsájtkozott, holmi imádságszerü hangokat mormolva ajkai között.

— Igen a király táborában. — Ismétlé a fiú. — S Ambrózius atya is osztá sórsomat.

— S minő áron szabadultatok meg? . . . Vallatá fiát az apa, mialatt keblét neme a balsejtelemnek kezdé aggasztani.

— A király feltétlenül szabadon bocsájtott, még

azt sem kötve ki, hogy visszatérjünk-e a várba vagy sem.

— Tehát még mindég folytatja az álnok nagylelküség szerepét, s miután a vén sast nem birta hálójába csalni: a fiatalt iparkodik ugyanazon csalétekkel megkeriteni tervei számára. . . . Mondá keserüen a zupán.

— De a fiatal sem fog a csalétekhez kapni! Vágott közbe a fiú. — Én nyomdokidat követendem, apám, s történjék bármi, az ösvényről, melyet akaratod szaband elémbe, eltérni nem fogok soha. Gyermek vagyok még értelemre úgy mint erőre hozzád képest; de lelkem átérté törekvéseidet s én helyeslem azokat. Az eszme — mely eddigi tetteidnek gyújtója volt, az én lelkembe is átolvadott. Átolvadott azért; mert láttam annak önzetlen mocsoktalanságát; látom e pillanatban leginkább, midőn elhagyatva azon nemzettől, melyért feláldozád a te — s családod vagyonát, az ocsmány béke tűzhelye helyett készebb vagy érette most is a végküzdelem tüzébe bocsájtkozni, hogy ha kell s a sors úgy kivánja halálodal mosd le az ügyről, — melyet ők elhagyni elég gyávák voltak, — a becstelenség bélyegét.

Az apa örömtől villogó szemekkel tekintett fia lelkesült arczára s kezét nyújtá elébe, mit a fiú szenvedélyesen vont ajkaihoz.

— Tehát a király nem azon feltételt csatolta

szabadon bocsájtásodhoz, hogy a követ szerepét viseld nálam?

— Nem. Ő azt mondá — miként más uton megküldé hozzád véghatárzatát. Csupán azt tevé hozzá, miként a határidőt meghosszabbitja két órával s meghagyá, hogy azon esetre, ha ajánlatira hajolsz, a lefolyt idő után tüzz égő szövétneket a vártorony legfelsőbb ablakába. . . . Felelt Vaszil még mindég apja jobbjában nyugasztva kezét.

— E szövétneket akkor lássák meg szemei, midőn az itélet napja következend be az emberiség felett. — Mondá a zupán eleresztve fia kezét s nagy léptekkel járva nehányszor fel s alá a kisded ürben.

— De — folytatá hirtelen megállva — most eljött a cselekvés órája. . . . Résen kell lennünk; nehogy ez ördöngös ember, mint már megtevé, új meglepetést készitsen számomra. Maradjatok itt Vaszil s Ambró atya — miként a zupán rövidség okáért nevezni szereté a barátot. — Viola gondoskodni fog rólatok, rövid negyed óra mulva ismét közöttetek leszek.

Midőn az apa távozott, Viola ujból fivére nyakába borult, s szabad folyást engede könyűinek.

— Vaszil! — zokogá a leányka, — én a legroszszabbat sejtem. Mielőtt kürtöd harsanása felriasztott volna, a fáradságtól elnyomva félálomba szenderültem s képzetem előtt zöld pázsiton egy sir domborult, melynek keresztjére atyám neve vala fé-

nyes, aranyos betükkel vésve. Mi ketten előtte térdelénk a keresztnek, midőn egy férfiú közeledett felénk biztató, szeretetteljes arczczal — s mintegy védőleg terjesztve fölénk karjait mondá: „Ne sirjatok — gyermekeim — azon sziv szeretete, mely ott porlad lenn a zöldellő hant alatt, átköltözött ide, hogy védjen benneteket az élet viharai ellen.“ — Itt az idegen szivére mutatott s kitárva ujból karjait, folytatá: „Jertek, fogadjátok el, mit az ég számatokra rendelt kárpótlásul veszteségtekért; az apa ki itt alant piheni az élet fáradalmait, édesebben fog nyugodni, ha szeretteit biztos szárnyak védelme alatt tudandja. — A halál kiegyenlit minden viszályt. Jertek, annak halála, ki legkedvesebb volt előttetek, legyen az összekötő lánczszem, mely titeket hozzám fűz az életben.“ — Én felemelkedém s közelitni akarék a hivó karok felé, midőn te, Vaszil, vissza tartál engemet s füleimbe sugád: „Ne közelits hozzá, ő atyánk gyilkosa.“ . . . Ekkor harsant meg kürtöd s én felébredék.

Viola itt elhallgatott s Vaszil gondolkodva hajtá le fejét, Ambrózius atya felsóhajtott.

Külről a néma csendbe behangzott az őrség fegyvereinek csörömpölése s nehéz lépteik kongása a várudvar szirt talaján.

A zupán intézkedéseket tőn, hogy az ellent vára megközelitésében gátolja. Kik a többihez mérten legjózanabbak valának harczosai közül, azokat

a torony ama folyosójára állitá, melyen e czikk elején a zupánnal már találkozánk. Mindnyájan ijjászok voltak s a legjobb lövők közül.

Az udvar körfalának nyilásait hasonlag ijjászok állták el.

Hatan a legizmosabbak közül, valódi óriások, Nikolics vezérlete alatt, hosszu, kétélü kardok-, nehéz csatabárdok- s keményen vasalt kopjákkal fegyverezve, két égő szövétnek világitása mellett a kanyargó sziklalépcsőn haladtak lefelé, hogy szükség esetére a feljáratot védelmezzék.

Mások a nagy terem felnyitott ablakaihoz valának állitva, honnét ép Bárdy uram védművére láthattak.

A fennmaradottak pedig nyaláb számra hordták a bőven felszerelt — bár kisded — fegyvertárból a nyilakat s hajitó dárdákat.

Miután a vezér parancsai kiosztásával készen volt, vissza sietett Viola szobájába, hol Vaszil s Ambró atya, kelletlenül bár; de a természet szükségének engedve — falatoztak.

— Tehát két órával toldotta meg a határidőt? . . . Kérdé a vezér.

— Két órára éjfél után; az pedig már nem lehet messze! Válaszolt a fiú egy oldalpillantást vetve nővérére, ki elsáppadt e feleletre.

Most Ambró atya felkelt ülhelyéről s a zupánhoz

lépve megfogá annak jobbját s reszkető, megindult hangon kezdé:

— Péter, én valék, ki téged mint gyermeket a szeretet vallására oktattalak, mert szüleidtől nem tanulhatád azt meg, miután pogányok voltak. Én hintém reád a keresztség szent vizét s én adám reád az áldást életed legboldogabb pillanatában, midőn megboldogult nőddel összekelél. Gyermekeidet is nem én vezetém-e az egyházba s életed legszomorúbb napján nem én szenteltem-e meg ama hantot, mely alá szived szelid boldogságát temeték. . . . Én, kinek személyét hozzád annyi emlék köti, kérlek ezen emlékek szentségére, hagyj fel — saját s gyermekeid jólleteért — ez őrült ellenállással, s hajolj meg a sors előtt, melyet a mindenható Isten keze intéz felettünk. További makacsságod istenkisértés, annál is inkább, mert a király ajánlatai nem csak jelen szorult s a végletre jutott — hanem legkedvezőbb helyzetedben is elfogadhatók volnának. . . . Vessd ki e szerencsétlen, álokoskodás és önámitás szülte büszkeséget szivedből s hallgass az ész tanácsára, mely elfogadni késztend a békés királyi jobbot. Becsületed s az ügy szentsége mit sem vesztend; sőt nyerend ez által. Mint bán tenmagad intézheted nemzeted sorsát s teremthetsz számára békét és jóllétet; ha makacsságod áldozata leszel, idegen kéz fogja a kormány gyeplőjét vezetni hazádban s te nem használtál haláloddal semmit. . . . Péter! . . . Csak ne-

hány szem még s az óra lefutott. — Végzé Ambró atya egy üveg homok órát, nagy ritkaságot ez időben, tartván a zupán szemei elé.

A zupán nem felelt a barát szavaira szemei gyermekein függtek, kik összefont karokkal állottak egymás mellett. Vaszil szemei határozott kifejezéssel, Violáéi aggályosan s könyörgőn viszonzák e pillantást.

E néma csend alatt lefutott az utolsó fövenyszem is az akkor egyedül dívó; de Horváthonban még akkor is nagy újságnak tekintett időmérőn — s Ambrózius atya nehéz sóhajjal helyzé azt vissza az asztalra, de a fövenynyel tölt részt az üres fölé állítva.

— Kitüzzem-e a szövétneket, Péter?! . . . Kérdé még egyszer a szerzetes.

— Nem lehet Ambró. Határozatom áll. Azután még veszve sincs minden, hisz váram egy hónapnál tovább tarthatja magát, ellátva lévén ez időre bőséges fegyverkészlet s eleséggel. Egy hó alatt pedig sok, igen sok változhatik. — Felelé Péter.

— Semmi sem fog előnyödre változni, ha még egy hónapig nyakaskodhatsz is e várban. — Folytatá a szerzetes nemével a keserüségnek. — Végre is meg kell magad adnod, vagy elveszned. Horvátország egy hónap alatt nem csak meg fogja szokni; de meg is szeretendi a király szelid kormányát; mert a király minden áron iparkodni fog megnyerni a

nemzetet magának s akkor a megnyertek még reád fognak zúgolódni, hogy oly makacsul folytatod a czéltalan s reájuk nézve még károssá válható ellentállást.

— Hadd haragudjanak, hadd zúgolódjanak ellenem. A gyáva meghódoltaknak sem becsülését nem hajhászom sem haragjokat nem rettegem. Én — vesztemmel bár azon elvet akarom megmenteni, mely lelkemmel összenőtt s melyet e gyermek is öröklött tőlem, mint hallhatád. Az én elvem az, hogy hazám szabad és független legyen önválasztotta fejedelme törvényes kormánypálczája alatt. Én a magyar királyt, ha a helyett, — hogy szomszéd országok leigázásával iparkodik birodalmát szélesbíteni, — honn nemzete boldogulásán működnék: nagy és bölcs királynak tartanám s óhajtanám, hogy hazám, mint szövetséges szomszéd fogjon vele kezet s osztozzék a testvérhon jó- és balszerencséjében; de a hóditónak, ki holmi áljogok palástjába burkoltan fegyveres kézzel jő megölni függetlenségünket s helyette trónja zsámolyához tapadt fényes szolgahivatalokat osztogat azoknak, kik elég nyomorultak a fényes aczélt, mely ezerek érdekeit volna képes kiküzdeni, oda vetni egy silány arany lánczért, mely mig nyakaikban ragyog, addig százezren sóhajtnak s görbednek az idegen igájával vállaikon. . . . Nem — nem Ambró atya, ép azon emlékek, melyek engem hazám szent földéhez csatolnak, nem engedik, hogy egyébkint

cselekedjem. Midőn az isteni vallás elveit szivembe csepegtetéd: vajjon nem az emberi nem közös szabadságának elvei voltak-e ezek? . . . Midőn az üdvözitő mondá: mit nem kivánsz magadnak; ne tedd másnak. S vajjon Kálmán király óhajtja-e, hogy nemzete idegen járom alatt görbedjen? Miért akar tehát más, szinte szabadságot sovárgó nemzetet leigázni ön maga?! . . . Bölcs fejedelemnek mondják őt . . . bölcsnek és tudósnak. Én kételkedem mindkettőben; mert a bölcsnek következetesnek kell lenni az én irástudatlan eszem szerint is; a tudósnak pedig olyannak kell lenni, mint a jó bányásznak, ki elválasztja a nemes érczet a salaktól. Ha tehát tudós: miért nem okul a történelem példáin, — melyeket annyiszor hallék ajkaidról, — hol bebizonyul, miként az erőszak mindég önereje túlfeszitése által pattant szét. Én e királyt sem bölcsnek, sem tudósnak, sem igazságosnak nem tartom: hanem önhitt s a szerencse csábmosolya által elragadtatott hóditónak, ki más nagyságok tetemei felett akar egy araszszal magasbra emelkedni. De eljő az idő, midőn belátandja, hogy az alap mely öt mások fölé emeli, mint mulandó anyag kiporlik lábai alól s ő kissebb s törpébb lesz mindazoknál, kiket túlnyomó anyagi ereje által megsemmitett egykoron. . . . A késő századok története fogja megmutatni, melyikünk volt nagyobb: én-e, ki jogos birtokát e nemzetnek s a szabadság elvét védtem s azok szentségét halálommal is bebi-

zonyitám; vagy pedig ő, ki mint rabló jött elvenni e nemzettől azt, mihez joga nem volt, s mire őt sem isteni sem emberi törvény fel nem hatalmazta.

— Úgy okoskodik ő — folytatá némi szünet után s felhevült homlokát törölgetve a zupán — hogy neki kötelessége volt a szomszéd házában lángra lobbant pártoskodás elnyomására sietni. De kérdem én, ha van-e jogom sajátomul foglalni el szomszédom házát, ha azt sükerült a lángoktól megmentenem?! . . . Vagy azt mondanom, te ugyan benn maradhatsz házadban — ezt én elég nagylelküen megengedem; de az úr, a parancsoló mindenesetre én leszek, te csak főhajtó s bértfizető zsellér maradván! . . .

— Sok — és pedig sok keserű — igazság fekszik szavaidban, Péter; de te még is egyoldalulag fogod fel a dolgot. Kálmán királynak történelmi jogai csakugyan vannak Horvátországhoz s ő ezeket nem annyira saját, mind inkább nemzeted érdekében óhajtja érvényitni. . . . Fogta fel a szót a szerzetes. — Ő ott — hol ősi intézményeit e honnak megnem hagyá, bizonyosan jobbakkal pótolta; a nemzet szabadságát nem korlátolta, önkormányzatát nem gátolta — s bizonyosan, ha az egész nemzet tömegesen s ünnepélyesen óvást tesz jogai ellen, önakaratulag hagyta volna saját sorsára a nemzetet. . . . De az ország két harmada, mely a hosszu belviszály után óhajtotta a békét, önmaga folyamodott közbenjárása s jogai érvényitéseért, melyek Szent László királytól elvitáz-

hatlanul megilleték őt. . . . Hogy minő indokokból fogadta el a közbenjárást, a felett vitázni nincs szándokomban; miután egyedül Isten láthat a királyok úgy, mint a koldusok sziveibe; de hogy az, mit eddig tőn; hazádnak nem válik sem becstelenségére, sem pediglen hátrányára, azt a nép megelégedése eléggé bizonyitja. . . .

A zupán a szerzetesnek e szavai alatt lecsüggesztett fővel bámult a föveny óra-hulló szemeire; s midőn a szerzetes elhallgatott, felemelve fejét — hosszan a szólóra tekintett s nyugodt elhatározottsággal mondá:

— Ambró, — s itt kezet nyújta a szeretetnek — te mint a béke apostola híven teljesitéd tisztedet, de én, mint honfi szinte nem akarok mögötted maradni. Én teljesitni fogom azon hivatást, mit Isten számomra e földön kimért. Önmagad mondád, miként mindenki saját keblében hordja hivatása istenét, ez isten intő szózatának én engedelmeskedni tartozom. Ha lelkem sugallata hamis, ha keblem meggyőződése téves: nem az én hibám; mert lelkünk sugallatit, keblünk meggyőződéseit nem önmagunk teremtjük, csak követni vagy elvetni azt áll hatalmunkban. Én követtem mindkettőt s küzdeni fogok érettök véglehelletemig.

Ismét rövid szünet állott be; de ezt sajátszerü fénytől követett zörej váltá fel; olyanforma, mintha

valamely a vártoronyhoz ütődött test hömpölögne a hozzá ragasztott épület tetőjén alá.

Az udvarra szolgáló kisded ablak lemezei mintha kivülről volnának megvilágitva átlátszókká változtak, az udvaron zavart léptek kongtak s a bámulattal vegyült meglepetés hangjai hallatszának.

— Mi ez? . . . Mondá a zupán ama hirtelen visszanyert nyugodtsággal, mely ép a vész legnagyobb pillanatában volt sajátja . . . a villám ütött-e várámba? . . . S gyors léptekkel az udvarra sietett.

A zupán nem csalódott; mert valóban veszedelmes gyújtó és romboló villám volt az, mely Bárdy mester ellensánczai közül a várba csapott. Ott égett még most is vakitó fehér lánggal s alig bocsájtva füstöt magából; de annál áthatóbb fojtó gőzt, mely fájdalmasan ingerlé a beszivók tüdejét.

— Öntsétek el . . . kiáltá a zupán; de hasztalan önték a tüzes érczfolyadékként szétömlő s mellette folyton lángoló gyúanyagra a vizet, a nagy forróság gőzzé változtatá s pára alakban elreppenté azt anélkül, hogy az égést gátolná.

— Földet reá . . . tanácslá most Ambrózius atya, ki már olvasott valamit ama gyúanyag természetéről, melyet a görögök találtak fel s melyet vizzel nem, csupán a reá hányt földdel — mint a mely tőle az égésre okvetlenül szükséges léget elzárja — lehet eloltani.

— De könnyü volt Ambró atyának e minden-

esetre hasznos tanácsot adni, végrehajtani azonban annál nehezebb; mert az egész várban nem találkozott egyetlen maroknyi föld sem, miután az részint a szirtre építve, részint abba vésve volt.

Azonban az anyag, mintegy negyedóra mulva felemésztvén önmagát — az égés megszünt s a várudvart ismét csak a hold világitotta, kétes fényét a harczosok kijózanult s bámészan megfélemlett arczaikra vetve.

Alig szükség tisztelt olvasóimnak feljegyezni itt; miként ama röppentyüszerü készület, melynek működését az imént láttuk, a várbani első felléptével, mintegy utolsó kérdésül szolgált Kálmán királytól a zupánhoz; tudatván ez utóbbival egyszersmind, hogy a künnlevők minő eszközökkel birnak a várbeliek makacsságának megtörésére.

A zupán megértette a kérdést s az intést is egyszersmint; s még mindég körülte álló embereihez fordult:

— Rakjátok le fegyvereiteket, s hordjátok elő a szeres boltból csákány, fejsze, s csákláitokat. Azután gyorsan, rajta, bontsátok le a torony és az épület tetejét s minden darab fát az utolsó zsendelig hajitsatok alá a völgybe, hogy ama gyújtogatónak túl ne legyen, mivel világitson magának! . . .

A parancs bámulandó gyorsasággal kezdett végrehajtatni. A tetők recsegtek a mint a félölnyi

hosszu durva tölgyfa zsendelyek belülről kifelé löketve, zörömpölve hullottak alá.

De nem folyt a működés öt perczig, midőn a király felfedezte a zupán ellenfortélyát s abból kitudá azt is, miként meghódolásról már szó sem lehet, hozzá fogott tehát a végeszköz alkalmazásához, hogy a czélt — a zupánt ügyének megnyerni — ha el nem érthette is, megközelitse legalább.

A zupán vártornya fafolyosójára sietett, hogy onnét részint a munkálatokat, részint az ellenség mozdulatait figyelemmel kisérje.

Onnét látá, hogy Bárdy mester védfalának egyik lőrézsénél hirtelen világ támad s a másik perczben már, mint mohó tűzsárkány repült a várfelé lángoló szárnyain a második röppentyü s az épület tetején ütött rézsen a padlásra zuhant.

A munkások rémület felkiáltása követte a zuhanást; de e rémület még jobban fokozódott, midőn rövid vártatva másik két röppentyü csapott egymás után a magas toronytetőbe elütve s elperzselve a munkások nehányait, mig a többiek, mintha a végitélet iszonyai elől menekülnének egymáson keresztül bukdácsolva rohantak alá a recsegő lépcsőn.

Az égő anyag lobogó cseppjei a tetőzet padolatának nyilásain aláhullottak az öblös toronyürbe s mint mesés lidérczek fényei világiták meg a rémes rohanó csoportot, mely a kanyargó lépcsőzeten —

fényes sodronyingeik s vassisakjaival gyürűdző óriás kigyóhoz hasonlithatott.

Utolsó volt a zupán. Lépteinek nyomát már a mohó lángok nyaldosák s lég helyett meleg fullasztó füstöt szitt tüdőjébe.

Félkábultan érkezett az udvarra, hol már szinte kiállhatatlanná vált a melegség. Ott találta Vaszilt, ki a félájult Violát tartá karjai között s Ambróziust, ki a reszkető vak Anikót támogatá.

— Le, le, a szikla lépcsőre, odáig nem hathat a tűz. Előre Vaszil s Ambró terheitekkel; utánnuk ti, vitézeim, most én utolsónak maradok. . . . Kiáltá a füsttől rekedt hangon a zupán a lejárat torkolatához állva s egyenkint tolva le őket, mialatt észrevétlenül megszámlálá embereit, hogy az elveszettek számáról meggyőződjék.

Azokkal, kik lenn a bejáratnál őrködő — s a fenntörténő dolgokról a legkisebb sejtelemmel sem biró — Nikolicscsal együtt valának, már csak negyvenre rugott embereinek száma. . . . Húsz közülök a lángok között s a mélységbe alá zuhanva lelte halálát. . . . Mire az utolsó ember eltünt az udvarról — a mindenfelől zárt tér izzó kemenczévé változott, melyben recsegve égtek magasra nyaldosó lángnyelvekkel a torony s az épület tetőzetéről aláhult óriási gerendák.

A zupánban, vára, ez utolsó menedékének — honnét még a remény szálait hitte egy ideig legalább

a jövőbe szőhetni — elhamvadása keserüséggel vegyes dühöt támasztottak a végzet ellen s csak megerösiték őt tántorithatlan határozatában: egy utolsó kemény csapással vetni véget mindennek. Más talán saját vára hamvai alá temetkezendett, hogy megvonhassa ellenségétől azon örömet, miszerint ez fegyverét szive vérébe márthassa; de a zupán máskint gondolkodott. Ő ártani akart nékik egész véglehelletéig s óhajtotta, hogy megtörő szemeinek utolsó pillantása, az ellenségére szórt gyülölet és bosszú villáma legyen. — — — — — — — — — — — —

Nikolics bámulva s fogcsikorgatva hallotta elzárt őrhelyén a legelsőbb leérkező Vasziltól a fenntörténteket s első tanácsul adá, miként ki kell törniök s átvágni magukat a királyi seregeken.

Ugyan ez volt a zupán véleménye s akarata is; bár nem remélt semmi sikert s egyéb eredményt a dicsőséges halálnál.

Szótlanul ölelte keblére gyermekeit és sokáig tartá öket azon sziv felett, melynek dobbanásai már megvalának olvasva.

— Vaszil — kezdé végre halk, megindult hangon — először s utolszor életemben változtatom meg határozatomat.

Viola szivében atyjának e szavaira a remény egy gyenge csirája kezde megfogamzani: ha talán apja — engedve a helyzet kényszerüségének, megvál-

toztatná szándokát; — de ismét be kelle rövid időn látnia, hogy csalódott.

— Igéred-e nekem, Vaszil, hogy feltétlenül engedelmeskedsz utolsó parancsomnak? . . . Kérdé folytatólag a zupán.

— Esküszöm ez óra válságára atyám, hogy akaratod mindég szent leszen előttem! . . . Felelt a fiú reszketeg hangon; mert igen jól tudta ő, mily szomoru lesz e drámának vége; az apa pedig megcsókolá fiát elébb azután leányát s folytatá:

— Fiam te nem fogsz oldalam mellett küzdeni, mint félórával ezelőtt igéréd. A körülmények s ezekből felmerült egy gondolatom változtatott akaratomon. Te iparkodni fogsz a küzdelem alatt menekülni Violával; Ambró atya Anikóról fog gondoskodni, egyébiránt egyiket gyengesége, másikat papi öltönye megmentendi az ellen dühétől. . . . Ha itt mindennek vége lesz s az ellenség elvonult e tájról, akkor térjetek vissza s szenteljétek meg siromat gyermeki könyüitek harmatával s áldjátok meg hamvaimat hálás, emlékező szivetek imájával. . . . Hogy senkire ne szoruljatok, keressétek fel a rejteket, melyet mindketten tudtok s vegyetek onnét mennyi elég, de nem felesleges. . . . A többit Vaszil, annak idején, — midőn Horváthon felszabaditásához sükeresebben lehet fogni — használd ugyan azon czélra, mire én használtam volna. . . . Egykor pedig — suttogá a zupán oly lassu hangon, hogy csak fia értheté — keresd

fel Álmos herczeget s mond neki, hogy Péter zupánnak fia vagy! — Ezután a zupán Nikolicshoz fordult:

— Készen vagytok-e?

— Készen vezér! Felelé ez s valamennyien kik mögötte állottak részint a lépcsőn fölfelé, részint előre tolakodva a kis folyosóra.

A vezér megölelé Ambróziust, a vak Anikót, kezet szoritott Nikolicscsal s vitézei mindegyikével — még egyszer keblére zárá s megcsókolá gyermekeit, azután, mint ki mindent elvégzett a világon, felvonatá a kaput s vitézei élén kirohant — a halálba.

* * *

A király nem akarván személyesen részt venni az egyenetlen harczban. Bárdy mester hadmüve körül foglalt állást, honnét nem csak kényelmesen beláthatta a dráma kifejlődését; de — az akkor már feltalált — s öblös szarvakból készült szócső segélyével, parancsokat is osztogathatott az alant működő csapatoknak.

Szemei előtt sajátszerü látvány tárult fel.

Az égő vár gömbölü, magas tornyának csúcsos fatetőzete, mint óriási fákla lobogott fel az ég felé, bevilágitva vereses fényével a távol hegyek ormait és sürü, fekete füstfelhőkkel boritva be az eget.

Midőn a tetőzet égő gerendái, szétpattanva kö-

téseikben recsegve alá hulltanak, részint az udvarra, részint a torony belsejébe, ez utóbbi sötét csonkán meredett az égbe, csak ablakain nyaldosott ki a láng, mint valami kíváncsi lidércz tűznyelve; mig öbléből, mint valamely kohó kéményéből sürü füst gomolylyal kevert mirriád apró szikra tört kifelé — és széledett el a légben szeszélyes kanyargásokban repülve tova s kergetve, üzve egymást, mint a bolygó fény szokta, midőn a mocsárok felett üzi éji tánczát.

Majd ismét — az udvarra hullott s mintegy máglát képzett gerendák — gyulladtak fel s világiták meg újra — mint némely regényiró mondaná — a borzasztóan szép jelenet egyes részleteit; tűztengert árasztva maguk körül s kisérteties fényt vetve a rengeteg fenyvesek sötét sürüjébe.

Bárdy mester nehány lépésnyire balra állott a királytól s nemével az önelégültségnek nézte a rombolást, melyet ügyesen vetett röppentyüi okoztanak. Csak koronkint s óvatosan vetett egy oldalpillantást a király hallgatag alakjára, nem kissé bámulva magában, hogy ez, midőn czélt ért, s az oroszlányt saját barlangjában keritheti kézre, semmi jelét az örömnek avagy csak elégültségnek nem mutatja.

A király csakugyan komor, sőt szomoru volt. Ő teljes mértékben birta a valóban nagy férfiak ama tulajdonát, miszerint sirni tudnak inkább, mint örvendeni nagy és nemes ellenségeik buktán.

Hányszor történik meg hétköznapi emberekkel

is, hogy azokat, kikkel egész életökön át gyülölködtek, megkönyezik haláluk után.

A királynak még egyetlen reménye, mondhatjuk óhaja volt, élve kerithetni kézre a zupánt. Ha ez megtörténhetnék, talán sükerülne nékie személyes találkozás és érintkezés által megnyerni magának a daczos férfiút. S ez leende a legszebb győzelem s a legnagyobb nyeremény mint horvát- mind magyarhon ügyeire nézve.

Azért megparancsolta Solth hadnagynak, hogy a majdan kitörendő zupánt minden áron élve iparkodjék megkeritni s fogolylyá tenni.

Solth megigérte ugyan szigorún engedelmeskedni a parancsnak; de kivihetőségén igen is kételkedett.

A hadnagy a vár kijárata körül keskeny, tömör félkörben állitotta fel vitézeit, kik kopjákkal hadiszekerczékkel valának felfegyverkezve; de nem hiányzottak — ama kor szokásakint — az úgynevezett pányva vetők sem, kik vékony sodronynyal átszőtt, hurokra vetett — kötelekkel valának ellátva, hogy főleg ily pártharczok alkalmával azokat, kiket egyik vagy másik pártnak érdeke úgy kivánt, élve tehessék foglyukká.

A mintegy kétszáz főnyi csapat — mert a többi tág gyürüben állta körül a völgyet — áttörhetlen falat képezett előre szegzett kopjákkal a kijárat körül.

A király nagy jutalmat igért annak, ki legfőbb

tényezője leend a pártvezér fogolylyá tételének; e mellett Solth határozott és szigoru rendelkezést tön ez ügyben.

A tömeg néma csendben, s mozdulatlan merevségben várta a történendőket.

Éles csikorgás hallatszott. Az emelkedő nehéz vaslap súrlása okozta ezt a kemény sziklaragasztókhoz.

A másik pillanatban sötét ür tátongott a szirt oldalában — mert a szövétnekek eloltattak — s ez ürből, mint szabadult démonok a pokol torkolatából — vad harczi riadás között rohantak ki a zupán és fennmaradt hivei.

A riadást eget rázólag harsogta vissza a hegyek viszhangja; mely megdöbbenté pillanatra még Solth hadnagy edzett harczosait is.

De a másik pillanatban már húsz pányva repült a félkörből suhogva a legelől rohanó zupán feje fölé; de ép e pányváknak egy időbeni hajitása okozta, hogy egy ponton egy időben találkozva bonyolódott hurokká keveredtek össze anélkül hogy csak egy is a kivánt czélt elérte volna.

— Mint veszett ebet akartok-e hurokva keriteni nyomorú gyújtogatók! . . . kiáltá dühösen a zupán könnyedén felszökve a patak partjára, melyen a kitörőknek át kelle gázolniok. . . . Van-e egyetlen férfi közöttetek, ki szembe mer szállni velem.

A hallgatag Solth nyugodtan lépett ki s két

élre köszörült, csaknem ölnyi hosszu pallosát a zupán felé nyujtva, mondá:

— Add meg magad Péter, a király szólni akar veled, ha ajánlata nem tetszik, szabadon bocsájt családostul!

Péter nem értette Solth szavait s nem tudjuk ezért-e; vagy — mert mint valószinübb — ellenkező esetben sem tett volna máskint: feleletül iszonyú rézsut vágást mért a hadnagy feje felé.

A nehéz pallosból egész sziporka tenger ömlött ki, midőn Solth a halálosvágást felfogá.

De a hadnagy a zupán nagy meglepetésére nem viszonozta a csapást; a helyett védőleg emelte fel újra fegyverét.

Ekkor a tusa általános lön s mig a horvátok egy része keményen vezérök oldala mellé zárkozva a végkétségbeesés dühével osztogatta a halálos csapásokat, addig egy másik, mintegy tiz főnyi tömeg, a zupán gyermekeinek iparkodott utat törni a patak medrében hatolva előre s fedve egy oldalon a meredek szikla fal által.

De a királyiak elébök ugráltak a patakba s egy lépést sem tágítottak.

Viola ájultan feküdt Vaszil karjai között, ki görcsösen szoritá ujjai között fegyverét s szemeivel folyton küzdő atyja mozdulatait követte, ki még mindég a tágitni nem akaró Solthtal állott szemben.

A zupán még sértetlen volt, Solth már több nehéz sebtől vérzett.

Ez utóbbi körülmény rendkivül ingerelte a zupánt; mert a harcz és indulatok hevében is felfogá, miként e hadnagy egyedüli törekvése, őt sértetlenül tenni fogolylyá.

E tudat a legkeserübb gyülölséggel tölté öt el Solth iránt; mint ki irigyli töle a dicsö halált s szeretné öt — mint hivé — gyalázatos fogságra juttatni. . . .

. . . Élve nem éred azt meg . . . mondá öszszeszoritott fogai között s oly dühvel rohant Solthra, hogy ez kénytelen volt egy lépést hátrálni ellene elött.

De ha kiméltek a vezért, nem kiméltek embereit. A horvátok fele már halva, vagy haldokolva hevert a gyepen, még ugyanannyi — vagy még több magyar festé azt vérével.

A harcz heve lankadni kezdett. A nehezen ziláló keblek kimerültségről tönek bizonyságot; de a zupán még nem csüggedett, valamint vitéz ellene sem a védelemben.

Ekkor Hiúz, kit már ismerünk, jelent meg Solth hadnagy oldala mellett s hadnagya helyett egy vágást fogott fel; de ugyan azon pillanatban a földre zuhant.

A zupán, mint könnyü lapdát löké el utjából a testet; de a másik pillanatban maga is nehézkesen

bukott előre, egy véletlenül feléje szegzett dárda hosszú — éles hegyébe dőlve, mely sodronyingén keresztül mellébe fúródott.

A vezér térdre bukott. Solth kikapá kezéből a nehéz szekerczét s a dárda tulajdonosa kirántá szerencsétlen fegyvere hegyét kebeléből.

Az átfúrt kebelből erős vérsugár omlott ki, s a meleg életnedv Solth kezét s arczát festé pirosra.

Vezérök elestére a horvátok boszús orditással rohantak a csoportulat felé; de e rohanásuk véget vetett a küzdelemnek; mert a túlnyomó magyarság, melynek nem volt már mit kimélnie, irgalmatlanul felkonczolá őket. Utolsó a hős Nikolics volt; haldokló ura mellett bukott el, számos sebei miatt inkább egy véres hústömeghez, mint emberhez hasonlitva. . . .

Vaszil atyja elestének láttára — az ezen idő alatt feleszmélt nővért magával vonszolva, — holttestek és vértócsák között zilálva haladt a szomorú hely felé.

A zupán nehéz fájdalommal küzdve, ekkor már jobb könyökére támaszkodva nyujtozott el a gyepen. Sisakja ott hevert mellette. A halvány arczot körülhullámzó fürtök nehéz izzadság cseppekkel terhelten lomhán csüggtek alá halántékai körül. Ajkait keményen szoritva egymáshoz szemeit nyugtalanul hordozá körül a vár tűze által világitott arczokon; de egyen sem állapodtak meg pillantásai, nem fedezvén

fel azokban kedvesei vonásait. Majd neme az örömnek látszott arczára ülni, midőn hihetőleg azon gondolat derengett fel homályosuló öntudata előtt, hogy Vaszilnak sükerült Violával együtt megmenekülni.

Solth hadnagy maga is nehéz sebekből vérezve a mindég nála hordott, finomra puhitott, cseppüvel iparkodott — mennyire ebbeli, s nem egy csatában önmagán s másokon szerzett gyakorlata tudni engedé — betömni a zupán erősen vérző sebét s igy legalább elodázni némileg az elvérzés következtében okvetlenül bekövetkezendett halált.

A hallgatag jószivű ember anélkül, hogy egyetlen hanggal alkalmatlankodnék a haldoklónak, türelemmel végezte orvosi tisztét s mint az effélékben jártas ember, egy sisak vizet meritetett emberei egyike által a közel patakból, hogy azzal a sebesült égő szomját enyhithesse.

Épp midőn a haldokló hős ajkai a harczias ivóedény szélét érintenék, rohant atyja lábaihoz Vaszil a siránkozó Violával. Nyomban követte őket Ambrózius atya, ki a félelemtől félholt Anikót türelemre intve a barlang torkolatában hagyá.

A barát oldalán még most is ott függött a nagy füvész tarisznya elhervadt tartalmával laposan simulva gazdájához.

Solth midőn a zupán házi népét megjelenni látta, embereivel együtt hátra vonult, hogy ne zavarja jelenlétökkel a haldokló bucsuját övéitől.

A zupán fiának nyujtá szabad balkezét, ki azt forró könyeket hullatva érinté ajkaival, mig Viola atyja hidegülő arczára borulva zokogott.

Ambrózius atya pedig letérdelt a csoportulat előtt s kulcsolt kezeit mellére szoritva félig hallhatóan imádkozá:

„Miserere ei Domine, secundum magnam misericordiam tuam! . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

— Vaszil . . . suttogá az apa szakadozott lélekzettel . . . nem feledted-e, mit reád biztam!

— Nem feledtem, szeretett atyám, s nem fogom feledni soha! . . .

— Jól van édes gyermekem, megáld érette hazánk nemtője; de még egy tanácsot elfeledék adni: ne járj soha más, mint az egyenes uton, ha lépteidet nem látja is az egész világ. . . . Ne onts soha egyetlen csepp vért is hasztalanul s ne kezdj semmibe, ha legalább reményét a biztos sükernek nem látod. Csak azt ne szeresd, ki hazád boldogságát és szabadságát tiporja s csak annak ne hajts főt, ki az Istentől kezébe adott hatalmat zsarnoksággal undokitja be. Légy véde, öre s apja kis nővérednek, hisz ha én megszüntem lenni, te léssz a család feje. . . . Végre ne hajolj meg soha gyáván a sors előtt, míg annak urává lehetsz. . . .

S te, Violám; te gyenge virág, mely az élet durva tövisei között lől feselő bimbóvá, simulj az

erősebb életteljes törzshöz, bátyádhoz, ő utánnam a te védő, árnyadó menhelyed leend, melynek ovó szeretete alatt kivirulandasz s még élvezheted a boldogságot, melynek eddig előizét is megtagadta tőled az élet. . . . Iparkodjál szivednek egykor felsarjadzó üdvvirágával úgy boldogitni egyet, ki érdemes leend reá, mint ezt édes anyátok tevé, kihez nem sokára megviendem iránta soha ki nem hamvadt szerelmeteknek kegyeletes csókjait.

Ambró atyám nyujtsd ide kezedet, azután add reám áldásod s Istenünk nevében a bünbocsánatot . . . jutalmazza becsületes, kereszténvi lelkedet a tudat, miként az első is, kit szent hitedre térítél, vallásához s annak igazságaihoz híven halt meg. Ki szerette életében a babona békóiból szabadult lélek szabadságát; de óhajtotta, habár fegyverrel is kiküzdeni embertársainak egyéni szabadságát is, és igy iparkodott megtestesitni az eszmét, melyet maga üdvözitőnk hintett az emberiség közé. . . .

A zupán itt elhallgatott s vonaglani kezde, mint ki erős, fájdalmas görcsökkel küzd mellében. Szemei nyugtalanul forogtak, s nehány percznyi nehéz hörgés után erőszakos véromlás tört magának utat száján. . . .

. . . Isten veletek. . . . Hörgé nehéz, szakadozott időközökben. . . . Szeressétek hazátokat! . . .

S a sokat küzdött s bár gyakorta téves utakon járt — de honát s annak szabadságát imádó sziv megtörött s a hajthatlan lélek felreppent ahhoz, ki

előtt meghajolnak a világhóditók épp úgy, miként a szennyes koldus — egyiránt igaz, részrehajlatlan ítéletöket várva. — — — — — — — — — — — —

A hajnal első ónszürkülete — vegyülve a hamvadó üszkök kétesen szökellő világával — szomorú, változatos árnyakban tünteté fel a pályavégzett horvát főur arczát s a körüle néma fájdalomba merült csoportulatot.

Solth hadnagy — még mindig tisztelve a gyermekek fájdalmát; illő távolban maradt, mig vitézei, kik csaknem a voltak felére olvadtak le a kétségbeesett harcz alatt, lankadt erejöket üditendők, hozzá láttak tömlöik tartalmának könnyitéséhez.

Ekkor jelent meg a király Bárdy s egyébb a harczban részt nem vett hadnagyai kiséretében Solth csapatának mögötte.

— Időben jövök-e még, hívem Solth? ... kérdé már távolról a király, kinek hogy a völgybe lehatolhasson, nagy kerülőt kelle tennie.

— Már késő, felséges uram! . . . volt a rövid válasz.

— Hogyan? . . . Tehát mégis halálra sebesitettétek őt?

Nem ezt igérted te nekem, Solth! . . . S a király bizalmasan tevé hadnagya vállára jobbját szomorú szemrehányással tekintve annak szemei közé.

— A véletlen. ... Felelt ez zavarodva. — A zupán elbotlott s egy előre nyujtott dárva hegyébe bukott.

— Szerencsétlen véletlen, mely gátolni látszik mindenütt azok iránti igaz szándékomat, kiket — legyenek bár elleneim — mint igaz embereket szeretnék magamnak s a szent ügynek, melyet elémbe tűztem, — megnyerni. . . .

A király e szavainál Hiúz egy bosszús pillantást vete maga körül. Ravasz esze belátta, miként e körülmények között nem lenne tanácsos jelentkezni a kitüzött jutalomért.

Hiúz tudniillik, midőn a zupán vágását felfogta korántsem halva vagy sebesülve bukott el; ez hadi fortély volt nála (ha annak szabad nevezni) . . . hogy a zupán lábainál megragadva elejtse s igy elfogattatásának ő legyen közvetlen eszközlője s egyszersmind megnyerője azon jutalomnak, mely e czélra kitüzve volt.

V.

A leghűbb tanácsos.

Ravatalon nyugszik a hös
Hivei is, mind nyugosznak;
De a hös ravatalánál
Barát s ellen siránkoznak.

A hajnal első pírja, mely gyenge biborral önté el a távol hegyeknek még hólepte csúcsait s megvilágitá a szomorúan meredező, még füstölgő romokat, nem lövelheté fényét alá a völgybe is, melyet sürü reggeli pára boritott.

A király elhordatá a halottakat a küzdelem szinhelyéről s egy pázsitos hegyoldalba nagy közös sírt ásatott, egymás mellé fektetvén a magyar és horvát bajnokokat, hogy békés egyetértésben alugyák az örök álmot.

A még élő sebesültek sebei a patak friss vizével kimosattak s a király személyes felügyelete alatt bekötöztettek.

Ez utóbbiak között volt Nikolics is. Testén hét seb, közöttök nehány igen veszélyes — tátongott;

de a marczona férfiú aczél természete daczolt a halállal; jóllehet a vérvesztés annyira meggyengité, miként sehogy sem tudott önmagától lábaira állani, s kopjanyelek közé font galyakon kelle őt a királyiak tanyájára szállitani.

A fogolylyá lett vitéz közönyös volt minden iránt, mi körülötte történt s vértől megtisztult arczán fájdalom és szomorúság sötét kinyomata ült.

A vár alatti téren a zupán holtteste körül még mindég ott térdeltek mellette gyermekei, távolabb Ambró atya s a vak Anikó, kinek világtalan szemeiből nem tudott utat törni magának a könyü.

Vaszil tompa fájdalommal szivében bámult a halott hideg vonásaira; mig Viola, egész testében remegve a hüvös reggeli lég s a nedves föld hidegétől, sürün hulló könyüivel áztatá a halott merevült kezét.

Ambró atya, mint hivatásához leginkább illett, buzgón imádkozott az elhunyt lelkének nyugalmas üdveért s a fennmaradott árvák vigasztalásaért.

Ez ideig ki sem háborgatta a gyászos csoportulatot; de midőn a többiről, kik e rémes éj áldozatai lőnek, már gondoskodva volt, — egy alakot látunk a köd kétes párái között nesztelen léptekkel közeledni s megállani a gyászolók mögött.

Az alak testén sötét fénynélküli mente nyult alá térden alul; fejét egyszerü nyuszt kalpag födé, s csak a csizmáin fénylő arany sarkantyú árulhatá el, miként a magyar sereg előkelőbbjei közé tartozik.

Ez alakban, mi kik már látók őt, könnyen reá ismerhetünk Kálmán királyra.

Eljött, hogy lássa kérlelhetlen ellenségét a halálban, kivel úgy szeretett volna forró, baráti jobbot szoritani az életben.

A király arcza halavány volt, talán az éji virrasztástól — és szomorú, mert szivében fájdalmas részvétet érzett a zupán életének tragicus vége felett. — Azután a gyermekek, főleg a keservében is tündérien szép Viola látása is meghatotta őt.

Úgy nézett ki e gyermek, mint a bánat kesergő angyala, valamely hős sarcophagja felett.... S valóban nem úgy volt-e. Angyaltiszta szive nem méltatta-e e névre a bús leánykát s nem volt-e hős, ki felett könyüi folytanak.

A merengő király kebléből nehéz sóhaj tört ki s pilláin egy köny rezgett — a kebel mélyéből felszálló legdrágább gyöngy.

A sóhajra Vaszil megforditá fejét s megütközve pillantá meg azon férfiút, ki előtt ez éjjel, mint fogoly állott.

Az ifjú felemelkedett térdeiről s a királyhoz közeledett:

— Vitéz úr! . . . kezdé reszketeg hangon — ti megfogjátok engedni nemde, hogy saját gyermekei temethessék el a megholt apát, ki nem véthet többé senkinek.

A király oda nyújtá kezét az ifjúnak — mit

ez tiszteletteljes tartózkodással fogadott el — s ellágyult hangon válaszolá:

— Kisem fog gátolni benneteket atyátok tetemeinek tisztességes eltakarittatásában, sőt a király emberei segédkezet nyújtandnak ebben.

— De szabad-e ezt elfogadnom? — Veté kétkedőleg utánna Vaszil — Vajjon az ő elszállott lelke nem fog-e búsongni felette, ha ellenei segedelmét veszik igénybe gyermekei?

— A halálon túl nincs többé ellen. Ki a haragot és gyülölséget átviszi e földi lét küszöbén túl is, az ne számitson Isten irgalmára sem ezen, sem a más világon. Atyád lelke, midőn porhüvelyéből elreppent, megtisztult minden földi salaktól s itt hagyta mindazt, mi a lelket, ez isteni szikrát, elhomálitotta. Ott túl csak szeretet honol, a szivet tépő sötét szenvedélyeknek nem adatott meg túllépni az örökvilágosság fényküszöbén. . . . De az élőknek sem szabad egyebet érezni kegyeletnél azok iránt, kiket netalán emberi gyengeségénél fogva gyülölt e földön. Azért fiam nyugton elfogadhatod segélyünket. Atyád szellemének jól fog esni sziveink öszinte részvéte.

— Oh! mondá megindultan Vaszil s hálásan szoritva meg a király kezét — szelid szavaid tanusitják vitéz úr, hogy te nem lehettél atyámnak oly elkeseredett ellensége, mint a király s hogy téged

ínkább a kötelesség — mintsem a gyülölség — késztetett fegyverrel törni atyám élete ellen.

— Igazad van fiam — válaszolt Kálmán — engem a kötelesség késztetett fegyvert ragadni; de te balul itélsz a király felöl, ha azt hiszed, miként ő más indokból tette ezt. Ha a király akaratának a végzet nem állja útját, e férfiú, kit daczára annak, hogy fegyverét emelte ellene, becsült a király — boldogan és tisztelve élhetett volna nemzetének közepette és annak javára. . . .

Vaszil gondolkodva nézett e férfiúra, kinek szavai némi bizalmat kezdének önteni iránta lelkébe; de csakhamar ismét kérdé.

— S a hatalmas király nem tudott-e diadalmaskodni ama végzeten, mely akaratának útjában állott?

— A királyok felett egy még hatalmasabb úr áll, ki előtt porba törpül az emberi hatalom és nagyság, s kinek végzéseibe belenyúlni gyenge a legerősebb halandó kéz is. . . . Azért fiam nyugodj meg a felett, mi megtörtént. Isten akaratának kifolyása az. Iparkodjál az igaz ösvényen haladni, melyet megtalálsz, ha eszed- és szivedet s nem a szenvedélyeket választod útmutatókul. — — — — — — —

A király halk szavai végre felrázák Violát is bánatából s figyelmessé tevék arra, mi körüle történik.

Midőn megpillantá Vaszilt, kinek keze még

mindég a királyéban nyugodott, bámulva és kérdőleg tekintett könyüin keresztül reája.

— Nézd Violám — szólt Vaszil — nővére mozdulatát észrevéve s közelebb vezetve hozzá a készséggel engedő királyt — e vitéz úr — becsülte atyánkat, bár ő a király táborába tartozik s megengedi, hogy az utolsó tiszteletet megadhassuk neki!

A leányka gyengéden bocsájtá el atyja kezét, s még mindég remegve a nedves lég, fájdalom s a kiállott félelem s fáradság miatt, felakart kelni térdelő helyzetéből, de roskadó térdei megtagadták a szolgálatot.

A király lehajolt s lábaira segité a gyengéd leánykát, kinek szelid, szép vonásai s a fájdalom ama túlvilágias kifejezése, mely arczán elömlött, a legmelegebb részvétet költék fogékony szivében.

— Nem mondom, kedves gyermek, — szólt szeliden Kálmán — hogy felejtsd el fájdalmadat. — A sziv nem szenved érzelmeiben erőszakot. — Az idő enyhíteni fogja azt s később szelid, kegyeletes visszaemlékezéssé olvasztani össze. De gondolj önegészségedre s arra, hogy ezzel tartozol atyád emlékének, kinek szelleme téged boldognak óhajtana tudni a földön. . . . Jertek kövessetek, te is szent atya s amaz agg nő, kinek mint látom vezetőre van szüksége. . . .

Ambrózius imáját végezve keresztet vetett magára, felkelt s Anikót is lábra segitve kész volt en-

gedni a felszólitásnak; de Vaszil és Viola nem mozdultak.

Ez utóbbi esdőleg nézett könyázott szemeivel a királyra s kérte őt, hagyná őt atyja teteménél, hisz az ő dobogni megszünt szive közelében is édesebb neki, mint bárhol. Azután hozzá tevé:

— Nem lehetsz oly kegyetlen, jó uram, hogy meg ne engedd, miként láthassam arczát, addig legalább, míg a föld felett van. Azután nincs nekem szükségem testi nyugalomra addig, míg lelkem fájdalmának kintengerén hánykódik, ennek hullámait pedig, miként önmagad mondád, csak az idő képes lecsillapitni! . . .

— Nem foglak elszakitni atyádtól, kedves gyermek; de az ő hős tetemeit diszesebb ravatal illeti meg, mint e sáros és vérázott gyep. Embereim gondoskodni fognak, hogy ki vitéz volt utolsó lehelletéig, vitézi nyugágyon pihenje utolsó óráit is a föld felett.

Erre a király a vadászkürtként oldalán függő szócsőt szájához illeszté s a völgyön e név harsant szét:

— Bárdy! . . .

Alig telt el nehány percz és nehéz de sietős léptek döbörgése hallatszott a gyepen. A köd homályából a fejszések hadnagyának izmos termete fejlett ki s állt meg a király előtt.

— Parancsodra állok, uram ki . . . szólt mély

érez hangján az érkezett, a király egy titkos intésére elharapván az utolsó szótagot.

— Kész-e már a tanya? . . . kérdé a király.

— Igen is felséges . . . én elkészitém azt, uram. — Volt a csaknem ismét elhibázott felelet.

— Jól van, hívem . . . Bárdy. Rendeld ide fejszéseid nehányát, kik a hős zupán tetemét egész tisztelettel emeljék a tanya mellé. Ott csergalyakból ravatalt fogsz számára emelni a ravatal fölé pedig fenyüágakból kápolnát épitendsz. A díszes és a halotthoz mért kiállitás ügyességed s minden nagy iránti kegyeleted tanubizonysága leend.

A király e parancsa kiadása után ismét a gyászfelekhez fordult, mialatt Bárdy jobb keze két újját ajkaihoz érintve hat egymásutáni rövid, de átható fütytyentést hallatott.

Rövid időn hat izmos, mint már leirók — bőrmezbe burkolt fejszés jelent meg s a hadnagy parancsára összefogózott karjaikra fektetve a tetemet, az előremenő hadnagy után haladt egyenlő kimért léptekkel.

A király és Vaszil Violát karonfogva kisérék, mig a maga is törődött Ambró atya a vak Anikót támogatá utánuk.

Midőn a lejtőre érve, mindinkább felfelé haladtak, a völgy mélyére nehezedett köd oszladozni kezdett, s a sajátszerü gyászmenetet a kelő nap hinté

el arany sugaraival a holt zupán arczára a megdicsőülés fényét árasztva.

Az erdő szélében izletes egyszerüségben állott a rögtönzött lombsátor, a király főhadi szállása.

A sátor bejáratánál állottak a hadnagyok s a csapatok kissebb vezetői.

Bárdy előre sietve a tisztelgőket nehány rövid szóval szétoszlatá; hihetőleg tudtokra adván, miként a király a zupán családja előtt ismeretlen kiván maradni.

A király Bárdynak e tetteért egy főbillentéssel adá tudtára megelégedését. És Bárdy boldog volt, hogy királya megelégedését ismét kiérdemelhette; mert ő imádta e népszerü fejedelmet s nem akarjuk mondani hogy ez imádatát talán Solth Klára emléke is fokozta némileg.

A király sátorában letelepité a mohából készitett s vadak bőreivel takart nyugágyakra kényszerü vendégeit s üditő szereket rendelt számukra.

Maga pedig távozott s a zupán holtteteme előtt keresztbe font karokkal álldogált egy ideig — gongolkodva . . . miről? . . . Talán a „minden földi dolgok hiúságáról.“ — — — — — — — — — —

Bárdy — és életrevaló népe ez alatt élénk tevékenységet fejtett ki.

Jelen korunk műszaki leggyakorlottabbjainak is dicséretére válnék amaz izlés és pontosság, mely-

lyel e kezdetlegesnek nevezett kor emberei feladatuknak megfelelni igyekeztek.

Ama közmondás; hogy „sok kéz sokat és gyorsan tehet“ itt sem hazudtolta meg magát; mert alig került egyetlen óra belé s a szegény, jobb sorsra érdemes — zupán hült tetemei — Isten szabad természetének első tavaszi zsengéiből alkotott halotti kápolnában lőnek elhelyezve — szebben s izletesebben, mintha valamely dísztelen ősi várkápolna boltjai alatt nyugodnának. A ravatalt hat vitéz állta körül a királyi testőrségből, mindegyik égő szurokfenyő szövétneket tartva kezében.

Bárdy mester figyelme a koporsóig kiterjedt.

A felvont zsilip vastag tölgydeszkái, ha nem is ékes, de az idővel mindenesetre daczoló anyagot nyujtottak arra, hogy a zupánnak utolsó hajlékot készitsenek belőle.

Ugyanazon deszkák közé szorult ő, melyeknek védniök kell vala őt az ellen támadásai ellenében.

A koporsó egyszerü lapos födele, melynek lapjára az akkori idők szokásakint tüzes vassal volt reá sütve a megváltás jelvénye — a kápolna jobb oldalfalához volt támasztva; várva valamely irástudó kézre, mely belevésse, vagy tüzesitett szeg fejével belé sütögesse pontonkint a benne nyugvónak nevét, életkorát s azon állást, melyet a társadalomban elfoglalt.

De e mütétre már nem találkozott ember az

egész magyar táborban a királyon s Ambrózius atyán kivül.

Ambró atya Bárdy felszólitására, minden szomorúsága s lelki izgatottságának daczára felvállalta a vésnök szerepét s a kézhez adott eszközzel e szavakat jegyzé latin betükkel a koporsó födelére:

„Petrus, bellator croata, in defendenda libertate, caesus — hic requiescit. Sit ei terra levis. Et resurrectio gaudibilis.*)

Ezután a jó szerzetes bészentelte a testet s elmondá ama zsolozsmákat, melyeket a koporsóba tételkor mondani — avagy imádkozni szokás.

Napnyugot előttre volt határozva a temetés ideje. Bárdy mester emberei ez idő alatt a vár szirt oldalába egy üreget véstenek, melybe kényelmesen beférhetett a koporsó s melynek nyilása simitott kőlappal volt elzárható.

E kőlapra Ambró körrajza után maga Bárdy véste e betüket:

Petrus zupán croata.
† Anno Dnni M.XC.VII. **)

A zupán gyermekei, Ambró atya s a vén dajka ott imádkoztak egész nap a ravatal mellett, könyes

*) Péter, horvát harczos, — ki a szabadság védelmében hullt el — nyugszik itt. Legyen neki könnyü a föld. És a feltámadás örvendetes.

**) Péter horvát zupán, meghalt 1097-ben.

szemeiket le nem véve azon arczról, melyet utoljára világit meg a nap sugára.

A szegény vak Anikó csak lelki szemeivel láthatta azt, kinek annyiszor dalolta álomba ringató mélabús nemzeti dalait, melyeket ismeretlen költők szerzettek, de melyek a nép ajkain inkább megőrizvék, mint a könyvekbe nyomottak, melyeket nem igen tanulnak meg, s tartalmukon csak a szu és mol betüzgetnek addig, mig azt végkép sajátukká nem tették. — Anikó volt a zupánnak is dajkája; de akkor még ő is viruló menyecske volt: most ott térdel a viharzuzta életteljes tölgy mellett, a mulandóság élő jelképe; imádkozva a két ifjú sarj jövendő diszlése s jólléteért.

A király nem háborgatá a gyászolókat. Jól tudta ő, hogy a halandó sziv lassankint mindenhez hozzá szokik, fájdalomhoz úgy mint az örömhez; s a lélek is kibékül azon tudattal, hogy kinek hosszasan néztük meghidegült vonásait, az nem támad fel többé. S e bizonyosság némi megnyugvást önt a lélekbe, mint enyhitő szert a viharos fájdalmak ellenében.

A király meglátogatá ez alatt a mindkét részről sebesülteket. Vigasztalván őket saját anyanyelvökön; mert mint emlitők, a király folyékonyan beszélte a horvátnyelvet. Midőn Nikolicshoz ért s őt megszolitá, ez haragos szemeket vetett reá, lecsukva ismét szemhéjait. . . .

— Miért nem hagyjátok nyugodtan meghalni

az embert; avagy megakartok gyógyitni, mint az igavonó marhát, csak azért, hogy nyakamba vethessétek a jármot. . . . Mormogá fogai között; s elgyengült kezeivel tépni kezdé sebjeinek kötelékeit.

— Kálmán megakadályozá őt e szándékában s nyájas hangon kérdé:

— Mi neved, jó vitéz? . . .

— Nikolics . . . felelt ez . . . nem tagadom el előttetek; mert nincs okom szégyenleni azt.

— Szeretted-e a zupánt? . . . kérdé ugyan azon hangon a király.

— Ha szerettem-e? . . . Válaszolt Nikolics felnyitva szemeit s mérges tekintetet vetve a kérdőre. . . . Hát itt hevernék különben, ha szerettem volna őt?! . . .

— E szerint gyermekeit is kell, hogy szeresd! . . . Folytatá Kálmán.

— Gyermekeit . . . Vaszilt és Violát . . . oh hol vannak ők? . . . Sóhajtá, mintegy magának beszélve Nikolics.

— Apjuk ravatalánál! Volt a válasz.

Nikolics újból a királyra tekinte s szemeinek haragos villámát az aggodalom kifejezése váltá fel.

— Apjuk ravatalánál, nemde ott, hol a zupán levágott feje karóra van húzva, rémitő például azoknak, kik a folyton üldözött szabadságot jobb szeretik az aranyozott járomnál; — s holtteste négyelve hever eledelül dobva farkasok- s préda sovár varjaknak,

vagy tán elvittétek azt, hogy az ország négy legnagyobb városának kapujára kiszegezzétek, hogy a nép látva azt, megszeresse az új kormányt. . . .

A király nyugodtan hallgatá végig a keserű szavakat s a nélkül, hogy azok czáfolatába bocsájtkoznék, elébbi szelid modorával szólt:

— Csalódol, Nikolics, a zupán hült tetemei tisztességes ravatalon nyugszanak. A magyar király nem vérengző vadállat, hogy halottak testeit szaggassa szét. Ő megparancsolta, hogy holt ellenségének megadjuk mind ama tiszteletet, mely megilleti a csatamezőn elhullott hőst! . . .

Nikolics gondolkodva tekintett a király arczába, melyet higgadt nyugodtsága s a szomor kifejezése, mely rajta elömlött, megnyerővé lett a kemény horvát harczos előtt is, kinek szive különben túláradott a magyar elleni gyülölettől. . . . Gondolatainak árulójává lőnek ajkai, mert a király tisztán megérté ama szavakat, melyeket Nikolics ajkai között suttogott:

— Ha még egyszer láthatnám az ő arczát — azután nem óhajtok látni többet semmit is a földön.

— A zupán gyermekeit sem? . . . kérdé a király a sebesült fölé hajolva, hogy ez jobban megérthesse halkan ejtett szavait.

— Azokat? . . . igen . . . sóhajtá Nikolics.

— S nem akarnál-e élni, ha hátralevő napjaidat e gyermekek oltalmának szentelhetnéd? . . .

A sebesült nagy kérdő szemeket meresztett a szóllóra.

— Igérd meg ezt nekem Nikolics, hogy felgyógyulásod esetére, követni fogod, mint hű védőjük e gyermekeket, mindenütt és mindenhova, merre őket sorsuk és az én akaratom vezérli!

— A te akaratod! . . . ki vagy te, ki a sorssal párhuzamba állitod akaratodat? . . . Kérdé Nikolics gyanus szemekkel mérve a királyt.

— Én a király leghübb és legrégibb tanácsosa vagyok.

A király mit sem tesz az én akaratom s jóváhagyásom nélkül; de azonfelül nekem, mint magán személynek, korlátlan hatalmat adott belátásom szerint cselekedhetni anélkül hogy őt mint királyt tetteimbe, vagy azok indokaiba beavatnám. . . . Most is igy tevék. Elhatárzám a király tudta nélkül a boldogult zupán gyermekeit védenczeimül fogadni el. Én az apa helyét óhajtanám pótolni az árváknál s közvetve őrködni felettük — mig a közvetlen felügyelet s oltalom a te tiszted leendne. Reá állsz-e erre Nikolics. Elvállalod-e e tisztet, melylyel megholt uradnak nagyobb szolgálatot teendesz, mint tettél eddig. . . . Kérdé reábeszélő hangnyomattal Kálmán.

A magyargyülölő harczos szemében egy köny rezgett, ki e pillanatban nem érzett más vágyat szivében, mint teljesithetni azt, minek lehetőségét e

rejtélyes férfiú kilátásba hozta előtte. . . . De arcza csakhamar elkomorult ismét, mert számtalan nehéz sebei, melyeknek ujból érezé égető fájdalmait — elvevék minden reményét az élethez. . . . Ha meggyógyulok is gondolá . . . tehetlen nyomorék leszek, ki magam is más védelmére leendek szorulva, a helyett, hogy én emelhetném fel oltalmul karomat valaki felett. . . . S azért felelet helyett nehéz sóhaj tört ki kebeléből.

Kálmán király éles szeme s átható értelme csakhamar felfedezte Nikolics gondolatainak menetét s érzelmeinek küzdelmét, azért nem sürgölve a választ — folytatá:

— Te nem bizol felgyógyulásodban s ez szomorit téged, Nikolics. . . . E szerint te ajánlatomat szivesen elfogadnád; annál is inkább; mert belátod, miként ezáltal nem énnekem, hanem egyenesen uradnak téssz szolgálatot. Én biztatni merlek az élettel; mert ha felgyógyulásodhoz teljes reményem nem lett volna, nem tettem volna ajánlatomat. . . . Sebeid nem oly veszélyesek, mint a mily számosak. Elgyengülésedet csak a tetemes vér veszteség s a csata fáradalmai utánni kimerültség okozza. Erős, edzett természeted nehány hét mulva ismét talpra segitend s idő és nyugalom visszaadandják erődet.

— Oh uram — szóllt a sebesült nyers beszéd- és hangmodorát szelíditve — ha teljesülne, mit oly

bizalommal állitasz, én még boldog is lehetnék uj feladatom hív betöltése által.

— Az is leendesz, Nikolics. — Vágott szavaiba a király. — Ki egy nagy és nemes feltétellel szivében kér életet Istentől, attól nem tagadja azt meg az ég! . . .

S most — folytatá a király — teljesüljön óhajtásod, még egyszer láthatni annak arczát, kit oly önfeláldozólag szerettél az életben.

Nikolics egy hálás pillantással köszönte meg a a kegyeletes ajánlatot.

A király parancsára, hat izmos vitéz felemelte a galyfonadék s mohából készitett nyugágyat, melyen Nikolics feküdt — s óvatos egyenletes léptekkel a rögtönzött kápolnába vivék őt.

Nikolics szemeibe újból könyük tolultak. Vajjon ura tetemeinek látása, vagy ama kegyeletes tisztelet, melylyel az ellenség a hős iránt viseltetett! . . . vagy talán mindkettő egyetemben hatotta-e meg őt? . . .

A gyermekek felismerve sebboritotta arczának daczára régi ismerősük s barátjukat, — ki mint a zupánnak legtántorithatlanabb párthive szüntelen annak oldala mellett lévén, valahányszor családja látogatására jött, mindannyiszor kiséretében volt s igy csaknem a család tagjának tekintetett — hozzája közeledtek, örömüket fejezve ki, hogy legalább ő életben maradt számukra.

— Mi kérni fogjuk őket, kiknek hatalmába

esénk, hogy engedjék ápolnunk sebeidet, mig felgyógyulsz, s azután nemde te sem hagyandsz el bennünket, ők nem lesznek oly kegyetlenek, hogy elválaszszák tőlünk azt, ki atyánknak s házunknak leghübb barátja volt! Szólt Viola s gyengéd kezét Nikolics kezére tevé, mely véres vászonkötésekbe volt csavargatva.

Nikolics helyett a csoportulat mögött álló király válaszolt a gyermekek és a ravatal közé lépve.

— Halljatok engem, ti, kik e férfiúban — kinek elestét én is szivem mélyéből sajnálom — mindent vesztettetek. Figyeljetek szavaimra, melyeket ez ünnepélyes helyen és órában nemcsak ajkaimon; de szivemből hangoztatok. Ne kérdjétek nevemet, elég tudnotok azt, hogy én vagyok a királynak leghübb, legigazabb s teljhatalmu tanácsosa. Isten után én állok legközelebb ő hozzá. — S im ezen Isten színe előtt fogadom, apátok emlékére, mely szent előttetek, hogy tisztét ezentúl én teendem magamévá s iparkodandom betölteni azt úgy, miként ő betöltötte volna. Nem kivánok tőlétek viszonzásul egyelőre mást, mint hogy ne tekintsetek ellenségnek; a szeretetet úgy hiszem hozzátoki vonzalmam őszintesége s tetteim önzéstelensége kifogja érdemelni egykoron. Tekintsetek reménytelt szivvel a jövő elé, nem lesz az oly sötét és vigasztalásnélküli, mint a minőnek elborult lelketek sejteti, vagy a szomoru képektől meghatott képzetetek festi. S most igérjétek meg

nekem, hogy nem fogtok soha kételkedni őszinteségemben s engedelmesek lesztek irányomban, mint atyátok irányában tennétek.

Az árvák felelet helyett, a király kezei után nyultak s a hála könyüivel öntözék azt; oly jól esett nekik elhagyottságuk és keservök közepette e tettleges részvét, hogy szivök, nagy, igen nagy terhétől szabadult meg a reá nehezülő bánatnak.

— S most — folytatá a király alig nyomhatva el elérzékenyülését — vegyetek végbúcsut e földi maradványoktól; a nap hanyatlóban van s a fáradt földi vándor felkeresendi örök nyughelyét! — — —

De minek fessük a búcsu s végjelenetet. — Olvasóimnak csaknem mindegyike átérezvén már, vagy legalább szemlélője levén hasonló gyászos és szivetrázó jelenetnek. . . .

Csak nehány ecsetvonással óhajtanám még festeni e sajátszerü körülmények között végbement temetési szertartást. . . .

A nap nyugvó sugarai, mintegy végbúcsut intve e táj egykori urának, áttörtek a nyugati hegység szakadékain, fényes vonalokban ömölve alá a völgy felzöldült pázsitjára. A királyi tanyától le, egész a szirt ama pontjáig, hova a zupán szük nyughelye volt bevésve, a lejtőn alá két sorban csekély távolokra egymástól a királyi kopjások valának felállitva csergaly koszoruzta sisakjaikkal.

A zupán koporsóját, melynek fedelén az egy-

szerü szinte cserág koszorúzott fekete sisak, a nehéz csatabárd, kétélü pallos, tőr — s a zupán kisded gömbölyü érczpajzsa valának ügyes összeállitással megerősitve, hat hadnagy emelte vállán, legelől Bárdy és Solth.

A koporsó előtt Ambró atya haladott egyszerü, kopott csuhájában, födetlen tar fején búsan lengette az esti szellő a nehány ősz szálat, mely egykori tán dús hajzatából megmaradt, míg halvány beesett arczán sürün peregtek alá könyüi.

A szerzetes előtt az akkori idők harczi zenészei — négy tárogatós lépegetett, méla bús halotti dalt zengve hangszereiken, melyet, mintha a kisérők fájdalmában osztozna szomorúan nyögött vissza az erdők és hegyek láthatlan panaszló szelleme — a viszhang.

Közvetlen a koporsó mellett — leeresztett sisakrostélyokkal tizenkét szövétnekes kisérte a menetet. . . . Mögötte az árvák zokogtak s a király ballagott egyszerü sötét palástban s fénytelen sisakkal fején.

A menetet az ijjászok zárt sorai rekeszték be.

A király őszinte részvéte, mintha átszivárgott volna a vad harczosok kemény sziveikbe, azoknak komoly arczán is tükröződött.

Végre a menet a temetkező helyre érkezett. Hol, hogy a sirürhöz férni lehessen, a patak medre fölött rögtönzött hid vala átvetve.

A hadnagyok letették a koporsót. . . . Ambró atya a hidon átlépdelve — szentelt viz hiányában — a patak hullámaiba mártott fenyügalylyal szentelte be a földi nagyság utolsó netovábbját.

Azután a koporsó elé állva, reszketeg hangján imát mondott felette.

Vaszil és Viola utolszor borultak a tőlük már kajánul elzárt apai tetem fölé.

A nap végbúcsu csókját hinté egy bércznyilásból a csoportra; elbúcsuztával mindinkább uralomra hagyván vergődni a szövétnekek bús világát.

A király önkezeivel vezeté el az árvákat a koporsótól, melyet erős férfi karok toltak be az ürbe, s melyre azonnal reá illeszték Bárdy emberei a már emlitettük feliratu kőlapot. — — — — — — — — —

A szövétnekek — temetkezési szokáskint kioltattak. A hadnagyok táborba vezénylék vissza csapataikat, hogy ott a diadal és tor ünnepét egyszerre üljék meg.

Az esthajnal derengő homályában a zupán felei a király s nehány testőr kiséretében az oda rendelt öszvérek hátain a király tegnapi tanyája felé vevék útjokat, hol még a magyar csapatoknak csaknem fele táborozott; miután a hegyekbe vonult erők összesitését — a hadműtanilag számitani tudó fejedelem — az utolsó csapásra feleslegesnek tartá.

Az eredmény fényes probáját adá számitásának.

A horvát felkelés el volt nyomva: Utolsó har-

czosát — vezetőjét önmaga Kálmán látá eltemettetni; kit meg is könyezett a bölcs fejedelem; mert ő nem egyoldalulag szokott a tények állásáról itélni, hanem mindég annak helyzetébe képzelve magát, ki felett itéletet vala mondandó.

Kálmán csaknem az utolsó perczig remélte megnyerhetni ama nagy tervnek, — mely a magyar korona összes népeinek boldogitására örökké lelke előtt lebegett — kivitelére, ama makacs, szabadságszerető, vitéz; — de ön eszméitől az igaztalanságig elfogult horvát főurat, ki nemzetének szerencséjében bálványa volt; de kitől a szerencsével együtt elfordult nemzete is. . . . Fájt lelkének e főur halála, kit ő — mint erélyes férfiú maga — épp erélyeért vala kénytelen tisztelni. . . . Kálmán belátta, miként a zupán ugyanazon eszméknek, a szabadság, felvilágosultság és jog eszméinek harczosa, melyekért önmaga is a hyerarchia és olygarchia ellenében oly sok eszme- és fegyvertusát vivott; és vala küzdendő még a nép nagy tömegének érdekében; azért óhajtott ő a zupánnal mint rokoneszméje létesitésére törekvővel — kezet fogva haladni a testvérországok boldogitása kivivásában.

De a végzet útjában állott a bölcs fejedelemnek. — Az eszme fényesebb volt, semhogy a sötétben ólálkodók szemeit ne szúrta volna, s ne sértette volna azok dölyfét, kik azt hitték, miként a teremtő őket, mint a pogányok félisteneit — azért alkotá s pedig

a többi halandókétól különböző — istenibb anyagból; hogy származásuk nymbuszával vakithassák el azokat, kik földi szemeikkel netalán óriás hibáik rútságát meglátva, megszünnének bálványozni őket.

A jó király eszméje s akarata hajótörést szenvedett Horvátországban.

Az ország eddigi apró zsarnokai mint nyomorú férgek csúsztak a trónhoz; nem meggyőződésből, hanem hogy ott ótalmat találjanak a nép igazságos dühe ellen, melyet csak akkor s addig használtak, míg érdekök kivánta s ha ez érdek megbukott, vagy kielégitve volt; akkor elrugták a népet maguktól, mint haszontalan valamit, mely másfelé kanyarodásukban útjokat állhatná.

S a király nem büntetheté a meghódoltakat — a silányakat; mert midőn a Dráván átlépett volt, bünbocsánatot igért mindazoknak, kik lerakják a fegyvert. Tudvalevő dolog lévén pedig, miként csak a meggyőződés embere képes harczolni a végpillanatig, mig más — ha érdekeinek bálványa hatalmát elveszté — megtagadja az eszme isteniségét s azon bálvány imádásához szegül, mely többet igér; e szerint csak a zupán és tiszta környezete maradt fel utolsó áldozatul.

Úgy szerette volna e király magához kapcsolva ez egyet mondhatni a többinek.

— Nézzétek! . . . Ez nem hajolt meg a fegyvernek; nem tagadta meg meggyőződését; de nyilt

sisakkal s a végsőig küzdeni bátor lélekkel követelte azt, mi megilleti nemzetét; s im én — nem mondom hogy megadám — de nem rabolám el azt, minél még többet is adni, mihez még hozzá tenni — szándékom.

— — — — — — — — — — — — — — — —

De nem tartozván regényünk szük köréhez a történeti eseményeken kivül még politikai lehetőségek és egybevetésekkel is foglalkozni; hanem az elmélet teréről lelépve, mindég inkább a tettek mezején mozogni: végezzük be e fejezetünket, már csak azért is, hogy eddigi ismerőink kivetkezve bánatukból, jövőben, mint az élet mindennapi ösvényén haladók, s annak örömeit s bajait osztók, találkozzanak velünk.

VI.

Tengerre magyar!

Hajó indul ki a révből
Szél dagasztja vitorláit.
Tengeren túl, messze földre
Viszi Kálmán katonáit.
Vidáman leng árboczáról
A szép három szin lobogó;
Mintha örvendene, hogy a
Magyar tengerre is való.

— — — — — — — —

Tengerre magyar! . . . Hangzott századunk ötödik évtizedében hazánk egyik lángeszü fiának ajkairól s a szó visszhangra talált milliók keblében; pedig ez eszme nem is volt uj; de megpenditése mindenesetre korszerü. Nem e nemzet oka annak, hogy mindekkorig nem szeldeli Ádria hullámait saját hajója, megrakodva dús hazája kincseivel; hanem azoknak féltékeny törpesége, kik az emelkedő jóllét s nemzeti nagyságtól, mint gyáva gyermekek a kisérteties árnytól remegnek!

Már a tizenegyedik században buzditólag kiáltá

nemzete fülébe, korának legbölcsebb fejedelme: „Tengerre magyar!“

Minden országnak meg volt már akkor e világrészben a maga tengere, csak Magyarországnak nem jutott abból. — Őseink, midőn új hazát foglalni jöttenek, nem gondoltak a tengerekkel, nem is igen ismerték azt, mert a legnagyobb viz, mit ők láttanak, a Káspitó volt, ez pedig nem igen érdemli a tenger nevezetet.

A jó ősök beérték a dús mezőkkel s gazdagon termőföldekkel; az édes vizü folyamokkal s árnyas vadjárta erdőkkel. Még a hegyek oldalait sem igen furkálták kincsek után, mert bejöttök után jóval később jelentkezett náluk ama szükség, hogy ázsiai egyszerü életmódjukat megváltóztatva e más világrész népeinek — kikkel háború vagy béke érintkezésbe hozá őket — szokásaikhoz idomuljanak.

De midőn a dús hazaföldje bőven árasztá el lakóit áldásaival, midőn a felesleget nem volt hol s mi úton értékiteni: akkor érezték, hogy a terméyek belforgalma nem elegendő arra, hogy gazdagságot szerezzen a hazának; mert ez csak azt eredményezé, mit a példabeszédes fukarnak kincse, ki önmagának kölcsönzött csupán kamatokra.

Nem volt e hazának külországokkal összeköttetése; e szerint nem lehetett virágzó kereskedése sem. Nem volt összeköttetése pedig azért, mert

hiányzott ama közeg, mely a népeket egymással érintkezésbe hozza.

Kálmán a lángelméü fejedelem e hiányt felfedezve s a körülményeket századokkal előre tudván becsülni, a helyett, hogy midőn Horvátországban a zupán halála után a béke helyre lön állitva s a magyar korona tekintélye szilárditva — a helyett mondom, hogy visszavezetné diadalmas seregeit Magyarországba, felhasználva vitézeinek győzelem szülte lelkesedését „előre, tengerre magyar!“ vezénylett s mielőtt valaki gyanithatná a dalmát tengerpartokon termett.

A dalmát városokat Roger, normán herczeg, katonái tartották megszállva.

A dalmaták újjongva fogadták a királyt s edzett hadseregét, mint szabaditó angyalaikat.

Nem is csalódtak; mert a magyarok bevéve Ó-Zárát, megtisztiták a dalmát földet a normannoktól.

A szomszéd velenczeieket azonban megrémitette a magyar király győzelmes fegyvere s a hullám mosta köztársaság ravasz lakói jónak láták ellenség helyett frigyes- és szövetségesül nyerni meg számukra és terveiknek a magyar királyt.

A velenczések mesterileg szerelt s nagyszámu hajóhaddal birtak; de annál kevesebb szárazföldi harczossal. Kálmán király pedig ezekben bővelkedett.

Szorgalmazták tehát fényes követségek által a frigy létrejöhetését, annál is inkább; mert régi tervö-

ket: a normannokat saját hazájukban megtámadni — ezáltal hivék leginkább kivihetőnek.

A király elfogadta a szövetséget; s mintegy két ezernyi gyalog hadat — ijjászok és kopjásokból s Bárdy uram fejszéseiből állót — adott a velenczések rendelkezésére.

A velenczések azon okkal nyerék meg leginkább tervöknek Kálmánt: hogy e kalóz hadnak — a normannoknak hazai fészkét kell szétdúlnia — ha óhajtja, hogy jogos birtoka — a dalmát partok — háboritlanul élvezhessék bölcs kormánya áldásait.

De Kálmán király — minden mézes szó daczára — kötve hitt a komának. Igen jól tudta ő, hogy a velenczések jobban gyülölik őt a normannoknál, mint erősebbet s hogy czéljok a szövetségnél egyedül az: a magyar erejét fogyasztani egyrészről s ugyan ezen erő által végkép tehetlenné tenni azokat, kik Adria partjait, merész betöréseik s foglalásaikkal minduntalan háborgatják s a köztársaság kereskedelmi érdekeinek útjában állanak.

De ha ravasz egybevetéseket tett a szövetségesek egyike; annál higadtabb s bölcsebb tapasztalati belátással birt a másik.

Kálmán, mint a Dalmátpartok védura eddig, gondoskodni óhajtott arról, hogy e véduraságot azon esetre is megszilárditsa a magyar korona számára, ha a nyugtalan kedélyü s változékony jellemü parti

lakosoknak eszükbe jutna, önlábaikra állani s felmondani az ő fegyvereszközölte felsőbbségét.

E czél elérésére gyakorlott s feltétlen hűségü tengerészekre vala szüksége; s látni fogjuk azonnal, miként intézkedett ez ügyben.

A magyar szövetséges seregeknek tengerre szállását megelőző nap estéjén a király magán teremében látjuk Solth és Bárdy hadnagyokat.

Mindkettő fényes, arany veretü pánczélban s ragyogó ezüst sisakjaikat kardjuk markolatára akasztva tiszteletteljesen állott a király dolgozó asztala előtt, melyen egész halmaza a részint összekötözött, részint félig kicsavart irattekercseknek vala látható.

A hadnagyok e fényüző s pazar öltözéke a király ajándoka volt. Ő nem akarta, hogy a velenczei s dalmát lovagok dús és néha választékos izlésü külseje a magyar egyszerüséget a szegénység színében tüntesse fel az idegen népek előtt; mert minden korban nagyobb bámulói voltak az emberek a külső látszatnak, mintsem a valódi láthatlan s csak sejthető belértéknek.

Kálmán épp e pillanatban végzé az egyik tekercs végigolvasását s felkelve ülhelyéről hadnagyai elé lépett:

— Alig ismerek reátok — mondá mosolyogva, végig tekintve a fényes vitézeken; — mennyit változtat az emberek külsején az öltözék. Bizony kissé kopottan is néztünk ki e fáradságos hadjárat után s

alig volt egyébb ékességünk a győzelmi babéroknál. . . . Most azonban hiszem, nem foghatnak lenézni benneteket a piperés velenczei nobilik, kiknek csak ravaszságuk nagyobb gőgjüknél. Ez utóbbi eléggé meg van alázva az által, hogy szövetségünkért rimánkodva esdettek; az előbbit pedig lesz módom ellensúlyozni, főleg a ti ügyességtek s éberségtek segedelmével. . . . Titeket számitlak nem csak leghübb, de legügyesebb embereim közé, reátok akarom ruházni e küldetés alkalmával tervem kivitelének egy részét.

A két vitéz mélyen meghajtá magát; de mielőtt valamelyikök megköszönhette volna szóval a király bizalmát, ez folytatá:

— Óhajtanám tehát, hogy szokott vitézségteken kivül a figyelem és észlelés fegyvereivel is működjetek; s éles szemmel kisérjétek mindazt, mi körülöttetek történik. Ez elővigyázat leend egyrészről ravasz szövetségeseink ellenében; másrészről pedig tanulmányozása annak, mihez még nem értünk, de mit tudnunk okvetlenül szükséges, ha Dalmáthonban nem csupán, mint parti örök, hanem mint tengeri hatalom is akarunk létezni.

Bárdy mester arcza a király e szavaira még fegyverzeténél is inkább fénylett, régi vágyát remélvén teljesedésbe menni.

Kálmán mestere volt az arczokbóli leolvasásnak,

azért hadnagyának vállára tevén kezét, ama bizalmas hangon, melylyel meghittjei irányában élni szokott, folytatá:

— Te megértettél engem, hívem s ez bizonyossá tesz engem, hogy megbizásomnak sükere leend nálad.

— Felséges uram, . . . mondá Bárdy élénken. Sejtem miként megbizásod leghőbb vágyaim egyikével jár karöltve. . . .

— S e vágyad? . . . Halljam, vajjon nem csalódól-e?!

— E vágyam, uram király, — válaszolt lelkesedve saját eszméjétől a hadnagy — e vágyam, magyar hajó fedélzetén repülni ki a sik tengerre s bemutatni a három szin lobogót idegen országok kikötőiben, hogy hirdesse a nemzet bölcs és vitéz fejedelme dicsőségét. Fogadom, hogy e lobogót tisztelni fogják s ha nem teszik, rettegniök kellend tőle!

A fejedelem mosolyogva tekintett lelkesült hive arczába s megszoritva annak jobbját folytatá:

— De hogy e czélt elérjük mindenek előtt mire van szükségünk? . . .

— Meg kell tanulnunk a hajókázás mesterségét, — a csillagok járását s állásait, hogy éjente a sik tengeren tájékozni tudjuk magunkat; meg kell ismerkednünk a hajók szerkezetével, hogy önmagunk is tudjunk magunknak épiteni; végre embereinket a tengeri léghez, s a hullámokoni utazáshoz kell szok-

tatnunk, hogy ne legyünk kénytelenek idegen, könnyen megvásárolható hajósnépet fogadni.

— Helyesen van, hívem. . . . Szólt a fejedelem örvendve, hogy Bárdy nem csak megértette, hanem lelkesedéssel is fogta fel tervét. . . . S e szerint megértetted a czélt, melyért nektek e tengeri útat kell tennetek?

Tökéletesen, uram király, s hiszem Istenemtől, hogy mire visszatérünk, néhány hajót képesek leszünk felszerelni s vezetni is.

— S az első magyar hajónak te léssz parancsnoka Bárdy; különben, mit ezelőtt nehány héttel igértem a Pétergnózdi hegyek között, az sincs elfeledve még. — Végzé a fejszések hadnagyához intézett beszédét a király, mire a hadnagy fülig elpirult.

A kemény férfiúnak szivében is élt egy szelidebb, nyugalmasabb élet utánni vágy s egy eszménykép, melynek birhatása után óvatlan pillanataiban gyakorta sóhajtott a harczok fia.

Ez eszménykép tudjuk, hogy Solth Klára volt, Bárdy rangsorsosának nővére.

Később, midőn úgy kivánandja történetünk tárgya, lesz alkalmunk visszatérni azon időszakra és körülményre, melyben — és mely között derék ismerősünk szive — a harczi dicsőségen kivül egyébbért is fellobbant; most csak annyit jegyzünk meg e helyütt, miként a király szavának beváltását már megkezdette, midőn e két férfiút egy — s ugyanazon

küldetésben tevé bizalmasaivá, hogy a közöttük már anélkül is szövődni kezdő baráti viszony a közös ügy kivitelében oldhatlan kapocscsá szilárduljon.

Most Solthhoz lépett a király s ugyanazon bizalmas hangon, melyet Bárdy irányában használt — szólt:

— Te pedig hívem gyakorlani fogod ijjászaidat, miként kell megállni szilárdan az árboczkosárban s a vitorla rudakon s biztos kézzel czélozni az ellenséges hajó népeire; mint kellessék s minő fortélylyal a horgokkal fogott hajóra rohanni, elvagdalni az árboczok s vitorlák kötélzetét, hogy a hajó leszereltessék s minden önkényes mozdulatra alkalmatlanná tétessék. A hajó födélzeténni harczolási mód különbözvén a szárazfölditől, ez különös tanulmányt igényel; s vitézeinknek ehez szokni kell. Meglehet, hogy a sík tengeren valamely normann hajóra bukkantok s ez vagy megtámad vagy elfogadja az ütközetet. Ekkor szem és fül legyetek, minden iránt mi körültetek történik. A velenczések nem csak vitézek, hanem rendkivüli ügyesek és kitanultak a tengeri csatákban. A vitézség meg lévén nálatok, csak ez utóbbit iparkodjatok magatokévá tenni.

Itt elhallgatott a király, mintha nem akarná hosszasabb beszéd által hadnagya figyelmét fárasztani.

Solth meghajtá magát s tiszteletteljes s nyugodt hangon válaszolá:

— Mindezt egyszer kell látnunk, felség, s gyakorlott népünk kiállandja a versenyt bár kivel is.

— Magam is úgy vélekedem. Mondá Kálmán s elbocsájtá hadnagyait azon meghagyással, hogy másnap hajnalra — a hajóra szállásra készen — a révben állitsák fel csapataikat. — — — — — — —

A hadnagyok együtt haladtak a kanyargó szük utczákon a rév felé, melynek egyik épületében mindketten szállva valának.

A hold tiszta fénye, mint ezüst fátyol ömlött el a sík tengeren, a tarka hajórajon, mely csendesen nyugodott a sima viztükrön s a rév vakolatlan házsorain, melynek ablakaiból itt ott egy egy női arcz tekintett ki, talán a szép est kellemeit s az üde tengeri léget élvezve, vagy holnap távozandó kedvese után kémelve. Majd lantpengéssel kisért ábrándos, olvadékony dal zendült meg, állapodásra késztve ismerőinket, kik eddig szótlanul tevék útjokat egész idáig.

A dal varázshangjai kellemesen érinték a férfiak kedélyét s gondolataikat, melyek megbizásuk terveivel foglalkoztak, egész más irányba vezeték.

Bárdy megragadta Solth kezét s megszoritva azt nála szokatlan elérzékenyült hangon mondá:

— Mily jól esik e szelid dal a folytonos harczi zaj után s mily édes vágyakat költ a szivben egy előttünk még ismeretlen boldogság után.

Solth halkan, észrevétlenül sóhajtott s tekintetét a messze sík tengerre függeszté, Bárdy folytatá:

— Mily boldog az, ki megtérve a véres tusák után távol országokból eszményképe elé léphet s mondhatja: im lábaidhoz rakom nyert babéraimat s egyetlen pillantásodat kérem értök cserébe!

Solth e szavakra tekintetét a tenger mérhetlen tüköréről barátja arczára függeszté.

— Bárdy, — szóllt azután a hallgatag férfiú — te envágyaimnak adtál hangot; arczomról olvasád-e le azokat, avagy büvszemekkel birsz, melyek a lélek titkait képesek kifürkészni? . . .

— Sem egyike, sem a másika nem áll szavaidnak. De örvendek, hogy hasonló vágy honol mindkettőnk szivében; ez szorosabbra füzendi barátságunkat s nyiltabbá teendi egymásiránti bizalmunkat.

— Igazad van — barátom, s im én bizalmadat ezennel igénybe is veszem kölcsönösség fejében, midön tudni óhajtanám, vajjon becsületes szived kit tisztelt meg érzelmeivel? . . . Kérdé Solth.

Bárdy kissé zavarba jött e kérdésre, mindazáltal nem hagyá sokáig várni barátját a feleletre.

— Ő közelebb áll hozzád, barátom — semhogy hosszas találgatásra lenne szükséged.

— Klára hugom! . . . mondá némi szünet után Solth.

— Eltaláltad. De épp szivemnek e hajlandósága gyötör engem magános óráimban s égeti lelke-

met a kétség kinaival; mert ha megnyerhetné is igénytelen személyem hugod vonzalmát; atyád soha sem fogná az egyszerü hadnagynak, kinek becsületes nevén s fegyverén kivül semmije sincs, nőül adni leányát.

— Bárdy — mondá Solth megszoritva barátja kezét — én büszke vagyok arra, mit felfedél előttem. Én szeretem Klára hugomat s szivemből óhajtom, hogy boldog legyen. S te képes leendesz boldogitni öt. . . . Atyám netaláni ellenkezése ne búsitson; ő az én előterjesztésemre engedni fog, engednie kell. Te kétszer mentéd meg életemet, én hálával és barátsággal tartozom neked s ez adómat nem hiszem nemesebben leróhatni, mintha szived vágyainak teljesültére közremunkálhatok. . . . Bizzál barátom, óhajtásod hamarabb fog betelni, mint reménylenéd. De én, de én! . . . Tevé sóhajtva utánna Solth s ismét a tenger távolába mélyeszté tekintetét.

— Te csüggedsz barátom, midőn mást biztatásoddal iparkodsz vigasztalni? . . . Kérdé részvétteljesen Bárdy.

— Ha nem csüggedek is — válaszolt a kérdett — de reményeim igen vékony szálakon füződnek jelenembe. . . . Azt sem tudom, merre irányozzam gondolatimat, hogy ama szelid arcz hollétét képzeljem, mely tündérien szép vonásaival bemosolyog álmaimba, vagy mint bánatos angyal áll könyező szemeivel lelkem elé.

— Eltaláljam-e, hogy kit értesz? — Szólt Bárdy élénken vágva el barátja szavainak fonalát. — El kell találnom, már csak kölcsönösség tekintetéből is.

— Kiváncsi vagyok! . . . Szólt némileg érdekelve Solth.

— A gnózdi hegyek között, a zupán ravatalánál állott azon angyal, ki megjelenik neked lelked álmaiban s kinek hollétét nem tudod!

Solth felelet helyett megszoritá barátja kezét.

— De kiről én tudok neked hirt mondani. — Tevé előbbi szavai után Bárdy.

— Szóllj az égre kérlek s tépd ki szivemből a bizonytalanság maró férgét!

— A király Fehérvárrá küldé őket, s pedig erős őrizet alatt, nehogy az uton baj érje védenczeit. Ennyit tudok, többet nem.

— Tehát Fehérvárrá! . . . Köszönöm barátom. E tudat jól esik lelkemnek s irányt ád vágyaim röptének. De mit gondolsz: ez őszön vissza fogja-e vezetni seregeinket a király magyarhonba?

— Annyit hallottam, hogy uj csapatok vannak útban hazánkból Dalmátia felé, melyek a régieket a normannokkali háború bevégeztével felváltandják.

— Ah mint vágyom hazámat látni ismét! . . . sóhajtott Solth.

— S ama kis bánatangyalt! . . . Tevé pajkosan hozzá Bárdy, kinek — a reménynyel — szokott

vidám hangulata is visszatért. — De az idő késére jár s nekünk kora hajnalban talpon kell lennünk. Keressük fel szállásunkat s fűszerezze nyugalmunkat amaz édes kép látása, mely álmainkba szövődve varázskéjbe füröszti sziveinket!

S a két barát elballagott karöltve szállása felé, mig a szép dal folyvást zengett az ismeretlen ajkakról, mint a csalogány éneke szelid húrokat penditve meg a hallgatók sziveiben.

* * *

A kelő nap sugarainak első csilláma — a következő nap reggelén tarka, élénk s e két tulajdona által meglepő látványt világitott meg.

A rév könnyü hullámain ringó hajók fedelzetén, árboczain s a kötélzet közötti hágcsókon eleven sürgés forgás vala észrevehető.

Vitorlák fejtettek ki, vagy csavartattak össze. Az árboczok csucsaira, melyeknek öblös kosaraikban huszonöt — harmincz ijjász megfért, lobogók vonattak felváltva; a velenczei a hires oroszlány jelvénynyel s a háromszin magyar az egyesült országok czimereivel diszitve.

A dalmaták, kik egyedül a magyar király fegyvereinek köszönheték a normann iga aluli megszabadulásukat, Kálmán iránti köteles háladatból inkább, mint őszinte hódolatból nem vonattak fel külön lo-

bogót, hanem országuk czimezét a vezérhajó főárboczáról lengő magyar zászlóba varrták, miáltal a magyar korona jogát Dalmáthon felett jelvényileg is elismerék.

A magas oldalu hajókról szállitó csónakok bocsájtottak alá sajátszerü csigaszerkezet segélyével. A csónakok evező padjaira négy-négy gályarab lánczoltatott, kik részint halál helyett gályarabságra itélt gonosztevőkből, részint elfogott tengeri rablók, kalózok vagy ellenséges hatalmak fogságra került tengerészeiből álltanak.

E csónakok később nyilsebességgel szelve a hullámokat szállongtak a parthoz és vissza, az ott felállitott s a velenczések által hamarjában Dalmáthonban toborzott hadakat hajókra szállitva.

A magyar sereg — mely szép egyenes sorokban volt a rév hosszában felállitva, utoljára maradt, környezve a tiszteletes távolban tolongó ezernyi bámuló tömegtől, mely minden egyes megjelenő előkelőbb hadfit harsány éljenekkel üdvözlött.

A révparti házak ablaksorai magyar, velenczei és dalmát lobogókkal, kifüggesztett tarka szőnyegekkel, illatos virág fűzérek s babér koszorúkkal s rózsás arczu, villogó szemü dalmát hölgyekkel valának diszitve.

Solth és Bárdy csapatain kivül még kétszáz lovas állott induláskészen Héder lovag — a szent István korából hirneves Hedrik unokája — vezérlete alatt.

E lovasok sajátszerü látványt nyujtottak.

Öltözetök ágyékig érő — aczél pikkelyekből készült, hajlékony s a test mozdulatainak könnyen engedő felöltöny s hason anyagu czombvédőkből állott, mely utóbbiak csak térdig érve — sodronynyal átvarrt szijjakkal voltak a vastag bőrnadrág fölé czombjaikra csatolva. A térdtől, az alsó lábszár egész hosszában, nyitó pántokra járó s kivülről erős kapcsokkal ellátott s a lábszár alakjához idomitott vaslemez fedezte a lovagok lábait a lándzsa szurások ellen. A lábfejet hasonlag keskeny vaslemezekből álló s puhitott bivalybőrrel bélelt csizma védte. Fejökön könnyü sisak, lebocsájtható arczrostélylyal s lengő daru tollakkal diszelgett.

Balkarjukon fényes fekete zománczu kerekpaizsot hordtak cserággal koszorúzott hazai czimerrel közepén, melynek élénk szinezete némileg enyhiteni látszott a különben komor fegyverzet döbbentő hatását.

Jobbjukban kivont ölnyi hosszuságu széles kétélre köszörült pallos fénylett, melynek kemény és merev bőrtokja aczélos végével csaknem a földet érte.

A lovagok sisak rostélyai felvalának vonva s látni engedék kétszáz példányát amaz elszánt arczoknak, minőket csak nehéz idők s nagy tetteknek kora bir teremteni.

Mindnyája idősebbnek tetszett harmincz évnél; de volt közöttük elég őszbe csavarult s nem kevés

hófehérbajuszu férfiú is; csupán Héder lovag — a vezér — volt az, ki alig lépett az ifjú korból a férfiúság első éveibe.

Karcsu, magas és mégis délczeg alak volt Héder. Napbarnitotta arczát rövid göndör szakáll s finom sodratu bajusz árnyalá; szemeinek nyilt metszése s szemöldeinek ékes hajlása némi nőieset valának kölcsönzendők vonásainak, ha a szem bátor tüze, s ajkának szilárd kifejezése a lélekben erős férfiút azonnal el nem árulják.

A lovag alig volt huszonöt éves korára; de tapasztalatai és elmetehetségeire nézve felért mégegyszer annyi idő korral.

Még szent László király idejében, mint gyerkőcz s a király fegyverhordója kezdett megismerkedni azon pályával, melyen a jog, szerencse — vagy kalandvadászat, önvédelem avagy rajongás egy — vagy más eszmeért ragadják ki egymás kezéből ama zászlót, mely diadalra vezet, vagy melynek tépett foszlányaival iparkodik a hős betömni a testen s a hirnéven ejtett sebeket.

De Héder e pálya irányát magasztos szempontból fogta fel; a jog s igazság szempontjából; s habár a jogszinezetü háborúnak mélyebb okait nem kutatta is, mégis, mihelyt fegyverét a nyilvános jogtalanság terén akarták volna igénybe venni; készebb leendett azt ketté törve elvetni magától, semhogy becsületén maró rozsdával hordani azt oldalán.

Ha figyelemmel kisérjük a lovag arczát, midőn a hadhomlok előtt ellovagolva végig tekint azok során, kik kijelelvék, hogy tengerentúli tartományokba evezzenek s ott — ha lehet — partra szállva a magyar fegyverek dicskoszorúját nehány élénkzöld levéllel szaporitsák; ha mondom csak némi figyelmet is forditunk e regényünk folyamán először feltünt arczra, lehetlen abban a rosszul palástolt kedvetlenség jellegét fel nem fedeznünk.

Héder lovag e kedvetlenségét pedig két okból lehet megmagyaráznunk.

Az első ok volt: hogy ő nem szerette a velenczéseket, kiket fegyveres kereskedő czimmel felruházott szárazföldi úgy — mint tengeri rablóknak tekintett — s kiknek érdekeért ő egy ellenséget, — mely hóditmányaiból kiverve — megalázva tért vissza hazájába, — még házi tűzhelyeinél is felkeresni s vele együtt a honn maradt ártatlanokat háborgatni s az ővéik által elvesztendő csaták következményeinek kitenni, — nem tartott sem ildomos — sem lovagiasnak.

A második ok volt: hogy nem hitte, miként kétszáz főnyi lovassága egy tán több hétig tartó tengeri utazást kibirjon — már szokatlanságánál fogva is — anélkül, hogy kétharmada ez útnak áldozatául ne essék; a fennmaradtakkal pedig alig reménylett kellő sikert arathatni.

De a lovag igen jól tudta azt is, hogy Kálmán

király, — kit ő mindenek felett tisztelni s becsülni tanult, feltett szándokától eltérni nem szokott s nemével azon makacsságnak ragaszkodik terve kiviteléhez, melyet a — habár gyakorta téves — meggyőződés emberei követni szoktak, azért igen is kevés reményt táplált, hogy őt e lovasságnak, melyet ő döntőnek szokott nevezni — Nápolyba küldetéséről lebeszélni képes legyen.

A kedvetlenség mindinkább fokozódott a lovas parancsnok arczán, midőn végig tekintve harczosai során azoknak pillantásait a tenger hullámain ingó gályákra látta függesztve, mintha azon gondolkodnának: vajjon amaz ingó alapra teremtvék-e ők, melyen számukra csak a véghetlen türelem szenvedőleges tere nyilik.

Solth hadnagy szinte lohátról vezénylette csapatát s igy történt, hogy Héder lovassága balszárnyára érve véle találkozott.

— Jó reggelt bajtárs! . . . Üdvözlé őt a kevés beszédü Solth.

— Nagy szükségem van e kivánatodra, Solth barátom, válaszolá az üdvözlött — mert aligha volt rosszabb reggelem e mainál.

— Az idő szép, a szél kedvező! . . . Mondá Solth.

— Az idő szép annak, ki száraz földön marad; a szél kedvező annak, ki tengerre vágyik; de elhiheted, hogy én a szép időt szárazon a legkedve-

zőbb szélnél is többre becsülöm. . . . Suttogá Héder, hogy legényei ne hallják.

— Lovaid nem szeretik az ingatag alapot lábaik alatt; de hisz a nyereg s a lovag hátukon sem született velök — s még is megszokták később. Ember és állat megszokik mindent. . . . Okoskodék Solth.

— Oly formán, mint szegény ember lova a koplalást, hogy mire megtanulná, előtte egy órával lesz a kisérlet áldozata.

Ekkor közeledett hozzájuk Bárdy oly vidám arczczal, mintha mint boldog vőlegény készülne a rég óhajtott menyegzőre.

— Sohasem láttam annyi kövér zabszemet s oly illatos szénát, mint mennyit tegnap ama gályára raktak számatokra . . . lovaitok számára — akarám mondani! . . . kiáltá messziről.

Héder lovag felelet helyett elébe lovagolt a gyalog sétáló fejszés hadnagynak s levonva jobb kezéről sodronyátszőtte keztyüjét elébe nyujtá, mit ez izmos tenyerével hatalmasan szoritott vissza. De Bárdy olvasott Héder arczából annyit, mennyi — miként ő maga mondani szokta — elég volt arra, hogy az ember más szava hallása nélkül egy vagy más gondolatra vetemedjék.

Bárdy pedig most azon gondolatra vetemedett, hogy az ő lovas rangtársának nehezen tetszheték ez időbeli s e nemü járművekeni expeditió; azért ő,

mielőtt még többet mondana, e gondolat nyomán egy eszmét is fogott.

Ez eszmét azonban, mielőtt annak életrevalósága, vagy kivihetősége bebizonyodnék, bajtársa előtt felfedni nem csak feleslegesnek — de gyengédtelenségnek is tartotta.

Épp más közönbös tárgyra vala tehát átviendő a beszéd fonalát, midőn a léget több ezer torokból származó örömrivalgás rázkódtatá meg.

A hadhomlok elebe a király vágtatott, egyikén ama normándi paripáknak, melyek arra látszottak teremve lenni, hogy több mázsás lovagot hordjanak hátukon.

E paripát a velenczei köztársaság ajándékozta Kálmán királynak azon ünnepély alkalmával, melyet a Velenczésekkel egyesült a dalmaták a normannoknak Kálmán király közbejötte általi elüzetésök után ültek Ó-Zárában.

A magyar királyt fényes kiséret követte. Magyar, horvát és dalmát országnagyok és püspökök; a velenczei dogé képviselője s számos nobili, kiken nehezebb volt a bársony, arany s drágakő: mint azok, kik hordozák.

Legegyszerübb volt maga a király. Az ezüst sisak — melyet a gnózdi hegyek közötti főhadi — barlangszálláson láttunk, a rebbenésnek indult aranyozott turulmadárral taraján — s a drágakövekkel kirakott menteláncz voltak az egyedüli küljelek, mik

azok előtt, kik többször látták öt, felismerteték a királyt.

A magyar hadsereg harsány éljenekbe tört ki, midőn őt homloka előtt ellovagolni látá.

A király nem kapkodott ama betanult, formaszerinti üdvözletekhez, melylyel modern fejedelmek illetőleg uralkodók szoktak élni, hogy lekenyerezzék maguknak ama zsoldos hadat, melynek hűsége a zsold fogytával megszünik, s elámitsák ama bámész tömeget, mely nemesebb élv hiányában, sodronyon tánczoltatott bábuk egyenletes mozdulataiban gyönyörködik. Ő ama bizalom sugárzó arczot mutatá embereinek, melyet azok tudnak ölteni egyedül, kik hiszik s kiknek tapasztalati meggyőződésük az, miként a felsőbbek bizalma csak az alulról eredettnek lehet kifolyása s csak mindkettőnek kölcsönös és együtt hatása képes nagy dolgokat teremteni.

A király ellovaglása közben — az akkori idők szokásakint — meghajlottak a dandárok zászlói s a gyalogok kopjái. A fejszések csatabárdjai a tér homokjába vágattak akként, hogy a harczosok jobb keze a nyél vasalt végét markolva előre kinyújtatott; míg az ijjászok balkezöket az oldalukon függő puzdrára szoritva, jobb kézzel egy nyilvesszőt irányoztak hegyével szivök felé, jeleül annak; hogy királyukért s az ügyért, melyért harczra keltenek, mindenkor készek szivök vérét áldozni.

A tisztelgés közben hallatszott a hajós nép

„hurra"ja, mintegy viszhangul a parti sokaság üdvkiáltásaira.

A szemle végezte után a sereg a király vezényszavára négyszögöt alakitott körüle, oly pontosság és szabályossággal véve ki minden fordulat és kanyarulást, mely becsületére válandott bármely dróton járó jelenkori európai hadseregnek.

Kálmán a hadnagyokkal és csapatok parancsnokaival a négyszög közepén foglalt helyet.

A király bucsuzandó volt híveitől. A kemény harczosok arczain, kik megszoktak oldala mellett harczolni, neme a bánatnak ült e pillanatban; úgy szerették ők e népszerű fejedelmet, mint atyjokat, megszokták vezénylete alatt győzelmet aratni s habár erősen biztak is hadnagyaik hadi tudományuk- és vitézségökben, még is jobb szerették volna ők ott látni csatáik élén a megszokott rettenthetlen vezért, ki már magas tekintélyénél fogva is döntő hatással volt a legválságosabb pillanatokban.

A fejedelem éles szeme s buvár elméje tisztán olvasott az arczokról. Szivének jól esett népe e ragaszkodása, melynél alig van szebb jutalom fejedelmek számára e földön fenntartva.

Azért bizonyos megilletődéssel kezdé hozzájuk intézendő bucsu szavait:

— Vitézim!

Hazátok nagyságának ügye s a hozzánk és koronánk védelme alá csatlakozott e derék tengerparti

nemzet biztonsága kivánja, hogy felkeressétek tűzhelyénél azon ellenséget, mely merész berohanásaiés rablásaival folyton háborgatja e partokat, melyeket bizton nevezhettek magyar tengervidéknek. E partok védelmétől függ édes hazánk felvirágzása s emelése; e hullámok, melyekre bocsájtkoznatok kell, emelendik egykor hazátok dús terményeit idegen messze országokba, hogy lássák a távol nemzetek, miként ama nép, mely a négy folyam közötti s a hármas hegy alatti hazát vitéz karral szerezte meg magának, e hazának földét nem csak tapodni, hanem müvelni is tudja; nemcsak pusztitani tud a jogosság vagy megtorlás fegyverével kezében; hanem alkotni és teremteni is nemcsak a maga: hanem mások számára is. . . . De hogy ez megtörténhessék, fájdalom, szükséges előbb fegyverrel egyengetni az útat s elháritni amaz akadályokat, melyek egy nagyságra törekvő nemzetnek útjában állanak. Fel kell dulni a kigyó fészkét, ha nem akarjuk, hogy mérges faja elszaporodjék; meg kell akadályoznunk, midőn tehetjük, midőn a mód és eszköz kezeink között van, hogy ellenségünk a vallott kudarcz megtorlására honn nyugton s háboritlanul gyüjthesse erejét. Ennyi magyarázattal tartoztam nektek mint király és vezéretek, nehogy jelen küldetésteket mint puszta szeszély vagy dicsvágy szülte tettet itéljétek meg az én rovásomra. . . . Fegyvereiteknek szerencsét — sikert kivánnom felesleges; az ügy igazsága és tapasztalt vitézségtek

anélkül is kivivandják azt. . . . Éljen a haza! . . . Végzé a király ezüst sisakát magasra emelve jobbjával.

Dörgő éljenzés harsogott fel a király végszavaira, melybe a környező nép is belekiáltá „evviva"it.

Ekkor bomladozni kezde az alakitott négyszög s a sereg apró csapatokra szakadozva a part felé lépdelt csónakokra szállandó.

Nem egynek a legvitézebbek közől is dobbant meg szive, midőn az ingatag csalfa elemre bocsájtkozott; könyörületet pedig mindnyájan éreztek azon szerencsétlen teremtmények iránt, kik az evező padokhoz lánczolva egyenletes lubicskolással meriték evezőiket a hullámokba s nyilsebességgel szálliták a csónakat a beljebb horgonyzó hajók felé.

A lovasság számára nagyobb mérvü naszádok állottak készen, magasra körüldeszkázott oldalakkal, egyik felén ajtószerü nyilással, melynek felcsapható ajtaját, mint hidat lehete a naszád oldaláról a szárazföldre lebocsájtani.

A lovasság kevés nehézségekkel mintegy óra mulva el volt helyezve a naszádokban. A csapajtók felvonattak, az oldalok keskeny nyilásain kinyultak az evezők, és bekövetkezett az első eset a magyar történetben, hogy lovassága tengerre szállott.

Ekkor a hadnagyok is, kik eddig fejedelmük közelében állottak, bucsuzni kezdének.

Kálmán egyenkint megszoritá ama jobbokat,

melyek csüggedetlen erélylyel küzdöttek az ő és hazája jólléteért.

Midőn Héderre került a sor, a király hosszasan tekintett ennek arczába, anélkül hogy megszoritott jobbját elbocsájtaná.

Héder nem jött zavarba, bár tudta, hogy a király lelkében olvas; sokkal nyiltabb s egyenesebb jellem volt, semhogy restellette volna bensejét feltárni bárki előtt.

— Héder — szóllitá őt meg Kálmán — te nem helyesled e vállalatomat; főleg azt, hogy lovasaidnak is részt kell benne venniök.

— Felség — válaszolt Héder — én nem mint tetteidnek megbirálója állok előtted. Parancsaidat szenteknek tekintem s engedelmeskedem. De megbocsájtasz leghivebb embereid egyikének, ha aggodalommal tekint a siker elé, melyet embereim a helyzet és küldetés szokatlanságánál fogva aratni képesek leendnek. A tengeri út, a netán bekövetkezhető viharok megfogják apasztani csapatom létszámát, a fennmaradtakat pedig sokkal inkább megviselendi már csak a szokatlanság is, semhogy kiszállásuk után a számra nagyobb és saját hazájuk védelmére lelkesült normann lovagok felett diadalt aratthassanak.

— Aggodalmad nem alaptalan — szólt közbe gondolkodva Kálmán — s én becsülöm benned ez óvatosságot, mely vitézséggel párulva egyik legjobb tulajdona a katonának. De ha ez eshetőségek nem

következnek be, ha e nehány napi tengeri útat szerencsés szelektől kisérve teszitek meg — s teljes számmal, épen szállatok partra, akkor? . . .

— Akkor?! . . . válaszolt hirtelen lelkesültté vált arczczal és ragyogó szemekkel Héder. . . . Akkor uram király szégyenleni fogom kételyeimet s a csorbát, mit ezek által irántami magas bizodalmadban netalán ejték, fényesen köszörülendem ki.

— Igy szeretlek én látni hívem! . . . Mond a király hadnagya vállára tevén kezét. . . . Igy beszélni hallani. Ki a biztos siker feletti meggyőződésben lelke és szive egész erélyével fog tetteihez, már félig diadalmaskodott a nehézségeken! . . . S most Isten veletek híveim dicsőséges viszontlátásra.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Félórával ez esemény után a hajóraj dagadó vitorlákkal s vidáman lengő lobogókkal, kölcsönös búcsu rivalgások között a sik tengerre indult.

A király sokáig merengve nézett utánna. Szemei az árboczokról lengő nemzeti lobogókon nyugodtak. Lelkére az elégültség derüje szállott, rég óhajtott tervének egy részét látván a teljesüléshez közeledni.

VII.

A tengeren.

— — — — — — — — — — —

Aranyos hajóknak fénylő forgácsival
Játszadoz a hullám. A merész hajós nép
Tengernek fenekén, csodás mesés sirban
Alussza álmait. — — — — — —

Skót ballada.

Három nap mult a fenntebb leirt jelenetek után. A velenczei parancsnokok által vezényelt hajóraj, mely hat nagy hadigályából s ugyanannyi kissebb félfödelü vitorlás naszádból állott, vigan szelte a könnyü hullámokat, melyeket a tartós s egyenletes mérsékü kelet északi szél fodrozott fel az Ádria csillámló tükörén.

Az ég derült kéken mosolygott alá, csak itt ott uszott egy-egy lenge fehér felhő a hajókat követve, mintha unna egyedül magában szállongani a mérhetlen tenger felett; vagy versenyt akarna repülni a halász- s más tengeri madarakkal, melyek lelecsapva a

hullámok közé ernyedetlen kitartással kisérék a hajókat, melyek kettesével nyillövésnyi távolra egymástól haladtak előre.

Minden nagyobb ily jármű után, hosszú kötélre vetve egy-egy vitorlás naszád úszott, mely azért volt a hajóhoz csatolva, nehogy gyengébb szélfogó erejénél fogva a hajórajtól — mely teljes erővel haladott, elmaradjon.

A két első hajók egyike farazatán, vagy mint tengerész nyelven kifejezni szokás, tükrén nagy aranyzott betükkel e név vala irva: Colomannus rex.

A másikon pedig: Hungaria.

A velenczések hajóik ez átkeresztelésével megtisztelni akarák szövetségeseiket.

Az első hajó parancsnoka Gennaró — büszke dölyfös velenczei nobili volt; a másiké, mely Hungaria nevet viselt, bizonyos Ubaldó génuai olasz, csacska élénk emberke, ki sohasem hallgatott egyébkor, csak midőn aludt, akkor is csak néha kivételképen, mert álmában is rendesen beszélni szokott.

Ez utóbbi hajóján Bárdy képezte a fedezetet, az előbbién Solth. Szerencse, hogy a sors, vagy véletlen nem épp megforditva hozta össze ez embereket.

Héder lovag csapatával a közepső két hajón volt elhelyezve; mig az utolsó kettőn a velenczések zsoldosai s csekély számu saját népük, foglalt helyet. Az utolsó hajók egyikén, mely mind nagysá-

gára, mind kül csínra és ékitésre a többitől igen is elütött, az összes hadak főparancsnoka, a velenczei senátus képviselője duca di Corleone vezénylett.

Minő utasitásokkal volt ez utóbbi — a segédhadakat s működési terveket illetőleg — küldőitől ellátva, határozottan nem jegyezte fel a történet; de, mint az örökké igaz közmondás állitja, tetteiből kellvén és lehetvén leginkább megitélni az embert, későbbi cselekvési modorában volt valami, mi azon gyanut támaszthatja bennünk, miként e férfiú szövetségesei iránt akár saját hajlamából, akár kapott utasitások nyomán nem lehetett a legtisztább szándékkal s legjobb akarattal.

Regényünknek szük köre azonban nem engedvén meg, miként itt oly tények okainak fejtegetésébe bocsájtkozzunk, melyeket csak is általános vonalokban rajzolhatunk s oly jellemek bonyolgatásába ereszkedjünk, melyek csak futólag érintik elbeszélésünk fonalát; csupán azoknak elősorolására szoritkozandunk ezentúl, melyek regényünk tényezőivel szoros kapcsolatban állanak s a jövő fejleményekre befolyással birnak.

Emlitők fennebb, miként a Bárdy által megszállott hajó parancsnoka bizonyos Ubaldó genuai származásu olasz volt; főtulajdonát a bőbeszédűséget sem feledők felemlíteni.

Vessünk egy pillanatot a „Hungaria“ fedezetére.

A kormányrud közelében tömör hengerded törzsök áll, mert asztalnak nem nevezhetjük; e törzsök

közelében alacsony, a pallóba erősitett székeken ül Bárdy és Ubaldó.

Bárdy figyelemmel hallgatja a csevegő genuait, kinek nyelve nem kis bámulatunkra idegenszerü kiejtéssel ugyan, de elég érthetően magyarul pereg.

Épp most beszéli el harmadszor, miként jutott ő a magyar nyelv birtokába.

„Tizennégy éves fiú valék s apám kereskedő hajóján tanultam a tengerészetet. A kék hullám volt minden boldogságom s a vitorlát dagasztó szél éltető elemem. Utáltam a szárazföldet, e lomha testet — mely csak arra való, hogy parasztok turkáljanak benne, hogy azután unalmas rizst s émelgős fügéket teremjen. E megvetésemért megbüntetett az ég. Egy napon, midőn épp apám vezeté a hajó kormányát, iszonyu vihar támadt. A római vizekben valánk, közel a Tiber torkolatához. . . . A dühös vihar végveszélylyel fenyegete mindnyájunkat; a hajós nép szörnyü fogadásokat tőn rémültében. A hajó közel járt a torkolat zátonyaihoz, ha a hullám ezek egyikére veti hajónkat, az mint törékeny tojás zúzik szét. Apám minden vagyonát hordozta e járműi, ennek vesztével, ha életünk megmarad is, koldusokká vagyunk téve. Midőn a vész már netovábbja tetőpontját érte, apám szive szorultságában azon fogadást tevé; miként, ha megmenekül, nem csak vagyonának felét hozza az egyháznak áldozatul, hanem engem is az oltár szolgálatára szán. S im a vihar

csendesülni kezdett. Hajónk elkerülte a veszedelmes zátonyokat s nehány óra mulva friss széllel vitorláztunk Genua felé.

Apám csak honn adta tudtomra fogadását, sirtam, rimánkodtam, hogy más úton kárpótolja az eget; nem használt semmit. Apám vallásos ember volt s élete árán sem szegte volna meg fogadását. Nehány nap mulva útban valánk Róma felé. Gyalog, mezitláb, zarándok bottal kezünkben s fedetlen fővel. Genuától Rómáig négy hétig tartott zarándok útunk; lábaim talpai véressé koptak, fejem bőrét cserepessé égette a nap. Apám nehéz bőrtarisznyában oldalán czepelte vagyona felét s tette le a szent atya lábaihoz; miért elkövetett s még elkövetendő bárminemü vétkeiért bünbocsánatot nyert velem együtt; engem pedig a hittéritők intézetébe zártak be. Itt kinek jövő küldetéséhez mérve különféle nyelveket kelle tanulni. Én mint téritő Magyarországba voltam szánva s nyolcz évig tanulmányozám e nyelvet egyéb vallási szertartások s tanokon kivül. Még egy hónapom vala felszentelésemig. E gondolat megtébolyitott a szó legteljesebb értelmében. Mire sem emlékszem ez időszakomból, úgy tetszik nekem, mintha ez egy vastag áthatlan válaszfal volna multam s jelenem között, melyen keresztül azonban tisztán viszsza pillanthatok mindazon eseményekre, melyek életemen áthuzódtak egész azon pillanatig, midőn kinos aggodalmaim között elmém világa kialudt. Mintha nehéz

álomból ébredtem volna fel, midőn egy reggelen vizesen feküdtem egy hajó fedélzetén. Később tudtam meg az egészet. Midőn elmeháborodásom kétségtelen ténynyé bizonyult, az intézet igazgatója, mint használhatlan egyént egy vándor szerzetes kíséretében apámhoz küldött vissza. A szerzetes jobbnak látta hajón, mint gyalog tenni a hosszu utat, s irgalom helyet koldult számunkra egy kereskedő naszádon, mely Genuába vitorlázott. Utközben erős vihar támadt s egy mérges hullám lesodort engem a hajó fedezetéről; már elveszettnek hittek, midőn egy másik felkapott s oly erővel vetett vissza a hajóra, miként az erős agyvelő rázkódás következtében órákig feküdtem kábultan s eszméletlenül. Ez alatt lecsillapult a szélvész. A jólelkü hajósok s kisérőm mindent elkövettek, hogy életre hozzanak, mi sükerült is; s pedig az élettel elmém kialudt világa is fellobbant ujra. Midőn a szerzetestől a történteket hallám az ég újját pillantám meg bennök. Az apám által tett fogadást megoldottnak hivém, mit maga kisérőm is erősitett s elhatároztam életem hátra levő napjait, kedvencz s egyedül éltető elememen a tengeren tölteni, melynek örök hálával tartozom, hogy ő volt orvosom, ki az elmeháborodás éjjéből az öntudat világos reggelére ébresztett. . . .

Midőn Genuába érkeztem, atyám házában idegenek laktak; a szegény öreg római zarándoklásának áldozata lön; mert visszatérte után nem soká

vétkezhetett már az előleges bünbocsánat rovására. A forró nap kiszáritotta agyát, az útipor a tiszta tengeri léghez szokott tüdőt elsorvasztotta, az inak elvesztek ruganyosságukat s a jó öreg — miután tudta, hogy nekem, mint szerzetesnek, világi javak birtoklása tilos — minden vagyonát az egyháznak hagyta s az általános bünbocsánat vigaszával jobb létre szenderült.

Mint koldus léptem ekkor a genuai köztársaság szolgálatába s évekig kalandoztam ismeretlen tengereken, mint köztengerész; nem volt előmenetelem, mert fellebbvalóim folyton őrültnek tartottak s társaim nem neveztek egyébkint, mint „il fra matto“ bolond barát. Megsokaltam végre a dolgot s egy napon a marsiliai kikötőben velenczei kereskedő hajóra szöktem át. A velenczések jobban megbecsültek. Egy év mulva hajóparancsnok voltam, s azóta nincs merész vállalat, vagy hadiküldetés, hol a beszédes Ubaldó di Genova ne szerepeljen. . . .

Végzé előadását a parancsnok, megmosolyogva saját csacskaságának elismerését.

Bárdy az Ubaldó-val töltött három nap alatt annak némely történeteit már annyiszor hallotta, hogy szóról szóra képes leende elmondani, azért nehogy a derék genuai ujabb ismétléséhez fogjon valamely már elregélt tárgyának, másfelé iparkodott terelni a figyelmet.

Már rég függtek a tudvágyó hadnagy szemei

ama hengerded törzsökön, mely a kormányrud irányában volt felállitva s a melyre a kormányos soha se mulasztott el egy figyelmes pillantást vetni, valahányszor a hajó irányát csak egy parányival is megváltoztatta.

A törzsök felülete, mintegy arasznyi mélységre ki vala vájva s az e vájat által támadt üreg sárga rézlemezzel bélelve, gömbölyü lapos fenekü medenczét képezett, mely csaknem színig tiszta tenger vizzel volt megtöltve. A medencze fenekének közepéhez ragasztott kis rézkarikához, vékony fonál vala erősitve. A fonál másik vége egy a vizszinén úszó szabályos kerek lapra metszett parafa darabot tartott akként, hogy ez a medencze széléhez a hajó ingásakor sem érhetett. E parafába mintegy öt hüvelknyi hosszu s három vonalnyi vastag gömbölü vasrudacska volt vizszintesen beleerősitve, mely csak a hajó fordulatainál változtatta különben mindég ugyanazon pont felé hajló irányát.

A medencze peremét mintegy három hüvelyk széles és lapos rézkarika képezte, mely fekete bemetszett vonalok által négy egyenlő főrészre vala osztályozva, mig a fővonalok közötti apróbb s vékonyabb egyentávulu karczolások alsóbb osztályzásra mutattak.

— E készületnek valami sajátszerü rendeltetése lehet — kezdé Bárdy a törzs elé lépve s figyelmesen vizsgálva a tárgyat.

Ubaldó — most az egyszer késett a felelettel, e helyett ujjával elforditá a vasrudacska végét szokott állásából, mely midőn azt elbocsájtá — ismét régi állásába ugrott vissza.

Bárdy nagy kérdő tekintetet vetett a genuaira s ujjával hasonló eredményü kisérletet tőn.

Ubaldó büszke mosolylyal nézett Bárdyra s ismét más irányba terelte a rudacskát; ez ismét vissza pattant helyére.

— Ezt nem értem; mondá Bárdy fejét csóvalva — s úgy hiszem nem is fogom megérteni soha, tevé utánna egy oldalpillantással szomszédjára; — mert e kis ördögség nem természetes erő által mozgattatik.

Bárdy e szavai megoldották a genuainak pillanatra lekötve tartott nyelvét.

— Abban igazad van — hadará egy lélekzettel — hogy mi e szerkezet lényegének magyarázatát illeti, ezt megérteni nem fogod soha; mert magam e szerkezet alkotója sem volnék képes felvilágositani mást, miután magamnak is nagy szükségem vőlna reá. De ha nem tudom is megmagyarázni magamnak ama láthatlan belső erőt, mely itt, mint tényező működik s e bámulatos eredménynyel lep meg: félretéve az okozatot előidéző ok utánni fürkészetet — megelégszem az eredménynyel s elérve látom czélomat, midőn felfödözésemet a gyakorlatban ily kielégitő sikerrel használhatom, s léptethetem életbe. — Nézz hátra. E hajóraj, mely Velencze büszkeségének s di-

csőségének egy részét képezi, minden mozdulatát híven követi járművemnek, mintha láthatlan büverő csatolná hozzá. E büverő csakugyan létezik s e kis eszközben rejlik, melyet magad előtt látsz. Ezen eszköz segélyével a legsötétebb éjben bizton haladok nem félve, hogy a kitüzött irányt tévesszem. Ekkor meggyújtott lámpáim a vezetők, melyek után a többi hajó kormányoz, ők bizton haladhatnak az általam metszett vizbarázdán; mert meg vannak győződve, hogy az Ádriát, Tyrrheni, — s a nagy középtengert az utolsó tühegyeni szirtig s két araszos zátonyig ismerem. Csak erős vihar tévesztetheti el utamat; mert ennek urává lenni nem lesz képes tengerész soha. A tenger rendes állapotában egy nyitott könyv előttem, melynek soraira szemhunyva is reá tudok mutatni, anélkül hogy egyetlenét elhibáznám. S ez onnét van, mert anyám a hullámokon szült engem s az első lég, melyet tüdőmbe szivtam: tengeri volt, az első fürdő, mely tagjaimat erősitendő vala: tenger vize volt. . . . Oh én imádom e mozgékony elemet s egyedüli óhajom, ha végórám lefutott, ennek lágy ölelő karjai közé temetkezni. . . . Borzasztó nehéz lehet ama tehetlen göröngysúly, melyet a száraz földön eltemetett emberekre hánynak; én irtózom e sötét sirtól, hova csak undok férgek hatolnak le, míg itt az Isten napvilága szivárvány szinekben játsza körül a halottat.

E szavai közben Ubaldó rajongó, szenvedélyes pillantást vetett a könnyü habfodrokban csillámló

sikra, melylyel a messze távolban testvérileg ölelkezett az ég tiszta azúrja.

Bárdy szemei még mindég a szerkezeten függtek, melynek ő a parancsnok magyarázata után nagy fontosságot kezde tulajdonitani.

S miért nem ajánlod a köztársaságnak e találmányodat? — Kérdé Bárdy. . . . Hisz ezt minden tengeri járműre kellene alkalmazni czélszerü volta miatt. . . .

— Mért nem ajánlom? . . . Ez nagyon egyszerű; mert nincs több ily vasrudacskám, mely az enyémhez hasonló szolgálatot tenne, vagy is melynek megvolna azon tulajdonsága, hogy szabad mozoghatás esetében egyik végével mindég észak- a másikkal pedig délnek hajoljon.

— S mint jutottál ennek birtokába? — Folytatá kérdéseit mindinkább fokozott kiváncsisággal a hadnagy.

— Ennek is megvan a maga története, melyet még elfeledtem elmondani neked; de melyet kivüled még nem is hallott s nem is lesz hallandó senki. . . . Felelt a kérdett ismét azon alacsony ülhelyre telepedve, melyről az imént felkölt volt. — Halljad csak. Midőn Rómában a hittéritők intézetében gyötrődtem nyelvetek s a vallási dogmák tanulásával egy éjjelen az intézet főnöke lépett cellámba s parancsolá, hogy kövessem őt.

Feltétlenül s rögtön engedelmeskedém; mert a

rendnek szabályai szerint nem volt szabad saját akaratomnak lenni.

A Pater hosszu, szük folyosón végig haladva előttem egy feketére festett ajtónál állapodott meg.

— Lépj be — mondá s imádkozz reggelig!... E szavai után megfordult s lámpájával azon úton, melyen jött, kimért egyhangu léptekkel távozott.

Az ajtó egyszerü fakilincscsel volt zárva, melyet egy az ajtóba fúrt lyukból kifüggő vékony kötéldarab segélyével lehete csaptatójából kiemelni.

Megrántám a kötél végét és dobogó szivvel léptem a szük, komor cellába, melynek egyetlen asztalán szomorúan pislogó mécs állott, mindenféle csodás alaku szerszámok, kő és vasdarabok, hegyi kristályok, tengeri csigák s cserép és rézedények között. A mécs mellett feltárva egy csodálatos jegyekkel bemázolt könyv hevert, melynek kitárt leveleire nehogy össze csukódjanak — nehéz vasháromszög vala fektetve. Azonnal tudtam, hogy Gióia páter cellájában vagyok, ki exorcismussal — vagy is ördögüzéssel — csillag vizsgálás és azokbóli jóslással s az arany készitès mesterségének tanulásával töltötte életét. Köztünk legyen mondva, én nem sokat tartottam e vén ember tudományáról; mert soha sem hittem, hogy a gonosz akaraton kivül még más eleven ördög is lakhassék az emberekben, kit mint bokorból a nyulat kilehessen ugratni — a csillagokbóli jóslást sem tartottam egyébnek, mint szükeszü emberek

számára feltalált ámitásnak; miután gyermekkoromban annyiszor vizsgáltam tiszta éjeken az égnek e tündöklő szemeit s azt tapasztaltam, hogy ezek senki születése vagy halála kedveért nem változtatják egymáshozi állásaikat, azokon kivül, melyeket bolygóknak neveznek a tudósok; — mi pedig az arany készités mesterségét illeti, ezt nem csak hogy agyrémnek tartám, hanem rosszaltam is a szerzetes részéről, kinek nem azon csalétek szaporitásán kell vala fáradnia, melyet a sátán hintett, mint minden rosznak magvát az emberiség közé, hanem a lelki élet emelésén.

Eleinte meg nem foghatám, miért kelle nekem ide imádkozás végett jönnöm; de midőn figyelmesen körültekinték a cellában, azonnal felfedeztem annak okát.

A durva takaróval leteritett ágyon páter Giója feküdt halva.

Összeborzadtam a fagyos, hófehér szakáll környezte arcz láttára.

A halott szemei csak félig valának lecsukodva s megtört fényökben homályosan tükröződött vissza a pislákoló mécs világa.

A halott felett az időtől barnult falon nagy feszület függött a megváltó jelképével, kinek tagjai a mécs minden lobbanásával vonaglani látszottak.

Hideg borzadály futotta végig egész valómat. Menekülni futni akartam e helyről; de lábaimat a

padlóhoz szegezte a vak szerzetesi engedelmesség tudata. Néma, siri csend uralkodott körülöttem. Még a falnak egy fülkéjébe állitott fövenyóra perczegése sem háboritá azt. Az óra homokszemei lefutottak az utolsóig, mint annak élete, ki előttem feküdt, s nem volt ki megforditsa azt. De lassanként szokni kezdék e helyzetemhez is, s az asztal mellett egy támlátlan háromlábu székre bocsájtkoztam. Imádkozni akarék; de az áhitat égi fénysugára nem szállta meg lelkemet, mely e környezet okozta borzalmából nehezen tudott kibontakozni.

Gondolataim ziláltak, összefüggetlenek voltak s szivemet ismét megragadá ama hatalmas vágy az Isten szabad természetével a sik tengerrel cserélni fel ez életet, mely merev, szomoru egyformaságával eltompitja a lelket, megfagyasztja a sziv melegebb dobbanásait s a bilincsekbe vert ész fenntebb röptének szárnyait szegi.

Végre, midőn lecsillapult az első benyomás szülte hatás, gondolataim határozottabb irányt vőnek s a halott életének működései felett kezdék észlelni.

Önkényt vetém pillanataimat az asztalon mintegy keresett rendetlenségben szétheverő előttem ismeretlen czélu s csodás alaku tárgyakra.

Figyelmemet egy közvetlenül a könyv mellett álló, csaknem szinig vizzel töltött cserépedény vonta magára. . . . A viz szinén parafadarab úszott, melyre vizszintesen kis vasrudacska volt fektetve.

A tárgy felkölté kíváncsiságomat. Ujjammal érintém a rudat s kimozditám helyéből; de az ismét előbbi helyzetébe hajlott vissza. Százszor ismétlém e kisérletet, mindég ugyanazon eredménynyel.

Ekkor egy gondolat villant meg agyamban. Kiakarám tudni a világ melyik tája felé vonzódik oly makacsul e vasdarab.

Meleg nyári éj lévén a cella ablak táblái nyitva voltak. Feltekinték a csillagos égre s im ott ragyogott előttem az északi sarkcsillag. Jól ismertem e régi jó barátot, mint éji tengeri útaink kalauzát. Rajongó öröm ragadta meg szivemet. Feledtem mindent e pillanatban, mi körülöttem létezett, a halottat rémesen komoly vonásival, a czélt melyért ide küldetém; s csak két tárgyon: a kis szerkezeten s a sarkcsillag barátilag hivó fényén függött megosztva figyelmem.

Majd a tengerre ragadott felgyúlt képzetem. Ismeretlen vizek hullámait hasitá hajóm. Bátran, büszkén mentem neki a nyug- és iránypont nélküli távolnak, nem félve az eltévelyedéstől; mert hisz birtokomban volt biztos útmutatóm.

Soká merengett igy lelkem; mig a kolostornak az első hórára hivó harangja fel nem rázott fényes képzelmeim tündér világából a rideg, sötét valóra.

Leverő szomoruság nehezedett lelkemre, midőn mintegy meggyőzendő magamat a valóról körültekinték a cellában.

A folyosóról behangzottak a kolostor lakóinak kimért egyhangu léptei, a mint párosával az egyház felé haladtak az első hórát leimádkozandók.

Majd felhangzott a szomoru „De profundis,“ — melyet elhúnyt szerzetes társuk lelke nyugalmaért énekeltek. Avatott levén a kolostori szertartásokban, tudtam, hogy a hóra végeztével, a halott beszentelése következend s ekkor az én virrasztó szerepem véget ér.

Bűnt, ocsmány bűnt követtem el; megloptam a halottat.

A kis vasrudat kámzsám mellzsebébe rejtém.

Azután imádkoztam az irgalom kútfejéhez bünöm bocsánataért; nyugtalankodó lélekismeretemet azzal akarván elhallgattatni, hogy hisz e csekélységet mások — mint haszontalant — úgy eldobták volna, míg én egykor az emberiség javára felhasználhatom.

Félve tekinték a halott arczára, ha nem látom-e rajta a szemrehányás kifejezését. A halott arcza nyugodt volt. Vonásai ama szelid komolyságot ölték fel, melyet talán a kiszenvedés tudata varázsol elő. Szemeit lecsukta végkép és örökre a halál ónsúlyu keze. Nem volt rajta semmi borzasztó többé. Ez és imám megnyugtatott. — — — — — — — — — —

A hóra után következett a beszentelés s a testet a kolostor kápolnájába vivék. Én cellámba vonultam vissza, hol talizmánomat kis bőr tasakba varrva nyakamba akasztám, ott hordozva, mint féltett kincsemet.

Véghetlen volt örömöm, midőn visszaadatva az életnek, érintetlenül leltem nyakamban függve a kis tasakot s benne a vasrudacskát.

Hihetőleg valamely szent reliquiának tartották, hogy nem fosztottak meg tőle. — — — — — —

— S miért nem forditottad e felfedezésedet saját hazádnak hasznára? — Kérdé a beállott rövid szünetet megszakitva Bárdy.

— Megtettem. Kikaczagtak vele s azt mondák, hogy őrült vagyok. E Velenczések is — minden látszólagos és fitogtatott felvilágosultságuk daczára — most is félig babonának tartják. — — — — — —

Itt a beszélgetést az árbocz kosárban ülő őr e kiáltása szakitá félbe:

— Terra ferma! . . . Száraz föld.

A tengerészek egy hatalmas „hurráh“val üdvözölték a jelentést.

Ubaldó s Bárdy kezeikkel ernyőt képezve szemeik felett, figyelmesen tekintének a hajó menetének irányában.

A nyugati láthatáron hosszu sötétkék vonal szegélyzé a tengert.

— Ha szelünk kedvező marad, holnap reggelre kiköthetünk. — Mond Ubaldó kezeit dörzsölve.

E pillanatban ismét megharsant az árbocz őr szava:

— Vitorlák a tengeren. . . .

Ubaldó figyelmesebbé lőn s fellépve a kormányos

hidjára éles szemeit a távolba szegezé. Nem sokára magához inté Bárdyt.

— Látod-e ama két fehér pontot, mely mint parányi fehér madár szárnya leng a tenger szegélyzetén?

Bárdy bármint erőltette is szemeit, nem látott semmit. Az ő látérzékei nem voltak ily nagy távulokhoz élesülve.

— Nem látod? . . . No nem is csodálom. Ide gyakorlott szem kell, melyet nem három napi tengeri úton szerez az ember. Egy óra mulva azonban, hiszem neked is felnyilik szemed világa — s látni fogod, talán tapasztalni is, hogy azok normann hajók, melyek a mi kiszállásunkat szándékoznak meggátolni.

— Két hajó csak nem merészlend szembe szállani egy egész rajjal?

Kételkedék Bárdy fennhangon; mig lelkében örült a lehetőségnek s feszült kivánccsal leste a feleletet Ubaldó ajkairól.

— Nem mer szembe szállani?! . . . Kaczagott fel a parancsnok.

— De ne igyam egész életemben egyebet sósviznél, ha — mielőtt a nap két harmad pályáját elhaladta — csatába nem keveredünk velök. Róger herczeg hajós népe merész, s a végletekig elszánt tengeri kalózokból áll, ezek nem szokták elsikamlani engedni az alkalmat, mely reményt nyújt gazdag

prédára. Itt azonfelül partjaik s országuk védelméről is van szó; tehát kettős érdek buzditandja őket. Azután hol van az megirva, hogy itt csak két hajó kisérlendi meg az ellenállást vagy támadást. Lehet hogy épp az összeütközés pillanatában merül fel a tengerből hátunk mögött nehány vitorla, mely eddig láthatlanul kémelte útainkat. . . .

— Még két vitorla keletről! . . . hangzott ismét az árboczkosárból.

Ubaldó elkaczagta magát s önelégülten dörzsölve kezeit mondá:

— Most már bizonyos, hogy a regg szürkületéig partra rakom hajóm terhét! . . .

— Hogy hogy? . . . Kérdé Bárdy.

— Csak úgy — felelt Ubaldó — hogy e normann herczeg tökéletesen elvesztette eszét. Nincs neki több e négy hadihajójánál; mert a többit a velenczei vizekben tönkre tettük — s e négyet is koczkáztatja egy jól szerelt s fegyveresekkel bőven megrakott hajóraj ellenében; a helyett, hogy szépen rejtekben tartva valamelyik siciliai öbölben tengeri erejének e maradványát, bevárta volna mig hajóink megürülnek a fegyveresektől, akkor bátor támadást intézve reájok, nem csak hajóinkat semmisithette volna meg, hanem a száraz földre szállt sereget is hatalmába kerithette volna, miután élelmétől s visszavonulhatási eszközeitől megfosztotta. . . .

Bárdy csak bámulta a kis embert, ki előbb

mint a végletekig elszánt népet jellemezte Róger herczeg tengerészeit, s most még is oly biztosan számit a győzelemre.

Nem is állhatta meg a derék hadnagy, hogy erre vonatkozólag meg ne tegye észrevételét.

— Hátha ellenkezőleg üt ki a dolog s a normannok lesznek a győztesek?!

Ubaldó sajátos mosolylyal tekintett Bárdyra s nyugat felé nyújtva ki jobb kezét mondá:

— Mire a nap ama kék vonal mögé merül, e négy hajó vitorlái, mint lelőtt madár szárnyai fogják seperni a tenger hullámait!

Ekkor megcsendült a főparancsnoki hajó harangja, hármas rövid egymás utánni szünetet tartva, mi jel volt a vitorlák bevonására.

Minden egyes hajó harangja ismételte e jelt s a tengerészek, mint könnyü evetek kúsztak fel a kötélzet- s az árboczokra s a dagadó vitorlák nehány percz alatt felcsavarva függtek a kereszt árboczfákon.

A szél a meztelen kötélzeten fütyölt keresztül s a hajók gyors haladása mindinkább lassúdni kezdett.

A parancsnoki harang ismét megszólalt s hosszszant vontatott hangja vezényszókép szolgált a csatárai készületre.

A hajókon élénk mozgás keletkezett. Az ijjászok megfeszitéik a húrt iveiken s telerakák purdráikat ama vékony aczél nyilvesszőkkel, melyeket a velenczések ajándékoztak a magyar hadaknak.

E fejszések nagy köszörükő körül tolongtak a a tengeri lég behatása alatt kissé megrozsdásult hadi szekerczéiket s csatabárdjaikat élesitendők.

A kopjások rövid kelevéreik helyett, hosszu, csaknem két öles dzsidákkal láttattak el a hajók fegyvertárából; míg a nehány dalmát parittyás bőrtarisznyáját lapos gömbölyded kövecskékkel tölté meg egy a hájó födélzetén álló hordóból.

Az átvető hidak, melyek nehéz és éles vaskampókkal voltak felső végeiken ellátva, megpróbáltattak sarkaik és csigáikban, ha nincs-e mi lecsapódásukban gátolja.

A födélzeten halomra rakott nyolcz egész tiz öl hosszu fenyő gerendák, melyek végeiken óriási vas horoggal voltak ellátva, a hajó mellvédéhez támasztattak két-két ölnyi távolságban s a hátsó végeikhez alkalmazott vaskarikákba erős kötelek füzettek, melyekkel az ellenséges hajó megkapása után meglehessen őket az árboczokhoz kötni. A minő készületek történtek a „Hungaria“ fedelzetén; ezekhez hasonlók, vagy csak kevésben elütők tétettek a többi hajók fedélzetén is.

Bárdy nagy figyelemmel kisért mindent, a mi történik; s szivós emlékező tehetsége- s könnyü értelmi felfogásánál fogva hamar magáévá tön mindent, mi előtte eddig ismeretlen, vagy melynek czélja eddig homályos rejtélyként lebegett elméje előtt.

De volt elég tárgy melyet kezelni, melylyel

bánni épp úgy — ha nem jobban — tudott, mint a velenczések hajósai.

Ott voltak a nagy követő szerkezetek, melyek akkori időkben az álgyuk helyét pótolták; ott az óriás mérvü nyilpuskák, melyekből égő szurok kanóczokat lövöldöztek az ellenhajók vitorlái közé, hogy azokat lángba boritva s elhamvasztva, mint madarat szárnyaitól megfosszák a hajót haladhatása tényezőitől.

Ott voltak a hajó oldalnyilásaiból kiálló úgynevezett faltörő kosok, melyekkel, midőn már horogra fogták az ellenséges gályát, annak oldalbordáit iparkodtak összezúzni.

Bárdy örült, hogy mind ez eszközöket, még ma, talán nehány óra mulva teljes müködésökben fogja látni.

Fejszéseit alkalmazta e szerkezetek mellé, kik Ubaldó nem kis bámulatára, az első próba kiséretnél bámulatos ügyességet fejtettek ki kezelésökben. A genuai önelégülten dörzsölé kezeit s öröm- és vágytól ragyogó szemeit Bárdyra szegezve, mondá:

— Most már mégegyszer oly bizonyos, hogy hajnalra partra raklak! . . .

Ezután nagy, borral tölt hordókat vonatott fel a hajó fedezetére s beüttetvén azok fenekét, önmaga merité először tele fakupáját a pirosló dalmát nedüvel s magasra felemelvén azt, kiáltá:

— Éljen az egyesült Magyarhon s Velencze.

Éljen a király s a köztársaság. Éljen a vezér és derék hajós népe. Végre éljen a győzedelem! — —

A tengerészek s harczosok örömrivalgása között fenékig ürité azt ki, azután újból megtöltve Bárdynak nyújtá.

Bárdy visszaköszönté az olaszt; hozzá téve:

— Nem lesz okod megbánni, hogy hajódat magyar fegyverek védik! . . .

Ubaldó megölelte a hadnagyot s tengerészes modorában felelt:

— Istenemre s annak minden kedvező szeleire mondom, hogy változzék e vörös lángnedv serlegemben tüstént keserü tengervizzé, ha az adriai hullámok valaha szebb győzelemről fognak beszélni tudni — mint a minőt ma aratandunk.

— Adja az ég — viszonzá Bárdy — engem is a süker teljes reménye lelkesit.

— S most rajta vitézim — fordult a harczosokhoz Ubaldó — fokozzátok jó kedveteket; mert a bekövetkezendő haláltánczra vidor kedélylyel kell indulnunk. . . .

Még egy szabad órátok van, használjátok ezt fel.

A parancsnoknak nem kelle ismételni e szavait, a legénység vitézül kezdé fogyasztani a hordók tartalmát, s ez a mint apadt a szerint nőtt kedvök, mely harczias dalokban s pajzán tréfákban tört magának útat. — — — — — — — — — — — — — —

Bárdy szemei most a túlhajón függtek, melynek

kormány hidlatán állott Solth, összefont karokkal s mint látszott elgondolkodva tekintvén a tenger hullámaiba.

Bárdy szócső segélyével, mely már akkori időkben is használatban volt, főleg a tengerészeknél, átkiáltott bajtársához.

— E serleget királyunkért s a hazáért! . . .

Solth feltekintett s megértve a hangokat, leemelé fejéről sisakját s háromszor megcsóválta feje felett.

Egy közvitéz szinte serleget nyújtott fel neki, melyet a hadnagy, koczczintó mozdulattal nyújtva Bárdy felé, kiüritett a király s haza üdveért.

— Ezt ügyünk sikeres kimeneteért! . . . Ezt pedig azokért, kik után szivünk szelidebb érzelme vágyik! . . .

Solth élénken integetett kezével s mindkét felköszöntésre ajkaihoz emelte kupáját. — — — — —

— A viszontlátásra, Isten veled! kiáltott végre Bárdy szócsövén keresztül. — Nem mondhatván többet, mert a főparancsnoki harangjel ismét megcsendült a tenger felett.

* * *

Sajátszerü, megdöbbentően szép látvány bontakozik szemeink előtt.

A felhőtlen, tiszta égről oly vidáman mosolyog a nap, mintha valamely nagyszerü ünnepély fényét

akarná emelni ragyogó sugarainak csillámával, s nem megvilágitni a halálos küzdelem borzalmas szinterét.

A tenger könnyü hullámai ezüst tajtékkal tarajukon, vidáman tánczolák körül a hajókat, melyek ismét lebocsájtott, duzzadt vitorlákkal nyilsebességgel iramodtak a normann gályák felé, melyek ketteje alig félmértföldnyire volt már tőlök; mig a keletről jövők még egyszer annyi távolban valának láthatók.

A velenczések hajóin néma csend és figyelem uralkodott.

Bárdy és Ubaldó a kezdetleges mivü iránytü közelében állottak, közvetlenül a kormányhid előtt.

Ubaldó az ellenséges gályák mozdulatait, Bárdy pedig a velenczei hajóraj felvett hadi állását kisérte figyelemmel.

A rend egészen megváltozott. A „Hungaria“ képezte a csata homlok jobb szárnyát. A középet a főparancsnoki hajó foglalta el. Mig — „Colomannus“ — a balszárnyon vitorlázott.

A többi három hajó erős félmértföldnyi távolban ez elsők után — orrozatukkal kelet felé forditva veszteglettek csaknem egy helyben, felvont vitorláik legalább ezt mutaták.

A két egymással ellenkező pont felé irányult hadhomlok között az apróbb naszádok vőnek mintegy védett állást; mert érintkezésük valamely nagyobb járművel okvetlen elmerülésöket vonandotta maga után.

Bárdy Héder hadnagyra s lovasságára gondolt önkénytelenül, midőn a második csatarendre pillantott. . . . S lelkében némi aggodalom merült fel az iránt, vajjon nem önkénytelen sejtelem volt-e Héder lovagnak e küldetés elleni idegenkedése.

Gondolatát közlé Ubaldóval.

Ez menten elkaczagta magát.

— Hát azt hiszed-e, hogy parancsnokunk oly szárazföldi patkány észszel bir, miként lovas rohamot intéztessen a tenger hátán ellenségeire. Azon két hajó, melyen lovasaitok vannak, nem is fog megütközni.

— De mért várják hát be vesztegelve az ellent, hisz, mint látom — ez már alig van nyillövésnyi távolra tőlük.

— Nézzd csak mint várják be. . . . Felelt Ubaldó visszamutatva. S valóban a két szélső hajó vitorláit kifeszitve nyilsebesen úszott a nyilt tenger felé, még a középső rendületlen mozdulatlanságban állott.

Az ellenséges hajók egyike a szökevények után iramodott, másika megtartá előbbi irányát.

Nem követhették tovább szemeikkel a mindinkább érdekessé fejlődő látványt; mert a középpontból jövő élénk harangszó másfelé vonó figyelmöket.

A harangszó jeladás volt a támadásra.

Nem kisérhetvén figyelemmel az egész tengeri csata részleteit, csupán az Ubaldó által vezénylett

hajó működése elősorolására szoritkozunk, mit annál könnyebben megbocsájthat a szives olvasó, miután a küzdelem jelenetei kevés részletes eltéréssel mindenütt csaknem ugyanazok voltak. — — — — —

Ubaldó a nehézkes normann járműhöz már alig volt nyillövésnyire, midőn kormányosára kiáltott.

— Forditsd a hajót a part felé! . . .

Nehány percz mulva a sebesen haladó hatalmas jármü merész kanyarodással, mély, zúgó örvényeket hagyva maga után — irányt változtatott, mintha a távolban kéklő partok felé akarna menekülni.

A szél a nap szálltával mindinkább erősbülvén, úgy belefeküdt a dagadó vitorlák öbleibe, hogy az árboczok recsegtek belé — s a hajó eleje, mint kilőtt nyil a léget — hasitá a napban csillogó hullámokat.

Az ellenhajók egyike, mely rég felismerte a merész genuait, s ennek rohamára készült, bámulva látta a gyávaságnak tulajdonitott futó mozdulatot, s eget rázó hármas „Hurrah“ban adá tudtul e feletti örömét.

Bárdy bámulva tekintett Ubaldóra.

A kis emberke arczán ama lelkesültség megkapó kifejezése ült, melyet hasonló erélyü egyéniségek vonásai öltenek akkor, midőn egy merész gondolat megtestesitésében fáradnak.

A normann hajó nyomban utánna fordult a szökevénynek; társát a másik kettőnek hagyva martalékul.

Ubaldó önelégülten dörzsölé kezeit; midőn hatalmas nyilzápor süvöltött a hajó fedezetére, az oldalvédeknél felállitott csatárok nehányát megsebesitve.

— Küldjétek vissza nekik az üdvözletet, ti ott fenn az árboczkosárban! . . . Kiáltá Bárdy ekkor, s a magyar ijjászok biztos kézzel bocsájták vesszeiket, az üldöző hajóra.

— Egy kis tüzet is rakjatok nekik, ha netán megfáztak volna a szélben. . . . Folytatá a parancsadást a genuai s nehány percz mulva, mint tüzes sárkány, hosszu füstfarkát csóvalva maga után repült a póznára erősitett szurok- és kénszövétnek átégetve az ellenség fővitorláját, melyet csak gyors felcsavarás által tudtak hirtelen eloltani.

E műtét tetemesen lohasztá az ellenhajó sebességét, mely fő mozdonyától megvala fosztva.

Most Ubaldó oly mozdulatot tőn, hogy egyetlen kanyarulattal párhuzamos vonalban állott az ellenhajóval.

Ez nem hitt egyebet, minthogy a merész tengerész kapócsáklákkal akarja magához csatolni őt s ez által fegyveres harczra bocsátkozni vele.

A normann hajós — bátor és vitéz tengerész, bátran s készen várta őt; de nem tétlenül.

Óriás nagyságú köveket hajitott ellene felé, melyek részint czélt nem érve a tengerbe zuhantak, magasra locscsantván fel a hullámot, részint éktelen zörömpöléssel hullottak a hajó fedélzetére, anélkül

azonban, hogy a nagy zuhanásnál egyebet is okoztak volna.

A hajók már alig voltak száz lépésnyire egymástól. A harczosok csatariadásai, a parancsnokok harsány vezényszavai, a kilőtt mindkét részről nyilvesszők sziszegése s a hajitott kövek zugása rémes hangokkal tölték el a léget.

Jóllehet amaz időben, melyről irunk, a hajózás mestersége nem birt az ujabbkori szerkezetek és találmányok előnyeivel, Ubaldó mégis hires volt ama rendkivüli ügyességéről, melylyel ama hatalmas járművet felhősokaságu vitorláival s toronymagasságu árboczaival, mint könnyü játékszert volt képes nehány parancsszavával a legbámulandóbb pontosság és ügyességgel bármerre forditni s irányozni.

Midőn a normann hajó népe a csatát becsülettel elfogadni készülne s némi reményt vetve abban hogy sikerülend az ellen gályájának urává lehetni, e pillanatban nem kis meglepetésére vette észre, hogy a hajó a helyett, hogy oldallal közeledne' sebes kanyarulattal irtózatos súlyu orrozatát forditja feléje.

— Vitorlára, kötélre fiúk! kiálltá Ubaldó. Parancsa percz alatt teljesitve volt.

A kötéltartó törzsökök csikorogtak. A szél élesen fütyölt a kötélzetbe. A vitorlák, melyek kanyarulat közben lobogva csapódtak rudjaikhoz, ismét felduzzadtak s a hajó nyilsebességgel hasitá a hullámot. Az ellennek nem volt már ideje hasonló moz-

dulatot tenni s a normannok sziveit a bizonyos halál rémülete szállta meg.

A kétségbeesett düh s a tehetlen bosszu irtózatos felbődülése hallatszott a fenyegetett normann hajó fedélzetéről; mely egy mély hullám völgyében vesztegelt épp akkor, midőn Ubaldó hajója mint a halál sötét árnya lebegett fenyegetőleg fölötte.

Egyetlen hullám választá el a hajókat, egyetlen percz volt még élet és halál között.

Néma, vérfagylaló csend állott be; de csak perczig.

A jövőben irtózatos dördülés rázkódtatá meg a léget. Ubaldó hajójának vasorrozata épp derékon rohanta meg a normann hajót.

A kétségbeesett halálorditás közé a győztesek diadal ujjongása vegyült.

A „Hungaria“ alig érezte az iszonyu lökést, melylyel derékon ketté zúzta az ellen hajóját, s mely örökre elmerült az átlátszó hullámok alá, nem hagyva maga után egyebet ama kavargó örvénynél, mely mint egy félóra mulva is még jelelte ama helyet, hol mintegy háromszáz vitéz normann nyugossza a kristály sirban örök álmait. — — — — — — — —

Bárdy szive elfogult ez előtte uj és rémületes látványra. A legénység iszonyattal bámult a tátongó őrvény fölé. — — — — — — — — — — — —

— Az Istenért Ubaldó, . . . szólt reszketeg ajakkal Bárdy — míg arczán síri halványság ült —

bocsájtasd le a csónakokat, s ments meg a mi menthető! . . . Az örvényből egy-egy fő vagy kéz bukott fel koronkint, de csak pillanatra, azután eltünt ismét.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— Lehetlen! . . . válaszolt nyugodtan a genuai. . . . A csónakokat épp úgy elnyelné az örvény, mint elnyelte őket. . . . Nyugodjanak békén ott alant; szebb sírt nem áshattam volna számukra! . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

Midőn ez eseménynek — mely annyiszor ismétlődik a tengerészet történetében — első, megkapó behatása lankadni — s a hajó népsége megnyugodni kezdett a „bevégzett tény“ megmásithatlanságán, a figyelem azonnal a hajóraj többi részének működéseire fordult.

E figyelmet leginkább Ubaldó parancsszava ébreszté fel.

— Helyére mindenki! Kiáltá szócsövén keresztül; mert a mindinkább erősbülő szél puszta szavainak hangját elkapta.

— Kormányos! . . . A hajót két vonallal jobbra! . . . Ti amott, készen tartsátok a hajitó gépeket s a gyújtó csóvákat. Kézbe a kapó csáklákkal. Ti pedig ott fenn az árbocz kosárban ügyeljetek, nehogy az első összeütközésnél, mint veréb fiak a fészekből kipotyogjatok! . . .

A parancsok villámgyorsasággal teljesittettek.

A normann hajók másika szorongattatva a két

velenczeitől sokáig az elfogatás veszélyében forgott, míg egy ügyes mozdulattal sikerült neki szelet fogni s kiszabadulni szorongatói körmei közül.

Midőn a főparancsnok észrevette, hogy Ubaldó egyik ellenségét már a viz alá temette — felhagyott az üldözéssel, e szerepet Gennáróra hagyva — s vissza felé kezde keresztezni hajójával.

A normann a part irányában szelé a hullámokat; Ubaldó párhuzamos vonalban vitorlázott mellette. De a távol, mely a két hajó oldalai között létezett ez együttleges előhaladás közben mindinkább keskenyedett; jóllehet a normann is balra igyekezett kitérni; de onnét meg Gennáró fenyegette őt, ki minden vásznát az utolsó tenyérnyig felvonatta, hogy a nehány száz ölnyi távolnak, mely őt a normanntól elválasztá, ura lehessen s a támadásban megelőzhesse Ubaldót — kinek a büszke velenczei grand — mellesleg mondva — irigylette dicsőségét s a hirnevet, mit ez szerencsés csatái s tengerészi ügyessége által magának kivivott.

De Ubaldón nehéz volt kifognia — épp úgy, a nyilt mint az alattomos ellenségnek.

— Fel az orrvitorlát, hadd szoritsa a szél jobban az ellen felé a hajót! . . . Vezénylé a genuai.

A hajó nehány percz mulva siettetett sebességgel simult balra s negyed óra mulva már nyilak váltattak az ellenkező födélzetekről.

Nehéz kövek repültek zúgva egyik hajóról a

másikra, s tüzes csóvák hasiták sustorogva a levegőt, nehéz szurok és kéngőzt hagyva maguk után.

Ubaldó a csata ez előjátéka közben, hirtelen felcsatoltatá mellvértjét s letéve fekete bársony vörös tollas fövegét könnyü aczél sisakot nyomott helyére, mely rostély helyett egyetlen szál az arcz közepén — az orr felett lefutó s áll alá kanyarodó véd rudacskával volt ellátva. Tengerész övébe hosszu kétélü tenyérnyi széles kés volt dugva, míg jobbjában olyszerü csatabárd villogott, mely három akkora embernek is becsületére vált volna. A genuai Bárdyhoz lépett, ki a hajóderékon rendezte embereit, kik közül nem egyet vitetett már mint nehéz sebesültet a hajó beljébe.

— Barátom! Mondá az olasz megszoritva a derék magyar kezét — a mint a hajók egymás mellett s a hidak átbocsájtva lesznek — ez pedig nehány percz mulva megtörténik — te azonnal fejszéseiddel tömeges rohanást intézel az ellenség hajójára. Azon kell lennünk, hogy a csatát az ő födélzetén vivjuk.... Embereid ne csak arra gondoljanak, hogy az ellenség fejeit vagdalják be, hanem, hogy hajójának felszerelését is lerombolják, nehogy azon esetben, — ha mit nem hiszek — visszaszoritatnánk, ők vitorlára kaphassanak. Minden megfeszitett kötéldarabot szét kell vágni, mert mindegyikkel az ellennek egy életerét metszettük el. . . . S most a dologra! . . . Éljen a köztársaság és magyarhon! . . . A harsány felkiáltást

élénk viszhang üdvözölte. Az ellenséges két hajó már alig tiz ölnyi távolra volt egymáshoz. — Gennáró még minden erőfeszitése daczára sem tudta az előbbi távol egy negyedét legyőzni, mert a normann hajó, mely Roger fejedelme nevét viselte, egyike volt a leggyorsabb vitorlázóknak.

Midőn a büszke nobili belátta, hogy lehetlen megelőznie Ubaldót, bevonatta vitorláinak felét s felényire apasztá le haladási gyorsaságát.

Nem merjük állitani, ha nem óhajtotta-e az irigy vetélytárs Ubaldó kudarczát, melyet azután ő vala helyre ütendő.

De nem mindég teljesül a gonosz szivek óhaja.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

„Ki a kapó csáklákkal!...Kiáltá csaknem egyszerre s egyhangból mind a két hajó parancsnoka.

Egy pillanat tölt el e parancs után s a hajók oldalai összeverődtek úgy, hogy a legénység tántorogni kezde lábain.

— Le a hidakkal! . . .

A hidak zörömpölve hullottak alá, s a két hajó egygyé vált födélzete egy csatatérré lön, melyen a kölcsönös ellenség alig állott két ölnyi távolra egymástól. — — — — — — — — — — — — — —

Az első megdöbbenés után, melyet főleg Bárdy harczosainál a csatatér szokatlansága idézett elő, a derék fejszés hadnagy óriási súlyu csatabárdját, mint könnyü vesszőt suhogtatva feje felett, a csatarendbe

felállitott normann vitézek közé rohant, míg harczosai tömött sorokban követték őt. A normannok kétélű kardjaikkal, melyek az egy öl hosszát meghaladák, iszonyu függélyes vágásokat intéztek a rohanókra, melyeket azonban a fejszések vasalt nyelű csatabárdjaikkal nem csak ügyesen felfogtak, hanem akként adtak vissza, hogy kit e borzasztó fegyver érintett, az nem emelte fel többé karját ez életben sem vágásra, sem áldásra.

De a harcz nem csak a födélzeten, hanem fenn a légben a vitorlák között is folyt.

A keresztárbocz rudakon állottak a parittyások lapos köveikkel hajigálva egymást. Az árbocz kosarakból kopják és kelevézekkel dobáltak egymásra vagy bocsájták nyilaikat, melyek nem találva negyedórányira süvöltöttek ki a tengerbe, a hajókat körülröpkedő ragadozó szárnyasok nem kis rémületére.

A harcz oly elkeseredetté vált, hogy egyetlen emberi hangot nem lehete többé hallani. A sebesültek fájdalom kiáltásait elfojtá a düh; a halálra találtak hang nélkül rogytak össze.

A födélzet esőcsatornáiból viz helyett friss, piros vér ömlött alá vörösre szinezve a hajók oldalait verő hullámok tajtékját.

Közönkint egy-egy tetem vagy még élő sebesült gördült le, nehéz zuhanás után merülve a haragos habok alá, melyek mint kristály sirgöröngyök hullottak utánna az örvénylő ürbe.

A borzalom e jeleneteire arany hálót szött a nyugvó nap sugara, s a friss szél nem tudni halotti dalt-e, vagy diadal éneket fütyölt a kötélzet között.

A magyar, velenczei s normann lobogók, mintha ők is harczra keltek volna fenn az árboczok tetején a szél szárnyain haragosan csapkodtak egymás felé; míg a kormány hagyta hajót kénye szerint ragadta magával a hullám. — — — — — — — —

A harcz különféle változatai közben Ubaldó a kopjavető magyaroktól támogatva a normann hajó előrészeig tört, míg Bárdy, kinek már az ellen legmerészebbjei is kezdtek kitérni, önkezüleg ejtve el a hajó vitéz parancsnokát, a fennmaradottakat a kormány előtti védhelyig hátráltatá. A küzdelem hosszu ideig tartott. A nap mintha mégis megunná végre e véres jeleneteket végig nézni, a kalabriai hegyek mögé rejtőzött, melyek mint sötét keret szegélyzék a tenger nyugati részét.

— Adjátok meg magatokat! kiáltott ekkor Ubaldó, a már úgy is megnyert győzedelmet nem akarván további haszontalan vérontással undokitni. Az ellentállónak halál: élet és szabadság, ki fegyverét leteszi, melyen nem ejtett egyik gyávasága is szennyet! . . .

De a normannok még elkeseredettebb harczot ujitának meg; pedig már alig voltak harminczan. E pillanatban azonban a hajó nyilásaiból nehéz füstgomoly tört ki, sötét szárnyaival elboritva a födélzetet

s a küzdéstől kifáradt tüdőkbe, mint életölő pokoli döglelet hatva.

E jelenet megrémité a mindkét részről küzdőket.

A normannok a tengerbe hányák fegyvereiket s a hajóról hátráló szövetségesek soraihoz csatlakoztak.

Az oldalak gömbölyü ablakaiból vöröses lánggal öltögeté ki nyelvét a hajó beljében — nem tudni szándékosan-e avagy véletlenből — támadt tüz, és sietni kellett a két járművet elválasztani egymástól, nehogy emez is lángra kapjon.

De az elválasztás alig került kevesebb fáradságba, mint az ellenséges hajó elhorgászása.

A tehetlen, kormány és vitorlátlan járművet, — mert Ubaldó utasitásai szerint annak egész kötélzete szétvágatott — kormányán pedig nem állt vezető többé — a „Hungaria“ — vizbarázdája és örvényletei, melyek fordulataiból támadtak, mintegy büverővel vonta maga után. — — —

Végre még is sükerült megszabadulni a lángokba fellobogó hajóromtól, mely mint óriási lidércz úszott a haboktól hányatva irány és czél nélkül a tenger felett. — — — — — — — — — — — —

Az éj lebocsájtá sötét szárnyait a nehéz küzdelem ez ingó színterére.

A kedélyek felzaklatott hevélye lassankint csillapulni kezdett s a figyelem a „Hungaria“ fedezetén mindenkinél elébb önmagára, azután környezetére fordult.

Százan felül volt a halottak száma s ugyananynyi a sebesülteké a magyarok részéről.

Az első tengeri kisérlet kivásárlá áldozatait.

Bárdy szomoruan tekintett a keleti láthatár felé, melyen épen a hold teljes képe merült fel a hullámok közül.

Ubaldó melléje lépett s lelkesedéssel ragadva meg kezét — mondá:

— Nemde dicső napunk volt! . . . S mily kevés áldozaton szereztük? . . .

— Kevés neked, Ubaldó — felelt ez; de sok, igen sok nekem. Legjobbjaim, mint máglyán hamvadnak el ott amaz égő hajó tetején! . . .

— Nos?! . . . Hamvaikat elhordja a szél nápoly partjaira s ott borostyán terem belőlök a ti halántékaitok számára! . . . Szebb meghalni a tengeren és pedig csatában, mint honn elrohadni a testikór büzös ágyszalmáján. — — — — — — — —

Ismét megcsendült a parancsnoki harang, mintegy egybegyüjtendő a hajórajt.

Ubaldó megfeszité látérzékeit s délnek tekintett.

Hét nagy hajót olvastak meg élet szemei, melyekből kettő-kettő egymáshoz volt csatolva.

— Megvan minden, kiáltá hangosan. Egyetlen sem menekült. — Holnap hajnalra partra raklak fiaim. S most fel a boros hordókkal. Ülljünk tort azokért, kik a szövetség dicsőségeért életet áldoztak — s emeljünk serleget a dicső győzelem em-

lékére, s kérjünk sükert Istentől fegyvereink további működésének is. — — — — — — — — — — —

Ubaldó nem csalódott. Másnap a reggeli szürkületkor már a normannok birtokára lépett a szövetséges sereg.

* * *

Regényünk folyama megkivánván, hogy mintegy kapocsul a már elbeszéltek s még elbeszélendők között némi történeti tényeket jegyezzünk fel, ezt azon reményben tesszük, hogy a szives olvasó e lapot figyelem nélkül átforditani nem fogja, annál is inkább, mert csak rövid fővonalokban ecseteljük az eseményeket, melyeket, ha regényünk szük korlátai nem gátolnának egész terjedelmükben, a mennyire t. i. történelmi kutforrásaink engedik, adnánk elő.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Az apuliai partokon kiszállt seregek jöttek, láttak és győztek! . . .

Roger herczeg ellentálló hada vérescsatában megveretett s a magyar vitézek diadalmas lelkesültséggel rohantak és vettek be két várost Brindisit és Monopolit, melyeknek falairól büszkén lengett a győzelmes háromszin lobogó.

Roger megijedt, hogy elveszti egész országát s azért békét ajánlott.

A magyar fegyvertények sikere az elfoglalt két

város, Kálmán király beleegyeztével a Velenczések kezén maradt.

Roger ünnepélyes esküt tőn, hogy a magyar tengerparti birtokokat sohasem fogja többé háborgatni becsapásaival.

A hagyomány azt mondja, hogy midőn a normann herczeggel megkezdődtek a békealkudozások maga Kálmán is jelen volt titkon s álruhában, s hogy gyakorta megfordult a herczeg fényes udvarában.

Ez állitás lehetőleges valóságát némileg igazolni látszanak a következmények.

A király belátott a velenczések alattomos cselszövényeinek hálójába, kik sem tengeren, sem szárazon nem szerették közelökben, s oly partok s kikötők birtokában a hatalmas magyar királyt, melyekre nem csak hogy foguk fájt, de melyekhez előbbi időkből jogot is tartottak, habár azt eszélyességből Kálmán előtt soha érvül fel nem hozták.

Kálmán midőn álnok szövetségeseitől szabadulni óhajtott, más hűbbek után kelle tekintenie.

S valóban, mielőtt a Velenczések barátságát nyiltan elejtené az ellenkező irányba csapott át s Roger herczegnek nyújtotta kezét frigyre, kit nem sokára erősebb kötelékekkel is vala magához csatolandó.

Fennebbi kutforrásunk szerint. Kálmán a herczeg udvaránál látta először a báj és kedélydús Busillát a fejedelem leányát.

Hogy szive nem maradt érintetlen, megmutatta a következmény.

Fényes követség kérte meg számára a fennkölt lelkü s páratlan szépségü hölgyet, kit — a szerződési pontok megkötése után, melyekre több országnagy — sőt maga Álmos vezér is megesküdött az öröm apa dús jegyajándokkal s gazdag, ragyogó kisérettel küldött Thermiáig, hol hajókra szállva átszelte az Ádriát, s a fehér réven, mely már a magyar király birtoka volt, kötött ki.

A királyi menyasszonyt már Dalmát nemesek fogadták a partokon s vezérük Vinkecz ötezer lovaggal kisérte a szép és szellemdús normann hölgyet Kálmán királyi székvárosáig. — — — — — — —

Ennyit s nem többet akaránk, mint regényünket érdeklőt a történelemből feljegyezni, mielőtt elbeszélésünk elszakadt fonalát ismét megkötnők.

Vége az első kötetnek.

TARTALOM.

		Lap.
I.	Péter zupán	14
II.	Kém vagy követ	34
III.	Bárdy mester fejszései	64
IV.	A végzetes óra	76
V.	A leghübb tanácsos	113
VI.	Tengerre magyar	137
VII.	A tengeren	164

TARTALOM.

A

KIRÁLY VÉDENCZEI.

TÖRTÉNETI REGÉNY

EGY KÖTETBEN.

OSZK

MÁSODIK KÖTET.

A

KIRÁLY VÉDENCZEI.

TÖRTÉNETI REGÉNY

KÉT KÖTETBEN.

IRTA

VIRÁGHALMI FERENCZ.

MÁSODIK KÖTET.

SZERZŐ TULAJDONA.

GYÖRÖTT. 1862.

NYOMATOTT SAUERVEIN GÉZÁNÁL.

A

KIRÁLY VENDENCZEI.

TÖRTÉNETI REGÉNY

RÉT KÖTETBEN.

IRTA

VIRÁGHALMI FERENCZ.

MÁSODIK KÖTET.

BUDÁRA TULAJDONA.

PESTEN, 1853.

NYOMATOTT RAUCHNAIN ORMÁNÁL.

A

KIRÁLY VÉDENCZEI.

MÁSODIK KÖTET.

A

KIRÁLY VÉDENCZEI.

MÁSODIK KÖTET.

I.

A királyi menyegző.

Megnyilt minden lélek, megnyilt minden ajak
S az uj párnak öröm-éljent riadtanak.
Arany „Murány ostroma."

Székesfehérvár még sohasem látott ily ünnepélyt, — bár Sz. Istvántól kezdve csaknem kizárólagos színhelye volt a királyok koronázásai, esketési s temetkezési szertartásainak — mint a mely az 1097-ik év nyarán az egész ország színét, javát összegyűjté falai alá és közé.

Már egy hónappal előbb lovas futárok menesztettek a haza minden részeibe meghivandók a fő- és alsóbb rangu nemességet — a városok polgárait s a népet is, mely teheti: szivesen látott vendégnek nyilatkoztatván urat és szegényt, boldogot és boldogtalant.

Az ünnepélynek hármas czélja leendett: a király koronázása — menyegzője s Álmos vezérré koszoruzása.

E hármas czimet kellett volna tulajdonképen

adnunk regényünk e fejezetének, de miután tárgyunknak a mi nézpontunkbóli felfogása szerint a felvett czim teszi főmozzanatát, jónak láttuk a másik kettőt nem tüzni ki ezuttal czégérül.

Bár az urak s a kiváltságosok némileg boszankodtak azon, hogy a király egy meghivó levélen emliti neveiket amazokéival; óvakodtak mindazáltal meg nem jelenésükkel tüntetni egy oly fejedelem ellen, ki megmutatta, hogy nem csak az olvasó és misekönyvhez, hanem ahhoz is ért, miként kelljen a daczos nagyokat megszeliditni, elpártolt testvérországot, mint bünbánó tékozló fiut, visszavezetni a közös anya kebelére, s megszerezni azt, minélkül az ország — jóllehet közel van az önzsirjábai fulladáshoz — mégis szegény maradna: a tengert s általa a más országokkali összeköttetést; nem is emlitve a mindenesetre jelentékeny szövetséget, mely az uj szerzemények megtartását biztositá.

A hangulat a Horváth, Dalmát és Nápolyi hadmenet óta tetemesen változott; s e változáshoz nem kevéssé járult a nemzeti büszkeség is.

A gúny, mely a pap királyt — mint nevezni szokták — uralkodása elején kisérte, vigyázva rejté el éles nyilait, nehogy azok a gúnyolt dicsőség és hatalom szőtte pánczéláról visszapattanva, küldöiket sebezzék.

A dölyfösök és duzzogók lesimiták arczaik redőit s az elégülés alczáját ölték fel; mert már akkor

is léteztek a mai élet fogalmai szerinti eszélyes emberek.

Azok, kik talán a miatti félelmökben, hogy az imához kulcsoláshoz szokott kezek nem leendnek elég erősek az annyi pártérdektől hányatott haza kormányának gyeplüit kellő erélylyel megragadni, félték inkább az uj király gyengeségét, minthogy személyét gyülölték volna; most a tények meggyőző szavaitól felrázva alaptalan aggodalmaikból, őszinte hódolatukkal iparkodtak jová tenni tévedésöket.

A nép józan többsége imádta a bölcs fejedelmet, ki nem csak arra tekintett, hogy az épületnek, — melyet a haza népeinek közös boldogságára vala emelendő — teteje fényes s messze sugárzó; — hanem hogy alapja is erős legyen, nehogy az első vihar romba döntse az egészet. — — —

Ha a fényleni — a magasban héjázni szerető nagyok nem akarák is érteni, úgy mint kellett volna, uralkodójok szándokát, annál jobban megérté a népnek ama józanabb része, mely minden társadalomnak legerősebb alapját teszi.

Midőn azt mondám az imént „a nép józanabb része“ egy kicsit sem tértem el az igazságtól, hogy ez érdemet nem fektettem az egész népre.

Tekintsünk most, — csaknem nyolczszázaddal később azon időnél, melyben elbeszélésünk szerepel — körül s látni fogjuk, hogy az igazi nép alatt, most is csak annak józanabb részét érthetjük s vethet-

jük a számitás mérlegébe; mert igen nagy része még most is szereti, ha más gondolkodik helyette s irtózik oly állapottól, mely őt netalán saját lábán, és saját esze után járni késztetné.

Akkor is voltak, kik ellenzéket képeztek butaság- vagy lelki elvakitatás- és szívbeni eltompitásból; vagy kiket sértettnek hitt érdekök ösztönzött reá; némelyek pedig puszta kóros viszketeg — és szenvből léptek e térre — míg a legbünösebbek hiúságuk falékony bálványának hittek vagy akartak általa tápanyagot nyújtani.

Történtek tehát fondorkodások, alattomos rémités- és bujtogatások, főleg azok részéről, kik az alsóbb rendü tömeggel legközelebbi érintkezésben voltak, s kiknek a felvilágosult s felvilágosulást terjeszteni iparkodó fejedelem, mintegy érdekeiket felfaló szörny állott útjokban; de nem igen értek czélt; mert a hatalmat szó, ha igaz ajakról dörög szét a népek felett, hatálytalanná teszi a sötétség madarainak huhogását.

A nép józanabb része is tehát — mint mondám — a királyi meghivást, nem hogy cselnek tekintette, mint elhitetni akarák vele — hanem mint megtiszteltetést annak részéről, kiről rég hinni kezdék, hogy nem oktalan, buta népnek zsarnoka, hanem gondolkodó és érző honpolgároknak elseje akar lenni. Igy történt, hogy — mint Malaterra olasz történész ez eseményről jegyzeteiben, mint szemmel látott tanu az utókort értesité, oly roppant néptömeg

jelent meg ez ünnepélyre Fehérvár alatt, hogy a házak nem lévén képesek befogadni a sokaságot, a szabadban kelle tanyázniok, e czélra készitett lombsátrak alatt.

De térjünk az ünnepély s az alatta fejlődött jelenetek ecsetelésére, nehogy gyakori kitéréseinkkel szives olvasóink figyelmét kifárasszuk; vagy is tárgyunk iránti további figyelmüket koczkáztassuk.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tehát Fehérvár — Magyarhon akkori királyi széke s ennél fogva fővárosa felöltè ünneplő ruháját s pedig a legékesebbet, melylyel csak birt.

Szük s nem legszabályosabban épült útczái és sikátoraiban tolongott a legtarkább vegyületü tömeg, melynek egy némely tagja már csaknem itt hetelt, nehogy még az ünnepélyrei előkészületekből is elszalajtson valamit. Akkor is voltak — mint mindég lesznek — kiváncsi emberek a világon, kiket e szenvökön kivül alig vezet más érdek oda, hova mások egy nagy eszme vagy terv kivitele iránti hódolatukat jelenlétökkel kifejezni sietnek.

Az ünnepély reggele mosolygó s vidám volt.

Az üde nyári szellő fűszeres illatot hordott szárnyain. Koszorúk, csokrok s virágfüzérek, mintha a világ legszebb kötelékével akarnák együvé füzni a szivek érzelmeit — nyúltak ablaktól ablakig, s kaputól kapuig, egyetlen viruló lánczczal övezve az egész várost.

Az egyházak s a királyi palota oszlopainak hideg márványát illatos lehü virágok miriádjai fedék el, mint a hidegen, vagy épen nem érző sziveket a bársony mezre himzett arany virágok, melyek ugyan nem áradoznak egyébben, mint a tettetés undoritó illatában; de azért csillogásukkal mégis megvakitják a gyarlók szemeit.

A paloták ablakaiból keleti szőnyegek tarkállottak alá, melyeket a szomszédos byzanti kereskedelem csempészett be, mintegy előjátékául a később kifejlendő fényüzési tragoediának.

A harangok — ekkor már a királyi székváros egyházainak tornyaiban meghonosult egybegyüjtői a hiveknek s hirdetői minden nagyobbszerü akár vallási, akár politikai eseményeknek, — a kora hajnal óta szünet nélkül zúgtak, mintha ünnepélyes hangjaikkal az egybegyült sokaságot nem csak folyton éber figyelemben s várakozásban — a történendők iránt — hanem csábitó hangjaikkal a tömeget még szaporítni is akarnák.

S az ércnyelvek nem hangzottak el hiában, mint a pusztában kiáltók szava; mert a szomszédos helységekből az ő hivó hangjaikra úgy ömlött a tarka, ünnepies öltönyü nép a város felé, mint apró kigyódzó patakok, melyek egyesülni sietnek, hogy tengert képezzenek.

Künn a város körüli rónán ezrei valának a lombsátraknak széles, egyenes útczákban felállitva,

s diszitve a reggi lebelben vidáman lobogó minden féle szinü zászlókkal, a mint egyik vagy másik testvérnemzet fiai voltak elhelyezve bennük.

Közöttük s védő árnyuk alatt egész tengere hullámzott a legtarkább vegyületü néptömegeknek.

Fegyveres lovas- és gyalog-csapatok czirkáltak a rend fenntartása s a tolongás megakadályozása végett; künn épen úgy, mint a város utczáin, s főleg a roppant álványok körül, melyekről óriási kádakba folyt alá a bor és méhser.

Az ily állványokhoz közel magasan fellobogó máglyáknál ökrök, borjak s birkák sültek fanyársakon, melyeknek forgatását a — minden időben hasonló foglalkozásokhoz nagy kedvet mutató — fiatalság vállalta magára, sürü öklöződés és taszigálódás közben iparkodván minél többet szerezni meg a maga számára e müélvezetből.

Közel száz ezer ember gyült össze az ország leghatalmasbjaitól kezdve a nyomorú gunyhók lakójaig.

A király — roppant és fényes kisérettel — Palotán fogadá aráját s a büszke normann főurakat — a dalmát, szlavon és horvát rendekkel s fegyveresekkel egyetemben, kik a királyi arához csatlakoztak útközben. — — — — — — — — — — — — —

A királyi násznép déltájban vala megérkezendő Fehérvárra s minthogy ez ideig még csaknem két óra hiányzik, nehogy ez időt haszontalan ácsorgás és kellemetlen várakozásban töltsük el, forditsuk figyel-

münket azon egyének felé, kiket életök egyik legválságosabb órájában tanulánk ismerni s kiknek sorsa iránti érdekeltségünket, alig hiszem, hogy eltagadhatnók.

* * *

Álljunk meg kissé a város északi kapujánál s vegyük szemlére ama kis czoportulatot, mely a tömeg között útat tör magának előre, s mely, bár a legkülönnemübb egyéniségekből állott légyen, mégis a legcsalhatatlanabbul magán hordozá az együvé tartozás bélyegét.

Elől izmos férfi haladott vadászos öltözetben. Bőr nadrág s rövid dolmány, derékon széles övvel, melyről kétélü tőr csüggött alá balczombjához verődve. Fejét, melyen az ősz hajak sok szép eltöltött évről tanubizonykodtak, fekete farkasbőr süveg fedte.

Arczát sebhelyek forradásai boriták, melyekről meglátszott, hogy nem oly igen régen ülnek még mostani helyökön, legalább a pirosló barázdák azt engedék gyanittatni.

Az arcz vonásairól itélnünk nem lehetett, mert e vonások kifejezését elszántotta sok sebbarázda; de a villogó, fényes fekete szem s az izmos testalkat rugékony mozdulataival elég világosan elárulák, miként e férfiúban ősz haja daczára, mint hóboritotta tűzhányó kebelében, a tettszomj sovár lángjai melengetik a szivet.

E férfiú mögött szemünk két érdekes, mondhatni megragadó arczot pillant meg.

Egy ifjú s egy alig a fejlődés küszöbén álló leányka követék őt, szorosan nyomában iparkodván maradni a vadásznak.

E két lény vonásai között feltünő hasonlatosság a kevésbbé avatott szem előtt is azonnal a testvérekre gyanittatott.

Az ifjú fekete fürtei fénylő gyürükben hullottak alá vállaira, mig a leánykáéi kettős fonadékban csüngtek vállain keresztül előre vetve kebelére.

Mély tüzü sötét szemeik egyenlően szép vágásuak s hasonló hosszuságú pillák által árnyaltattak.

Mindkettő arcza halavány volt s csak a szinezet mélysége tön némi különbséget közöttük.

A leány vonásai átlátszóan fehérek, mint a napsütötte liliom virág levelei. Az ifjú bőrét a keményebb lég lehe s a tán kiállott zivatarok, nemével a barnás fuvallatnak önték el, melyen keresztül az arczhalványa sárgás szinben tünt fel.

Mindketten egyszerü fekete öltönyt viseltek, melylyel arczuknak mélabús kifejezése oly igen összhangzott, hogy lehetlen volt rögtön ki nem találni, miként e két fiatal sziv egére már súlyosan nehezedtek a komor fájdalom fellegei. — — — — — —

A csoportulat utolsója görnyedt szerzetes volt. Kopasz tarkóját nem védte főveg a nap heve ellen, még csukláját sem vonta fel, talán az ünnepély vagy

ünnepeltek iránti tiszteletből. . . . Ősz szakálla ezüst hullámokban ömlött el mellén s szemeinek ábrándos kifejezését sürü szürke szempillák árnyalák. Oldalán tarisznya függött, jobbjában görcsös botot szoritott.

Az agg egyházi férfiú szemei nem tévedeztek a tömegen, hanem az előtte haladó ifjú pár mozdulatait kisérték szakadatlan figyelemmel.

Ha megsugjuk, hogy a szerzetes nem volt egyébb, mint Ambró atya: úgy a többire azonnal reá ismerend a szives olvasó, még a legelöl haladó Nikolics személyét sem téveszthetvén el.

Lesz alkalmunk később megmagyarázni, hol tartózkodtak s minő viszonyok között a gnózdi hegységböli ismerőink, most kövessük lépteiket.

A kis csoport, anélkül hogy csak pillanatnyira elszakitatott volna egymástól — a rengeteg néptömegen keresztül a főegyház előtti térig nyomult.

Nikolics, mint jégtörő gát oszlatta maga előtt ketté a nép áradatot; a többiek, mint kisebb hajók a nagyobb örvényleteiben, úgy sodortattak utánna.

A főegyházzal szemben állott akkor a királyi palota. Nem annyira fényes, mint tömör falakkal s a sarkokon az akkori épitészet izleséhez mért, kiugró gömbölyü torony erkélyekkel, melyeknek azon előnyük volt, hogy minden irányban nyilt belölök kilátás.

A királyi palota, valamint a főegyház egyik s talán amaz időkben legnagyobb fényüzése voltak az apró gömbölyü ónkarikákba foglalt ablak üvegek;

mert ez időben még csak Velencze nehány gazdagabb palotái dicsekedhettek hasonló fényüzési drága czikkel.

De a palota komor falait, mint már érintők, a szó teljes értelmében virág szőnyeg fedte — mig a veres réz boritotta s aranyozástól fémlő tornyokból a koronához csatolt országok zászlói csengtek alá s lebbentek meg koronkint emelve a szellő szeszélyes szárnyai által.

A hon háromszinü zászlója a négy folyós s hármas hegyü czimerrel közepén, nehéz mailandi selyemből készült s a főkapuzat feletti magas torony tetejéről lengett, mintegy száguldó sas lebegtetve nehéz szárnyait a többi felett.

A palota főkapuzatától az egyház ajtajáig királyi testőrök képeztek széles utczát csak vékony nyilásokon bocsájtva át a népet, mely mint áradat ellen emelt töltésen a viz, úgy szivárgott egyik oldalról a másikra.

A testőrök fényesre csiszolt vasöltözékök felett nehéz medve kaczagányt viseltek vállaikon, melyet természetes nagyságu ezüstből vert medve karmok tartottak össze mellökön.

E felviselet sajátos harczias kinézését ez erős bajuszu s szakállu öl nagyságu férfiaknak még inkább növelte.

A főegyház bejáratánál aranyozott veres bársony menyezet alatt, fényes öltönyü egyházi urak énekeltek zsolozsmákat, közöttük ezt:

„Hosanna filio David! . . . Benedictus, qui venit in nomine Domini!“ *)

Az ének a harangok zugásával vegyült egybe s annak hangjait csak a legközelebb állók hallhaták. Voltak a tömeg között, kik szent áhitattal tekintének ama zengő fényes urak felé, s mint égi illatot, mely földi s tulvilági üdvet szerez a halandónak, szitták a tömjén füstjét, mely kékes bodrokban ömlött szét a tömeg fejei felett, mig mások, többnyire keményebben fegyverzett s marczonább, ha nem is vadabb — kinézésü férfiak nem a leghódolóbb tiszteletet kifejező pillanatokkal látszottak mérni őket.

Ez utóbbiak, amaz ős jellegü családok tagjai valának, kiknél, még nehány századdal Sz. István király után is, titokban divott az Ázsiából hozott ősi vallás s kik a kereszténységben; — mert annak tanait csak felületesen ismerték, vagy oly emberek ajkairól hallák hirdetni, kik a külsőségeket ismerteték csak a lényeg helyett — régi intézményeik s szokásaik elnyomóját láták, s hol csak lehetett gátokat vetettek terjedésének, remélve, miként — mint sok más nagy eszme e világon — ez sem vergődhetend alattomos ellenszegülésök által soha zöldágra.

Mig mi futó pillanatot veténk a főtér diszleteire s a hullámzó néptömegre; azalatt ismerőink a tér déli oldalát képező házak egyikének kapuzata elé

*) Üdv Dávid fiának! . . . Áldott, ki az úr nevében jő!

ért. A bejáratot fegyveresek állták el. Mint látszott ezek nem tartoztak közvetlenül a király seregéhez, mert öltönyük s fegyverzetök elütött amazokéitól.

Sisak helyett magas bárányból süveg ülte meg fejöket. Testöket neme a sötétkék darócz posztóból készült öltönynek fedé, mig vállaikon farkas kaczagány függött fényes aczél kapcsoktól tartva.

Fegyverök a keresztes hadjáratok alatt dívni kezdő, úgy nevezett alabárd volt, neme a kopja és hadi szekerczének egyesülten.

E mindenesetre veszedelmes fegyver nemét, mely még sokáig dívott hazánk mindennemü harczaiban maig és szemlélhetni jámbor éji őrök kezeiben; melyet inkább a szokás, mint a czélszerüség tartott meg mai korunkban is ez utóbbiak használatában.

Kaput soha sem zárt a magyar, csak ellensége előtt; ez örök is inkább tiszteletül — vagy ha úgy akarjuk némi kérkedésül — voltak ide állitva s hogy a netalán megzavart, vagy megzavarandó rendet helyre állitsák, nem pedig, hogy a bejövetelt gátolják.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Épp midőn a kis csoport, még mindég törhetlenül együtt tartva, e ház elébe, illetőleg kapuja elé ért, kemény s ellenállhatlan tolongás keletkezett.

Az utczák egyikéből mintegy háromszáz főnyi lovas csapat, az ország főbb nemes ifjaiból álló, tört magának utat a főtér felé.

Ez által ama tömeg, mely az utczát elállta a tér felé szorittatott s e mozdulat által nem kis veszedelmet okozott.

Eleinte tompa, — majd folyton erősbülő zúgás, később — midőn a jelenet drasztikusabb oldalai következtek be, káromkodás, női sikolyok s gyermekek jajveszéklése tölték be a léget.

Mint minden ilynemü ünnepélyeknél, melyeknél nagy néptömeg özönlik együvé, történni szokott: úgy itt sem maradtak el oldalbordák bezuzásai, láb és kéz ficzamitások sőt nem egy-két ember halál is.

Főleg a gyengébb némberek lőnek buzgóságuk, vagy kiváncsiságuk áldozatai.

Ez utóbbiak közé, ha nem is egészen s ha csak pillanatra is számithatjuk a kis Violát, kit Vaszil minden erőlködése s Nikolics öklének hatalmas csapásai daczára — sem voltak képezek megóvni, hogy a kapu kőbálványához ne szorittassék, mely erőszak éles sikolyt csalt ajkaira s utánna rögtön kékült arczczal hanyatlott a vele közvetlen érintkezésben levő s őt közvetve a falhoz szoritó Vaszil vállaira. . . .

— Szent istenem segits! . . . Kiáltott az ifjú kétségbeesett erőfeszitéssel tolva előre a tömeget; de mely a helyett hogy engedne, még keményebben szorult hátra felé.

Itt senki sem volt többé ura önmozdulatainak; az egész nép egy tömör testé látszott egybenőttnek

lenni, melyet láthatlan kezek sajtolnak össze. Vaszil a kétségbeeséssel volt határos; de eltekintve attól, hogy az ő élte épp úgy forog veszélyben, csak húgára gondolt.

E pillanatban a kapu alatti fegyveresek tért nyitottak az áradatnak, s mint midőn valamely zsilip átszakad, úgy ömlött a nép az udvar felé. Az eszméletlen Violát, anélkül, hogy lábai a földet érnék, magukkal ragadák; mig Vaszil s Nikolics hasztalan törekedtek beékelni magukat a tömeg közé, hogy Violát követhessék.

Ambró atyát is másfelé seperte a tolongás örvénye.

* * *

Kövessük Violát, a többit a sors vezénylő kezeire bizván a jelenben.

Midőn a leányka a tolongás- előidézte ájultából öntudatra ébredett, kényelmes s barátságos tekintetü szobában, puha nyugágyon találta magát.

Körülhozdozván bámuló szemeit, pillanatai egy véghetlenül szende és vonzó arcz vonásain pihentek meg. — — —

A nyugágy mellett gesztenyebarna haju hölgy — egyikével ama soha el nem feledhető arczoknak — ült; melyet ha részletezni akarnánk, százszor megakadna tollunk és gondolatunk ama támadt zavarban, hogy vajjon hol kezdjük tulajdonkép.

Csaknem minden vonás mást látszott mondani. A szem az ajkat hazudtolá — a homlok sima tükőre, merev ellentétet látszott képezni a szájszegletek lefeszültségével s még is az arcz összes kinyomata oly megnyerő, oly vonzó volt, hogy a buvár lélek, mely a lélek tükrének eme vonásaiból szeret következtetéseket vonni: saját buvárlatai szerezte tapasztalatai felett nemcsak hogy zavarba jövendett; hanem elragadtatva a külső által — feltétlenül hódolt volna inkább, sem hogy a rideg tudomány nyomán az igaztalanság ösvényére vetődjék.

Az ujabbkori tudomány az ily arczok hatását delejesnek nevezi s nem alap nélkül; mert tudjuk, hogy némely arcz látására megszünik a fontolgatás, s fellép ama büvöletszerü hatás, melynek ellentállni — mintha nem adatott volna meg a halandónak.

Ilyen volt ama nő arcza, ki Viola ágyánál ült.

Képzeljetek magatoknak az irgalom, szent s önzéstelen lehétől áthatott angyalt; —

Képzeljetek a szüziesség tiszta dobbanásait visszatükröző arczot, melyet emberi tökélyekkel felruházott halandó hölgy visel; —

S végre gondoljátok mindehez, ama csak költői ábrándos lelkek tévetegein feltaláltatni szokott ösztönszerü feltalálását az igaz ösvénynek s előttetek áll Solth Klára — Bárdy hadnagy uram imádottja, ki Violát, miután öt az erkélyröli lenéztében összeroskadni látá, pártfogása alá vevé. — — — —

Ha valahol; itt van helye figyelmeztetni a szíves olvasót ama végzetszerü valamire, melynek kulcsát tudálékos bölcsek hasztalan keresik a csillagok mérhetlen távolaiban, s mely, — mint mindenkor történni szokott, hogy mit távol keresünk, épp azért nem leljük meg; mert elég vakok vagyunk nem tekinteni tiszta pillantással magunk körül, — mint talány merül fel lelki — úgy mint testi szemeink előtt.

Mind e nyilatkozatunk mellett, világi szemeinkkel nézve bár a dolgok fejlését nem akarjuk a véletlennek nyakába tolni azt, mit — jó keresztény létünkre, — anélkül hogy azt sértenők — a gondviselésnek s pedig méltán tulajdonithatunk.

Hogy Viola és Solth Klára ily körülmények között találkoztak: a véletlen játéka.

De, hogy a körülmény mit, s minő, — habár egyelőre jelentéktelennek sejtett — eredményt szült légyen; az már kivül esik véleményünk szerint a véletlen korlátain, s hajlandók vagyunk hinni, hogy itt az események irányadó gyeplüjét maga a gondviselés ragadta kezébe.

Miért kelle Violának épp Solth Klárával — s miért nem lehetett mással, élete e fenyegető perczében találkoznia? . . .

Ez talány maradna előttünk, ha — mint későbbi — röviden vázolt — történetünkből kitünend — e két lény sorsának együvé forrása úgy szólván már a csillagok között el nem határoztatott volna.

E két angyali lény sorsának együtt haladását lesz alkalmunk később bővebben magyarázni.

* * *

Az öntudatra ocsúdott ifjú leányka nehány percz mulva azon helyzetben volt, hogy ágyát elhagyhatá. Szeretetre méltó pártfogónője rendbe hozzá zilált öltönyeit s hajzatát, s szelid szavakkal iparkodott eloszlatni a leánykának kisérete sorsa felett támadt aggodalmait.

— Férfiak ők — mondá — s tudom, miként e csekély tolongásnál keményebb vésznek is néztek már szemközt. Ha vége az ünnepélynek biztos embereink által kisértetlek lakodba.

— Oh mégis mennyire szeretném fivéremet s a másik két jó lelket megnyugtatni a felett, miként minden veszélyen kivül vagyok. — Sohajtá Viola egy esdő pillanattal Klárára.

— Jer szép gyermek — házunk kapuzat feletti erkélyéből átnézhetünk a piaczi tömegen, talán gyakorlott szemed felismerendi tiéidet s sikerül jel által értesitni őket. Különben ha mint mondád oldaluktól szakasztatál el, lehetlen volt nem látniok, miként e házba kerültél s ők nem is fognak egyebütt keresni sehol.

E szavai között Klára két tágas szobán keresztül az erkélyzetre vezeté Violát.

A tömeg nem hullámzott többé. Mint a merevült kiváncsiság bámult mindenki — egy fejjel magasabb iparkodván lenni az előtte állonál — egy pont felé, honnét pompás s a képzelmet elragadó menet vonult be a főtérre.

E menet a királyi pár s a herczeg kiséretéből állott, mely addig, mig Viola tökéletesen magához tért — Fehérvárrá megérkezett.

Harangok zugása s harsány éljen riadások tölték be a léget.

Legelől Álmos herczeg horvát lovasai jöttek; utánnuk a dalmát főnemesség Vincur vezénylete alatt; a papság, püspökök és apátok, mindnyájan lóháton fényes egyházi öltönyökben.

Ezeket követték a magyar urak s főpapok s az ország zászlósai a magyar koronához tartozó országok czimereivel diszitett nehéz selyem zászlókat lobogtatva.

Az ország zászlója leghátul vitetett s mind nagysága, mint fénye által jóval felülmulta amazokat.

Jöttek a királyi magyar hirnök; a koronaőrök; az ékszerek vivői, kik azokat veres bársony arany himzetü vánkosokon, még pedig a keresztet a főkamarás, Szent István kardját a főpohárnok, a paxot a főkincstárnok, az almát az uj horvát bán, kinek nevét nem jegyezte fel a történet, a buzogányt az országbiró s végre a koronát a nádor vitték.

Ezek után lovagolt a fölovászmester az ország kivont kardjával.

Ezeket a királyi pár követte.

Holló fekete ménen a király, hófehér paripán a királyi ara.

Mielőtt a tömeg harsány örömriadásaiba kitörne, a meglepetés és bámulat moraja, mint minő a vihar felcsattanását szokta megelőzni — zúgott végig a zsúfolt téren.

A látvány — mely e bámulatot előidézte, valóban meghaladott minden eddig látottat. Az egyszerüségéből akkor még ki nem vetköztetett magyar nép szemeit ily pompa még nem vakitotta soha.

Még az erkélyek s állványokon is, hol főbbrendü hölgyek foglaltak helyet, kitört az ámulat hangos kifejezése.

Minden szem a leendő királynén függött, csak futó pillanatra méltatva a balján lovagló s a keresetlen egyszerüség — de izléssel öltözött királyt.

A kiváncsiság a távol országból a haza szivébe átültetett ragyogó virágra volt függesztve.

A királyi arát a nap szúró sugarai ellen fehér selyemből készült s aranynyal áttört menyezet védte, melynek főlepére a Rogerek czimere volt himezve, s melyet hat aranyozott rudon ugyanannyi apród — mind előkelő normann nemesek fiai — emelt felette.

A leendő királynét mintegy húsz udvarhölgy követte; gyöngysorokkal ékitett bársony kalapkákkal

fejökön, melyről minden szinezetü drága s ritka tollak lengtek, kecses ringásokkal kisérve az apró hófehér poumik lépteit, melyek a délszak legragyogóbb szépségü hölgyeit emelék hátukon.

Az udvarhölgyek termetén kecses szabásu s ezüst szövetből készült öltöny folyt alá, fényes- s drága kövekkel művészileg kirakott arany övvel szoritatva karcsu derekaikhoz.

Öltönyeik ragyogását csak arczuk szépségének sugárzó fénye multa felül.

De mint a nap vakitó világa a tündöklő csillagok fényét, úgy multa felül a királyi ara Buzilla egész lénye környezetét.

Roger büszke volt leányára, kit az akkori idők egyik leghatalmasabb fejedelme jegyzett el magának s a királyi jegyeshez méltóan akarta feldiszitni őt.

Mintha egy ország kincsét zsákmányolta volna ki, annyi ékszert aggatott reá.

A szem fáradva keresett menedéket, midőn öltözetén végig tekintve a gyönyörü arcz vonásaira siklott.

Buzilla alig haladta meg a tizenhat évet.

Sötét hollószin haja rövid fürtökben ömlött alá a homlokék alul, mely igaz gyöngyökkel szegélyzett s szivárványló gyemántokkal volt kirakva.

A holló fürtök meglepő ellentétet képeztek az arcz friss, üde havával; mig a sötét pillák árnyalta mélykékü szemek, mint az égbolt vonzólag rejté-

lyes kékje, az angyalok földöntúli boldogságát látszának viszsugározni.

Termete inkább gyengéd, mint tölt; de utánozhatlan kecses alaku volt.

A mosoly, mely csábmetszetü ajkai körül — mint a tavasz édesen vonzó bája lengett — mindenkit elbüvölt s a bámuló tömeget öröm és lelkesedés kifakadásaira ragadá.

Alig volt, ki szíve legmélyéből szerencsét s üdvöt ne imádkozott volna le ez égies lény számára a mindenhatótól.

De a gyakorlott s kutató szem alig ha fel nem fedezendi ama, a felületes vizsgáló előtt rejtett lehét a titkon s észrevétlenül romboló erőnek, mely az arcz üdeségének daczára, gyakran a szemek túlvilágias ragyogásából itélhető meg. E téveteg láng úgy tünik fel, mint a rejtekben működő s emésztő tűzakna; kilópozó fénye vagy mint a halál ingoványaiba csalogató lidércz büvvilága.

Már a virágban benn volt petéje ama féregnek, mely a kifejlődő gyümölcs méhében dulva, azt idő előtt érleszti s lehullni készti ágáról. — — — — —

A fejedelmi pár után alig nehány lépésnyi távolra, három férfiú lovagolt egymás mellett.

E három férfiú nem ismeretlen előttünk, habár most találkozunk velök először magyar földön.

Középen Solth, ennek jobbján Bárdy, balján Héder lovagolt.

Héder mire sem látszott ügyelni maga körül, szemei a normann udvarhölgyek egyikének tündéri alakjához látszának bűvölve lenni; mig a másik kettő — alig érve a szükes utczából a térre — azonnal amaz erkélyre függeszté szemeiket, melyen Klára s Viola állottak.

Solth ajkairól önkénytelenül siklott el a meglepetés egy felkiáltása, midőn látni óhajtott nővére mellett szive féltékenyen őrzött eszményképét látá állani.

Klára a viszontlátás örömétől felsugárzó arczczal s kendőjét lobogtatva üdvözlé fivérét s Bárdyt, ki keményen neki pirulva, csaknem nyeregkápájaig hajtotta meg magát; azért-e, hogy a mély tiszteletet, melylyel Klára irányában viseltetett, bizonyitsa, vagy hogy e tisztelettel párult más érzelemnek arczára ült áruló jeleit elrejtse? . . .

Nincs okunk kételkedni, miként e mozdulatot mindkét érdek tétette vele.

Viola nem ügyelt ez utóbbi csoportulatra. Figyelmét egyetlen alak vevé igénybe, a királyé. . . .

Sötét szemeiben, melyek mindinkább sáppadó arczából — csaknem kiugrani látszának — neme az ijjedelemmel határos kiváncsi kifejezésének ült.

Ha Klára nincs annyira elfoglalva fivérére s kisérőjére irányzott figyelmével; alig ha meg nem ijed ama sajátlagos megfélemlett vonásoktól, melyek a szép gyermek arczát csaknem dulttá változtaták.

Most a király is, üdvözölve a rivalgó tömeget, mintegy véletlenül az erkélyre tekintett s arcza azonnal a kellemetlen meglepetés kifejezését ölté fel, midőn a leánykában védenczei egyikét ismeré fel.

Tudjuk, hogy Kálmán a zupán árvái előtt — egy időre legalább — ismeretlen óhajtott maradni s innét a kellemetlen meglepetés, midőn titkát felfedve látá; — mert arról kétsége nem lehetett, hogy Viola felismerte őt.

Ez utóbbi görcsösen ragadva meg Klára karját, hanyatló erejét összeszedve rebegé:

— Engedj távoznom, nemes hölgy, én eleget; de többet is láttam, mint kellett volna! . . .

— Te még mindég beteg vagy gyermekem; — szólt válaszlólag a kedves hölgy s a reszkető, valóban beteg leánykát vissza vezeté ama kis szobába, melyet ez alig egy negyed óra előtt elhagyott.

Viola eleget kérte Klárát, hagyná őt magára s ne fossza meg magát a ritka látvány élveitől; de a valóban nemes szivü s emelkedett lelkü hölgy mintegy a beteg ágyához szegezetten maradott, kérve a kis leányt, ne kivánjon tőle olyasmit, miért önmaga előtt kellene pirulnia. — — — — — — — — —

Hagyjuk a két nőt s keressük fel többi ismerőinket, kiknek élményeik szinte érdekelni fogják a szives olvasót.

* * *

A királyi menet elvonulta után sükerült Vaszil és Nikolicsnak, kiket a tömeg hullámzó mozdulatai véletlenül ismét együvé sodortak, azon utcza sarkáig nyomulni elő, melyen végig a fejedelmi pár a tér felé bevonult volt.

Itt ismét uj jelenet köté le a tömeg figyelmét s csalt rivalgó éljeneket ajkaira.

— Most ő jön . . . mondá egy öltözete s fegyverzetéről itélve — a közép nemességhez tartozó, harczias kinézésü férfiú, mellette álló, illetőleg melléje zsúfolt társaihoz, kik e megjegyzésre lábujjhegyeikre állva, kiváncsian tekintének el a sokaság felett.

— Köszörüljétek torkaitokat! . . . folytatá az előbb szolló. . . . Hadd tudják a koronás pap imádói, hogy van egy más párt is az országban, mely szinte mer életjelt adni s érzelmét s véleményét nem tartja lakat alá zárva. — — —

— Éljen a herczeg! Éljen Álmos herczeg! . . . riadt fel most száz torok s az izgatót körülálló csoport lelkesen viszhangozta az utcza tulsó végéről eredett kiáltást.

— Csak kurjongassatok bolondok. . . . Morgá egy a csoport közelébe szorult polgári kinézésü öreg férfi — majd a torkotokra forr az éretlen lárma.

— Mi bajod bátyó! . . . Kérdé a nemesek egyike.

— Nekem most semmi bajom; de majd lesz nektek elég. . . . Szólt emez, kissé neki hevült arczczal.

— Már mért is lennie?... Vagy talán a kendtek singje*) nem akar megférni a fiókban s a mi kardunkkal akar megmérközni?! Kérdé az elébb szolló nemes gúnyos mosolylyal.

— Azt tartom a kard is csak akkor ér valamit, ha hozzá való a kar is, mely azt forgatja; s meglehet hogy jő idő, midőn én a hátadon mérem meg singemmel, hogy mennyi posztó kell arra, hogy rongyos dolmányodat befoldhasd, s te nem sokat fogsz ellenem tehetni rozsda ette kardoddal. . . . Gúnyolódék a polgár, egy cseppet sem ijedve meg a nemes férfiú mérges arczától. . . .

E rövid szóvita aligha komolyan s ütlegekkel nem végződik, ha a figyelmet a herczeg érkezése magára nem vonja s a támadt tolongás el nem választja egymástól a feleselőket. — — — — — —

Ha fényes volt a király bevonulása, nem sokkal kevésbbé volt az — a herczegé is.

A horvát főurak nagy része s a magyar nemességből azok, kik Kálmán szigoru eljárása — s a polgárok- és pórnépnek kedvezése miatt — orroltak, mintegy tüntetésül a herczeg kiséretéhez csatlakoztak. Azt hitték, miként a hiú s koronasóvár férfiú

*) Sing = röf.

egykor még is czélt érend; s visszajő számukra azon arany idő, midőn a kiváltságosok szabad kézzel garázdálkodhatnak ismét a nép között.

A herczeg deli, magas alak volt. Öltözetén feltünt a keresett fényüzés fitogtatása, egész alakján s arczán a hatni vágyás. Vonásai első pillanatra meglepők, de hosszabb szemlélődés után némi visszataszitó hatással voltak.

Minden, a mi csak szenvelgett, mi nem magának a lényegnek külső, hamisitlan, mondjuk önkénytelen kinyomata, ha pillanatra meglep is; de tartós érzelmeket — a kellemetleneken kivül teremteni nem képes az emberek szivében.

Olyan az, mint a mesterséges virág, mely bármily hiven s művészileg legyen is utánozva, soha sem gerjeszti látása ama kellemes érzést, mit előidéz a legegyszerübb mezei virág szemlélete.

Álmos ingatag, nagyravágyó, a pillanat hevélyeiben gyakorta e szenvedélyéről lemondó, majd ismét attól a végletekig elragadott egyén volt.

A ragaszkodás, melyet irányában, mint mai kisérete mutatja, az ország nemességének egy nagy része — nem érzett annyira — mint szenvelgett, nem volt egyébb a hódolók részéről mint saját szennyes érdekeiknek palástja.

A herczeg, mint minden hiú ember, a szivek őszinte áldozatakint fogadta az üres tömjenzést, mely-

nek füstje a józan gondolkodónak csak órrát boszantotta volna.

Talán egyetlen lény volt e tömegben, mely őszintén vágyott közeledni hozzá.

E lény nem volt más mint Vaszil, kinek füleiben még most is csengettek atyjának végórájában ejtett szavai: Egykor pedig keresd fel Álmos herczeget s mondd neki, hogy Péter zupán fia vagy! . . .

E szavak Vaszil előtt úgy tünteték fel Álmost, mintha atyjának barátja lett volna, s mint ilyen iránt őszinte tiszteletet őrzött meg keblében, s égő vággyal tekintett az alkalom elé, melyben atyjának végrendeletszerü akaratát teljesithetendi.

Az alkalom megérkezettnek látszott; ezt elszalasztani Vaszil véteknek tartandá.

Innét magyarázható, hogy e pillanatban Viola sorsa feletti aggodalma is háttérbe szorult s lelkét csak egyetlen vágy foglalkodtatá: megjelenni Álmos előtt, mint a zupán fia.

A délczeg herczeg népszerü mosolyt csalva szép metszetü ajkaira üdvözlötte a tüntetést erőltető párthiveit, s mig külsőleg hódolni látszott törvényes ura és királyának, bensőleg gyülölte őt s a fejére teendő koronát szerette volna a kinszenvedés szúró tövis-koszorujává bűvölni.

Oh mint vágyott ő e pillanatban ama hideg fémből készült ég után, mely annyi könyüt okozott

már azoknak kik hordozák s ama millióknak is kik a hordozóknak fejökre tevék.

A vezéri koszoru, mely halántékait vala övezendő silánysággá törpült nagyravágyó lelke előtt, s párthivei hódolata helyett egy birodalmat szeretett volna lábai előtt reszketve leborulva látni.

Mily szerencse, hogy a gondviselés útját állja gyakorta egyesek úgy, mint tömegek döre vágyai teljesültének. Mig, miként emlitők a herczeg párthivei hangos üdvriadásokban törtek ki s erőlteték a tüntetést, azalatt a király hivei, főleg a polgári s földmüves osztály mély hallgatásával tüntetett.

Ezek rettegtek a vezértől s gyülölék őt, valami ösztönszerü sejtelem következtében-e, vagy mert alattomban folytonosan szőtt fondorlatairól biztos tudomással birtak? nem tudjuk! . . .

E két — a herczegnek koránsem hizelgő érzelem annyira az arczokra nyomta sötét jellegét, miként lehetlen volt magának Álmosnak is észre nem venni azt.

De a herczeg, mint minden fondorkodó ember, parancsolni tudott arczvonásainak, s bár dúlt bensejében a harag tüze, mosolygó maradt arcza s szemei, mintha a tömeg néma része nem is léteznék, csak hivei ujongó csoportulatát üdvözlék.

Ez utóbbiak közé számithatjuk Vaszilt s Nikolicsot, kik hatalmas zsiviókkal tölték meg a léget,

nem csak a nép; de a herczeg figyelmét is magukra vonva.

A horvát főurak, kik a herczeget követék, figyelemmel kezdék vizsgálni főleg az ifjút s halk megjegyzéseket tőnek egymás között.

A herczeg most alig volt két lépésnyire Vasziltól s az ifjú lelkesültsége okozta-e, vagy horvát nyelveni felkiáltása vagy pedig kiválóan érdekes arcza, nem tudjuk; de Álmos pillanatra megállitá lovát s magához inté Vaszilt.

Az előtte álló nép kiváncsian fordità hátra tekintetét s az intés nyomán előre törő ifjúnak ösztön szerüleg engedett útat.

Vaszil arcza sugárzott. Nikolics mint szobor állott mögötte, merev tekintetét a herczegre szegezve.

— Hogy hívnak fiam! . . . Kérdé Álmos ama nyájasan megnyerő hangján, mely azonban némelykor volt csak hatalmában.

Az ifjú egy lépést tőn még közelebb s halk, csak kettejöktől hallható hangon mondá:

— Nevem: Vaszil. A gnózdi Péter zupánnak fia vagyok, fenséges uram! . . .

A herczeg arczáról másodperczre eltünt a mosoly s homlokán komolyfelhő nyargalt a vihar sebességével keresztül.

De a másik perczben már derült volt a homlok s a mosoly ott játszadozott ismét az ajkakon, mint lengő

lombok sürüjén áttörő napsugár a csalékony őrvény mélye fölött.

— Holnap jelentsd magadat palotámban; — mosolygá inkább, mint suttogá a herczeg . . . palotaőröm a Péter névre be fog bocsájtani! . . . Isten veled! . . .

S Álmos tova léptetett büszke ménén, népkegy vadász szerepéből egy pillanatra sem esve ki.

Vaszil visszahuzódott a tömeg közé. A kiváncsi szemek bántani kezdék őt: Nikolics redős homlokkal furakodott utánna.

— Egyik czélunkat elértük; de a másikat nem! ... mormogta a vén ... a királyt nem láttuk.

— Meglátjuk elég jókor! . . . Veté oda Vaszil. . . . De most nézzünk Viola s Ambró atya után! . . .

— Nem sokat látunk mi ma azokból, dünnyögé Nikolics, kinek valami a történtekből sehogy sem akart tetszeni.

* * *

Nikolicsnak csak annyiban volt igaza, mennyiben ő csakugyan nem látta az nap sem Violát sem pedig Ambró atyát; mert Vaszil elküldé őt haza, megnyugtatandó azokat, kik érettök aggódtak.

A vén harczos épp oly feltétlen híve lévén a fiúnak, mint apjának volt, útat tört magának a városból kifelé s teljesité a parancsot.

Hol voltak ők tulajdonképen otthon, megtudandjuk, midőn okvetlenül fel kellend keresnünk őket tanyájukon; most kövessük Vaszilt, ki a Solth féle palota kapujáig férkőzött.

— Barátom — szóllitá a helyöket ismét elfoglalt kapuőrök egyikét — nincs-e egy fiatal leányka e házban?

Az ör nem tudni a töredezett- s idegen kiejtésü magyarság felett-e, vagy tán a bővebben beszedett áldomás okozta szeszélytől, felelet helyett jónak látá egyelőre elnevetni magát; csak azután válaszolni:

— Leány? . . . Van biz itt elég s pedig fiatal mind; mert fejemet teszem reá, hogy széles e világon nem találsz leányt, ki magát vénnek vallaná, habár Mathuzsálem édes testvér nénje legyen is!

Az őrök elkaczagták magukat élczes társuk ötletén; de Vaszil bár boszantotta öt e nyegleség; látván, hogy honnét ered — azért higgadt s mintegy rábeszélőleg ismétlé kérdését:

— Én egyetlen leányt keresek, barátom, kit mintegy óra előtt felájultan sodort a tömeg e kapuzat alá. Lássátok e leány az én nővérem s aggódom sorsa felett.

Az imént élczeskedőnek arcza, szava egyszerre megváltozott, s mint szokás nem önmagában keresvén elébbi viselete okát, félig feddő, félig kérlelő hangon mondá:

— De hát mért nem így beszéltél mindjárt, most már hugodnál lehetnél.

— Tehát nem csalódtam. Ő itt van. Oh mond hamar jó ember, hol találhatom meg őt? Szólt örömsugárzó arczczal Vaszil.

E pillanatban egy apród sietett le a szűk, sötét lépcsőzeten a kapuzat alá.

— Hej Andor — kiáltott erre az őr, vezesd ez ifjú urat Klára leányasszony elé!

— Nem érek én most reá; különben elég izmos, a maga lábán is felmehet! . . . Felelt nagy hetykén a megszólított egy futó pillanattal mérve végig a zupán fiát, s kiakarván sietni a kapun.

De az őr hirtelen galléron kapta őt s mint pelyhet visszaforditván, fülébe dörgé:

— Tenni fogod, a mit mondtam; mert különben majd én viszlek fel füledtnél fogva Klára leányasszony elé s megkérem, hogy ez engedetlen, vásott ficzkót csapja el magától!

E szavak s egy nem leggyengédebb lökés megtevék hatásukat s a fiú nagy duzzogó arczot vágva dünnyögé!

— Na hadd jöjjön hát utánnam s ne tátsa itt a száját.

E szavakat rögtön oly forma csattanás követé, mint midőn valaki tenyere a más orczájával sebesebb érintkezésbe jő.

— Nesze borravaló gorombaságodért — kiáltá

a lépcsőn felrohanó után a műtétet végrehajtott őr s inte Vaszilnak, hogy kövesse a vásott apródot.

Vaszilt ragadta a vágy Violát láthatni s az apród után sietett.

— Ez a semmirekellő fattyu még a bitófán szárad el, — mondá az őr társaihoz fordulva . . . asszonya előtt csúszik, mászik, mint az eb, hizeleg s hazugságokat hord be a palotába; de mihelyt urnője szemét leveszi róla, nem tudja nyegle elbizottságában, hogy minő gazságokat kövessen el; kigúnyol, ha lehet mindenkit, azonfelül oly enyves a keze, hogy minden hozzá ragad, mit csak látatlanul megfoghat. A multkor is egy drágaköves gyürüt vitt az izmaëlitához zálogba, azon szín alatt, hogy az ő anyja, kinek e gyürü egyedüli családi ereklyéje — nagyon beteg s pénzre van szüksége s ötven pénzt csalt ki a fukar tőzsértől érette. . . . A lányasszony szolgalányán kereste a gyürüt, ki ártatlansága tudatában csaknem a föld alá bújt szégyenében. A szegény Kata jegyben járt urunk lovászával Imrével. De mikor ez megtudta a leány esetét, visszavette tőle jegygyürüjét; mert ő úgymond, olyan leányt nem vesz feleségül, ki urnőjét meglopta, meglopná ez később az ő becsületét is. A szegény Kata halálnak betegedett s még most is csak úgy lézeng, mint a hold árnyéka, pedig már rendén van ismét a dolga.

A becsületes harczosok rosszalólag rázák fejöket, s a szónok épp folytatni akará elbeszélését, midőn

az apród ismét megjelent a kapuür alatt s kifelé akart sietni.

Az őr utját állta.

— Egy lépést sem tovább; talán megint zálogot akarsz vinni az izmaëlitához?

A ficzkó gyilkos szemet meresztett az őrre s elakart siklani mellette; de ez ismét nyakon csipte őt.

— Eresszen kend; mert panaszra megyek úrnőmhöz.

— Azt megengedem, eredj hát vissza.

— Azt meg én nem teszem — válaszolt a feltartóztatott daczosan — legalább most nem. Reá érek arra, ha visszajövök.

— A ki ki nem megy, az vissza sem jöhet.

— S miért ne mehetnék én ki?

— Mert én nem akarom.

— Kend?! . . . Szólt gúnyosan végig mérve az őrt az apród. . . . Hát mióta parancsol kend Solth főispán házában?

— Neked a mai nap ez órájától kezdve.

— Majd meglátjuk! . . . kiálltá dühöngve az apród s egy hirtelen mozdulattal kiráńtá magát az őr kezei közül, de olyformán, hogy dolmányának gallérja ennek tenyerében maradt.

A fegyveresek jó izün felnevettek a gallértalan hős láttára.

A ficzkó dühe tetőpontját érte s összeszoritott öklökkel rohant ellenének.

Ez egy hatalmas arczcsapással távolitá őt el magától.

A fiú ingerültsége végre könyekben tört magának utat, mint a nagyobb erőn megtörő tehetlenség rendesen tenni szokta.

— De hát mit vétettem én kendnek — fuldoklá — hogy így bánik velem.

— Nekem egyenesen nem vétettél semmit; mert ez esetben rég kitekertem volna nyakadat; de vétettél másnak, s ha ezek elmulasztották megbüntetni; majd megteszem én. Ha nekem mindenben nem engedelmeskedsz, elmondom Klára leányasszonynak a gyürü történetét.

Andor elsáppadt. Zokogása torkán akadt. Szemeiről, melyeket merően szegezett a szóllóra, felszáradt a köny, mint izzó vasról a vizcsepp.

— No s fogsz-e engedelmeskedni? . . .

— Hát mit tegyek? hebegé a kérdett.

— Először is felvarrod dolmányod gallérát. Azután három napig, mig a koronázás és mennyegző ünnepélyei tartanak, ki nem mozdulsz a házból.

— De ha urnőm küld?! . . .

— Nem fog küldeni sehova. Mert balképed meg van dagadva s ily ijesztő pofával Solth Klára nem fogja apródját a városba küldeni, nehogy a rosz nyelvek reá fogják, hogy ő pofozta őt oly dagadtra.

Andor balpofájához nyult, mely félaraszszal volt puffadtabb a másiknál.

— Oh jaj már nekem! . . . bömbölé a ficzkó. . . . Mit mondok majd, hogy honnan támadt ez!

— Azt mondod, hogy a fogad fáj. . . . Ezt bátran mondhatod, anélkül hogy a hazugságot meg kellene gyónnod; mert a te gonosz fogad úgy is mindég fájni szokott valamire. . . . De az igazság bevállásától sem tiltlak el, majd én a vallomást aztán megbővitem. S most hord el magad!

— Oh jaj fogam! . . . rimánkodék az apród dolmánya lehasitott gallérát dagadt pofájához szoritva s lassu léptekkel a lépcsőzet felé kullogott.

Mikor annak közepére ért, megfordult s öklével visszafenyegetve, — oly módon, mint a czigány, ki köpenye alul hányta a fittyet — fogai közt mormogá:

— Hogy a hétfejü sárkány szoptasson meg tüzes téjjel s égjen ki tőle gyomrod, mint a sütő kemencze belseje. Csináljanak az ördögök fújtatót bőrödből, s azzal szitsák a tüzet saját égő lelked alatt! . . .

Ily s ehez hasonló — csakhogy talán még czifrább átkokat szórt az apród a lépcsőn felhaladtában az őrre; de e mellett egy tervet főzve agyában.

Midőn a szük előcsarnokba ért urnőjét látá maga előtt állani.

Láttára azonnal megeredtek a fiú könyei s megragadva urnője kezét azt ajkaihoz érinté, tört hangon fuldokolva:

— Oh jaj énnekem. Az Isten úgy sem bocsájtja

meg nekem soha, bocsássa meg legalább az én kegyelmes asszonyom a mit vétettem! . . .

— Vajjon mi nagyot véthettél te szegény fiú, eddigi viseleted legalább ilyesmire nem gyanittat. — Szólt Klára némi megindulással a megkúszált fiúra.

— Nem is tettem volna soha, ha Bertók az őrkatonák egyike reá nem vesz! . . .

— Bertók?! Csodálkozék az urhölgy, — atyám kedvencz szolgája, ki maga a becsületesség, ha kissé darabos is.

— Mondja, kegyelmes asszonyom, inkább: maga a ravaszság és gorombaság mellette, ime mit tett velem most is — és miért?! . . .

Ezzel a ficzkó dagadt pofáját s lehasitott dolmány gallérát mutatá.

— Beszélj száporán, mi panaszod van.

— Elmondom röviden, csak aztán nekem kegyelmezzen drága urnőm! . . .

— Vallomásod igazságához s elkövetett bünöd sulyjához fogom mérni a büntetést vagy kegyelmezést. Szóllj! . . .

— Kegyelmes asszonyomnak egy drága gyürüje veszett el. . . .

— De megkerült ismét.

— A szegény Kata forgott gyanuban.

— Kisült ártatlansága.

— E gyürüt én. . . .

— Igen te találtad meg s adtad vissza! . . .

— Nem, kegyelmes asszonyom, e gyürüt én loptam el! . . . Vallá töredelmes könyek között az apród.

— Hogyan te? Andor?! . . . S te ezt megvallod, midőn már senki sem gyanakodnék reád!

— Megvallom igen is; mert e bün tudata agyon égeti lelkemet! . . .

Szegény fiú ő elcsábittatott! . . . Gondolá a jólelkü Klára.

S miért loptad el? Kérdé fennhangon.

— Bertók vett reá. . . .

— Hihetetlen.

— Pedig úgy van. Bertók szerette Katát s gyakorta szólt nekem e hajlandóságáról.

— De mi összeköttetésben van ez a gyürüvel.

— A legszorosabb összeköttetésben, asszonyom. Egy este vacsora után Bertók engemet beszólitott a kapu őrtanyára. A többiek aludtak, a kapu zárva, Bertókon volt a virrasztás.

Az asztalon egy kanta bor állott, Bertók barátságosan megkinált s én nem mertem megvetni kinálását. Jót húztam a kantából. Ő is ivott egészségemre.

— Hogy tetszik neked az a Kata? . . . Kérdé.

— Nekem nem igen tetszik. — Felelém én s nem hazudtam; mert megvallom igazán irigyeltem tőle urnőm bizalmát és kegyét. . . . De megbántam e vétkemet is keserüen! . . .

— Csak folytasd! . . . Mondá Klára, kit mindinkább érdekelni kezdett apródja beszédje.

Az apród folytatá:

— Neked nem tetszik? — Kérdé Bertók. — Jó, annál jobban tetszik nekem. Én e leányt szeretem, de Imre lovász elütötte orrom elől. . . . Ez az Imre lovász pedig igen becsületes embernek tetteti magát s ha megtudja, hogy a leány valami tisztátalan dologba mártotta újját, azonnal vissza váltja gyürüjét.

— De hisz Kata ezt nem cselekszi! . . . Mondám én.

— Igen jól tudom én azt öcsém; — mert különben magam sem sóvárognám utánna; de bele kell őt vinnünk a csávába. Ha egyszer kormosnak látják az ujját, nem foghatja reá, hogy tiszta. Azután neked is hasznod van belőle.

— Mi hasznom lehetne? . . . Kérdém én.

— Hát nem haszon neked, ha egyes egyedül birod urnőd kegyét és bizalmát s nem kell mással osztozni benne. — — — — — — — — — — —

Ez volt a csalének, drága urnőm, mivel ez ördög engemet lépre keritett. — — — — — — —

— Ha Katát kitúrod — folytatá a csábitó — magad maradsz a kegyencz.

— Katát nem lehet kitúrni. — Vetém én ellen.

— Nem-e? Mondá Bertók . . . Hát az angyalok nem buktak-e le menyországból.

— Le ám, de azért; mert vétkeztek. Kata pedig nem vétkezik az én kedvemért.

— Vétkezel te Kata helyett a magad kedveért. De nem is lesz az annyira vétek, mint inkább egy kis ártatlan cselfogás, melynél senki sem töri nyakát, legfőllebb egy leány változtat szeretőt.

— Nem merem tenni! . . . Válaszolám én.

— Ha nem mered, majd meri más s a bűn mégis a te nyakadba kerül. Ha te cselekszed titok marad, ha más cselekszi, kisül a dolog s pedig egyenesen te reád, habár oly ártatlan légy is, mint a ma született gyermek.

E szavak s Bertók ördöngös arcza megrettentének, s én beleegyeztem a terv kivitelébe, mit elémbe adand.

E terv pedig ebből állott:

— Urnöd ékszerei közöl valaminek el kell veszni, de olyannak, minek hiányzását hamar észreveszik. A gyanu Katára esik. Majd lesz mód, hogy Imrével tudassuk a dolgot. Ez vissza veszi jegygyürüjét; Katát, ha nem is urnője; de a szégyen elüzi a háztól s kétségbeesésében a legelső kérőnek adja kezét. . . . Ez a kérő én leszek. . . . Te pedig magad ülsz urnődnél nyakig a kegyben.

Igy történt, kegyelmes asszonyom, hogy a gyürüt én sikkasztám magamhoz, s midőn mindaz, mit Bertók előre megjósolt bekövetkezett, ugyan én találtam ismét meg saját zsebemben s adtam vissza. . . .

Bertók gonoszsága azonban nem ért czélt; mert midőn az elveszett gyürü megkerülése után kegyelmes asszonyom Katát ártatlannak nyilatkoztatá s megigérte, hogy a szegény leányt felgyógyulta után ismét szolgálatába veendi: Imre is megbánta hirtelenkedését s ujból jegyet váltott régi arájával.

Most Bertók meghiusult terve feletti bosszujában rajtam tölti mérgét, miként csak az imént is tevé s azzal fenyegetőzék, hogy miként igérte az egészet az én nyakamba keriti. — — — — — — —

A tiszta, nemes lelkü Klárát véghetetlenül bántá e környezetében kifejlett fondorlat s elhatározta magában megtérendő atyja által szigoru vizsgálatot eszközöltetni a történtek felett.

Míg ez meg nem történik — óvakodott feltétlenül hitelt adni az egyik vádjának s ennek alapján kihallgatás nélkül elkárhoztatni a másikat.

— Míg atyám megtér a királyi udvartól — felmentelek minden szolgálattól; annál is inkább; mert ily külsővel, főleg midőn vendégeim vannak, nem jelenhetsz meg körülöttem. Menj kamarádba s rakj vizes burkokat daganatodra!

Andor megakará csókolni urnője kezét; de ez először tagadta meg e kegyet tőle. Andort mindenesetre bünösnek hitte, ha nem is oly nagy mértékben, mint az valójában volt; s rögtöni bocsánatadásával nem akará felbátoritani őt hasonló vagy még talán nagyobb büntényekre is.

De nehogy a dolog valódi állásáról, — mely úgy is csak mint episod szerepel regényünkben, s csak annyiban volt szükséges annak elősorolása, menynyiben egy rövid s alárendelt szerepü egyén jellemére némi világot vet — függőben tartsuk, térjünk vissza a kapuür alá s halljuk az őrkatonának további elbeszélését, melyet társai nógatására jónak látott befejezni.

— Hát hogy is jutottál e kölyök gazcsinyjának tudomására? Kérdé Bertókot társai egyike.

— Nagyon egyszerüen — felelt ez. — Egy estve Áron izmaëlitánál, — ki épp azért mér bort, mert magának tilos azt inni s igy nem félhet, hogy a nyereséget saját torkán szalasztja alá — egy kancsó bor mellett üldögéltem. Egyedül voltam a csapszékben s a kancsó mellett elgondolkoztam egyről másról, midőn a szomszéd szoba ajtajának repedésén keresztül beszélgetés hangja üté meg fülemet.

Mindkét hang ismerősnek tetszett. Áronné volt az egyik s eme gaz kölyöké a másik.

— Zálogba hoztál valamit fiam? Kérdé Áron.

Nem én, felelt a másik — csak a multkorira akarok még kendtől felvenni ötven pénzt.

— Más bajod nincs.... Szólt a fukar gúnyosan.

— Ez se baj nekem — ha nem inkább kendnek; mert ha az ötven pénzt rögtön meg nem adja kend, feljelentem mint órgazdát!

Az nem lehet fiam, hisz a gyürü, mit zálogba

hoztál, halálosan beteg anyád egyedüli ereklyéje — mint állitád — az ereklyét pedig nem szokás úgy lopni.

— Az igaz, hogy a gyürü anyám ereklyéje; de ha nem ád kend rögtön nekem reá még ötven pénzt, feladom magamat mint tolvajt s megszabaditanak egyik fülemtől; kendet pedig mint órgazdát, ha kerékbe nem törik is; de bizonyosan megcsonkitva kiterelik szép Magyarországból!

Erre némi csend után, mely közben egy szekrény nyitása s isméti becsukása hallatszék — az izmaëlita szólalt meg.

— Itt van fiam a gyürü. Egyetlen kő sem hiányzik belőle. Az ötven pénz, mit tőlem kicsaltál száradjon lelkeden; de én sem nem adok többet, sem a gyürüt meg nem tartom. S most menj add fel magadat, hadd vágják le füledet; de én a te kedvedért kerékbe nem töretem agg csontjaimat, te fiatal vagy, könnyebben kibirhatod majd.

— Nem ád kend nekem most rögtön ötven pénzt? Kiáltott lábával toppantva a fiatal gonosztevő.

Az izmaëlita felelet helyett felnyitá a csapszékbe vezető ajtót s közönyös hangon kérdé:

— Van-e még bora kendnek, Bertók vitéz?

Ekkor én is a szobába léptem s a menekülni akaró apródot nyakon csiptem.

— A gyürüt oda fogod vissza tenni, honnét loptad. E becsületes embernek vissza fizeted ötven pénzét. Ha mindez három nap alatt meg nem történik,

feladlak a főispánnak s oly bizonyos a kötél nyakadon, minthogy ujjaim szoritják azt most. — Mondám s kilöktem a szoba ajtaján.

Hogy miért nem hajtám rögtön végre fenyegetésemet: azért történt; mert e kölyöknek még más titkos nyomaira is akadtam, melyekről szeretném tudni, hova vezetnek.

Három nap letelte alatt a gyürü visszakerült tulajdonosához s Áron is visszakapta ötven pénzét a fiútól. — —

Imre lovászt én világositottam fel azon feltét alatt, hogy addig, mig az idő elérkezik, melyen a gonosztevőt bizton nyakon csiphetjük, rakja zsebre a mit tud s várjon türelemmel.

Erre kérlek titeket is bajtársak — végzé az elbeszélő — nehogy valamelyitek dolmányának könyökét idő előtt kifúrja a dolog s a ravasz róka csapást váltson.

Mindnyájan szigoru titoktartást igértek, annál is inkább, mert hasonló apródféle egyének iránt — a fegyverhordozókat kivéve — a harczok emberei legyőzhetlen ellenszenvet éreztenek mindenkor.

De térjünk vissza történetünk főszemélyeihez.

* * *

Midőn Vaszil magát, mint Viola fivérét Kláránál bemutatá; ez utóbbi a kis leányka által már

értesülve volt kilétükről, valamint arról is, hogy az, ki a gnózdi hegyek között, mint a király tanácsosa mutatva be magát az apátlan s hazátlan árvákat szárnyai alá vevé, nem más mint maga a király.

Ez utóbbi körülményt Vaszil szemei elől — mint tudjuk — a titok leple burkolá.

Az ifjú szerfelett örült e pillanatban két dolognak. Hogy Álmos herczeggeli első találkozása által atyja vég akaratát némileg a teljesülés felé látá közeledni, s hogy meglelte Violát, még pedig ha gyengélkedő is, de sértetlen állapotban.

Mennyit javult Viola egészsége Vaszil láttára — alig szükség emlitenünk.

Klára elég gyengéd volt magukra hagyni rövid időre legalább a testvéreket s ezen idő alatt történt, hogy Andor amaz épületes hazugságával iparkodott felültetni urnőjét. — — — — — — — — — — —

A viszonttalálkozás első örömnyilatkozatai után Viola mintegy küzdeni látszott önmagával, vajjon a titkot, melynek oly véletlenül jutott birtokába, felfedje-e rögtön fivére előtt, vagy azon időre halassza, midőn magányos tanyájukon egyedül leendnek.

Meglehet, hogy ez utóbbi határozat győz, ha Vaszil a leányka tétováját észre nem véve, éles szemei sejtelmeit háttérbe szoritva nem koczkáztatja e kérdést:

— Nem láttad-e a tanácsost, a mi atyai védőnket, a király kiséretében? — Én e szerencsében nem

részesülheték; mert a tömeg közé zsúfolva, csak Álmos herczeg érkeztekor birtam a menet közelébe férközni? . . .

Viola még nem ejtett ki igaztalan szót ajkain soha, s miután a kérdés egyenesen volt feltéve, a feleletnek is hasonlónak kelle lenni:

— Én láttam őt. — Mondá alig palástolható zavarral.

— S a királyt? . . . Folytatá Vaszil nem minden keserűség nélkül.

— Őt is ugyanakkor láttam, midőn védőnket pillantám meg.

— Közel volt-e hozzá?

— Még a király arájánál is közelebb.

— Hogyan. Hisz ezt az udvar szabályai tiltják?

— Pedig úgy van. A király s a mi védatyánk ugyanazon fekete paripán lovagoltak! . . .

Vaszil a leányra mereszté szemeit oly kifejezéssel, mintha kételkednék, vajjon nem lázas képzelme mondatja-e vele e szavakat.

— A király s a tanácsos egy paripán?! . . . Mondá mintegy önkénytelenül Vaszil.

— Úgy van, a mint mondám. — Folytatá Viola. . . . A király s a mi védatyánk egy s ugyanazon személy. . . .

Vaszil hosszú, merev pillantás után Violára, elfedé kezeivel arczát s mintegy önmagának mormolá:

— Tehát nem csalt sejtelmes álmam. Atyám

gyilkosa, nyújt tápot s védelmet a megölt gyermekeinek. . . . Hazám leigázója kegyéből éltem én eddig s a falat, mit nyújtott nem vált méreggé bennem, mely megöljön. . . . Oh üldözött volna bár, mint fene vadat az erdők rengetegein, a hegyek szakadékai között; tüzött volna vérdijt fejemre, mint a legközönségesebb rablók fejeire szokás, vagy tartott volna penészes, életölő börtönben s én inkább tudtam volna áldani őt, mint azért, hogy kilétét eltagadva, kegyével árasztott el s tapasztalatlan szivem a köteles gyülölet tar kopáráról az irántai rokonszenv virágos mezejére csalá.

Oh apám, ha láttad volna, mint csókolja elvakitott árva gyermeked ama kezet, mely szivednek fente a gyilkos tőrt, hogy hatalma- s uralomvágyának lépcsőt emeljen elvérzett hősies alakadból: vajjon nem veendéd-e vissza az áldást, melyet utolsó csókoddal leheltél homlokomra. . . .

S e pillanatig, még nem tudám, hogy ő a király, osztatlan rokonszenvet éreztem e férfiú iránt, kinek minden szava a bölcsesség s igazság palástjába öltözötten ellenállhatlan erővel vonzott maga után.

Most gyülölöm őt a képmutatót.

Ha nyilt sisakkal lép elém s bebizonyitja, hogy apám a sorsnak esett inkább áldozatul, mint az ő akaratának; ha felkarolva hős apám eszméit, azok létesitése által iparkodott volna tisztelni annak emlékét, kinél méltóbb ellenséget alig találhatott a földön,

akkor meglehet, hogy még hívei közé is szegődtem volna, de igy?! . . .

— Igy nemde mégis hálára kötelezett maga iránt. — Szólt az épp e végszavaknál belépő Klára, ki a félig nyitott mellék szoba ajtaján a beszéd nagy részét akaratlanul is hallá.

Vaszil felegyenesült töprengéséből s a szólóra merestè szemeit, anélkül, hogy a kérdést koczkáztatná.

— S ez fáj neked, nemde? ki nagyságról táplálsz álmokat ifjú lelkedben s nem tudod még, hogy a nagyságrai első lépcső az öntagadás! . . . Ezt egy igénytelen, egyszerü nő mondja neked; de az igazságnak azok előtt, kik szomjúzzák azt, érvénynyel kell birni akkor is, ha gyenge női ajakról származik bár.

Te nem tudod megtagadni hagyományos önzésedet, akkor, midőn a tényeket feláldozod a személyért; s pedig oly személyért, ki irányában önjellemed bemocskolása nélkül gyülölettel viseltetned nem szabad. . . .

Hallgass meg. Én egyszerü nő vagyok — mint emlitém — s nem is akarok hivatásom korlátain túllépni soha. Mit mondandok azt inkább honleányi érzetem, s a multakróli tudomásom mondatja velem, mint a közlési vágy, mely nemünknek gyengéje.

Atyád, — folytatá Klára meggyőző hangon, — elvért küzdött, elvért vérzett el. . . . De vajjon, minden elvnek szükségképen igaznak kell-e lenni? . . .

Hányszor hisszük hogy az igaz ösvényen járunk s csak akkor vesszük észre hogy eltéveledtünk, midőn az már elfogyott lábaink alul. . . . S ha téves az elv, vagy épen vétkes; vajjon a ki harczot vív mellette; a jogosság terén áll-e?! . . . S ha itt elbukik, nem lehet a győzőt jogbitorlással vádolni; mert kötelesség mindazt, mi egyesek, vagy nemzetek jogaiba ütközik kiirtani s érvényt szerezni annak, a mi igaz.

Ne szakits félbe kérlek — folytatá a szép nő — látván, hogy Vaszil türelmetlenül iparkodik a beszédbe vágni. — Nem leszek hosszadalmas. E rövid bevezetést azonban szükségesnek találtam, hogy megérts.

Egyre kérlek, hogy elfogulatlan szivvel és elmével hallgass végig.

Atyád, habár szenvedélyes is, de nem volt fondorkodó ember. Ő imádta hazáját s annak szabadságáért s véglehelleteig annak kivivásáért küzdött. . . . De atyád vak volt; s nem látta, miként fogy lábai alul az ösvény, mely a halálosan tátongó ür előtt végződik.

Nemde midőn ő a gnózdi hegyek közt végtusát vivott, aranyos köntösü pártfelei már rég ott hevertek a király lábainál, nyakra főre esküdvén, miként őket csak az atyád által felidézett események rohama ragadta magával, mit azzal is iparkodtak bebizonyitni, hogy siettek a király személyes megjelentét felhasználni, hogy lábaihoz borulhassanak azonnal.

Oh! tudom én, mily kedve lett volna e nagy fejedelemnek s bölcs férfiúnak elrugni magától ama csúszó-mászó s minden körülménynyel okosan megalkudni tudó férgeket, kik minden időben buktatói voltak s lesznek minden ügynek, melyhez szegődtenek.

De az eszélyes király — bár lelkében megvetette e nyomoru hadat, — kitüntetésekkel halmozta el őket, mint a vásott, gonosz gyermeket szokás megjutalmazni, nem azért, hogy jót cselekedett, hanem mert ez egyszer elmulasztott gonoszságot követni el; s azon reményben, miként a jutalom s kitüntetés elvesztésének félelme visszatartandja őt az ujabb gonoszságbai sülyedéstől.

A nagy fejedelem lelkökre köté hazájuk sorsát, mig maga szigoruan őrködik tetteik felett eme hatalom vesztett apró zsarnokoknak, kik a haza szabadságát abban láták helyezve, hogy sokszor legszenyesebb önérdekeik bálványának vethették oda mások jogát anélkül, hogy egy még felettök álló hatalom által gátoltatnának.

Nem számitom ezek közé atyádat, kinek mint említém nem volt egyéb hibája, mint az, hogy nem látta — s meglehet nem is akarta tisztán látni — a tények állását.

Ő előtte nem a királyi kormányzat volt gyülöletes; mert hisz ő is óhajtotta azt — csupán az idegennek hitt királyi személy.

Saját nemzete kebeléből óhajtotta ezt választatni s hogy ez megtörténhessék, le iparkodott rázni az idegen igát.

S ha ez megtörténik s a függetlenitett ország talán őt választja meg királyának, vajjon nem vérpadokkal kellett volna-e trónját megszilárditni azon hatalmasok irányában, kik mindnyájan sóvárogtak a korona s királyi pálcza után s kik benne nem láttak volna egyebet szerencsés vetélytársnál, kit csak addig uralnak, mig alkalmuk leende őt nyakukról lerázni, hogy a hatalom utánni sóvár vetélykedésökkel a polgár háboru emésztő lángját lobbantsák fol a hon nyugodalma felett.

S ha a szomszéd háza ég, nem kell-e annak oltására sietnünk, nehogy a mienk is lángok martaléka legyen.

De tegyük, hogy a nemzeti királynak sikerül féken tartani, vagy a fellázadtakat engedelmességre vezetni, az eszközök, mikkel ezt véghezviendi, vajjon nem horvát vértől pirosló hohérbárdok, vagy a nemzet szivébe mártott fegyverek leendettek-e?! . . .

. . . Vaszil — ha higgadtan fontolod meg hazádnak csak legközelebbi multját is — és figyelmes — de elfogulatlan szemmel kiséred Kálmán király intézményeit, ha helyes oldalról birálod meg irányatokbani valóban gyengéd bánásmódját s menekülve véralkatod hevélyeitől nyugodt itélettel birálsz, lehetlen meg nem bánnod a csak imént ejtett keserü

kifadásait büszke lelkednek egy oly fejedelem irányában, ki azt legkevésbbé érdemelte, ki egy újjal sem érintette hazád alkotmányos törvényeit — szokásait, nyelvét, ki nem vitt idegen urakat nyakatokra, nem terhelt túlságos adókkal s ki nem követelt magának egyéb jogot horvátország felett, mint a korona hagyományos jogát, melyet neki épp azért, mert hagyomány, utódai számára és saját magatok érdekében megőrizni szent kötelessége! . . .

A hölgy szünetet tartott s varázs szemeit az ifjúra szegezte, ki nem tudni a szavak igazsága vagy a büvtekintet által legyőzetve s leigézve szótlanul bámult Klára lelkesült arczára.

Ez utóbbi folytatá.

— Vaszil, a te szived nemes és jó; de lelkednek nagyra törő álmai oly országokban kalandoznak, melyeknek csak a képzelet, de nem a való szab határt, s hol a sziv vágyai nem érvényithetők soha.

Minden szabadsághősnek az volt legnagyobb hibája, hogy költői lélekkel ábrázolta magának vágyai paradicsomát s kifeledte belőlök az embereket ezer gyengéik s még egyszer annyi lelki törpeségeikkel.

Ihlettségökben igazságtalanok lőnek azok iránt, kikben a hálót képzelték látni, mely röptüket megakasztja s nem engedi megközelitni a czélt.

Pedig a tömeg — melynek érdekeiért harczoltak — még soha egyetlen csepp vérért, melyet éretök ontottak — háladatos nem volt! . . .

Ez keserü igazság; de igazság marad mind addig — mig oly nemzedék meg nem czáfolja, mely több fenkölt eszmével birand, semhogy az a vastag önzés burkát keresztül ne törje s utat szabaditson magának az emberiség örökké óhajtott, de eddig még soha el nem ért czélja felé.

E czél a szabadság.

De nem az, mit e névvel gúnyolni szeretnek az emberek s mely rendesen önmaga szokta felemészteni saját hőseit.

A kölcsönös szerződéseken alapitott törvények tisztelete- s megtartásában hiszem én gyenge női elmémmel feltalálhatni a józan szabadságot. Mi ezen kivül esik zsarnokság, erőszak, változtatott szereppel. . . .

De im azt igértem, miként rövid leendek s most veszem észre, hogy eszméim engem is elragadtak. Úgy hiszem azonban, hogy feleslegest még nem mondtam; habár a rövidség ellen vétettem is.

Vaszil szó nélkül bámulta a szép nőt, kinél előtte a király alig választhatott volna ékesebben szolló és jobb ügyvédet a maga számára. . . .

— Ifjú barátom! . . . folytatá kecses mozdulattal nyújtva kezét a lebüvölt felé Klára. . . . Neked nem csak barátra, de tanácsadóra is van szükséged: fogadd e kettőt az én személyemben s csalatkozni nem fogsz. Említém már, miként igénytelen nő vagyok; de beavatott sokba, mit mások nem

tudnak s némelyek, kiket pedig igen is érdekel, még csak nem is sejtenek.

Az ifjú hevélylyel ragadá meg Klára szép kezét s ajkaihoz érintvén, könyörgő pillantásait szegzé a vonzó arczra.

— Ne szóllj tovább — mondá — minden szavad megingatja bennem elhatározásom alapját, melyet boldogult atyám rakott élte végórájában lelkembe, hogy erre épitsem ama terv jövőjét, melynek kivitelénél ő maga és sokan áldozatul estenek. Ne kényszerits, hogy hűtlen legyek igéretemhez s megtagadjam azt, mit éltem czéljaul tüztem ki.

— A lázadást! . . . A polgár háborút; ok és eszély nélkül s azok számára, kiknek nincs egyébb óhajuk, mint a népek nyakára tiporni akkor, midőn már kimerülten a hosszas harcztól hazájuk földére borulnak, hogy ott kisirják hiusult reményeik ravatalán könyeiket! . . . Vágott szenvedélylyel közbe Klára.

A ti nagyjaitok a hódolat palástja alatt ott hordják már a félelmet s rettegést s az ezek által szült gyülöletet az erélyes fejedelem ellen, mert nekik csak biborpalástos bábu kell, melylyel játszhassanak s a kinek élhetetlensége s gyávasága rovására vétkezhessenek.

Szemeik az eddig csak szenvedett Álmos felé fordultanak; kiismerték hiúságát — a korona utánni sovárgását, s most minden áron felakarják használni

öt a zavarok előidézésére. S mig ő eszközül szolgáland a zavargók kezében, ő ugyan ily czélra fog megkaparitni igyekezni téged.

Itt szünetet tartott a hölgy. Vaszil a földre szegzé le szemeit.

Klára folytatá.

— Nézd őket. Nem kell nekik Kálmán király, mert nemzeti fejedelmet óhajtanak — s e nemzeti fejedelemséget Álmosnak kinálgatják, ki szinte oly Árpád vér, mint Kálmán.

Hol itt a következetesség.

De hol az ész, kérdem én; midőn választani kell.

Egy nagy, bölcs fejedelem, kinek lelke bevilágitja sötét századát, kinek lobogóin annyi diadal fémlik a dicsőség elhomályithatlan betüivel; ki igazságos, bátor, nagylelkü, kinek hatalma megrettegteté fél Európa fegyveres népét: szemben egy emberrel, kinek szép arczán s vadászatbani ügyessége s szenvedélyén kivül alig van egyéb személyes tulajdona, mint az, hogy hiúsága oltárán áldozandó saját nevét s önállóságát veti oda a hamis és fondorkodó áldozároknak.

Vajjon a meghasonlás idejében, melynek okvetlenül be kell következnie — e bábu lecsillapithatja a romboló hullámokat, melyek minduntalan fenyegetendik hazátok jóllétének kormánytalan hajóját a sziklákhozi ütődés és szétzuzatással?! . . .

Soha! . . . Ő lesz a remegő félelem szobra a vész között, mely elveszi a bátrak erejét is.

Almos nem szereti sem Magyarhont, sem testvérét Horvátországot, különben nem igyekeznék annak, virulásnak indult jóllétét, hiúsága áldozatául hozni.

Ha hozzá szegődöl, Vaszil — nem tész egyebet, mint azok, kik segitenek öntudatlanul megásni a sirt azok számára, kik tőlök életet vártanak.

De hogy meggyőződjél szavaim igazságáról, hogy a tények világitsanak szemeidbe: eredj, jelenj meg a légyotton, melyet neked Álmos herczeg adott; s meg fogsz győződni a különbségen, mely e hiú báb, s a király között létezik! . . .

Vaszil ujból ajkaihoz vonó Solth Klára kezét, s határozott hangon szólt:

— Nem fogok elmenni a herczeghez! . . .

— El kell menned. Nem mondá atyád végórájában:

Keresd fel Álmos herczeget, s mond hogy Péter zupán fia vagy.

— Igen ezt mondá.

— S mit tön még hozzá?! . . .

— Szavai lángbetükkel vannak lelkembe vésve, melyeket onnét ki nem törülhet az idő. Tisztán emlékszem reájok, elmondom. . . . Válaszolt Vaszil eleresztve Klára kezét s egy lépést hátrálva.

— Ne járj soha más, mint az egyenes uton, ha lépteidet nem látja is az egész világ. Ne onts egyetlen csepp vért is hasztalanul s ne kezdj semmibe, ha legalább reményét a biztos sikernek nem látod. Csak azt ne szeresd, ki hazád boldogságát és szabadságát tiporja s csak annak ne hajts főt, ki az Istentől kezébe adott hatalmat zsarnoksággal undokitja! . . .

— Ha e hozzátétel nincs ... folytatá Klára... magam is azt tanácslom — ne menj. De épp e szavak azok, melyek követelik, hogy megismerkedj azon férfiúval, kiben szegény apád nemzete jövőjének horgonyát hitte, vagy képzelte inkább fenekleni.

— Szavaid oly meggyőzők voltak, — mondá Vaszil bensőséggel, — miként hiszem, hogy atyám szelleme nem fog neheztelni reám, ha feloldom magamat e kötelezettség alul.

— Ezt tenned nem szabad. Én tévedhetek s nem akarok senkit netaláni tévedéseim örvényébe magam után rántani. Menj, láss, hallj, és itélj. — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Viola csak félig érté mindazt, mit Klára mondott, de kérő tekintete bátyjára, tolmácsa volt óhajának.

— Legyen meg akaratod — szólt az ifjú; én teljesitni fogom, mit óhajtasz.

— Holnap elvárlak. . . . Violáról ne aggódj, testvéri gond virraszt felette.

S a szép nő megcsókolva a gyönyörü kis beteg homlokát, búcsura nyújtá kezét az ifjúnak, ki sebes léptekkel s ezer egymás ellen küzdő érzelmekkel távozott.

II.

Derüre boru.

Boruljon bár az ég,
Orditson a vihar,
Nem csügged el soha
Az igaz jó magyar.
V . . . . . .

Székesfehérvár ez időtájban az ünnepélyek Mekkája volt. Tömérdeken zarándokoltak ide közel s távol vidékekről, részint az ünnepeltek iránti őszinte tisztelet, részint lát- és tudvágytól vonzatva.

Hetek multak s a sokaság nőtt és fogyott mint a tenger dagály és apálykor; de el nem fogyott soha.

Távol országok követségei fényes ajándokok s még fényesebb igéretekkel keresték fel a magyar királyi udvart s vőnek részt amaz ünnepélyekben, melyeknek hire messze bejárta széles Európát.

A királyné kiséretével jött olaszok bámulandó ügyességet fejtettek ki ezek rendezésében.

Hosszasb leirásuk azonban regényünk szük keretébe nem férvén, csak egyet vázolunk rövid ecset-

vonásokkal s ezt is csak azért, mert eseményeink fonalába szövődik.

Az új királyné születés napja volt.

A király gyengéd figyelme bájos neje iránt e napon ragyogó szinekben tünt fel. Mi sem lön elmulasztva mi e nap fényét az eddigiek fölé emelje.

Buzilla, ki szive mélyéből szerette férjét, a gyengéd férfiút, a bölcset és hőst egy személyben, oly boldog volt e napon, mint talán életében soha.

S e boldogság, melynek kifejezése még a legrútabb arczra is oda lehelli a dicsőülés zománczát s azt széppé s vonzóvá teszi — a bájos arczon, mint menyei fény áradott el, a körözet sziveit ellenállhatlan varázszsal kötve le.

A királyi párt a palota nagy teremében leljük, mely komor ódonszerüségét levetkezve, tarka szőnyegekkel ékitetten nehány száz viaszgyertya világárjában pompázott, mint agg menyasszony virágfüzéres öltönyében.

A falak hosszában arany himzetü bársonynyal bevont székek voltak elhelyezve, melyek támláin a hon czimerét ábrázolák Sz. István aranyló koronájától ékitve.

A fényes falakba mélyedő téres fülkékben ékes faragványu asztalok álltak dúsan megrakva válogatott hazai- s délszaki csemegék s arany-ezüst serlegek és kantákkal, melyeknek alakja s készitési modora a gazdag Byáncz s ó Róma fénykorát idézék

fel emlékben, s melyeknek lángtartalma a haza áldásos hegyeinek csillogó nedűjéből állott.

A kettős — fényesre csiszolt vörösmárvány oszlopsor, mely a termet két oldal és egy főtérre osztá, eszményien összeállitott virágfüzérekkel vala ékitve, virágai pompájában a nemzeti háromszint emelve ki leginkább.

A terem keskenyebb oldalainak átellenes két karzatát, melyeknek homlokzatán a magyar korona jelvénye alatt az anya ország czimere körül a társitott országok czimerei függtenek, — magyar- és olasz zenészek ülték el, mig közöttük babér koszoruzott fővel s lanttal kezökben költők s hegedősök foglaltak helyet.

E karzatok szines hártyákkal fedett lámpáikkal sajátos rejtélyes s még is vonzó fényben tüntek fel, s némi ősz hangzatot képeztek ama csodás, mesés dalokkal, melyek a hangszerek öbleiből vagy húrjaikról leolvadtak, vagy a költők ihletett ajkaikról lopták magukat édes varázszsal a hallgatók sziveibe.

A teremnek a főajtóval átelleni szélesebb homlokzatát, melyen Sz. István, Imre, s Sz. László olajban vaslemezekre festett élethű s nagyságu arczképei csodás faragványu bibor és zöld arany zománczu keretekben függtek — középen bibor menyezetü trón foglalá el, három lépcső fokkal s két nagy arany támlás székkel a királyi pár számára.

Ezek egyikében ült a bájdús Buzilla, arczán a

földi szépség, a lelki fenség, szivnagyság s a boldogság magasztos kifejezésével.

A király — neje elragadó vonásainak szépségébe mélyedten, könyeden támaszkodott a magas szék támlájára, mintegy feledve maga körül mindent, talán azt is, hogy király s csak a pillanat üdvének élve.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jobbról s balról a trón fokozatos lépcsőzetén hat-hat palotahölgy foglalt helyet, arany kelméü feszes vállakban, melyek Minerva mellvértjéhez hasonlitottak inkább, mint hatást vadászó női öltönyhez, s hosszu uszályban végződő nehéz selyem szoknyákban, melyek alul az akkor divó apró saruk fényes veres hegyei kandikáltak elő.

E nagyobb részt bájdús hölgyek fele csak néhány héttel ezelőtt lépte át a magyar határt a királyi ara kiséretében s már is — urnőjök példáját követve — ha bár eddig csak öltönyben; de még is magyarrá lön.

A varázs, melyet e föld azokra, kik nem ellenségkép s gyülölséggel szivökben — lépik át határait, gyakorolni szokott: itt sem hazudtolá meg magát, itt sem veszté bűvös erejét. Az olasz nők vetélkedtek magyar nökké válni.

Valami sajátos — a többiektől mereven elütő volt e magasztos királynő korában az udvar — hol a fondorlatok sikamló kigyói — ha voltak is — nem merék kitolni sziszegő nyelveiket s a rejtező bűn

utálni kezdé sötét önmagát a felülről áradó erény döbbentő fényének árjában.

Van az erénynek olynemü hatása, mely jobban háttérbe odázza a gonoszt, mint a legrettegtetőbb büntetések s megtorlások félelme.

Ki eme — fejedelmi pároknál oly ritka — szeretetteljes s mondhatni imádatszerü ragaszkodást látta egymás irányában, lehetlen volt ha nem is a személyek, de e ritka erény irányában szeretetet s bámulatot nem éreznie.

Hogy mindez nem volt tettetés, nem számító szenvelgés a közönség hiszékenységének rovására: azt azok láták át leghamarabb, kik az ellenkezőt óhajtották vala tapasztalni.

Valamint a derült nap vidám sugára derüt lehel a lélekbe, mig a borus ég gyászszal vonja be gyakorta a kedély egét — úgy a reánk hatásos egyének hangulata is a legtöbb esetekben hasonló húrokat pendit meg szivünkben.

A királyi pár őszinte, keresetlen vonzalma egymás irányában s ebből származó boldogságuk, — kevés kivétellel — az egész jelenlevő társaságon hasonló érzést ömlesztettek el.

Nem a pajzán vidámság, mit a mulatság s bor okozta hevélyek teremtenek, ömlött el az arczokon, hanem amaz elégült öröm kifejezése, mely másokéban leli fel a magáét s mely mások boldogságának

önlelkébe sugárzó viszfényében önmagáénak véli érzeni melegitő dicssugárait.

De tekintsünk végig a fényes társaságon, mely a teremben részint apró csoportulatokat képez, részint párosával fel s alá hullámzik.

A trón közvetlen közelében magas, feszes tartásu úr áll földig érő fekete bársony öltönyben veres selyem gombokkal s ugyan oly szinü s hason kelméü kapcsokkal.

Tar fejét piros bársony parányi sipka fedi — övig érő ősz szakálla alul nehéz arany kereszt csillog elé, mely papi méltóságát jeleli. Vonásai bár szépek s szabatosak, de hiányzik roluk a magyar jelleg.

E férfiú Harduin a győri püspök — a frank birodalom szülötte; de e mellett nagy kedvelője a magyarnak s feltétlen hive a királynak, egyike ama setét kor felvilágosodottabb s legtürelmesebb nagyjai közül a még zsengéjében levő magyar egyháznak.

Ő volt az, kit a király Tamás főurral egyetemben fényes kisérettel Siciliába küldött, hogy a szép arát új honába kisérjék.

Az egyháznagy mellett Tamás főur állott. Értelmes arcz, a hatvanat megközelitő, de ifjúi tartásu alak.

Ez utóbbival s a püspökkel szemben inkább magas mint középtermetü férfiú — emelkedett homlok s keleti jellegü sasorral; villámló, harczias tüzü szemekkel és sürü sötét szakáll és bajuszszal foglalt

helyet támlátlan gömbölü széken — karjait mellén keresztbe vetve s lábait maga elé nyújtva, mintha hosszasb fáradalmat vala kipihenendő.

Alig volt negyven éves; de nem is látszott többnek, talán azért, mert két sebhely arczán, melyet mintegy tiz év előtt még dicső László korában szerzett, ez idő óta maradandó merev jelleget sütött vonásaira.

Kővágóőrsi Simon volt, a Batthyaniak bajnok őse, ki Gottschalk keresztes vezérnek garázda gyülevész népét egyetlen napon megsemmisité.

E csoporttól nehány lépésnyire másik kör társalgott; de ennek öntete már vidorabb körrajzokban tünt fel.

Négy — még az ifjabbak közé számitható — férfiú állott együtt, könyü hadi öltönyben; de a soha el nem maradható karddal oldalukon.

Hármát e csoportulatnak már ismerjük: Solth, Bárdy s Héder hadnagyok voltak; a negyedik Csáky Gyula, unokája amaz ősz nádornak, ki nehány évvel ezelőtt az Emicó rajnavidéki gróf s keresztes hadvezér ellen vivott csatában esett el, s kinek fejét a ronda hadak önmaguk gyalázatára s a becsületes világ örök utálatára mintegy trophaeumot hordoztak soraik előtt.

Az unoka nem tudta soha feledni a keresztesek ez ocsmány tettét s némi undorral fordult el még amaz idegenektől is, kik bárminő alakban a királyi

udvarnál mutatkoztak, vagy épen szilárdabb állást vettenek.

Ha a hason események utánni ellenszenv nem mindég igazolható is; de indokolni s kimenteni lehet azt mindenkor. Az unoka — a nagyapán elkövetett szánandóan nyomorú eljárás miatti gyülöletet azokról, kik tették, átvitte azokra is, kik nem voltak ugyan benne részesek; de a vétkezők fajához tartozának. Az ily gyülölet ösztönszerü; nem tehetünk róla.

Innét volt, hogy Csáky — mint idegent — Harduin püspököt sem becsülte s csak a királya iránti tisztelet készté őt arra, hogy emez iránti közönyének, sőt némi gyülöletének is tüntető jeleit ne adja. Héder lovag — a későbbi hédervári Kont őse — mint a hazafiság tűzpróbáját kiállott s már negyed izig bennszülött német lovag unokája egész más szinben tünt fel előtte.

Azért látjuk e különben idegengyülölő ifjút Héder lovag csoportulatában s épp vele szemközt.

Csáky — vagy helyesebben Chák Gyulát érdeklő ez észrevételeinket csak azért nem látók feleslegesnek e helyütt közölni; mert ez ifjú — bár igen is mellesleg — de még is szerepet játszik igénytelen történetünk végkorszakában.

Bemutattuk őt, hogy előre indokolhassuk későbbi fellépését, melynek indokolása épp rögtöni eseményeink rohama miatt akkor talán lehetlenné válnék.

Nem levén czélunk az egész — s tán nehány

százból álló mindenféle nemzetbeli vendég sereget egész tarka vegyülékében bemutatni, csak azok közé szoritjuk figyelmünket, kik közvetlenül érdekelnek.

Mondók fennebb, hogy a király neje támszékére dölve — egészen annak szép vonásaiba merülve látszott feledni multat s jövőt s csak a jelen élvpillanatának kéjét szivá magába.

A királyné ezalatt jelen helyzete boldogságáról beszélt olasz udvarhölgyei egyikével, s pedig anyja nyelvén, mit annál inkább is tehetett; mert jól tudta, hogy férje nyelvüket érté s így beszédét mint hozzá intézettet tekinthette.

A királyt hallgatag merengéséből a terem szárnyajtainak nyilása ébresztette fel.

Ez ajtón — akkor még nem kiabálták be, mint vásári áruk neveit, a belépőket — az öreg Solth főispán, — leánya Klára, Viola s Vaszil léptek be.

A fejedelem súgott valamit nejének s a jövők elé lépett.

Ez nem volt ritka megtiszteltetés ama korban, midőn a király uralkodó volt, ha trónján ült; de házi gazda; midőn vendégeket fogadott el családi vagy magán ünnepélyre.

Solth az öreg — alacsony zömök ember volt, zilált ősz szakál és bajuszszal.

Meglátszott egész lényén, hogy nem a kandalló békés tüzénél olvasgatta le élte napjait, s marczona külseje mintegy magát a vészt és vihart képviselte.

A király láttára olynemü mosoly vonult arczvonásain át, minő a nap kivillanása sötét, vésztelt felhők közől.

Kálmán kezét nyújtá ez agg, hörcsökös hivének, ki szeretett volna folyton a félvilággal hadakozni, nem igen fürkészvén a fennforgó okok igazságát.

— Légy üdvöz, hivem. — Szólt a király egy pillantással végig jártatván szemeit az ujon jött kis társaságon. — Valóban, midőn megpillantálak kedves környezeteddel, ugy tetszett, mintha erőteljes tölgyet látnék ékes virágos keretnek közepette.

— De melyet megkuszált a szélvész amugy istenigazában. — Felelt harsány, tartózkodás nélküli nevetéssel az öreg.

E kézszoritás közben váltott szavak után a király nejéhez fordult s bemutatva Klárát; Violát és Vaszilt közelebb intette.

— Ezek v é d e n c z e i m; mondá szelid hangon. . . . Sorsuk szivemen fekszik, óhajtanám boldogoknak látni őket. Remélem ez óhajtásomban felséges hitvesem is osztozik!

A királyné kegy- és szeretetteljes mosolylyal nyujtá csókra kezét Vaszilnak; mig Violát nemével az anyai vonzalomnak zárá keblére s egy csókot lehelt homlokára.

Ha a királyné e bánásmodora tisztelet-, szeretet- s bámulatot költött fel a környezetben, úgy az

erre következő rögtöni esemény nem csekély zavart és ijjedelmet idézett elő.

Midőn a királyné Viola homlokát ajkaival érintené, ugyanazon perczben görcsösen kapott szivéhez s gyenge, de kinos sikolylyal visszahanyatlott székébe!...

A leányka mintegy segélyzendő őt utánna nyújtá karjait; de a melyek el nem érthetvén őt mereven kinyujtva maradtak a légben.

Úgy nézett ki e leány siri halvány arczával — éjsötét szeme- s hajával s kinyújtva maga elé tartott karjaival: mint az igézet bűvös angyala hatalma gyakorlatának közepette.

A király bátor szive megrendült ez eseményre.

Oly váratlan, oly soha nem gyanitott véletlen volt ez, mely el nem hibázhatá horderejét védenczei jövő sorsára nézve.

Nejének szive, midőn kitárult, hogy szeretettel fogadja magába az árvákat, görcsös vonaglások között szorult össze, mintha a végzés maga akarná elzárni az útat a befogadni szándékoltak előtt.

A férj szemei ájult neje halvány arczán függtek, mig e gondolat kinos bizonyosságával égette át magát homlokán.

Vaszil és Klára, kik leggyorsabban ocsúdtak fel meglepetésükből, eltávolíták Violát a trón zsámolyától, helyet engedvén az ápolásra sietö udvarhölgyeknek.

Nehány pillanat mulva magas, halvány férfiú

rohant inkább, mint sietett a beteg felé, kit midőn a király észrevön aggódóan sürgető hangon kiáltá eléje:

— Siessen páter és segitsen ha tud! . . .

Ez utóbbi szavakra a jött egy nehezteléssel párosult diadalmas pillantást vetett a királyra, s kivonván egy a vezúv lávájából esztergált palaczkszerü edénykét, s miután dugóját lecsavarta volna annak száját pillanatra a beteg orra alá tartá.

A másikban a királyné felveté szemeit s ülő helyzetbe tevé magát.

A királyné orvosa még egy diadalmas s meglehetősen szemtelen tekintetet vetett a tudományában kétkedni merészkedő királyra, azután megfogván üterénél betege kezét, miután mintegy tiz perczig a világ legfontosabb kifejezését erőszakolná arczára mondá:

— Felségednek egy órai nyugalomra távozni kell innét; azután visszatérhet, de csak miután némely — felséged egészségére veszedelmes — egyének innét eltávolitattak volna.

E szavai után az orvos hátratekintett s szemei jelentőleg tapadtak Violára.

A király, ki mind a szavakat hallá, mind a pillantást figyelemmel kiséré: leirhatlan kifejezésével a harag s megvetésnek mérte végig az orvost, mit azonban ez észre nem vett, vagy csak nem akart észre venni.

A halványságában is égien szép Buzilla tökéletes öntudatra vergődvén, szemeivel valakit keresni látszott, s megpillantva az ijjedelemtől szinte beteggé vált Violát, e szavakat intézé férjéhez.

— Felségednek nem hiszem hogy ellenére legyen, amaz óhajtásom, miként kis védenczünk az orvos úr által ajánlott nyugorát mellettem tölthesse!...

— Felséges nőm akarata parancs nekem — válaszolt Kálmán, hozzá tevén: — Itt annál is inkább! mert óhajaink egy közös kötelesség teljesitésében találkoztak. Orvos ur, Viola védenczünk kisérni fogja ő felségét magán termeibe, kérje fel őt kegyed nevemben e czélra s vezesse tüstint ide.

Hogy megérthessük az elfojtott düh bősz felorditását az orvos lelkében; tudnunk kell, hogy ez ember ereiben siciliai vér folyt ostoroztatva az e földön dühöngő égető szenvedélyek százaitól; ismernünk kell amaz óriási hiúságot, melyet orvosi tudományába helyzett s ama fontos hatalmat, melyet mint a királyné gyóntatója, ez utóbbinak nem csak lelki; de anyagi létére is gyakorolni akart.

Azon reménynyel jött ő szép Magyarországra, hogy itt e — hite szerint — vad és barbár nép között csekély feladat leend oly hatást gyakorolni a fejedelmi pár felett, miként tulajdonkép ő lenne az ország feje, s csak az ő akarata teljesednék, mint erre számtalan hasonpéldát mutat fel a történelem.

Hogy a magán szenvedélyei neki tömjénezést s

titkos bűneinek ártatlan köpeny alatti ápolgatását is czélul tűzte magának alig szükség felemlitenünk.

A király e megbizását teljesitni — már a jövőbe vetett sötét terveinél fogva sem — látta szükségesnek az orvos s úgy tön, mintha az utóbbi szavak végkép elkerülték volna figyelmét.

Kálmán nem látta helyén sem idején feleselni az orvossal, azért Vaszilt szólitá:

— Vezesd ide Violát, ő magán termeibe fogja kisérni a királynét!

Mielőtt az ifjú a parancsot teljesithette volna az orvos közbe lépett, s hideg határozott hangon mondá:

— Az nem történhetik meg, felséges ur!

— S miért nem? Kérdé Kálmán ránczolt homlokkal.

— Mert én meg nem engedhetem!

A király a komoly pillanat daczára elnevette magát, s némi tréfával vegyes keserüséggel szólt:

— Én úgy hiszem, vagy hittem legalább ez ideig, miként kegyed azért jött udvaromba, hogy betegeket gyógyitson s a lelki foltoktól mint gyóntató tisztogasson ott a hol kell s ime most veszem észre, hogy alig nehány napi ittléte alatt már ön vette kezébe a kormánybotot s parancsokat osztogat nekem, midőn én trónomon s kegyed annak zsámolyánál áll.

— Kötelességemet teljesitem mint orvos is s mint gyóntató is; s e minőségemben határozottan

megtiltom, hogy e leány a királynét kisérje, sőt követelem, miként e teremből is azonnal távolittassék el: ellenkező esetben én nem állok jót a királyné ő felsége egészségeért sőt életeért sem!

A paporvos ezt oly hidegen kiszámitott határozottsággal mondá, miként az anélkül is szenvedő Buzilla megingott határozatában s egy kérdő pillanatot vetett férjére.

E társalgás normann nyelven folyván a legközelebb álló — e nemzetbeli udvarhölgyeken kivül alig érté valaki.

A király szerfelett fel volt gerjedve, de nehogy bármi szerencsétlen esetleg bekövetkeztével magának szemrehányásokat tehessen; elhatározá engedni — de csak részben a makacs embernek; de nem feltétlenül — képes lesz-e kegyed helyes és oly okát adni ez ellenszegülésének, hogy azt mind én, mind nőm megtudjuk bocsájtani.

— Ha meg nem bocsájtanák is felségtek, nem cselekedhetném máskint. Különben tetteim birája, s jutalmazója vagy büntetője csupán Isten s lelkiismeretem. . . .

Volt e pillanatban a magas és halvány férfiú arczának kifejezésében oly neme az ihletszerü meggyőződés viszfényének, mely a király gyanus sejtelmeit ez emberről szelidebb világitásba helyezé.

Nyomós okainak kell lenni — gondolá, s nehány halk szót súgott nejének.

Ez rögtön az orvoshoz fordult s megnyerő, szivélyes hangon szólt:

— Legyen tehát, engedek kegyednek szent atya, mert buzgalmát testi és lelki üdvöm iránti gondoskodásból magyarázom magamnak; de ezzel nem mondtam még ki, hogy mindenben engedek. Viola nem fog követni, de én e rövid időre is elbúcsuzom tőle s ő itt fog e teremben visszavárni engemet!

S mielőtt az orvos hátrálhatta volna a királyné megölelte Violát s csókkal érinté homlokát!

Az orvos elsáppadt; ijjedtében-e, avagy mérgében?

Hihetőleg ez utóbbi okból, mert midőn ajkait szóllásra nyitá, meglátszott azokon fogainak helye.

— Én kezeimet mosom — megtettem mit tehettem; a következményeket tulajdonitsák maguknak felségtek!

Ezzel némi szinezetével a tiszteletnek félre állott.

Kálmán egy pillanatra sem méltatta őt tovább, de elhatárzá éber őrt állani a rejtélyes ember titkainak kapujánál.

Ez alatt Buzilla igy szólt az öntudatát tökéletesen visszanyert zupán leányhoz:

— Viola! rosszullétem megijesztett; de ne aggódjál, a hosszas ünnepélyek kissé kimeriték erőmet, rövid pihenésre van szükségem — valamint neked is a kiállott ijedelem után — Klára egy magános szobába fog kisérni, ott nyugodj még hivatni foglak,

hogy körömben ismét megjelenj. Szeretnélek ez ünnepély még hátralevő részében is oldalamon látni. Isten veled, cselekedj miként mondám.

S a már alig szenvedő kinézésü Buzilla királyi férje karjára támaszkodottan, udvar hölgyeitől kisértetve távozott magán termei felé. — — — — — —

Ez utolsó jelenet kifejlődése sokkal kevesebb időt vett igénybe, mint mennyi alatt e papirra vetők fővázlatait; nem csodálhatjuk tehát, ha midőn már a királyi pár távozott, még akkor is elegen voltak itt jelen, kik nem tudták, hogy mi történt tulajdonképen.

De nehogy a sok egymást követő, majd megczáfoló sejtelem s egybevetések által a hoszadalmasság unalmas vétkébe essünk, közelitsük meg ama két csoportulatot, melyet elébb már megszemléltünk s tagjait be is mutatók s halljuk a véleményeket, melyek a királyné hirtelen rosszulléte fölött cseréltettek.

Megjegyezzük, hogy e két csoportulat a tolongás között bár akaratlanul némelyek részéről egygyé szorult össze s hogy Klára s Viola távozta után az öreg Solth is hozzájuk csatlakozott.

* * *

Harduin püspök — szokása ellenére, mert rendesen latin nyelven beszélt — kénytelen volt ez alkalommal magyarul — már a miként tudta — vezetni a társalgást.

— S én most is csak a mondó vagyok, hogy ő felsége valami igézetnek — vagy pokoli varázs mondatnak következtében lett rosszul; vagy pedig ama leányzó, kinek homlokát megcsókolá, nincs megkeresztelve s így még a sátán hatalma alatt áll s parancsainak kénytelen hódolni!

Tamás főúr kétkedően rázta fejét s gúnyos mosolylyal tekintett a püspökre.

— Kegyelmed kétkedik? kérdé őt némi nehélylyel a püspök.

— Nem lennék érdemes nevemre, ha mindent feltétlenül elhinnék, mit se nem látok, se nem tapasztalok. Ha szóval — igéző mondatokkal oly könnyen s hirtelen lehetne az emberi egészség s életre hatni; akkor felesleg volna fegyverrel támadni fel elleneink rontására, hisz valami kuruzsló jó pénzért seregestől kiolvasná őket az árnyékvilágból. — Aztán az a szép gyermek ártatlan arczával s bűvös szeme világával csak kellemesen képes leigézni a sziveket, s nem görcsöket támasztani bennök! . . .

Solth hadnagy szerette volna megölelni e szavaiért a különben vidor s tréfás öreg urat; nem úgy a püspök, ki bánni kezdé, hogy e térre hozta a társalgást, környezetéből látván, miként itt több támadóra, mint védőre találand; de azért elhatározta nem engedni.

— Kegyelmedtől nem csodálom e beszédet hallani; — mondá — mert hisz még, mint meg is látszik,

keveset törődött a lelkiekkel, mit azonban kiment csak nem folytonos táborban létele.

— Micsoda, pattant fel az öreg ur, én nem törődtem a lelkiekkel? talán azért, mert nem hiszek boszorkányok- és varázslatokban? Vagy mert ellene szólltam a tüzes vas és forró vizzeli istenitéletnek? . . . Bizony hallja kegyelmed, püspök uram, nincs is az a maga rendén azt a jó és bölcs Istent hasonló eljárás által káromolni! . . . Hát azért teremtett-e észt — s itéletet az ember agyába, hogy mit ezzel kellene megbirálnia, azt egy darab tüzesitett ócska vasra — vagy egy veder forró vizre bizza?! . . . Ez csak arra való, hogy a kit kegyelmetek megakarnak menteni, annak megkenhessék tenyerét, ha az elébb a kelmetekét, ha nem is valami forró érczczel szinte megkente s ha azután a bünösért az ártatlan lakol: az egészet a jó úr Isten rovására kenik!

A püspök arcza lángra gyúlt e súlyos vádra; de csakhamar uralkodott ismét magán s csendes hangon válaszolt.

— Megvallom magam sem voltam soha barátja az ily eljárásnak, de gyakori esetekben ennek is megvolt a maga haszna; mert a legkétségesebb esetekben, midőn tanuk nem bizonyithattak, önvallomás nem volt — két vagy több gyanus egyén közül a bünös készebb volt feladni magát, mint hozzá nyúlni a tüzes vashoz. . . . Mi a visszaéléseket illeti, hogy —

mint mindenütt — itt is történhettek — meghiszem; de az én tudtom- s akaratommal soha!

— Hát vádoltam-e én egyenesen kegyelmedet, püspök uram? Távol legyek attól; mert ha ilyesmire képesnek hinném kegyelmedet, bizony nem látna itt magához oly közel állani. . . . Harduin némileg engesztelődve volt, először, mert hitte, hogy Tamást megczáfolta, másodszor mert a főúr utóbbi szavai mintegy megkövetőleg hangzottak; azért az előbbi tárgyra tért vissza:

— Hát nem oly hirtelen rogyott-e össze a királyné, mintha tört vertek volna szivébe?

— S mi következik ebből? Kérdé Tamás.

— Az, hogy a dolog nem természetesen történt.

— S mi van — vagy lehet azon természet feletti, a mi emberen esik meg? . . . Születése, halála s mind az, mi e kettő között vele történik, mind a természet törvényeiben leli alapját. Midőn Isten e földre helyzé az embert s fegyverül eszét s tagjait adá nem teremtett melléje láthatlan túlvilági rémeket, melyekkel megküzdeni ne birjon, mert ez sem bölcsessége — sem igazságával meg nem férne.

— Hát a sátánnak nincs-e hatalma a földön. Nem kisértette-e meg magát az üdvezitőt is? . . . A szent irás ezt elég világosan mondja. . . . Veté ellen a püspök.

— A sátán nem lókörmökben jár már, mint azelőtt teremtette őt magának némely jámbornak

túlhevült vagy bünök miatt rettegő képzelme. . . . Hogy létezik az, mit sátán néven nevezünk, nem tagadom; s hogy sokakban s pedig igen sokakban lakik még azok közül is, kik e teremben egybegyülvék, azt tapasztalásból tudom. De ez nem azon ördög, melyet kegyelmetek szentelt viz, tömjén füst — s istenes átkokkal akarnak kiugratni az emberekből; ezen ördög a sziv fekete gonoszsága, melyet onnét csak egy irthat ki — a halál, s mely ellen nem használ sem tömjén, sem szentelt viz.

A püspök összecsapta kezeit, azután keresztet vetve magára, felkiáltott:

— Kegyelmed úgy beszél, mint egy eretnek!

— Pedig jó pápista vagyok, tudja az egész világ; nem mulasztok el se misét se gyónást, adakozom az egyház szükségeire, jóllehet ennek úgy is elég van már.

— Az egyháznak soha sincs elege, a mig szegény s koldus lesz a világon; mert az egyház vagyona, ezeknek öröksége.

— Azért szaporodik az egyház vagyonával együtt a szegény és koldus is; mintha az egyház gazdagsága hivei elszegényüléséből eredne! . . . Jegyzé meg Solth a főispán.

— Kegyelmed igen csipősen beszél főispán uram! Mondá egy oldaltekintettel a szóllottra Harduin.

— A példabeszéd azt tartja, a ki nem az, ne vegye magára. . . . Válaszolt ez szárazon.

— Ismét eltértünk a fődologtól s ha ez igy reggelig nem leszünk készen véleményünkkel. . . . Vágott Tamás, nehogy a vita hevesebbé váljék, vagy jobban szétágazzék. — Tehát ott hagytuk el, hogy nem természetes úton történt a királyné hirtelen roszszulléte, legalább püspök ő kegyelme azt állitá.

— S állitom most is s ha kell be is bizonyitom.

— Halljuk! hangzott több oldalról s a társaság fiatalabbjai közelebb húzódtak a szőllőhöz.

— Vannak lények e földön, kik titkos varázs szerekkel, melyeket az ördögnek nem minden befolyása nélkül készitnek, oly hatalmat képesek szerezni maguknak a gyarló, közönséges halandó felett, hogy ennek nem csak testi, hanem lelki állapotára is egy senki által nem is sejtett hatást gyakorolnak. . . . E hatást, melyet mi varázsnak vagy büvöletnek nevezünk, s melynek az elvarázsolt, mint láthatlan kéz vezetésének engedelmeskedni kénytelen, — csak a bűvölő maga képes megszüntetni. . . . Vannak, kik szemeikkel verik meg a gyermeket, házi marhát, a vetést, a szőlőt. — Mások varázsmondataikkal vész felhőket tornyositnak az égre s jégözönt támasztanak, hogy semmivé tegyék egy egész vidék gazdag arany kalászait! . . .

— S ezt megengedheti ama hatalmas és irgalmas Isten, kihez ama nép mindennapi kenyereért imádkozik! . . . Veté közbe Solth az öreg.

— Titkosak az ur utai! . . . Válaszolt kenettel s vállat vonitva a püspök.

— Halljuk tovább! szóltak többen, kik már kiváncsiak voltak az eredményre. . . .

A püspök folytatá:

— Vannak — hogy egyebeket ne emlitsek, kik ujuk érintése — vagy lehelletükkel rombolnak egészséget vagy oltanak életet ki; lassan vagy rögtön, mint tervök magával hordozza. Ezek közé számitom én ama kis boszorkányt is, ki a horvát vadonokból került ide s kinek illetése ily bajba keverte felséges királynénkat!

— Kegyelmed megitta eszét püspök uram! kiáltott Solth hadnagy halvány arczczal s összeszoritott öklökkel lépve a szólló elé. — Józan ember s még hozzá pap és püspök ilyeket nem mondana soha!... Tudja-e, hogy e babonás században minő hordereje van szavainak?! . . .

Harduin bámulva tekintett a hévvel szólló ifjúra, bámulata később haraggá változott; de ez egyházнagynak nem volt szokása bármi körülmény között is elveszteni mérsékletét.

— Fiam, mi készt téged ily illetlen és sértő kifakadásra ellenem? . . .

— Az igazság, szent atyám, melynek feltétlen hódolok s melynek érdekében mindenkor kész vagyok szembeszállni a föld leghatalmasbjaival is, hordjanak azok bár kardot, vagy olvasót oldalukon! . . .

— S a fegyver, melyet ez igazság védelmére választasz: sértő szavak egy agg egyháznagy irányában.

— Vegye bár sértésnek kegyelmed szavaim; de én vissza nem veszem azokat; sőt ismétlem, miként egy értelmileg józan ember hasonlókat soha ki nem ereszt száján; még a rosz akarat és kajánság is háromszor megforgatná e szót, mielőtt ellensége ártalmára szélnek ereszsze.

Kegyelmed püspök uram! . . . folytatá keserü hévvel az ifjú férfi. . . . Kinek szent hivatásánál fogva az árvák és ügyefogyottak védőjeül kellene fellépni! Kegyelmed, kinek a vallás világító szövétnekével kellene a lelkek sötétségét eloszlatni; Kegyelmed — mondom — e helyett a beteges agyrémszülte babonaság lidércz pislámaival rémitgeti a gyengéket — s egy lelkileg úgy mint testileg angyalok — inkább mint emberek közé illő szelid, jámbor, istenfélő keresztény leányzót rút boszorkányságról vádol! ...

Itt megpihent a hadnagy, ki alig beszélt életében egyszernél többször ennél hosszabb ideig egy folytában; heves beszéde többeket vonzott a körbe, s az ujon érkezettek helyeslésével is találkozott.

A magán mindenkor uralkodni tudó püspök felelet helyett egykedvüleg vonta fel vállait és Solth hadnagyra mutatva mondá:

— Ezt is megbüvölte a kis boszorkány!

Solth a püspök ez utóbbi szavaira mérgesen

toppantott lábával s egy lépéssel közeledve Harduinhoz hevesen reá rivalt:

— Ki ne eressze kegyelmed többé ez ocsmány nevezetet ajkain; mert Istenemre mondom, kit én szivem tiszta lángjával — s nem a babona sötét palastjába burkoltan — imádok: miként király ő felsége előtt fogom számon kérni a szót kegyelmedtől!...

— Tedd azt fiam! . . . Felelt sértő higgadtsággal Harduin — Tenebrius atya már felvilágositá a királyt, újságot nem fogsz neki mondhatni! . . .

Solth villámló szemei most az orvost keresték.

Ott áll nem messze a csoporttól egy oszlophoz támaszkodva, összefont karokkal.

Az orvos — vagy is Tenebrius atya miként őt nevezni hallók — s mint már emlitők magas karcsu férfiú volt; korára nézve még alig haladva meg élte delét. Arcza szabályos, finom vonásu s rendkivül halvány volt.

Leszámitva szemeinek gyakori szenvedélyes fellobbanását s bizonyos átátvonuló villánytelt fellegét a kajánságnak, mely sujtó villámokat is rejthet méhében — ez arczot szépnek — sőt ha a lélek talán akaratlanul tiszta fényben világol, — vonzónak is mondhatnók.

Nápolyból azon rosz vagy jó hir — a mint vesszük — szárnyalt utánna szép Magyarországra, miként hazájában nem egy előkelő urhölgynek volt szerencsés apró bünöcskéjét — nagyokat nem merünk

reájok fogni — megbocsájtani, s egyike volt a legkeresettebb lelki tanácsadóknak. — — — — — —

A mint e férfiút megtalálták Solth szemei, talán azok delejes villámától felriasztva — felemelte fejét.

A hadnagy három nagy lépéssel mellette termett, s anélkül, hogy üdvözölné őt, tört olasz nyelven kérdé:

— Ismeri kegyed szent atya ama leányzót, kiről a királynak azt mondá, hogy . . .

— Hogy varázsnő! . . . Egészité ki Tenebrius, mit Solth kimondani nem birt. — Különben — tevé hozzá közönynyel nem láttam a kis némbert soha.

— Hogy emelhet tehát ellene oly iszonyu vádat?

— Én . . . válaszolt büszkén felegyenesedve az orvos — ki olvasom a csillagok nagy, nyitott könyvében az emberek sorsát, országok jövőjét; ki tudományommal kifürkésztem a természet legtitkosabb törvényeit s erejét; ki belátok az emberi szivek legrejtettebb redőibe; ki megmondom oly embereknek nevét, életkorát, foglalkozását s halála leendő óráját, — kiket nem láttam soha: engemet kérdez kegyelmed Solth hadnagy uram, ki fülig szerelmes ama kis bábuba, melynek bizvást édes apja lehetne! . . . Engem kérdez kegyelmed ha ismerem-e Péter zupán leányát Violát, kinek testvére Vaszil mig a király kenyerét eszi: árományt sző ellene Álmos herczeggel? . . . Csodálom e kérdést kegyelmedtől! . . .

Solth lángra gyult ez utóbbi új vádra s nehezen

tudá fékezni magát, hogy meg ne fojtsa az ármányos orvost, ki mig maga necromantiával s más istentelenséggel dicsekedett: másokat varázslat és boszorkánysággal vádolt.

— Azt kérdezem most . . . szürte fogai között a szót a felindult hadnagy . . . betudja-e kegyed mind a két vádat bizonyitni?!

— Nem csak hogy be tudom, hanem be is fogom és pedig lehet hogy még ma a király előtt.

— Lehetetlen! . . . Mond kissé meghökkenve a hadnagy e rejtélyes férfiú határozott válaszától. ... Lehetetlen, kegyed ezt nem képes bebizonyitni! . . .

— Az első már félig be is van. A királyné rögtöni ájulta, mint megmásithatlan tény áll előttünk.

Mindnyája, ki e teremben van, látta a mi történt, tanúkra nincs is szükség. . . . A másodikat, ha nem is hasonló; de mindenesetre szinte tény fogja bizonyitni. . . . A király nem sokára látni fogja, mint élt vissza atyai jóságával a lázadó e két fatyja s hiszem hogy mindkettő legméltóbb büntetését a máglyán veendi! . . .

Solth az orvos ez utóbbi szavaira elhalványodott.

— Kegyed lázban beszél, beteg. . . . Hisz a mit mond. . . .

— A mit mondok a legjózanabb a leghiggadtabb észszel s nyomós tapasztalatok után van mondva.

— Nem lehet.

— Akkor sem hiszi kegyelmed hadnagy uram,

ha felvilágositom, miként e két háladatlan teremtést az Álmossal együtt fondorkodó elégületlen Horvát párt megvásárolta szép szavak és nagy igéretekkel, hogy a leány a királynőt, a fiú pedig a királyt törölje el az élők sorából s pedig mi hamarabb, nehogy utódot nemzhessenek. . . . A munkát elég gyorsan is kezdték meg! . . .

— Borzasztó. . . . Kegyed őrült, Tenebrius. A király nem fogja elhinni szavait! . . .

— S a bizonyitékok? . . .

— Még eddig mit sem bizonyitnak. Azután ki meri Álmos herczeget, ki itt a király körében mulat, ily borzasztó bünténynyel vádolni? A hamis vádló bizonyára fejével játszik.

— A hamis vádló igen; de nem az, ki a fejedelmi pár iránti hüségből s az ármány és cselszövény utálatától ösztönözve lerántja az elburkolt gonoszságról a leplet.

— S ez egyén kegyed lenne?

— Nem lennék, hanem leszek. De figyelmeztetem kegyelmedet vitéz Solth hadnagy uram, hogy ha eszébe jutna kegyelmednek netalán kijelelni a hálozatot azok előtt, kiket abban megfogni akarok, ha ezt mondom huszonnégy óra leforgása előtt teendné, mint a felségsértők czinkostársa kegyelmed is hurkon akadna! . . .

— Nevetem az egészet s ismétlem hogy a király is azt fogja hinni kegyedről a mit én: hogy őrült.

Alig végzé ez utóbbi szavait Solth s megharsantak a zenehangok s a terem egyik ajtaján Kálmán és Buzilla; az átellenin Álmos herczeg és fényes kisérete lépett be.

* * *

A teremben elömlő ünnepies vendégsereg harsány éljenekbe tört ki a megjelenők láttára.

A királyné szebb volt mint valaha. A mulékony rosszullét úgy hatott reá mint bájos vidékre a gyenge vihar, mely után még ragyogóbb arczot ölt.

Viola oldala mellett volt; — a kegyteljes Buzilla kezénél fogva vezette a terembe védenczét. E tette hihetőleg a rövid órai fegyéveli értekezlet eredményeül veendő.

A király, ki a babonát maga körül tüzzel vassal irtandó vala, nem engedhette meg, hogy saját palotájában annak hitét terjeszszék.

Megakará tehát mutatni, hogy sem ő, sem nője nem rabjai e valóban szégyenitő balhitnek, melylyel Violát terhelék.

Mig ezeket nehány szóval elmondók, azalatt a királyi pár a terem közepén a fényes trón irányában találkozott Álmos herczeg- s kiséretével.

Kálmán szivélyesen szoritá meg a kibékültnek

hitt rokon jobbját; mig ez hódolatteljes udvariasággal emelte a királyné újjait ajkaihoz.

Ez volt az egyedüli érintkezés közöttük; mert Buzilla s Álmos nem érték egymás nyelvét.

Ha helyén volna megjegyzéseket tennünk, azt mondanók, hogy jobb is volt; de így hallgatunk e részben s folytatjuk ez esti vázlatunkat.

Midőn Solth a királyné oldala mellett pillantá meg Violát, nehány ügyes kanyarulattal Tenebrius atya mellett termett.

— Látja kegyed?... Kérdé őt, Violára mutatva.

— Látom!... Felelt röviden a kérdett.

— Nos, mit mond reá?...

— Azt, hogy minél tovább és többször leend ama teremtmény ő felsége körében, annál hamarabb fog meghalni az egyik s máglyára jutni a másik....

— Kegyed szent atyám mindég csak halálról s máglyáról beszél, kegyed a nagy orvos, ki elodázhatja a halált az egyiktől s az által megkiméli a máglyától a másikat.

— Az elsőt bár akarnám sem tehetem — a másodikat bár tehetném: nem akarom!

— Hogyan kegyed a keresztény és pap?...

— Igen épen e két tulajdonomnál fogva. Ki előidézi az elsőt: megérdemli a másodikat.

Solth gyülöletes pillantást vetett Tenebriusra.

E szinlett egykedvüséggel vállat vonitott.

— Tehát kegyed beszélni fog ez ügyben a királylyal? . . .

— Igen. Pedig még ma; s tanuk nélkül.

— Beszélni fog kegyelmed mindenesetre . . . harsant meg ekkor egy szózat mögöttük — de tanuk előtt; mert nekem nincsenek titkaim hiveim előtt! Hátra tekintettek. Mögöttük Kálmán király állott.

— Mig itt a mulatság tart; végezhetünk röviden; kövessetek. Jöjjön Bárdy, Héder és Csák Gyula. . . . Távollétetek nem fog feltünni egyhamar; legalább nem mindenki előtt. Mire feltünnék, ismét itt lehettek.

Solth a nevezetteket összeszedé s nem sokára távol a zajló, hullámzó teremtől csendes szobában együtt találjuk a kijelelteket.

A király mindnyájának helyet jelelt ki a nagy támláu székeken, csak Tenebriust a vádlót feledte ki.

Ez állva maradt a szoba közepén s miután körültekintve ülőhelyet nem fedeztek fel szemei, megalkudott a körülményekkel s észre sem látszott venni a szándékosnak beismert mellőzést.

A jelenvolt vitézek Csák Gyulát is beszámitva meglehetősen érték az olasz nyelvet; azért tolmácsra nem is volt szükség.

A király rövid szünet után kezdé:

— Kérdezzek-e; vagy kegyed fog beszélni feleletek nélkül.

Tenebrius felegyenesedett. Halvány arcza, mint

az egykori vértanuké, midőn arra az igazság fénysugara kiült — világolni kezdett. Szemei csodás fényben égtek; mig ajkai — mintha titkos igék árja törne ki rajtok — görcsösen mozogni kezdének.

— Nem szükség, hogy kérdésekkel fárassza magát felséged; általuk csak az időt vesztenők. Rövid leszek, egyre kérvén felségedet s környezőit, hogy félbe ne szakasztassam.

— Halljuk! mond a király; mig a többiek nyugtalan kívánccsal függtek a szóllón.

Tenebrius fekete öltönye bőrövébe dugva kezeinek hüvelyk újjait, szónoki állást vőn s így kezdé:

— Felséged épp úgy tön a legközelebbi multban, mint azon ember — hogy példabeszéddel éljek — ki törzsében ejtve el az útjában álló fát, meghagyta annak épp gyökereit azon véleményben, hogy — hisz ha leesett a fa az ő büszke koronájával: a gyökerek elfognak rothadni a földben. S hogy e rothadás hamarabb végbemenjen, még öntözte is a földet a gyökerek felett. — S im szép eredmény mutatkozott; a kivágott fa környéke egy nyár s télen által puszta volt — még gomba sem termett a szomoruan korhadó törzs körül. Ez utóbbiért kissé boszonkodott is a gazda; mert hát tudta ő, hogy a korhadó fa legalább gombával fizet utoljára. Itt még az sem volt.

Majd ád a tavasz gombát gondolá:

Adott is; de nem gombát. Hanem mint földből

növő hadsereg dárdái — úgy bújtanak ki, s történek lankadatlan ifjú erővel felfelé az elrothadtnak vélt gyökerek hajtásai — egy nagy helyett — ezer ifjú koronát tolva előre fejeiken, melyek szinte nagyokká növendik ki magukat.

Felséged elejté a lázadók fejét Horvátországban s azt hitte, hogy kiirtotta vele a lázadást. Pedig benn maradtak a gyökerek, az elégületlenek ezrei, kik csak az alkalom tavaszát lesik, hogy felüthessék fejeiket.

E tavasz nem fog sokáig váratni magára; megjő, mielőtt óhajtaná felséged.

— Majd ott leszek én a sarlóval, hogy az alkalmatlan gyomot kiirtsam. — Veté közbe mintegy akaratlanul a király.

— Isten adja hogy tehesse, felséged; de én nem remélem. . . . Mondá kenettel a szónok.

— Miért nem reménlli kegyed?

— Mert a bérbe vett halál itt ólálkodik már nem csak felséged, hanem felségtek nyomában.

— Nem értem kegyedet.

— Megfog érteni felség azonnal. . . . Van egy párt, a melynek ha nem is feje; de titkos szitója itt e királyi palotában mulat e pillanatban is, a hódolat, a rokoni szeretet mosolyát hazudva ajkaira, mig szivében a megbukott nagyravágyó álmok sovár, éhes kigyói fészkelnek. . . . E pártnak sükerült maga

számára megnyerni ama nyomoru két férget, melyet felséged enkebelén melengetett s tartott meg az életnek.

Ezek a zupán úgynevezett árvái, felséged dicső védenczei.

A kis nőféreg kuruzsló szerekkel ellátva a királyné életére törekszik, hogy elpusztuljon, mielőtt utódot nemzene.

A másik — amaz erdei vad ficzkó, majd tudni fogja az alkalmat mikor lehet és kell magyarhon királyának egy szép reggelen nem létezni többé az élők között.

Ha kétkedik felséged szavaimban, vizsgáltassa meg Viola szekrényét s meglelendi ott a bűvszereket, melyek ellenében nincs orvosság; . . . s kisértesse figyelemmel Vaszil lépteit, ha nem fog-e ma éjfél utánni két órakor titkosan találkozni Álmos herczeggel! . . .

A király homloka redőkbe vonult, de csak pillanatra; azután felkölt ülhelyéről s Tenebriushoz közeledve kérdé? . . .

— S honnét tudja mindezt kegyed?

— A csillagzatokból olvasám, melyek nem csalnak. A király menten elkaczagta magát:

— Kegyed őrült ember Tenebrius. Én kaczagom agyrémeit, s biztositom kegyedet, miként sohasem fogom elhinni, hogy a kegyed rajongó lelke számára Isten az ő szép ég boltozatára fénylő csillag-

betüivel irt volna könyvet, hogy azokból ily sötét és nevetséges dolgokat olvasson ki.

— Felséged nem akar meggyőződni? . . . Kérdé az orvos.

— Nem soha ilyesmiről, mi nevetségessé tehetne. Menjen Tenebrius, aludja ki s álmodja el agyának rémeit, napfeljöttével remélem tisztábban fog látni és sokkal nemesebben érezni sem hogy — meg vallom — aljas vádjai mellett továbbra is megmaradjon. . . . Álmos herczeg feltétlen hívem s rokonom; védenczeim? . . . jobbak azoknál a kik vádolják őket. . . . Jó éjt . . . szerencsés kiábrándulást Tenebrius! . . . Mi pedig, uraim, keressük fel a vigadókat.

Kálmán ez utóbbi szavaira mindnyájan odahagyák a kis szobát; egyedül Tenebrius maradt ott dühe — s megbukott terve feletti kinjainak társaságában. — — — — — — — — — — — — —

Kálmán király azonban koránsem volt azon férfiú, ki vak bizalmat vessen az emberekbe, főleg azokba, kik a megtért juhok szerepét játszák.

Őrszeme figyelemmel kisérte mindazt, mi az ő és Álmos herczeg közelében történt, anélkül hogy kémszerepeket kellett volna kiosztania.

Nemét a titkos rendőrségnek állitá fel oly férfiakból, kik feltétlen hivei valának s magasra szárnyaló terveinek nem csak ismeretével birtak, hanem azok kivitelére mint tényezők is ajánlkoztak.

Nem szükség mondanunk, hogy azok, kik Tenebrius kihallgatásán jelen voltanak, s kiket már a tettek mezejéről ismerünk, ez utóbbiak közé számittattak.

Ezeket találjuk a terem egyik ablak mélyedésében együtt állva s élénk figyelemmel hallgatva a közöttük levő király szavait:

— Bár nem akarok hitelt adni e rajongó álszent szavainak — mondá ez utóbbi halk hangon — még is szem előtt kell tartanunk az óvatosságot. Ha ezeknek csakugyan sükerült Vaszilt titkos összeköttetésökbe vonni, akkor a haza érdeke s békéje megkivánja, hogy ketté vágjuk a titkos köteléket, mely az elcsábitott fiút hozzájuk köti. A herczeg palotája bejáratánál királyi diszőrség áll, ezeket meg nem vesztegetheti senki; hüségök s hallgatásukban feltétlenül bizhatunk. Hivem Solth ezennel meghagyandod az őrsparancsnoknak, hogy minden ki s bejárót szemmel tartson s kilétükről iparkodjék tudomást szerezni magának; de anélkül, hogy ez feltünjék. Könnyen eszközölhető dolog. A herczeg cselédei csoportosan ácsorognak a kapu alatt s nagyobbrészt ismerik a herczeg barátait. . . .

Tudnom kell a valót. Mert végtelenül fájna szivemnek, ha Álmos ismét visszaesnék álnokságaiba és sikerülne neki e fiút, kinek én szép és fényes jövőt szántam — háborgó tervei eszközeül megnyerhetni. Mennyi vészt, nyugtalanságot s szerencsétlen-

séget hozna ez ismét a hazára, melynek, hogy e minden oldalról elharapózott visszaélések dudváitól megszabaduljon, békére, hosszu békére van szüksége. ... E béke érdekében kötelességünk megtenni mindent, mi becsületünkkel megfér. Ajánlom tehát, hogy résen legyetek s bármi történjék, tudomásomra adjátok.

A király jeladására, a mintegy véletlenül összeveződött társaság különböző irányban szétoszlott.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Mielőtt eseményeink felsorolásában tovább haladnánk, kötelességnek ismerjük a szives olvasó előtt rövid vázlatban feltárni; mint s honnét jöttek a gnőzdi hegybeli ismerőink Fehérvárrá s miután itteni kalandjaikat figyelemmel kisértük, hogyan van az, hogy e pillanatban a királyi diszünnepélyben találkozunk ismét velük.

Emlékezünk még, miként a király — egy időre legalább — ismeretlen akart védenczei előtt maradni; azért biztos fedezet alatt, Székesfehérvár felé ugyan de nem közvetlenül, ide inditá őket.

A vértesekben rejtett vadászkastély állott, az akkori kor által igénylett mindennemü kényelemmel ellátva. E vadász kastély felügyelője nem volt más, mint az öreg Bárdy a derék hadnagynak édes atyja. . . . A mindenre gondot viselő s örökké ide tova mozgó lelke a benső háztartásnak öreg Bárdyné aszszonyom, ki nemének minden jó tulajdonát öröklötte,

míg a rosszakból mostoháúl kizáratott a maga és környezete örvendetes előnyére.

Ide s ezekhez küldé a király védenczeit Ambró atya Anikó s Nikolics kiséretében.

A kis vendégcsapatnak szabadságában állott jönni menni hova nekik tetszett; mi — és ki sem állott utjokban; de kirándulásaik egyelőre csak a legközelebbi vidékre szoritkoztak.

Midőn a király megtért dalmáthoni utjából egy estve beköszöntött a csendes tanyára. Mindnyáját a kandalló tüze körül találta ülve. Vaszil az napi vadászkalandjait beszélte. Ambró atya egy nagy asztalon gyógyfüveit rendezé. Nikolics kopja nyelet faragott. Viola pedig s az öreg Anikó orsót pörgettek.

Mindnyája szivből örült a tanácsos úr látásán, ámbár véres, szomorú emlékek valának látásához kötve.

Kálmán rövid itt létét arra használva, hogy főleg Vaszil érzelmeinek más irányt adjon, mint a minőben ezek fejledeztek. Szándéka volt a királynak, mindaddig e regényes rejtekben tartani őket, mig fájdalmuk szelidülvén, helyzetük körülményeivel hajlandóbbak leendnek megalkudni.

De az öreg Bárdy jó akarata elrontotta a dolgot.

Az öreg elbeszélte a leendő koronázás, menyegző s vezéri felavatás ünnepélyeire történő készületeket, s felfokozta a fiatalok, de főleg Vaszil képzelő tehetségét annyira, mikép később semmikép sem

akadályozhatta meg, hogy vendégei Anikón kivül Fehérvárrá ne siessenek.

Midőn ittlétüket s azon körülményt, hogy általuk felismertetett, megtudá Kálmán, jónak látá a szerepet változtatni s nem titkolózni többé előttük.

Solth főispán, kinek háza érkélyén pillantotta meg elsőbb is Violát; bizatott meg általa, hogy előkészitse védenczeit, miként az udvarnál megkellend jelenniök.

Kálmán egyelőre magán lakosztályában fogadá őket, valódi minősége- s alakjában lépve fel előttök.

Viola — kinek tiszta, ártatlan szive, nem ismert saját, ártatlan világánál egyebet, — mint második atyát tekinté a nagy férfiút s szive egész hálájával csüggött rajta; Vaszil lelkében azonban még viszhangzottak atyja utolsó szavai, melyek az Álmos herczeggeli találkozás óta, megnyerték magyarázatukat.

De az ifjú márig is kapott annyi tanitást; hogy eszélyes legyen s el ne árulja magát.

Tenebrius nem a légből kapkodta állitását, midőn Vaszil viszonyáról a herczeghez szólt. E furfangos férfiú jóval előbb elküldötte kémeit s bérenczeit Fehérvárrá, sem mint maga megérkezett volna.

Előbbi fejezetünkben tanui valánk ama jelenetnek, midőn Vaszil Klára szavainak igazságától mintegy áthatottan távozott; s nem merjük állitni, ha nem

ingadozott- e feltételében; de annyi mindenesetre áll, hogy még is felkereste a herczeget.

Mit beszélt a herczeg, vagy ennek valamely megbizottja Vaszillal; nem tudjuk; de bizonyos, hogy az értekezés nem lehetett az ifjú inye ellenére; mert különben nem ismételte volna látogatásait.

Hogy Tenebrius kémhálózatában Andor, Solth Klára apródja — egy bogot képezett, megmagyarázza amaz ifjú némileg már leirt jelleme s azon körülmény, hogy a paporvos mindazokról, mik Solthéknál történtek, meglehetős hü tudomással birt.

Hogy mi ösztönözhette a királyné gyóntatóját oly ellenséges indulattal lépni fel a két árva ellenében s oly súlyos s később igenis veszélyessé válható vádat emelni egy kormányzó herczeg ellenében; . . . egyelőre talány marad előttünk, melynek megfejtését az időre kell hogy bizzuk. — — — — — — —

Mig mindezeket leirók, addig a teremben — a mai kor feszélyeitől elütőleg — vidáman folyt a társalgás.

Solth, miután küldetésének megfelelt Bárdyval egyetemben felkereste Klára hugát, kinek társaságában lelte Violát a királyné közelében.

Vaszil nehány horvát ifjúval társalgott a herczeg kiséretéből.

Alig volt boldogabb ember az egész társaságban Bárdynál.

A szép, az imádott Klára — fivére által a zárai

kikötőbeni beszélgetésről értesülvén, — a már azelőtt is kegyelt férfiú irányában érezni kezdé amaz édesen boldogító szenvet, melyet nyelvünkön szerelemnek neveznek.

Bárdy — mint már említők — athletai termete daczára szépnek mondható férfiú volt. Főleg az utolsó kaland és vészteljes hadjárat óta, mind tartása, mind arczának kifejezése igen sokat nyertenek amaz önbizalomból, melyet önmagunk hizelgés és hiúság nélküli felismerése, s véghezvitt nagyobbszerü tetteink tudata kölcsönöz.

Nem volt szóbeli vallomásokra szükségök; szíveik öszhangzó szemeikben tükröződék vissza.

Midőn a király őket együtt megpillantá, eszébe jutott Bárdynak — a gnózdi hegyek között tett igérete; s ő jónak látta ez alkalommal beváltani szavát.

A gondolattól a végrehajtásig alig telt nehány percz. Solth az öreg épp a fejedelem közelében volt.

— Jó szivvel látnál-e mint kérőt házadnál, hivem Solth? Kérdé enyelgő hangon a torzonborz főispánhoz fordulva.

Ez nagy kérdőjelkint mereszté szemét a királyra; azután rövid gondolkodás után válaszolt:

— Mig magyarhon királya parancsolhat, addig kár magát kérésekkel lealázni.

— Ez ügyben nem parancsolhatok — jó öreg; de ha tehetném sem akarnám! . . .

— De mit is emlegetett hát felséged az imént,

hogy mint kérő akarna megjelenni nálam! Én uram-Istenem, hisz. . . . Itt elakadt az öreg szava s a királynéra intett.

Kálmán elnevette magát az öreg tévedésére.

— Hát te azt hiszed, hogy csak magunknak kérhetünk valamit s mások számára nem?

— Én azt hiszem e pillanatban, a mit felséged akar, mert én tökéletesen nem értem, mit kiván felséged tőlem.

— Hát leányodat s egyebet semmit!

— Az én leányomat; az én egyetlen szép leányomat? Mert hisz fiam úgy is felségedé már! . . . Szörnyüködék az öreg feszelegve.

— Igen én Solth Klárát kérem meg tőled ünnepélyesen az én kedves Bárdy hadnagyom számára. Egykor szavamat adám neki, hogy e szerepet magamra vállalandom s remélem, hogy nem fogok e tisztem teljesitése után kosárral visszatérni hozzá! ...

Az öreg a királyra mereszté szemeit, s rövid gondolkozás után válaszolt:

— Felséges uram! E leány az én legnagyobb kincsem a világon; de Felséged kivánatára oda adnám akkor is, ha a legutolsó közvitéz számára kérné meg. A derék Bárdyt én rég kedvelem s aligha választhatott volna Felséged kedvesebb vőt számomra, s igy csak ujabb hálára kötelez.

— Köszönöm öregem e rögtöni készséget ré-

szedről; s erősen hiszem, miként e gyors elhatározásodat nem lesz okod megbánni soha. Bárdy holnaptól fogva állandó hadaim kapitánya s gondoskodni fogok hogy kardján, becsületén s vitézségén kivül egyebe is legyen. S most siessünk megvinni az örömhirt a gyermekeknek!

— Még egyet felséges uram kifeledénk. Hát ha nem szeretik egymást? . . . Kérdé az öreg megállva.

— Nem szeretik? . . . Nézz reájuk. Úgy tekintenek-e azok egymásra, kiknek szivük idegen, vagy közönbös egymás irányában. ... Szóllt Kálmán a boldog pár felé intve.

— Bizony nem lehet kétség benne . . . kiáltott csaknem hangosan az öreg, ki nem igen szokta eltitkolni hevélyeit.

A király a fiatal párhoz érve Bárdy vállára nyugasztá jobb kezét, mig baljával a szép Klára keze után nyult.

— Emlékszel-e hivem, minő igéretet tettem volt neked a gnózdi hegyekben? . . .

Bárdy mélyen elpirult. Ő nem hitte ily közelnek ama boldog perczet, mely után oly soká s oly távol országokból visszasóhajtott.

— Felséges uram véghetlen kegyessége . . . rebegé.

— Ez igéretem ime beváltottam. Kérőbe jártam

Solth uramnál s ő nem mondott nem-et. . . . Klára hugocskánktól függ a többi! . . .

Bárdy egy véghetlen mélységü kérő pillantást vetett Klárára.

A szép hölgy megérté őt s távol minden korunkban szokásos negélyzéstől őszinte sziv s örömtelt kebellel nyujtá parányi kezét Bárdynak; mondva:

— Isten adja, hogy ez igénytelen sziv és kéz felséged legderekabb s leghűbb hiveinek egyikét boldogithassa!

A király mindnyájuk szeme láttára megcsókolá a bájoló jegyes homlokát — s szólt:

— Jer szép hugom hadd muttassalak be a királynénak új minőségedben. . . . S megfogva kezét a trón felé vezeté a boldogságtól sugárzó jegyest. . . .

E pillanatban gyenge sikoly hallatszott s utánna rögtön nagy tolongás és zsivaj támadt a királyné körül.

— Mi ez ismét? kérdé Kálmán utat törve magának a trónig.

— Ő Felsége elájult ismét! . . . Mondá egyszerre tiz szolgálatkész hang.

Valóban a királyné, mint halott dölt hátra karosszékében. Lábainál Viola ült összekulcsolt kezekkel s szemeit merően a szép halvány vonásokra függesztve.

Úgy nézett ki e pillanatban, mint halvány, holdsütötte szobor valamely ravatal mellett.

Tenebrius a királynéhoz lépve, elébbi szerét kezdé alkalmazni, de a siker nem következett be oly rögtön, mint az imént.

Az ájult csak hosszasb, görcsös küzdések után tért ismét magához.

Alig történt ez meg s Tenebrius Violához lépve, miután háromszor keresztet vetett — megfogta annak kezét s elvezeté a tróntól.

A király nejével elfoglalva nem vette észre az orvos e mozdulatát.

De Solth Klára útját állta a sötét férfiúnak s magához intve bátyját, kérdezteté általa:

— Hová akarja vezetni kegyed e gyermeket?

— Egyelőre eltávolitom a teremből.

— Itt csak a fejedelem parancsol.

— És én! . . . Felelt büszkén Tenebrius.

Solth gúnyosan mérte végig az orvost s kezének egyetlen nyomásával kiszabaditá Viola kezét.

— Vezesd haza Violát Klára. . . . Úgy látszik e terem lége ma kórt és szerencsétlenséget áraszt maga körül.

E pillanatban egy alhadnagy a királyi testőrseregből tört magának utat a fejedelem felé.

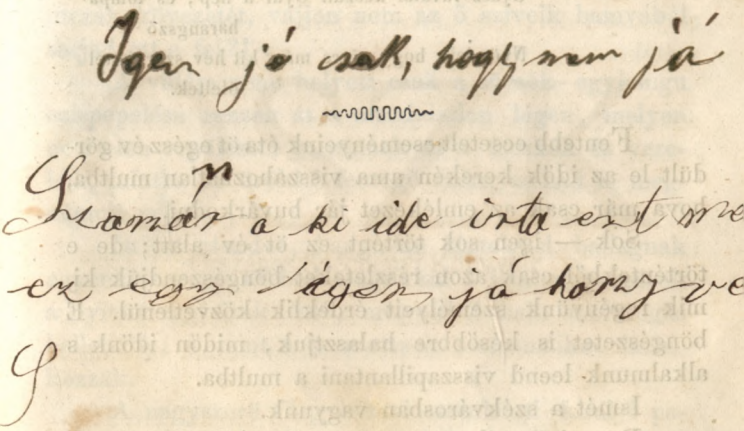
— Uram király! suttogá halk sietséggel.

— Ismét baj? . . . Kérdé a fejedelem ránczolt homlokkal.

— Az őrtiszt jelenteti általam felségednek,

miként a horvát főurak összeesküvésének jött nyomába! . . .

— Itt saját székvárosomban, szólt a király toppantva lábával. . . . Oh hogy nem lehet Magyarhon fejedelmének egyetlen derült napja sem. . . . Jól van jól, csak esküdjetek vihart fejemre, én megfogom állni azt; de titeket összetörend.

III.

Gyász.

Gyász ravatal készül. Gyül a nép; és tompa harangszó
Nyögdeli, hogy nincs már, kit hév szeretettel öleltek.

Fentebb ecsetelt eseményeink óta öt egész év gördült le az idők kerekén ama visszahozhatlan multba, hova már csak az emlékezet jár buvárkodni.

Sok — igen sok történt ez öt év alatt; de e történtekből csak azon részleteket böngészendjük ki, mik regényünk személyeit érdeklik közvetlenül. E böngészetet is későbbre halasztjuk, midőn időnk s alkalmunk leend visszapillantani a multba.

Ismét a székvárosban vagyunk.

De minő változás, minő ellentéte a multnak tárul fel szemeink előtt.

Néma, csaknem siri csend honol az utczákon. Pedig fényes nappal az idő s künn ifjú zöldjében mosolyog a természet.

A ragyogó nap jótékony sugaraival megaranyoz

hegyet völgyet, erdőt s berket; de a székvárosra csak azért hinti világát, hogy szomoruságát még jobban feltüntesse. — — —

Hova lettek a fényes lovagok, kik délczeg méneken robogtak végig az utczákon?

Hova a vidám vitézek, tarka lobogoú sátraikkal s zászlós kopjáikkal.

S a hullámzó néptömeget a föld nyelte-e el? s ama fü, mely zöld szőnyegével vonja be a járatlan utczák kövezetét, vajjon nem az ő sziveik hamvából sarjadzott-e fel?! . . .

A vidám zene helyett csak a tücsök egyhangu czirpepelése rezzen át a mozdulatlan légen, melyen nesztelen repüléssel surrannak át a fecskék és verebek, mintha ez örökké fecsegő szárnyas had is megnémult volna.

Itt ott csendes, hangtalan léptekkel ballagnak egyenkint vagy többed magukkal a jámbor polgárok a nyitott egyházak felé, melyekből halk mormogás hallatszik, a mint a szerzetesek zsolosmáikat imádkozzák.

A nagyszerü főegyházzal szemközti királyi palota előtti tér mohával van behintve s a kapu alatti őrök durva szőr lábbelikben járnak fel s alá.

Valami sajátságos, megdöbbentő e csend, melyet nem zavar semmi; — még a mesteremberek mühelyeiben és pihen a munkás kéz, mintha kedve nem volna a munkára, s a szatócs is hasztalan várja

boltjába a vevőt, az embereknek úgy látszik nincs többé szükségök semmire.

A dögvész seperte-e ki a lakókat, vagy valami láthatlan átok fekszik a város felett?! . . .

Talán az utóbbi a kettő közöl. — — — — —

Két hónapja, hogy a király nagy hadsereggel távozott az újból fellázadt Horvátországba.

Az alattomos fondorkodások megtermették gyümölcsüket. Az elégületlenség szétszórt magva buján sarjadzott fel, elnyomva, kiölve a nemesebb csemetéket.

Nem volt kétség, hogy Álmos szitotta fel a lázadást, bár ő nyilván nem tartott a felkelőkkel, sőt szinleg sereget is gyűjtött ellenök.

A lázadók között ott szerepelt Vaszil is, kit a pártosoknak még öt év előtt sikerült részükre hóditani amaz estén, melynek eseményeit előbbi fejezetünkben lefestők.

Midőn az összeesküvés felfedeztetett az ifjú kénytelen volt a többi czinkosokkal menekülni. Nikolics kisérte őt.

Öt évig lappangott a parázs a hamu alatt Horvátországban, mig végre a láng fellobbant, mely egy egész ország békéjét s jóllétét vala elhamvasztandó.

A király erélyesen akarván fellépni s gyökeresen gyógyitani a bajt, tekintélyes hadsereggel rontott be a Horvátföldre.

Mi eredménynyel működött; meglátjuk később.

Tehát a királyi udvar nagy részének s az összes haderő eltávozta tette ily üressé a különben népes várost; a gyászt, a szomort pedig, mely sötét, láthatlan szárnyaival felette lebegett, egy a király távoztával talán némi összeköttetésben levő esemény okozta.

A szép — a félországtól imádott s az egész által csodált Buzilla királyné, két hónap óta csak árnya önmagának.

Az enyészet gyors kezekkel rombolt egészségén; pedig a szerencsétlen hölgy egy uj, parányi életet hordott szive alatt, melynek az ő életére oly nagy szüksége leende.

Orvosa — Tenebrius, mindent elkövetett, miként maga százszor erősité, hogy fenntartsa a drága életet, mely tudomány- s lelkére volt bizva az apa és király által.

Nap- s éjen át ott ült a beteg kórágyánál, melynél kivüle — mintegy ellenőrökül a királyné kivánatára — még két angyal őrködött: Solth Klára — most már Bárdyné — és Viola.

Az orvos egy szóval sem ellenezte jelenlétüket; sőt igen előzékenynek mutatkozott irántuk.

Az olvasó bámulni fog e változáson; mert tisztán emlékében van még, mint vádolta Tenebrius Violát boszorkányságról s mint tulajdonitá neki a királyné kétszeri rosszúllétének okát, melyet a kis leány Isten tudja minő varázszsal idézett elő.

Az orvos soha sem vonta ugyan vissza akkori

állitását; de nem is ellenezte többé soha Viola közellétét a királynéhoz; azért-e, mert úgy is tudta, hogy akaratának sikert szerezni nem képes s a felvilágosult fejedelmi párral soha el nem hiteti, mit állitott; vagy hogy más czéljai voltak? . . . egyelőre titok marad előttünk. — — — — — — — — — —

Midőn a királyi palota bejáratához értünk, egy magas szikár férfiút látunk abból kilépni s egyenesen az átelleni székesegyház ajtaja felé tartani. Vizsgáljuk közelebbről e férfiút.

A magas, szép domborodásu homlokot egyszerü fekete bársony olasz föveg árnyalja fénylő gyémánt gombbal s lengő sötét tollal.

A föveg alul dús, hollószin fürtök ömlenek alá az elég széles vállakra, melyekről könnyü fekete köpeny csügg. Lábszárait szük sötétszinü nadrág s térdig érő harisnyák fedik, mig lábain finom fénymázos topánka ül fényes, gyémánttal kirakott csatokkal.

Balján fekete bársony tokba rejtett egyenes kard függ — ezüst kosár- és markolattal.

A férfiú halvány arczának rendkivüli érdekességet kölcsönöznek a mélytüzü fekete szemek s a sötét hetykére pedert bajusz és gondosan ápolt spanyol szakáll.

E férfiút láttuk már valahol; de lényegén valamint külsőjén is nagy változásnak kellett történnie, hogy azonnal reá nem ismerünk.

Kövessük lépteit, talán hamarabb czélt érünk e

részben. Az egyház kar alatti homályos hézagában állott a szentelt viztartó; ehhez egy rejtélyes kinézésü alak támaszkodott az ajtó nyilására figyelve.

Midőn ismeretlenünk az ajtó küszöbén lábát az egyházba tette az alak a szentelt viz tartótól egyenesen feléje közeledett.

— Meg van-e minden, miként rendelém? . . . Kérdé a jött.

— Minden úgy történt, mint parancsolá orvos úr!...

— Ne csevegj oly fennhangon, oktalan; mindig annyi vigyázatra kell-e hogy oktassalak? . . . Szólt némi ingerültséggel az orvosnak czimzett férfiú.

— Óvatosabb leszek ezentúl, kegyelmes uram!

— Óvatósságod s eszélyességed meg is lelendi jutalmát.

S most figyelj. . . . A tervnek még ma az esti órákban végre kell hajtva lenni. Holnap már késő lehetne. De vigyázzatok, nehogy a legcsekélyebb neszszel eláruljátok magatokat. Nekem úgy tetszik, hogy valaki kémkedik nyomunkban; e valakit legyen az bár ki, tévutra kell vezetnünk. Te és Hiúz alkonyat előtt távoztok a városból lóháton, felpodgyászolva, mintha messze útra mennétek; de az est beálltával a másik kapun ismét visszajöttök s munkához láttok.

Azon kell lennetek, hogy visszatértökben ki sem ismerjen reátok; egy kis alakoskodás nem ártand.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— Megléssz elégedve velünk, uram! . . .

Ezzel az orvos, kiről tartózkodás nélkül elmondhatjuk már, hogy nem más, mint Tenebrius volt, az egyház hajójában a padok utolsójában foglalt helyet s mint látszott buzgó imába merült.

Használjuk fel amaz időt, melyet a derék férfiú imában tölt, s vessünk egy futó pillanatot legközelebbi multjába; — futó pillanatot mondám; mert meglehetünk győződve, hogy imája sokáig tartani nem fog.

Tenebrius nem volt többé pap, nem gyóntató, csupán orvos. Két évvel a leirtuk királyi menyegző után, miután sokak hite szerint, a királyné megrendült egészségét helyreállitotta volna, engedelmet nyert a Rómábai zarándoklásra.

Épp ez időben foglalta el II. Paskál pápa szent Péter székét.

Az új pápa unoka fivére volt Tenebriusnak.

Nem tudjuk minő érvek nyomán — de áll, hogy az orvos felmentetett papi esküitől s félév mulva mint világi férfiú tért vissza a királyi udvarba; feloldozási oklevelét bemutatva a királynak s kihirdettetve az egész országban.

E naptól fogva felvette ismét családi nevét: di Bieda; de azért mégis Tenebrius néven nevezte őt boldog s boldogtalan.

Kálmán folyton gyanakodó szemmel nézte őt; de nejének tudományában helyzett bizodalma, kész-

teté, hogy tűrje; söt kitüntetésekkel halmozza őt az udvarnál.

Midőn a szép, az imádott Buzilla egy fiú s leány gyermekkel ajándékozá meg férjét, az orvos irányában tanusitott ellenszenv mindinkább lohadni kezdett s a király ha nem szerette is; de nem is gyülölte többé Tenebriust.

Midőn Kálmán a horvátok elleni hadjáratra távozott, jóreményü nejét teljes — legalább látszólagosan teljes — egészségben hagyta hátra, sok szép örömmel kecsegtetve magát visszatérte esetére.

Ha az orvos biztatta-e őt; nem tudjuk; de annyi bizonyos, miként rémképekkel nem is ijesztgette. —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tenebrius tehát az egyház fogadalmaitól feloldott független világi férfiú volt, s helyét a királyné mellett, mint gyóntató, az ő ajánlatára, az agg Ambró atya foglalta el.

Midőn az orvos imáját végzé — ne tegyük fel róla, ha úgy tetszik, hogy talán nem is imádkozott — a sekrestye felé irányzá lépteit, honnét nem sokára Ambró atyával tért vissza s a királyi palota felé tartott.

— E nap válságos a magas betegre, — mondá útközben az orvos — távoztassa el kegyed, szent atya, alkonyat után környezetét s iparkodjék őt elkésziteni amaz örök utra, melyet el nem kerülhet a trón szülötte épp úgy, mint a foszlányokba burkolt koldus.

— Tehát annyira volnánk már? . . . Kérdé ijedten a jó öreg szerzetes.

— Lehetőségek állnak előttünk, melyekre jobb előkészülni, mint meglepetni általuk.

Az öreg helybenhagyólag rázta fejét s gyorsitni kezdé roskadozó lépteit a palota felé.

Midőn a szőnyegekkel boritott lépcsőzeten felhaladtak, Ambró atya hirtelen megállott, mintegy lélekzetet veendő; az orvos hasonlót tön.

Az öreg fürkészve szegezé szemeit Tenebriusra.

— Mit akar kegyed kérdezni tőlem Ambró atya? . . . Kérdé elfogulatlan közönyös hangon az orvos.

— Fog-e nekem kegyelmed őszintén felelni?

Tenebrius összevonta szemöldeit s némi nehezteléssel szólt:

— Adtam-e az ellenkezőre okot?

Ambrózius nem felelt e kérdésre; mert a jámbor férfiú még a szükséges hazugságot is utálta; azért mintha a kérdés nem is történt volna, folytatá:

— Ha őszintén akar felelni nekem, megmondandja van-e reménye a királyné életéhez?

— Nincs. . . . Szólt körültekintve az orvos.... Szülése órája: leend életének utolsója.

— S mikorra reméli, hogy e szülés bekövetkezend?

— Meglehet, hogy még ma. . . .

Ambró atya felsóhajtott.

— S mint fog kegyed ő felsége előtt számolni a királyné e hirtelen haláláról? . . .

— Az emberek élete Isten kezében van. A király bölcs, befogja ezt látni?

— S az emberek életére nem gyakorolhat-e halandó befolyást holmi titkos bűvszerek vagy jelmondatok alkalmazása által?

— Vannak esetek és példák reá! . . .

— S kegyelmed hiszi ezt?

— A tények beszélnek! . . .

— Tenebrius! . . . folytatá remegő, kérő hangon a szerzetes . . . tekintsen kegyelmed fel ama véghetlen bölcs és igaz Istenhez, ki a láthatlan féregnek is kiszabta a maga utját s nem engedi azt a természet törtvényeitől eltérni — s ne feszegessen mások romlására oly dolgokat, melyek gúnybélyeget ütnek a józan észre s ellenkeznek istení vallásunk tiszta tanaival. . . . A tények, miket kegyelmed említ, ágyrémek s nem egyéb, melyeket a butaság gyártott beteg elméjében, vagy a rosz akarat főzött ki gonosz czélok elérésére.

Élénken emlékszem még kegyelmed csodálatos fellépésére Viola ellenében, melyet fényesen megczáfolt az idő s a közvélemény. Maga Harduin püspök is kitisztázta lelkét ama szörnyü balhiedelemtől, melynek lánczai alatt nyögött s melyet ferde, babonás nevelés oltott, különben nemes lelkébe, s most ő egyike azoknak, kik a szellem és ész fegyverét emelik e

burjánzó gaz kiirtására. . . . S kegyelmed a nagy tudományu férfiú, ki a természet rende s titkainak ismeretével kérkedik, kegyelmed lenne az, ki az embereknek nagy tudományába helyzett bizalmát ily törpe fogalmak nyilvánitásával tönkre silányitaná.

Tenebrius! . . . Sejtelmes lelkem sugja nekem, kire leend e rég számitott csapás mérve. Kegyelmed használni akarja a király távollétét s tudja jól az itélő főtörvényszéknek a hazai törvényekhezi ragaszkodását, mely a bűvölők és boszorkányokra szigoru büntetést szab s Isten itélet által dönti el a bonyolódottabb ügyeket. . . . De tudja meg kegyelmed, hogy e lény a király védelme alatt áll s hogy az igazságos fejedelem s ha ez nem egy más valaki megboszulandja a legcsekélyebb sérvet is, mely Violát érendi! . . .

Az orvos tettetett ámulattal tekintett Ambróziusra.

— Ah! mondá — kegyed tehát azt hiszi, miként én Violát gyülölöm? . . .

— Sőt az ellenkezőt hiszem s ez még veszedelmesebb a szegény leánykára; mert ez soha sem fogja kegyed érzelmeit viszonozni s ez azon ok, miért én Violáért rettegek.

— S mi oka volna Violának nem viszonozni érzelmeimet, ha ilyeket táplálnék iránta lelkemben? ...

— Viola szive nem szabad többé. Ő a király akaratából Solth vezér jegyese!

— Lehetetlen!

— A mi való, a mi tény: az nem lehetetlen.

— És Solth vezér képes volna szent frigyre lépni a lázadó nővérével; amaz ármányos Vaszil nővérével, ki megcsalva a király bizalmát elleneivel szövetkezett s hála helyett véres fegyvert emel e pillanatban ellene?! . . . Lehetetlen Ambró atya. Kegyed téved, rosszul van értesitve.

— Mit a fivér vét, azért nem lehet kárhoztatni a nővért, ki elég könyüt hullatott azóta fivére ballépése miatt?

— Kegyed valóban kegyes biró. Ballépésnek nevezi azt, mit isteni s emberi törvény felségárulásnak bélyegez.

A két férfiú még tovább is fűzi talán a vitály egyenetlen fonalát, ha egy sebesen rohanó udvaroncz félbe nem szakitja őket.

— Siessen kegyelmes uram, ő felsége ismét rosszul lett s kegyelmedet óhajtja! . . . Mondá lélekzet nélkül.

— Jöjjön kegyed Ambró atya, hivatása kezdődik, az enyém nem sokára végződni fog! . . . Szólt az orvos és sietve haladott fel a lépcsőn.

* * *

Éjfél előtt alig negyed órával szomorúan tompa hangon hirdeték a székesegyház harangjai, hogy a

dicső királyné magasztos lelke Istenéhez reppent s hogy a sziv, mely milliókkal közösen dobogott öröm, boldogság, bánat és keserüségben: nem érez többé.

A város utczái megnépesültek a szomoru hangokra, a nép csoportosan tolongott a királyi palota felé.

A szövétnekek fényében lehete látni az ezerek szemeibe toluló fájdalom s keserüség könyüit.

Az ország, de főleg a székváros szegényei gyámolukat, mindnyájan pedig egy szeretett anyát vesztének.

A gyász, a fájdalom feljajdulása ez egyszer őszinte és közös volt.

A palota előtt egybegyülekezett tömegen keresztül lovasok törtek maguknak útat. Kalpagjaikról hosszu fekete fátyol lengett. Ezek futárok valának megviendők a gyászhirt az ország minden részeibe.

Kálmán királyhoz szinte egy küldöttség menesztetett, szt. hirü egyházi férfiakból, kik előkészitendők valának a férj és apa szivét a nagy csapás elviselésére.

Még ez éjen megkezdék a székesegyház belfalainak beaggatását fekete posztóval, hasonló történt a királyi palota kapuzata és lépcsőzetével.

Az egyházak s a vár tornyaiba gyászlobogók tüzettek s a királyi palota erkélyéről lecsüggő nemzeti zászló fekete fátyollal borittatott be.

Az egyházak ezentúl éjjel nappal nyitva tar-

tattak s folytonos gyászmisék olvastattak a lelkészek és szerzetesek által. — — — — — — — — — —

De vessünk egy pillantást ama helyre, hol a végzet kérlethetlen keze romboló hatalmának legujább bizonyitékát hagyá; nyissunk a királyi palota halottas szobájába.

Kevesen vannak jelen; azok is csak a választottak.

Bárdyné, az orvos, nehány udvarhölgy s egy éltes asszonyság tisztes vonásokkal, ki hihetőleg a királyné udvari szülésznője lehetett.

Nagy ezüst feszület előtti imazsámolyon Ambró atya térdelt buzgó imába merülten. Az agg férfiúnak könyei összekulcsolt száraz kezeire hullottak alá.

A többiek pillantásai egyetlen tárgyon függtek, a királyné halottas ágyán.

Ha az angyalok valaha meghalnának, ily alakot kellene tetemöknek ölteni, ily égi szelidséggel kellene vonásaiknak mosolyogni, hogy visszatükrözzék lelkök magasztosságát s szivök ama jóságát, mely az angyal névre érdemesité öket éltökben.

A dagadó hófehér selyem párnákon nyugvó fő keretelve ében hajzata fürteitől, nem viselte még a halál jellegét. Oly nyugottan mosolygók voltak vonásai, mintha lelke menyei szép álomban ringana s az álom boldogsága kiülne öntudatlanul arczára.

Minden pillanatban azt vélnéd, hogy a halvány

ajk megnyilik édes szavakat suttogva a kisdednek, mely az anya szive mellett pihen.

Pedig e kisded úgy sem hallaná azokat.

Az ő parányi lelke alig fél percznyi élet után anyjáéval együtt egekbe szállt.

Születése órája volt mindkettejöknek halálos órája is.

Mily szerencse volt Kálmánra, hogy távol harczok zajában nem hallá az utolsó búcsuzó sóhajt; nem ujdonszületett gyermeke egyetlen s utolsó életsikolyát; hogy nem kelle látnia e szivrázó látványt: szive megrepedt volna fájdalmában. — — — — —

A halottas ágy melletti karos székben Tenebrius ült. Arcza halványsága mitsem különbözött a halottétól. Csak a kifejezések között létezett oly különbség, mint ég és föld; angyal és ördög között.

Tenebrius arcza hideg és fagylaló volt, mintha óriási jégcsapból idomitották volna.

Ő e pillanatban a tudomány rideg férfiát játszotta, kinek lelkébe nem hat sem fájdalom, sem részvét, sem bánat, sem öröm. Pedig minél merevebb álczát öltött e férfiú, annál veszedelmesebben lobogott bensejében a szenvedélyek tüze; mint a Vezuv jégkérge alatt forr a romboló láva, mely jégburkából kitörve egész vidékeket perzsel hamuvá.

A szép Klára — Bárdyné — szivére szoritott kezekkel állott az ágy előtt. Könytelen szemeiben ama mélységes fájdalom tükröződött, mely megállitja

a sziv verését s elfojtja a sirás hangját s felszáritja még forrásánál a könyek jótékony, enyhitő árjait, s mely mint iszonyu teher nyomása fekszik kebelünkre, minden pillanatban szétfeszitéssel fenyegetvén azt. A remek hölgy e nagy fájdalmát könnyen megfoghatjuk.

Klára öt éven át volt a báj- és szellemdús királynőnek főudvarhölgye, legtitkosabb meghittje; de mondjuk barátnője.

Szivcik megérték egymást találkozásuk első napjaiban, s ez idő óta együtt s egyszerre dobogtak mindenért a mi nemes, nagy és magasztos.

Ha voltak apró, mulékony fellegek életök egén; közösen ügyekeztek azok árnyát kevésbbé sötétté tenni.

Bárdy a királyi testőrség vezére lön s igy a palota egyik szárnya rendeltetvén lakásul számukra, Klára csaknem minden idejét a királyné közelében tölté.

Viola Kláránál lakott, a fejedelmi pár akaratából, kik Vaszil megszökése után, jobb kezekre nem hiheték bizni a gyenge leánykát, mint e páratlan okosságu és szelidségü hölgyre.

A királyné szerette Violát, kinek sorsa iránt nagy részvéttel viseltetett, — sokszor maga körül látni; főleg nyilvános megjelenéseiben soha sem volt szabad hiányozni a gyönyörü gyermeknek oldala mellöl.

Ez leginkább a Tenebrius által terjesztett balhit

megczáfolására történt s némi elégtételül a szegény gyermeknek a szenvedett gyanusitásért.

Solth Klárának — urnője s barátnője ily gyászos elvesztése feletti fájdalma okozta, hogy Viola távollétét észre nem vevé.

Igaz, hogy maga küldé őt nehány óra előtt lakosztályukba, midőn a királynő szülés fájdalmai kezdének mutatkozni; de ha a nemes hölgy kevesbé van elfoglalva a csapás okozta kábulatos fájdalommal, lehetlen hogy fel nem tünendett Violának, most e válságos eset utáni elmaradása.

De mint mindennek úgy a legégetőbb fájdalomnak is megvan a maga határa, melyen túl a lélek ismét eszmélni kezd a mindennapi környezet jelenségeire.

Midőn a fájdalom nyomasztó bilincsei megtörtek s sürü könyárban ömlött az enyhület a szivʼ égő sebére, Klára körültekintett, egy résztvevő lelket keresve, kinél vigaszt cseréljen bánataért.

Ki e pillanatban legközelebb állt volna szivéhez, Viola nem volt jelen.

E körülmény feltünt előtte az okok lehetőségeivel együtt.

Talán beteg, talán a virrasztás ártott a szegény gyermeknek. Klára még mindég így nevezé őt; pedig Viola már betöltötte tizennyolczadik évét.

Szemei, körültekintése közben az orvos fagyos arczán akadtak meg.

Neki tudnia kell róla gondolá s egy lépést tön az orvos felé.

— Di Bieda lovag, nem tudná kegyed megmondani nekem Viola távollétének okát?

Az orvos összerezzent Klára eme megszólitására s felveté szemeit a palló szőnyegéről, melyre szegezve valának.

— Valóban bámulom e kérdést kegyedtől asszonyom, — felelé a kérdett hideg, metsző hangon. — Mióta van az, hogy a királyi orvos udvarhölgyek hollétéről adjon számot.

E szavak s e helyen kiejtve véghetlenül sérték Bárdynét, azért minden további szó nélkül elfordult az orvostól — ki mintha mi sem zavarta volna őt meg, ismét a szőnyegre szegzé pillanatait s gondolataiba merült.

Klára az udvarhölgyek egyikét kérte meg, hogy tekintene Viola után s ha még nem tudja, adná neki hirül, a mi történt.

Az udvarhölgy negyed óra mulva azon hirrel jött vissza, hogy Viola nincs lakásukon s a cseléd-ség közül sem látta őt senki hazatérni.

Most felkölt az orvos ülhelyéről s Klára mellé lépve kérdé:

— Akarja-e tudni, asszonyom, ama leányzó eltünésének okát; én birom a kulcsot a titokhoz!

— Szóljon kegyed az Istenért! . . .

— Itt fekszik az ok előttünk, mint megmásithatlan

tény. . . . Szólt Tenebrius — vagy — nevezzük ezentül uj nevén — di Bieda lovag — a halottas ágyra mutatva.

A sátán s kik annak hűséget esküdtenek világi czéljaik előmozditására — ez angyalbőrbe öltözött boszorkány által bevégzék munkájukat.

Öt évig küzdöttem egész tudományom minden fegyvereivel a természetfeletti erő ellen, de végre is a gonosznak kelle győzni, miként e bünös világban mindég történni szokott.

Im Viola eltünt. Ki látta öt távozni a palotából, ki tud nyomot mutatni utánna?

— Lovag! Vágott az orvos szavaiba hevélyes suttogással Bárdyné. — Azt hittem, miként ez öt év kiábránditotta kegyedet ama — tudományát nagyon is kétségbe vonó — vakhitből, melylyel e szerencsétlen gyermeket üldözé. . . .

Itt — eme magas dicsőült hamvainál kérem kegyedet Istenre és minden szenteire, hagyjon fel — mint felhagyott már egykor — ez ártatlan teremtés üldözésével. Hisz nincs abból kegyednek semmi haszna, valamint az ellenkező hátrányára nem válik. . . . Hogy is hihet valaki egy beteges agy szüleményeiben s hogy feledkezhetik meg a tudomány embere annyira magáról, hogy a természetben természetfelettit keressen s találni véljen. . . .

Di Bieda hideg pillantásokkal mérte Solth Klárát. Ki egész magasságára egyenesedve, mint a

felvilágosultság s józan gondolkodás megtestesült eszményképe állott előtte.

— E gyászosan ünnepélyes órában, kérem kegyedet még egyszer, igérje meg nekem, hogy felhagy üldözésével.

— Üldözök-e én valakit? . . . Kérdé fagyasztó nyugalommal az orvos. — Vetettem-e gátot eltávoztának. Én nem értem kegyedet asszonyom; miért beszél szüntelen üldöztetésről?

— S minek nevezheti kegyed e cselekvés módját. Ha nem üldözi a személyt magát, miért teszi ezt jó hirnevével? Avagy azt hiszi, miként az értetlen tömeg nem kapva kap az alkalmon, hogy babonás lelkének tápot szerezzen s rágalmaival üldözze az ártatlant, kinek tiszta lelke fogalmával sem bir amaz ocsmány ráfogásnak.

Az orvos vállat vonitott mondva:

— Az a kegyed hite talán; de nem másoké.

— Tehát kegyed nem hajol kérésemre.

— Nem szabad elpalástolnom az igazságot.

— S kegyed ezt még igazságnak meri gúnyolni?

— Nem szoktam gúnyolódni asszonyom! . . .

— Nem szokott gúnyolódni. Hát nem gúny-e ez a józan észre, mit kegyed állit; nem káromlása-e a mindenható Istennek, kinek hatalmát egy véges teremtés állitólagos természet feletti hatalmának rendeli alá. . . . Di Bieda lovag! Kegyed vagy őrült, vagy alattomos, gonosz szándokot forral Viola ellen.

S ez utóbbi mindinkább meggyőződéssé kezd érlődni lelkemben. . . . De vigyázzon kegyed. Nekem sokat látó őrszemeim s hatalmas barátim vannak; az elsők hamarabb, mielőtt vélné — felfedezendik bárminő finomul szőtt hálózatát ármányainak s az utóbbiak elég erősek lesznek széttépni azt, s meglehet, hogy a mérges pók is benn szorul, mely azt mások számára fonta.

Az orvos ajkai körül száraz, megvető mosoly játszadozott; azután némi vegyülékével a részvétnek szólt:

— Kegyedet, asszonyom, kimeritette a hosszas virrasztás a magas beteg mellett s lefeszült idegeinek ingerlékenysége mondat kegyeddel olyasmit, mit rendes állapotában megbánhatna. Azért tanácslom, hogy miután szerepe a királyné körül lejárt, keresse a nyugalmat, mely elméjének tiszta gondolkozás-módját is vissza fogja szerezni. Menjen, menjen kegyed nyugodni.

Bárdyné arcza felpirult az orvos e szemtelen szavaira s szemeiből egy villám szökkent ki, minőt e szelid angyal-arczon még soha sem látott az orvos s mely őt mint lecsapó égi tüz egész valójában megrendité.

— Egyet kérdek még! . . . szólt azután némi szünet után. . . . Honnét tudja lovag úr, hogy Viola nyom nélkül eltünt a palotából?

Ha az orvos e kérdésre zavarba jött is bensőleg;

de azt arczizmainak egyetlen mozzanatával sem árulá el.

— Mert ki sem látta őt távozni, itt pedig nincs.

— Hát azt, hogy ki sem látta távozni őt, kitől hallá, miután Viola elmente után kegyed sem mozdult e szobából; jelentést pedig róla, az utánna küldött udvarhölgyön kivül, nem tön senki?

Di Bieda kissé meg volt lepetve ez ujabb kérdés által, melyre csakugyan nehéz volt a felelet.

— Ki a csillagok mérhetlen távolaiban olvas, annak nem nehéz dolog lelki szemeivel látni, mi körülötte történik. . . . Felelt némi szemforgatással az orvos.

— Tekintsen tehát most ama mindent látó lelki szemeivel a láthatlanba s mondja meg — hol van Viola?

— A büvösök hályogot vonhatnak a lélek elé s elrejtőzhetnek annak pillantásai elől.

Bárdyné türelmetlenül szakitá őt félbe.

— Lovag. Most már tökélyetesen meg vagyok győződve, hogy Viola a kegyed tudtával, sőt akaratából tünt el. Ha kegyed azt állitja, lelkével képes behatni a láthatlan dolgokba is; én meg biztositom kegyedet, hogy az én szivemnek ösztöne csalhatlanul azt mondja nekem, hogy ha valaki nem jár igaz úton, az kegyed; ha valaki sötét, ármányos terv kivitelén fáradozik, az ismét nem más, mint kegyed. . . . De vigyázzon s ne káromolja elbizakodott vakmerőségében

a gondviselést, midőn annak kezét kikerülni véli.... Isten oltalmazni fogja az ártatlanságot s napfényre deriti a gonoszt, legyen az bár a pokol legfeketébb palástja alá rejtve! . . .

Az orvos ismét csak vállat vonitott s előbbi hangján szólt:

— Nyugalomra van szüksége asszonyom. A virrasztás alaptalan aggodalmakat szült fejében. Nyugalmat s vércsillapitó italt van szerencsém ajánlani....

E pillanatban feltárultak a kisded terem szárnyas ajtai s a nyiláson világár ömlött be.

A püspök érkezett meg fényes egyházi kisérettel beszentelendő a magas halottat.

A szomoru zsolozsmák felhangzottak s a termet illatos tömjén füst tölté el.

A jellenlevők térdre borultan imádkoztak a szertartás alatt. — — —

Félóra mulva csendes volt minden a kis teremben. Csak két főegyházi személy sóhajai törtek útat magoknak a csenden át. Ők virrasztók valának a nagy halott felett. . . .

Harmadnapon a szép Buzilla távol illatos legű hazájától a fehérvári székes egyház hideg márvány boltivei alatt aludta kisdedével együtt örök álmát.

Béke hamvaira.

IV.

A bujdosó.

. . . . . Mi ad nyugalmat
Annak, a kit lelke ostoroz
És futni készt zordon siváron át?
Nem gunyhó és nem márvány palota;
Csak lelki harcza csillapulta tán! . . .
V . . . . . .

A történtek után Bárdyné a királyi palotát végkép odahagyva — egy négy és egy három éves fiacskájával, kik egyedüli vigaszul maradtak fenn elhagyottságában — saját apai házába vonult vissza.

Atyja, férje és fivére követék a királyt hadjáratában, s igy Klára maradott a ház feje.

A szép hölgyön igen is meglátszottak a kiállott szenvedések és fájdalmak nyomai; arcza halvány s beesett lön, mig szabályos alkata sokat vesztett ama gömbölyded teljből, mely azt oly méltóságossá tette.

Tartása kevésbbé volt egyenes, mint azoknál lenni szokott, kiket bú, vagy fájdalom terhe nyom.

S pedig Klára lelkét nehéz bánat ülte meg,

mint sötét felhő a különben tiszta fényben csillogó bérczet.

Ha a királyné halála — mint megmásithatlan tény — felett iparkodott is némileg megnyugtatni szivét, Viola sorsa feletti aggálya annál kinosabb nyomással nehezült lelkére.

Két egész hét mult már el eltünte óta s a legszorgosabb nyomozás sem vezetett semmi eredményre.

Di Bieda lovagot még néhányszor felszólitotta szóval s levélben, miként ha tudomása van Violáról, fedezzen fel mindent; de a lovag mit sem akart tudni.

Kérte öt; majd fenyegette a király haragjával; nem használt semmit.

Az utóbbira főleg azt válaszolá, miként Klára örvendhet, hogy barátnőjének sükerült jókor eltünni; mert a megtérő király a nője halálát okozó boszorkányt mindenesetre megégettette volna.

A lovag e nyilatkozata után Klára megszünt vele szóval s irásban érintkezni; s elhatározá kémekkel körülvetetni a furfangos embert.

De a kémkedés, mint minden egyéb, sükertelen volt.

Végre Klára önmaga is azon eszmére jött, hátha Viola önként távozott, félvén a netaláni üldöztetéstől, mi annál valószinüebben bekövetkezhetendett; hogy a király rendkivül fel volt ingerelve a hálátlan Vaszil ellen, ki már öt éven keresztül fújta a követ a pártütökkel s most nyiltan lépett fel a lázadásban.

Rendkivül sajnálta a szegény gyermeket, — mint most is nevezé őt — kit kaján sorsa ily szerencsétlen körülmények közé taszitott.

Egyedüli vigasztalója az öreg Ambró atya volt, ki naponkint meglátogatta a szép bánatos hölgyet s nem szünt meg biztatni őt, miként Viola megkerül, mihelyt a királyiak megtérnek a táborozásból.

De Vaszil felett őszinte könyeket hullatott az öreg, s gyakorta keserüen kifakadott elcsábitói ellen, anélkül, hogy az ifjút feltétlenül mentené vagy kárhoztatná.

Egy estve szinte látogatóban volt az öreg s a szokottnál tovább vala kénytelen időzni; mert künn irtóztató vihar dühöngött, mely háztetőket hordott el s kéményeket döntögetett le.

A villám szakadatlanul tüzelt, mintha a világot akarná elperzselni s a rémitő dörgés sarkaiból látszott kiemelni akarni e bünös földet.

Ambró atya halkan imádkozott, mig Bárdyné gyermekei félve rejtőztek anyjuk kebelére.

Midőn a természet harcza kissé szünetelt, Ambró atya keresztvetéssel fejezvén be imáját — a már előbb kezdett beszéd tárgyát folytatá:

— Oh! e fondor herczeg sok, igen sok bajt okozott már a magyar birodalomnak; s én valóban bámulom a királynak nem annyira jó szivüségét, mint gyengeségét inkább.

A napnál világosabbak ez ember árnányai s a

király hisz mégis megbánást szinlő szavainak, melyeket annyiszor megszegett, a hányszor kibocsájtá száján.

Mit tön e herczeg, midőn öt év előtt itt vezérré koszoruztatott? Örömkönyek között borult királyi rokona keblére, örök, tántorithatlan hűséget esküdve; s még azon nap éjszakáján tanácskozást tartott az elégületlen horvát főurakkal.

E tanácskozások később összeesküvéssé nőtték ki magukat, melybe bele vonta Vaszilt is, hihetőleg, hogy kijátsza a király terveit, melyeknek kivitelére a bölcs fejedelem az egykori szabadságharczos fiát szemelte ki.

Midőn felfedeztetett az összeesküvés, ő szépen megmosta kezeit s kigyót, békát kiabált a vakmerő pártosokra, kik az ő palotáját merészelték gonosz terveik kifőzésére bitorolni.

Titkon pedig megizente nekik, hogy elfogatásuk esetében óvakodjanak ő reá vallani; mert különben az egész ügy veszve van, s szabadulásuk hidját is lerontják maguk mögött.

Sikerült is a gyanut elháritni magáról s a meg nem menekülhetett pártosoknak is kegyelmet eszközölni.

Visszatért Horváthonba. De ez idő volt ama válpont, mely után folytonos meghasonlás, szakadás, gyülölet, kibékülés és új ármány váltak fel egymást a két rokon közötti viszonyban; midőn a békeangyalát

a viszály furiái ostorozták ki a rokonok szivéből, hogy az oda vissza ne térjen többé soha.

Végre midőn a fejedelem türelmének fonala megszakadt s ő visszakérte a vezértől missiója s hatalma jelvényeit s elmozditotta őt Horvátország kormányától, melyre képtelenebb volt egy gyermeknél; mit tön akkor? . . . A titkon szitott elégületlenség parazsát lobogó lángra fujta s midőn már égett az ország, a pusztitó elem szinleges oltására sereget kezde gyüjteni!

De a király nem hisz többé az álnoknak s ha valaha, most az idő, hogy elvegye büntetését. . . .

Az öreg kissé belemelegedett a beszédbe s törölni kezdé izzadt homlokát.

Klára nem várta be, hogy folytassa s egy kérdést koczkáztatott:

— Mit gondol kegyed, szent atyám, ha Vaszil kézrekerülne, megfogna-e a király bocsátani neki.

— Én úgy hiszem, hogy meg. A király bölcs és igazságos. Ő jól tudja, hogy a tapasztalatlan ifjút atyja emléke s annak hagyományos szavai anélkül is folytonos izgatottság és ingerültségben tartották, s hogy az ifjú bárminő jó véleménynyel lett légyen is a király személye iránt, mégis fogalmai szerint hazájának zsarnokát képzelte benne láthatni. Ily körülmények között a csábmagvak termékeny földre találtak lelkében s nem csoda, ha gyorsan gyökeret vertenek ott. . . . Midőn az első veszélyes lépést

megtette s utánna menekülni volt kénytelen, álszégyen, vagy elegendő lelki erő hiánya okozta-e? nem mert az igaz ösvényre visszalépni többé. Azon túl ragadta őt az ár, nem birt hullámaiból a mentő partra vergődni. . . . Könnyebb a gonoszok társaságába bejutni, mint annak vészes s bonyolodott hurkaiból kibontakozni. . . . De én úgy hiszem, hogy Vaszil öt évi kalandorsága alatt tapasztalt annyit, hogy felismerje a viszonyokat s az embereket, kikkel őt sorsa érintkezésbe hozta. Ha Vaszil kiábrándul, e kiábrándulás tartós lesz; s ha lelkében egyszer megszilárdul a hit, miként hazája a király kormánya alatt szabadabb s boldogabb leend, mint ama száz apró zsarnok nyugtalan zaklatásai alatt leendett: e hit őt a király leghivebb emberei közé fogja felavatni.

— Erről én is meg vagyok győződve; — szólt közbe Klára — de hátha a szerencsétlen ifjú a horvát ügy bukása után ismét menekül s idegen országokban bolyongva magával viszi keblében ama keserüséget, mely a bukott forradalmárokat kisérni szokta szüntelenül, bár merre fordítsák lépteiket.

— Talán visszahozza őt e bujdostából az általános bünfeledés kihirdetése. Mert hisz tudjuk, hogy királyunk a lázadások elnyomása után nem vérpadokat szokott felállitatni, hanem az okot távolitja el, mely hasonló eseményeket idézhetne elő. . . . De van egy harmadik lehetőség, mely nem kevésbé aggaszt. . . .

— S ez?

— Hátha elvérzett a csatában, makacsul harczolva ügyeért, miként atyja tevé.

— E lehetőségre alig merek gondolni.... Szólt Klára némi aggálylyal tekintve a szerzetesre. — — —

A vihar ujból kitört; s úgy tetszett, mintha üvöltése közé a ház nagy tölgyfakapujának döngetése vegyülne.

Bárdyné s a szerzetes figyelmesekké lőnek.

A döngetés újból s erősebben hangzott, s nyomban egy férfi cseléd lépett a terembe jelentendő, miként két utas kér bebocsájtatást, kik azt állitják, hogy ismerősek.

— Miért várakoztatjátok őket ily soká e borzasztó viharban, s mióta van az, hogy a Solth-ház kapujánál negyed óráig kell a vendégnek vesztegelni. Tüstént bocsásd be őket. A cseléd már nem hallá az utóbbi szavakat: mert az elsőknél már kisietett a szobából.

— Vajjon kit üzhet a kénytelenség ily borzasztó időben? Kérdé mintegy önmagától a szerzetes nem minden kivánes nélkül tapasztva az ajtóra szemeit.

— Talán hirnök a táborból! . . . Szólt Bárdyné, kiben egy sugára a reménynek villant fel, hogy hát ha tudósitást kap övéiről.

Az előcsarnokban nehéz léptek hangzottak s nem sokára felnyilt az ajtó, melyen hosszu sötét szürke köpenybe burkolt alak lépett be.

Sötét szakálla s vállára omló fürteiről, valamint köpenyéről is csorgott a viz.

Arcza halaványs beesett volt, mig szemei csodás fénynyel ragyogtak ki mély gödreikből.

Az idegen meghordozá szemeit a teremben s midőn Ambró atyát megpillantá, arczán a kedves meglepetés egy sugara ömlött el, de melyet csakhamar beárnyalt a homlok redőiben ülő felhő.

Bárdyné eléje ment vendégének, míg a gyermekek félénken kapaszkodva öltönyébe követték őt.

Az elébb megjelent szolga lekerité a nedves köpenyt az idegen vállairól s átvéve kucsmáját távozott.

A vendég karcsú, magas férfiú volt széles vállakkal s domboru mellel. Öltözete egyszerü barna bőr-zeke s nadrág, mely csaknem térdig érő csizmákba volt bujtatva.

Fegyverzete egyetlen rövid görbe kardból állott, mely vastag veres szijjról függött jobb válláról bal oldalára alá.

Az idegen nehány perczig szótlanul állott, szemeit a jelenlevőkre szegezve, mintha be akarná várni, ha felismertetik-e.

Ambró atya fürkésző pillanatai szinte az ifjú férfiún függtek s arcza lassankint azon kifejezést kezdé ölteni, mely a visszaemlékezéseinkbeni fürkészetnek hű tolmácsa szokott lenni.

De Klára véget vetendő a feszült csendnek, utánozhatlan lágyságu hangján szólitá meg a jövevényt:

— Legyen üdvöz kegyelmed igénytelen hajlokunkban, s vegye jó neven, mit ez e pillanatban nyújthat.

Az idegen a szólóra veti mély tekintetét, azután közelebb lépve Klárához megragadá annak kezét s féltérdre bocsájtkozva hévvel szoritá ajkaihoz.

Bárdyné az idegen e hevélyes modora által meglepetve egy lépést hátrált, mig az öreg Ambró felkelve ülhelyéről, mennyire ereje engedé, közelükbe sietett.

— Ah kegyed az, tehát mégis Klára! . . . Tört ki hévvel az idegen ajkairól. . . . Kegyed a jó, nemtő angyal, ki egykor egy húrt penditett meg lelkemben, melynek ha varázs hangjára hallgatok, megkiméltem volna magam és másokat attól, a mi történt. . . . Ismer-e kegyed?! . . . Oh nem, nem. Hogy is ismerhetné fel e dult, e szenvedés sanyarta vonásokat, melyekre nem az idő, hanem a kiállott viszontagságok vonták a vénség barázdáit! . . .

— Ő az! . . . mormogta az öreg. . . . Midőn az idegen hangja valósággá érlelte sejtelmét.

— Klára! . . . Folytatá a jövevény. . . . Emlékszik-e kegyed ama háladatlan fiúra, ki bölcs szavait szélnek ereszté, a helyett, hogy a háladat s beismerés betűivel lelkére égette volna azokat; . . . ki megcsalta egy nagylelkü fejedelem bizalmát s annak gonosz ellenei közé szegődött czimborául; . . . ki elhagyta azon egyetlen nővért — kit atyja mint

őrzendő kincset bizott reá — s világba ment, hogy hiú, üres ábrándokat üzzön, mint a gyermek a tünde pillangót, melyet ha hatalmába ejtett, egy himpora vesztett férget tart markai között. . . . E háladatlan én vagyok . . . Vaszil . . . a bujdosó, az üzött vad, kit irtózik befogadni a jámbor magyar, mint hazája ellenségét; s megtagad saját faja, mert vért és iszonyatot hozott csendes gúnyhójára s a béke áldásait a háború dühöngő furiáival emészteté fel. . . . Oh bocsánat, hogy e küszöböt átléptem; de mielőtt a nagy világ hullámzó tengerére vetném újból zaklatott éltemet, meg akarék győződni, ha kit én könnyelmüen elhagyék, a kedves, a védtelen nővért, vajjon megvédte-e kegyed angyali jósága az élet viharai ellen?! . . .

Szóljon, oh mondja: hol van Viola? . . .

Bárdyné szivében egész árja zajlott fel az érzelmeknek Vaszil beszéde alatt; utóbbi kérdése azonban görcsös fájdalommal szoritá kebelét, felszaggatva az anélkül is még vérző sebeket.

Egyike állott be ama kinos szüneteknek, melyek a kinszenvedés örökkévalóságával látszanak birni, s melyeknek végét gyakorta életünk felével vásárolnók meg.

Vaszil megdöbbent e hallgatásra, mely nem sejtetett vele jót.

Bárdyné pedig kivonta kezét Vasziléból s erőt véve magán, halk, alig érthető hangon rebegé:

— Vaszil! . . . kegyed még jóvá teheti a mit vétett. A király meg fog bocsájtani a megtérőnek. Nekem személyileg nem vétett kegyed, tehát nincs is mit megbocsájtnom. Mint testvért fogadom házamnál. . . . Itt Ambró atya, régi ismerője, felvilágositandja Viola sorsáról! . . .

S Bárdyné távozott vendége ellátásáról gondoskodandó.

Vaszil felugorva térdelő helyzetéből, hevesen karolá át öreg barátját s második atyját . . . csókjaival hintve el a tar homlokot s a tisztes ránczokkal barázdált arczot.

Az erős, sorsedzette ifjú, vagy férfiú inkább, ki daczolt öt évig a bujdosás minden sanyaraival, régi, igaz hü barátjának karjai között könyekre fakadt és sirt, mint vétségét bánó gyermek!

— Ah atyám! zokogá . . . emelj ki e kinzó bizonytalanságból s mond, hol van Viola? . . .

A szerzetes eltolá magától az ifjút s arczába tekintve, kérdé:

— Elég erős vagy-e megbirni a való tudatát?...

— Ő meghalt?! . . . Kérdé tompán Vaszil.

— Eltünt! . . . S ki sem tudja hova?

— Oh ez rosszabb! zokogá Vaszil. . . . Ez kinzóbb, mintha egy zöldellő hant elé vezettél volna, reá mutatva: itt nyugszik ő. . . . A bizonyos veszteség kevesebb fájdalmat okoz, mint amaz égető bizonytalanság, mely remény és kétségbeesés között

vezet el, s a czélt mint délibáb a tikkadt vándornak a folyót, csak csalékony büvképekben mutatja! . . .

S Vaszil a szerzetes minden kérelme daczára, hogy hagynák e tárgy bővebb magyarázatát holnapra, nem szünt meg könyörögni mindaddig, mig Viola eltünési idejét s módját meg nem tudá. . . . Midőn Tenebrius ocsmány gyanusitásairól hallott, ökölbe szorultak kezei s elkeseredetten mormogá fogai között:

— Érteni kezdem a dolgot. Tehát e gaz — ez ármányos hiteszegett pap szőtte a játékot? . . . Most már kezemben a hálózat fonalának vége. . . . Szent atyám, nekem sejtéseim vannak s most már némileg nyugodt vagyok Viola sorsa miatt. Ő él. Tudom bizonyosan, hogy él, habár veszedelmes körülmények között. . . . De Isten, ki az elhagyottak s árvák oltalma, s Viola lelki ereje meg fogja őrizni őt a gaz erőszak ellen. . . . Holnap cselekvéshez fogok; de addig engedjetek megnyugodnom kissé; mert nehéz és messze útról jövék!... Végzé szavait s bágyadtan bocsátkozott egy magas támlás székbe.

Ez alatt visszatért Bárdyné s egy szolga hideg sültet, kenyeret s öblös kanta bort helyzett az asztalra.

Bárdyné mögött egy alak jelent meg, torzonborz hajzat- és szakállal. Napbarnitotta arczát mély sebhelyek barázdálták végig; de szemeinek fénye még ifjúi tűzben ragyogott. Öltözete, a fegyverzetet sem véve ki, az ifjúéhoz mindenben hasonló.

Nikolics volt, Vaszil elmaradhatatlan kisérője.

A vén ficzkó rajongott nemzete ügyeért; csak hogy — mint annyi ezereknél bebizonyult már — ő sem ott s úgy fogta fel a dolgot, hol s miként tulajdonkép kellett volna.

Elve volt mindent a kard élére állitani. S ha láttuk is őt oly pillanatban, midőn dajka-szerepet is kész volt vállalni hajdani ura gyermekeinek érdekében, nála az ily ellágyulás, hogy igy fejezzük ki magunkat, csak addig tartott, mig a kardpengés vagy nyil süvöltése más irányt nem adtak hajlamainak.

Alig volt valaki annyira elemében, mint ő ezen öt éves kalandoros életben, hol csaknem mindennap koczkára kelle tenni azt, mit csak addig, csak annyira becsült, a meddig s a mennyire azt szabadon élvezheté: az életet.

Hogy Bárdyné a terembe hivta be az előszobában magát már elhelyzett Nikolicsot, onnét van; mert ő Viola elbeszéléseiből tudá, miként e férfi nem szolgai, hanem baráti szerepet vitt inkább a zupán gyermekei irányában, s hogy előtte soha semminemü titkuk nem volt.

Nem látta tehát át az okot: miért zárja ki őt társaságukból.

Az agg Ambrózius örömmel szoritott kezet annyi bal és jó szerencséje sorsosával; de öröme csakhamar bánattá változott, midőn látá, hogy Nikolics szemei is Violát keresik.

— Eltünt . . . mondá a szerzetes anélkül, hogy kérdeztetnék — de remélem, nem sokára feltaláljuk őt! . . .

A természet megkivánja a magáét, s követeléseit nem lehet elodázni végkép.

A fáradt s elsanyart bujdosók is hozzáláttak az étkekhez, négy hét óta most levén először némi biztosságban s oly hajlok alatt, hol árulástól nem kell vala tartaniok.

Midőn éhségük csillapitva s szomjuk oltva volt, Vaszil egy ajánlatot tön, melylyel Klára s Ambró kivánatait megelőzé:

— Elmondom röviden multamat, hogy tisztán s elfogulatlanul itélhessenek felettem. — Szólt közelebb vonva székét a kandalló lángjaihoz, hogy nedves öltönyeit szárogassa.

— Nem tehetnéd-e ezt holnap — válaszolt Klára régi bizalmas hangján — ma talán inkább nyugalomra van szükséged.

— Nyugalom, nyugalom! Sóhajtott Vaszil. — Mikor lesz az, midőn a nyugalom betér e zaklatott kebelbe! . . . Avagy azt hiszed-e, hogy az álom nyugalmat ád? . . . Másnak igen; de nekem nem. Az én álmaim országát multam keserü emlékei s sötét jövőm ijesztő rémei népesitik be s gyakorta fáradtabban ébredek, mint a hogy lenyugodtam. Azután holnapra akarnád halasztani történetem elbeszélését? . . . De vajjon az enyém leend-e a holnap? . . .

Nem zaklatnak-e még az éjjel fel üldözőim s nem leendek-e ismét kénytelen elbujdosni az erdő vadai közé; mert ezek jobbak az embereknél s nem árulnak el.

Klára ajkain e szó lebegett: ne légy igazságtalan! . . . De elhallgatá azt, nehogy az elbeszélést még továbbra odázza.

Vaszil némü szünet után kezdé:

— Tanácsodat követém, nemes hölgy, s meg akartam győződni, ha mit Álmos herczeg s a horvát főurak önzéséről mondál, való-e?

Az álnokok jól tudák, kivel van dolguk, s én szavaid ellenkezőjét tapasztalám.

A horvát főurak mind meg annyi áldozatkész hazafiak vagyont, vért, életet ajánlottak hazánk függetlensége s a Zvonimirok trónja felállításának kivivására.

Mig Álmos herczeg csak annyit igért, hogy mint kormányzó szemet huny s nem fogja gátolni őket működéseikben, valamint, hogy atyámat sem gátolta, midőn Horváthon jogaiért fegyvert fogott.

Tudakolám, hogy mivel fognák kárpótolni a herczeget ha Horvátország felszabadul s ottani szerepe megszünik.

A magyar trónra segitjük őt s ő kölcsönösségből lemond a magyar korona minden igényeiről Horvátországra nézve.

Lelkiismeretem megmozdult, midőn e tervet

hallám; mert ez jóltevőm, Kálmán király érdekeibe ütközött. Nem késtem nyilvánitni véleményemet.

Apád gyilkosát többre becsülöd-e, mint hazád szabadságát? . . .

E szavakkal támadtatám meg; s elnémitám lelkem intő szózatát; bár ne tettem volna soha. . . .

Azon ünnepély alkalmával, mely a királyné születés napjára vala rendezve, egy hir keringett az összeesküdtek között, miként a királyné gyógyithatlan betegségben szenved s ennélfogva nincs remény, hogy a királynak utódot szüljön. Ha ki e betegségről meg akar győződni, lesz alkalma ezt tehetni az ünnepély alkalmával.

Kitől jött e hir? . . . Nem tudni; de hogy valósult, kétségen kivül állt.

Volt az összeesküdteknek egy láthatlan, ismeretlen czinkosuk; kilétét senki sem tudá, de létezését annál inkább.

Nem volt idő s hely — midőn s a hova tanácskozni egybegyültek, hogy rejtélyes czinkosuktól levelet ne találtak volna. Hogyan jött oda? Titok maradt. De hogy e levelek mindég valót tartalmaztak, az eredmények bizonyiták s innét volt, hogy feltétlen hitelre találtak.

Midőn amaz ünnepély alkalmával a királyné első rosszullétét s távozását használva Álmos palotájába siettem, hol nehányan közülünk tanácskoztak, ott épp egy levél olvasásával foglalkoztak.

A levél tartalma ez volt:

„Ha Buzilla éjfél tájban ismét elájul, akkor siessetek menekülni; mert el vagytok árulva. Vaszillal tudassátok, hogy élete veszélyben forog. A király bárkinek inkább; de ő neki kegyelmezni nem fog.... A herczeg nevét kimélni kell.“

A levél nem hazudott. Mit jövendölt, bekövetkezett. Sokan közülünk elfogattak. Többen csak nagy bajjal tudtunk menekülni.

Hónapok mulva értünk Horvátföldre; mert utunkban s azonkivül mindenütt kémek valának felállitva.

Hazánkban hallók meg, hogy a király bünbocsánatot hirdetett s szabad hazatérhetést s jószágaik nyugodt élvezését engedi meg az összeesküdteknek.

Rólam sem feledkezett meg a király. Kihirdetteté országszerte, hogy térjek vissza a királyi udvarba, semmi bántódásom nem leend sem nekem, sem Nikolicsnak.

Volt egy szózat lelkemben, mely folytonosan ösztönzött a visszatérésre; de az álszégyen elnémitá e szózatot. Hogy is tekinthettem volna szemébe azon férfiúnak, ki gyermekévé fogadott, jótéteményekkel halmozott el, s egy szép, boldog s boldogitó jövőt vala készitendő számomra, s kinek én ezért rút hálátlansággal fizettem, midőn aláásni segélytem ama trónt, melyről ő nem zsarnoki parancsokat, hanem áldást vala osztogatandó népeinek.

Tettemet nem menti előttem semmi; bár mások talán kegyesebben itélnek, tekintetbe véve már első neveltetésemet, a körülményeket, melyek között gyermek s ifjú éveimet töltém, s a gyülöletet, melyet korán csepegtettek a magyarok ellen szivembe. — — —

Ama második rendelet — miszerint ha két hó lefolyta alatt a felszólításnak eleget nem teszek, számüzöttnek tekintsem magam s törvényen kivül állónak — Zágrábban talált egy távoli rokonomnál.

Ez egybegyüjté az elégületlen párt hiveit, kik tanácskozásának eredménye volt, miként készebbek érettem fegyvert fogni, semhogy az udvarhoz visszabocsássanak.

Mit tagadnám; a horvát urak lelkesedése ügyem mellett hizelgett hiúságomnak; s hajolva tanácsokra megvetém a felhivást s Dalmáthonba szöktem át ajánlatokkal ellátva az ottani elégületlenekhez.

Nikolics hű kisérőm s életem s szabadságom gyakori megmentője volt.

Az emlitett e szavakra valamit morgott szakállába, mit azonban kivüle ki sem értett. Vaszil folytatá:

Dalmáthonban ez időben még igen kevesen voltak, kik őszintén ne hódoltak volna a királynak, ki hazájukat az idegen járomtól felszabaditva, békét s jóllétet adott az örökös harczok helyett. De a nagyok megunták a békét, melynek édes testvére a rend s melynek ők nem igen voltak barátai; azért

pártunk mindinkább szaporodott, melynek czélja volt egy független nemzeti kormány felállitása a két haza számára. De midőn egyik vagy másik felsősége jött szóba, mindenik követelte azt magának s igy önmaguk között meghasonlottak. Ekkor mint nemzetem pártján levő menekülnöm kellett Dalmatiából.

De honn sem voltam biztos sehol; mert azok közül, kik ma legbuzgóbban rajongtak a függetlenség mellett, holnap már nehányan királyi fényes hivatalokban ültek s megszüntek elégületlenek lenni.

Sorsom bujdosás lön. Félévig jártuk a vadont, nem táplálkozva egyébbel, mint elejtett vadak husával. Már késő őszre járt az idő, s a hegyek tetejét hó lepte, s a völgyek mélyedéseiben nehéz egészségtelen ködök ültek.

Egy napon épp arról gondolkozám, hol fogjuk tölteni a telet, midőn Nikolics, mintha gondolatimban olvasott volna, ezt mondá:

— Menjünk Pietrográdba! . . .

Ez eszme gyújtott agyamban s rögtön beleegyezve felelém:

— Menjünk!

Öt napig tartott fáradtságos utunk; mert hogy észrevétlenül érhessük el czélunkat, a legjáratlanabb rengetegeken kelle áttörnünk.

Ötödik nap estvéjén ugyanazon szirt fal felett állottunk, honnét egykor a király fejszései felgyújták apám várát. Még állott a lőréses mellvéd benőve

gyöp- és telizölddel, s az erős tölgyfa-zsilip is ott hevert a földön épen s daczolva az idővel, csakhogy a deszkák rovatai közül kalap nagyságu gombák tolták fel füstös fejeiket. Az átelleni vár csonka tornya, mint merevült kisértet nyult az est pirban égő felhők felé, mig a völgyet sürü köd boritotta már.

Mig a vár szemléletébe valánk merülve észrevevők, hogy a szöglet-tornyok egyikéből vékony, kéklő füstszalag emelkedik az ég felé.

— A várban emberek tanyáznak — mondám Nikolicsnak — hasztalan fáradtunk.

— Az a kérdés, hogy minő emberek! . . . Válaszolt ez. — Hátha hozzánk hasonló szerencsétlenek. Ez esetben többen leszünk s a télen át nem unjuk el magunkat.

— De hátha rablók — vetém ellenbe — most számos csoportban tanyáz ily nép az országban!

— Nos ha rablók is! . . . Szólt vállat vonitva Nikolics. . . . Nincs mit elraboljanak tőlünk. Nyomoru életünkre pedig nincs és nem is lehet szükségük. . . . Menjünk, mielőtt besötétednék!

— Megállj, Nikolics, — elébb meg kell hogy tudjuk, ki lakja a várat; mert rabló nép közé nem keveredhetünk anélkül, hogy magunkat s ügyünket meg ne gyalázzuk.

— Igaz! dörmögé Nikolics, ki már menni készült, s most ismét ledőlt a gyepve.

— Lehet azonban, hogy valamely hegyi pásztor ütött ott tanyát.

— Akkor hallanánk nyája kolompját. S a pásztornép babonás, kerüli az efféle elhagyott bagolyfészkeket, hol szerinte csak lelkek s boszorkányok tanyáznak. — Dörmögé Nikolics. . . . Én inkább azt hiszem, hogy a király kopói lesnek itt reánk azon reményben, hogy a sasfi felkeresi a fészket, melyből kirepült.

— Igazad lehet, Nikolics, óvatosan kell eljárnunk. Várjuk be az éjt, vagy legalább mig sötét lesz s azután vizsgáljuk meg a dolgot.

Nem sokáig kelle várnunk. Az ég felhői mindinkább elsötétültek s a támadott szél felkorbácsolta a lomha ködöt a völgyfenékről s szakadozott foszlányokban a bérczek ormaira kergeté fel.

Alig láttunk tiz lépésnyire magunk elé, daczára ennek negyedóra mulva a szirt lábánál haladtunk.

Oh! ki festi amaz érzést, mely átzajlott lelkemen, midőn a fehér szürkés szirtfalon apám sirkeresztje sötétült elém.

Leborultam s imádkoztam e szent helyen a halott lelke nyugalmaért s nemzetem boldogságaért.

De úgy látszik az ég nem hallgatta meg imámat.

Elvonult felizgatott képzelmem előtt ama rémes utolsó nap minden eseménye s lelkem elé állt, mint élő vád, Viola képe, midőn hozzám simult, mint

egyedüli támaszához, csak az én keblemen keresve menhelyet fájdalmának.

Nikolics rázott fel álmaimból, közelgő léptek neszét hallá.

Figyelni kezdénk. A léptek dübörgéséről itélve nem lehettek többen kettőnél.

— Nem sokan vannak — sugá Nikolics — ha rablók, könnyen elbánunk velök.

A közelgők horvátul beszélgettek. Hangjuk s beszédök tárgyáról itélve rablók nem lehettek.

— Saját szemeiddel láttad s olvastad? Kérdé az egyik, ki a keskeny gyöpbenőtte ösvényen — mely a patak kihányásaiból támadt parton huzódott — legelől haladott hosszu, görcsös bottal tapogatózva maga előtt.

— Ezen saját két szememmel, melyekkel most nem látok egyebet sötétségnél, olvastam és pedig a varasdi főtemplom ajtaján. Le is akartam tépni estenden, hogy elhozzam számodra, miként magad meggyőződhessél róla; de a kiáltványokat fegyveres ember őrzi; mert eddig reggelre mindig letépték azokat.

— Tehát újból bünbocsánatot s szabad visszatérhetést hirdet. . . . Kérdé ismét az elölmenő.

— Annak, ki négy hét lefolyása alatt Zágrábban megjelenik a kormányzó herczegnél? . . .

— S mit művel a herczeg?

— Mit? . . . Ha valaminek vesszük a vadászatot, akkor azt cselekszi; ellenkező esetben semmit.

. . . Hónapokat tölt el vadász-kastélyaiban anélkül, hogy csak egyetlen egyszer megjelennék a fővárosban. A törvény urai tesznek, a mi nekik tetszik. Ha felhalmozódnak az itéletek, szekérre rakják, utánna viszik a herczegnek valamelyik erdőbe s ott a gyepen lehasalva szépen aláirja nádtollával, egy kukkot sem gondolva azzal, mi van a papirra irva. Mikor aztán hónapok mulva a kifosztott özvegyek s árvák jajveszékelve jönnek nyakára panaszaikkal, vállat vonit s azt feleli, hogy ő mind erről nem tud semmit; pedig maga hagyta jóvá aláirásával az égbekiáltó itéletet. . . .

— S ez ember, a magyar korona után álmadozik! dörmögé az első.

Szavaikból többet nem veheténk ki; de elég volt mit hallottunk, hogy meggyőződjünk, miként a fészket nem rablók, hanem bujdosók lakják.

Volt az elsőnek hangjában valami, a mi visszaemlékezéseket költött fel lelkemben. Bizonyos valék, hogy nem először hallom azt.

Megrántám Nikolics öltönyét s nesztelen léptekkel követtük a két férfiút.

A sziklaürnél, mely a bejáratot képezé, hiányzott a bürü s a lobicskolásról itélve, úgy gázolták át a patakot.

A lobicskolást csend követte, jeleül, hogy az ismeretlenek már eltüntek az ürben s a nyilást nem zárák el maguk után. Mint később észrevevénk, a

nagy vasajtó egészen hiányzott, hihetőleg kóbor kovácsok rabolták azt el.

Az ismeretes hézagokban nem volt kalauzra szükségünk s lehetőleg kerülve minden zörejt rövid időn a vár udvarán állottunk.

Az emlitettük sarok-toronyból, honnét a füstszalagot látánk felszivárogni, mécsvilága ömlött az égés szenesült maradványaitól feketéllő udvarra.

A torony ajtaján bekémelve csöpörödött apró ősz embert pillantánk meg, kecskepásztor öltözetben, ki egy izzó parázs fölé akasztott bográcsillatos tartalmát kevergeté.

A torony belseje arra látszott mutatni, hogy egyedül konyhául s mint az egyik sarokban elterülő moháról gyanitók, ez öreg fekhelyeül van használva.

Eszembe jutott, hogy a vár nagy terme erős boltivektől védetett s nem lehetett a lángok martalékává, — tehát a két férfiúnak, ha többen nincsenek is — e helyiséget kelle hihetőleg lakásul választaniok.

Nem akarván az öreget — kitől úgy sem sokat reméltem megtudhatni — jelenlétünk elárulásával megijeszteni, — a terem ajtajához lopóztunk.

Az ajtó félig nyitva állott — a nyiláson fáklyafény világolt a kanyargó lépcsőzetre.

A terem közepén még ott állott az óriási tölgyasztal, rajta nehány kanta s nagy cseréptál, körülrakva fakanalakkal.

Ha meg voltunk lepetve ama felfedezés által,

miként a várnak lakói vannak; e meglepetésünk bámulattá változott, midőn a lakókat szinről szinre láthatánk.

Az asztalfőnél két csodaszép hölgy ült, egyszerü, de a magasabb körök izlését eláruló öltözetben. A hasonlatosság meglepő volt a két hölgy között. Csak koruk különbsége mutatá, hogy anya s leány ül előttünk.

A férfiak háttal valának fordulva, nem ismerhetém fel rögtön őket; de midőn helyzetet változtatva a fáklya fénye elárasztá arczukat, csaknem a meglepetés kiáltását hallatám.

Benkovics volt, atyám egykori legmeghittebb barátja, ki a fehérvári összeesküdteknek lelke volt úgyszólván. Gyanitám, hogy a nők neje és leánya, kik követték őt bujdosásában. A másik férfiú jóval ifjabb Benkovicsnál, ennek közel rokona volt, ki nem levén gyanuban, szabadon járt kelt s hirekkel s élelemmel látta el bujdosó rokonit.

Mi sem tartóztatott, hogy nyiltan fellépjek ez ismerősök előtt, a további hallgatózást nem tartván illendőnek.

Beléptünk a terembe.

Megpillantásunkra a nők ijedten szöktek fel helyeikről; a férfiak fegyvert ragadtak s elénk siettek.

— Nem ismersz-e bátyám?! Szólitám a bizalom régi hangján Benkovicsot.

— Ah te vagy Vaszil! . . . Kiáltott ez elhajitva

fegyverét s karjait tárva elém! . . . Nemde megbocsájtasz, hogy hivatlan vendégekül szegődénk váradba.

— Bátyám! — válaszolám átölelve Benkovicsot — bár úgy állana ügyünk, hogy csakugyan vendégképp tisztelhetnélek kedves családoddal! . . .

Most a nők is közelebb jöttek s szivélyesen nyújták kezeiket. Oly jól esett e puha kezek őszinte szoritása a hazátlanság hosszu sanyarai után.

Az első kölcsönös közléseken túlesve az öreg által felhozott bográcz tartalmának fogyasztásához láttunk.

Benkovicsék rögtön a fehérvári esemény után ide menekültek s azóta nem háborgatá őket senki. Elhatározták itt bevárni a dolgok fordulatát; de e várakozás már hosszan tartott; az elégületlenek ügye rosszabbul állt, mint valaha.

Midőn Benkovicsot kérdém, ha nem akarja-e felhasználni az ujonnan hirdetett amnestiát; ez csudálkozást tettetve, mit sem akart tudni róla.

E modora felkölté bizalmatlanságomat s mélyen elszomorodtam az emberek hamissága felett.

A nőkre tekinték; ők pirulva sütik le szemeiket. Szégyelték a férj s apa hazugságát.

Nikolics jelentékeny pillanatot vetett reám.

Miért titkolózik előttem, — gondolám — szégyenli-e, hogy rokonát épp azért, mit eltagadott, Zágrábba küldé, ezáltal ingadozását árulva el, vagy csakugyan nem akará tudomásul venni a dolgot.

De a nők sajátos tapintatukkal más térre vivék a beszélgetést, s a szép Benkovics Ilona annyi elmeélt s szivnemességet fejtett ki társalgásunk közepette, mely lelki tökélyei iránt is bámulatra ragadott.

Oh! Klára, kegyed után ez volt az első nő, ki bensőmben egy szebb, magasztosabb világ fényét gyújtá fel. — — — — — — — — — — — — —

De az idő már éjfélre haladott, nyugalomra kelle térnünk, maga Benkovics sürgeté ezt.

Egy parányi, még épen maradt szobácskában helyezkedénk el Nikolicscsal, a hogy lehetett.

A fáradtság csakhamar lezárá pilláinkat.

Álmaimba tündér regék szövődtek, bájos, nyugalmas életet varázsolva elém, boldogitatva egy szerető sziv által. E sziv Ilona keblében dobogott.

Midőn felébredék, a keskeny ablaknyiláson a nap szuró sugara sütött szemeimbe.

Összeszedém eszméimet, azt hivém, hogy ébredtem is az álom folytatása.

A terembe sieték. Üres volt.

Az asztalon élelmi szerek s egy tömlő bor valának felrakva. Mit jelentsen ez? gondolám s kutatni kezdém a vár minden zugát.

Benkovicséknak nyoma sem volt.

A konyhának használt toronyban fürkésztem az öreg után; de ennek sem vala se hire se hamva.

— Tudtam — dörmögte Nikolics — hogy ezek valamit főznek, különben mi okuk lett volna titkolózni

előttünk! Ők is hódolni siettek s kaptak érte hivatalt. Na legyenek boldogok; legalább igy magunk vagyunk az urak itt a felhők között. Még szép tőlük, hogy nem szántak éhhalálra. — S az öreg az asztal mellé települt s falatozni kezdett.

Még egyszer körültekinték a teremben. A nagy kandalló párkányáról darabka kék selyem szalag csüggött alá. Kiváncsian nyultam utánna. A szalag másik végére kis elefántcsont lemezre festett arczkép volt erősitve.

Benkovics Ilona angyali vonásait ismertem fel benne.

Lelkemen, mint az éjbe villanó napsugár — e gondolat siklott végig: Ha ő akarva emlékül hagyta volna itt e képet?! . . . Ezóta szivemen hordozám s itt nyugszik most is.

— S nem szabadna-e látni? Szólt közbe Bárdyné.

Vaszil kivoná kebléből s oda nyújtá Klárának a szép művet.

— Mily dicső arcz! kiáltott a meglepetés hangján Bárdyné Ambró atya elé tartva a képet.

— Egészen anyja. Ismertem e családot egykor jól, sokat megkeresték a zupán házát. . . . Mond az öreg elmerengve nézvén az eléje tartott festményt.

— S történeted Vaszil? . . . Folytasd kérlek, az idő éjfélre integet, s mint Benkovics egykor, én is sürgetem, hogy nyugodjatok; csak hogy nekünk

nem fogjátok hajnalban hült helyünket találni. . . . Mond Klára, visszanyújtván Vaszilnak erekléjét.

Ez nehéz sohaj után folytatá:

Az ősi vár romok között tölténk el az egész telet, az erdők vadaiból s ama kenyérből táplálkozva, mit Nikolicsnak sikerült a szomszédos szegény falvakban szerezni.

A tavasztól reméltünk; de hasztalan. Az országban bár forrongott titkon a lázadás; de kitörni nem mert. Az ügy legszájasabbjai királyi hivatalokban ültek. Benkovics maga Varasdi főispán volt s mint hallám szivvel, lélekkel csüggött a királyon.

Ezentúl sorsunk szakadatlan bujdosás volt. Nem volt nyugtunk sehol, nem reményünk ügyünk sikerére. Évekig tartott ez igy.

Végre az elmult őszön Dalmáthonban Zára mellett nagyszerü titkos összejövetel tartatott. Jelen valánk mi is Nikolicscsal. A vezetők jelentései szerint minden el volt már készitve a két honban a jövő tavaszszal kitörendő forradalomra, csak pénz hiányzott.

A gazdagok jelentékeny összegeket ajánlottak fel; de mind kevés volt. Ekkor előléptem én, s kinyilatkoztatám miként kész vagyok húszezer arany forinttal járulni a hadipénztár szaporitásához.

Ez ajánlatomra nagy lelkesültségbe tört ki a gyülés, s megválasztottak a felkelő Horvát seregek vezérének. Két hó mulva, boldogult apám kincse, az ügyet intéző bizottmány kezei között volt.

. . . A tavaszszal tiz ezer ember élén — nehány vár s város elfoglalása után Zágráb előtt állottam. A várost és várt 150 magyar védte. Megadásukról szó sem volt.

Álmos herczeg hajtó vadászaiból szinleg sereget szervezett, mintegy ezer főre menőt; de nem csak hogy meg nem támadott, sőt nem is nyugtalanitott soha.

Egyszerre hire szállt, hogy Kálmán király hatalmas sereg élén átkelt a Dráván, és sietve nyomul Zágráb felé. . . . E hirre seregemből legelőször is a dalmát urak s a pénztárnokok szöktek meg, utánna a horvát zupánok dandáraikkal együtt. . . . Harmadnapra nem volt több ötszáz emberemnél.

Ezekkel egy kisebb ütközetet akartam megkisérteni, mely ha szerencsésen végződik, úgy vélekedtem, hogy az elpártoltak egy része visszatér.

Eléje siettem tehát a királyi seregnek s két napi járásra Varasdtól egy szük völgyben állást foglaltam.

A következő nap hajnalán a magyarok előcsapata megtámadott. Az edzett, próbált vitézeknek nem volt képes ellentállni gyakorlatlan csapatom.

Rútul szétvereténk, s kénytelenek valánk a hegyekbe menekülni. Még nehány száz ember volt ekkor körülöttem; de egy hét lefolyása alatt az utolsóig megszöktek s magunk maradtunk Nikolicscsal.

Magános kóborlásunkban egy ellenállhatlan vágy ragadta meg szivemet: felkeresni Violát.

Közlém tervemet Nikolicscsal, s mint látjátok végre is hajtám azt.

Az utolsó események azonban gyökeres változást idéztek elő gondolkozásom- s meggyőződésemben. . . . Szégyenlem a rút hálátlanságot a király ellenében s undorral tekintek amaz emberekre vissza, kik önérdekük vagy hiúságuk áldozatául vetik a nép ezreinek életét s vagyonát a haza felszabaditásának örve alatt. Beláttam én, miként ha úgy megy minden, a mint a fejedelem akarja, hazám soha sem panaszkodhatik szolgaságról; mert akkor Magyarhon ugyanazt tehetné. . . . Szent esküt tettem önmagam s Istenem előtt, miként a király ellen fegyvert nem fogok soha; habár egyelőre bünbocsánatáért nem esdem is.

— S miért nem? . . . Kérdé Bárdyné.

— Okaim, igen fontos okaim vannak reá, hogy az összeesküvők czimboraságából ki ne bontakozzam. Tudnom kell terveiket, hogy mint azok meggátlója léphessek fel. Emlékszem tisztán reá, miként a pártosok egy töredéke, a legelvetemültebbek s legvakmerőbbek, kik Álmos herczeg közvetlen zsoldjában állanak, elhatározták legvégső szükségben orgyilokkal vetni véget Kálmán életének. Árulójuk lenni nem fogok, nem akarok; de felfogom a gyilok hegyét, mely a nagy fejedelem szivének van szánva. . . .

Klára megindultan nyujtá szép kezét Vaszilnak, ki azt tiszteletteljesen vonó ajkaihoz.

— Értelek! — Mondá lágy hangon. — Igy akartalak én mindég látni, igy ismerni jellemedet, s im nem csalódtam.

Te — a helyett, hogy mint csintkövetett gyermek siránkozva könyörögjél bocsánatért — tettel kivánod leróni a bünt, melyet elkövetél. Hidd el többet is szól ez minden könyünél és töredelmes mellverésnél s a fejedelem a hosszas tévelyedéséből megtértet örömmel fogadandja atyai szivébe vissza. . . .

S most nyugodjatok . . . végzé Klára . . . Ambró atyával egyetemben a kapuzat melletti vendégszobába kisérvén fáradt látogatóit. . . .

* * *

Ugyanazon időben, midőn a bujdosók a Solth ház kapuján bebocsájtattak — az udvar egyik oldalát képező magas kőfalba vágott ajtó zárja csendesen felnyilt s azon egy árny surrant befelé, ki azonban az orditó vihar s zugó zápornak miatta a legóvatlanabbul is felléphetett volna anélkül, hogy észrevétessék.

Midőn a fáradt útasok a számukra rendelt szobában elhelyezkedtek, ugyanazon árny az úton, melyen jött vala, eltávozott szorgosan bezárva maga után az ajtót.

A kapu alatti őr, fegyverét a falhoz támasztva, miután minden elcsendesült a házban, köpenyébe burkolózott s végig nyult a fal melletti kőlóczán hortyogva nem sokára a boldogok álmát.

Az eső sürüen omlott alá s a szél még mindég nem unta el egyhangu nótáját dúdolni.

Mintegy két óra mulhatott már el éjfél után, azon idő melyben a legmélyebb álom karjaiba sülyed a halandó — s midőn a tivornya embere is sokalni kezdi, a mi jó — s csak a sötét bün embere virraszt még; midőn az imént emlitettük kis ajtó megnyilt s azon, mennyire a sötétségben kivehetjük, hat jól fegyverzett férfiú lépett be.

Nehéz lépteik kongását elnyelte az eső tocsogása s a szél üvöltése.

Egymás öltönyébe fogózottan haladtak vezetőjök után, ki mint látszék, tökéletes ismeretével bir a ház helyiségeinek.

Midőn a kapu ür alá, közel az őr fekhelyéhez értek, ez utóbbi felriadva álmából, mintha láthatlan kéz rázta volna őt fel, — hirtelen talpra ugrott s fegyvere után tapogatózva kiáltá:

— Ki van itt?! . . .

Kiáltását tompa halálhörgés és testének nehéz zuhanása követte.

Az éji kalandorok vezére markolatig mártá tőrét szivébe.

— Gyújtsátok meg a szövétneket — suttogá a

gyilkos; s nehány pillanat mulva az elrejtett égő kanóczhoz illesztett kénezett végü vékony viasz szövétnek pisla világával, melyet erősen lobogtatott a léghuzam, elüzé a kapuür alatti sötétséget.

Vaszil és Nikolics feleslegesnek tarták elzárni a szoba ajtaját, miután künn úgy is egy fegyveres őrizte a bejáratot s igy a kalandorok vezetője akadály nélkül nyithatá azt fel.

Bujdosóink felöltözötten aludtak a medvebőrökkel boritott nyugágyakon.

— Vegyétek elő a bilincseket, azután munkára! parancsolá suttogva az, ki némi fensőségi szerepet látszott a többi felett gyakorolni.

A kalandorok egyike derekára kötött kötelet hurkolt fel, melyre a vas bilincsek valának fűzve; de ügyetlensége — vagy hasonló ügyekbeni járatlansága okozta-e? nem tudjuk — a bilincsek nagy zörömpöléssel hulltanak a kőpadozatra.

Vaszil s Nikolics egyszerre egy pillanatban, mint villany szikra érintésére pattantak fel s a másikban lekapva a fejeik felett függő fegyverek közül egy-egy súlyos buzogányt szorosan egymás mellé zárkozva, kihivó állásba tevék magukat.

— Fogjátok el őket a király nevében — szólt a vezető még mindig szokott elnyomott hangján; — de ügyeljetek, hogy ez élve történhessék! . . .

A kalandorok előre szegzett kopjákkal rohanták meg Vaszilt s Nikolicsot.

A parancsnok kikapva a katona kezéből a szövétneket, ezt szinte előre unszolá, mig maga a világító szerepét vállalta magára.

De a zsoldosok igen nyomoru ellenség valának, ily harcz és vészedzett férfiakkal szemben.

A súlyos buzogány ütések alatt, mint súlány fűzfa vesszök törtdeltek szél a kopják nyelei s ketteje a támadóknak véres fővel szédült a szoba kövezetére.

A védők most támadókká váltanak s félnegyed órai küzdelem után, sikerült nekik még kettejét leverni a kalandoroknak lábukról s oly állást venni, hogy hátukat az ajtónak vetve, a másik kettő elillanását megakadályozhaták.

Ekkor a vezető elveté magától a kezében tartott szövétneket, mely az olvadó viasz között még egy ideig pislákolt a földön — s egy övébe szúrt súlyos csatabárddal támadá meg Vaszilt, mig társa Nikolicsra rontott.

E pillanatban kialudt a földre vetett szövétnek s a küzdőket éji sötétség vette körül.

A fegyverek robaján kivül csak a küzdők zihálását lehete hallani.

— Add meg magad a király nevé. . . . Kiáltá most a volt szövétnekes; de kiáltása utolsó szótaga már torkán akadt.

Vaszil buzogánya egy hatalmas csapásával szétzúzá a csatabárdot reá emelő jobb kezet s a fegyver csörömpölve hullott a padozatra.

A hang elárulá, hogy ellene le van fegyverezve s Vaszil torkon ragadta őt, erőset csavarintván a vászon nyakkendőn.

E pillanatban dübörgés hallatszott külről s a feltaszitott ajtón világár ömlött be.

Az ősz szerzetes, nehéz karddal kezében egyébkor görnyedt alakját egész régi méltóságában egyenesitve fel — mintegy hat felfegyverzett cseléd kiséretében, kik közül kettő szurok szövétneket emelt kezében — jelent meg a küzdtéren.

— Ah! már végeztetek is, mint látom — szólt széttekintve a kövezeten heverő sebesülteken — de kik e latrok?! . . .

— Andor! kiáltának a cselédek nehányai — az orvos szolgája! . . .

A nevezett kékre puffadt képpel görnyedezett Vaszil szorongatásai alatt.

— Az orvos szolgája?! . . . Mondá ez utóbbi mintegy öumagának beszélve. — Oh mint játszik a sors kezemre.

Most Klára jelent meg, hirtelen magára rántott rögtönzött öltözékében.

— Mi történt itt, én Istenem! — Kiáltá . . . Nincs-e Vaszilnak baja? . . .

— Semmi, drága hölgy. — Felelt ez rögtön.... Ismered-e jó madarat. . . .

— Andor! . . . Szólt megütközve Bárdyné....

Mit kerestél te fegyveres kézzel éjnek idején házamban?

Az egykori apród földre szegzett szemekkel, mint végitéletét váró bünös reszketve állott hajdani urnője előtt.

— Elmondok, bevallok mindent, asszonyom, csak életemnek kegyelmezzetek! . . . Szólalt meg végre remegő hangon, miután Vaszil elbocsájtá őt.

— Kötözzétek meg ez ocsmány árulót és rablógyilkost, parancsolá nemes harag pirjával arczán Klára — zárjátok őt a pincze legbensőbb üregébe, azután lássatok e sebesültek ápolásához, ki még életben van, gyógyuljon fel s adassék át, mások rettentő példájára a törvény szigorának! . . .

A padozaton heverők közül egyetlen volt a halott, s ennek tetemében Hiúzra, az egykori királyi ijjászra ismertek — a többieket a súlyos buzogányütések okozta kábulás teritette földre.

Klára parancsai teljesitve lőnek, azon módositással, hogy Andor nem záratott el a pinczébe, hanem Vaszil, Abró atya és Bárdyné által vallatás alá vétetett; hol Nikolics játszotta a porkoláb szerepét.

Mi volt e vallatás eredménye — meglátandjuk jövő fejezetünkben.

V.

Angyal és ördög.

Szeretni téged! . . . Undok szörnyeteg!
Nem volna-e: eget kisérteni?! . . .

— — — — — — — — — —

Ugyanazon éjjel, talán ugyanazon órában, melyben Vaszil Bárdyné házában keresett menedéket, közvetlenül a város egyik falához épitett meglehetős terjedelmü s szép kerttel köritett házban, egy az előbbi fejezetben ecsetelt jelenetnél — nem kevésbbé érdekes adta elő magát.

Egyetlen szük s magas kőfallal köritett udvarra nyiló ablakkal ellátott szobába lépünk, melyet a boltozat csúcsáról függő fehér világu ezüst lámpa világit meg.

A szoba falai a boltozat peremeig égszin selyem kárpitokkal bevonvák, melyeket fenn mesterséges virágok csokrai tartanak össze.

A kárpitos fal egyik oldalán magas menyezetes ágy s átellenin kényelmes kerevet áll a kárpitokhoz hasonló szövettel bevonva.

A szoba közepét szép mivü kerek asztal finom szőnyeggel leboritva s nehány körüle felállitott karos- és egyszerü támlás szék foglalja el.

Az asztalon finom ezüst edényekben válogatott gyümölcs s nyalánkságok vannak meglehetős izléssel elhelyezve.

Közöttük felnyitott remek faragásu rózsafa szekrény arany pántok- s foglalattal, melynek öbléből nagyszemü keleti gyöngysorok s szivárványló gyémánt haj és melltük csillognak elé.

Egy izléssel összeállitott virágcsokor — pompás antik edénybe illesztve — illatozza körül a — mint látszik — hatás szerzésre összerakott tartalmát az asztalnak.

De e rejtélyes s az akkori kor igényeihez mértten túlságos pazarfénynyel ékitett s felszerelt szobának legékesebb s legérdekesebb tárgya — egy halvány s a szépség minden büvös kincseivel megáldott hölgy volt, ki szomoruan csüggesztve baltenyerébe szép fejét az asztal mellett egy karos székben ült.

Öltözete egyszerü, szürke, a derékon fekete selyem övvel szoritott redős öltönyből állott, mig dús hajfonadéka izléses tekercsekben folyta homlokát körül.

Halovány arcza kissé beesett volt; de szemének ábrándosan mély kifejezése s ama fájdalmas vonás szájszögletei körül tökéletes öszhangzásban látszottak

lenni az arcz teljetlenségével, sőt annak némi magyarázatául szolgáltak.

A hölgy felemelkedett ülhelyéről. Termete — a középszerünél magasabb — kiegyenesült s a lelki fenség egész öntudatával emelve magasra fejét fel s alá kezdé mérni a nem legtéresebb szobát, melyen bámulatunkra ajtót sehol sem lehete felfedezni.

Ha emlékeink tárházában buvárkodunk, lehetlen be nem ismernünk, miként ez alakot, e vonásokat már láttuk valahol, habár nem úgy, mint most, s évekkel ezelőtt. . . .

Most hirtelen megnyilik a kék selyem kárpit boritotta fal, s a rejtek ajtón magas szikár férfiú lép be, szép szabályos vonásu fehér arczczal s tetőtől talpig feketébe öltözve.

Hogy a további leirásokat elkerüljük, megmondjuk egyszerüen, miként a hölgy Viola, a férfi Tenebrius, vagy — ha úgy tetszik — di Bieda lovag volt.

Viola e férfi megjelentére összerázkódott s pillanatnyira veszteni látszék lélek jelenlétét; de a másikban összeszedve magát, felegyenesedett, mint libanoni cédrus, mely fellegekbe nyújtja büszke, érintetlen koronáját — s szemeinek átható villámát a belépettre szegezve, kérdé:

— Azt jön-e kegyed tudtomra adni, hogy az isteni és emberi törvények gúnyára nem akar többé itt fogva tartani? . . .

A lovag felelet helyett összekulcsolt kezekkel s meghajlott fővel állapodott meg a hölgy előtt.

Hosszu szünet állott be, melyet végre a lovag szakasztott félbe:

— Viola! Kegyed két hete már, hogy nem nyugodott, s nem vett annyi eledelt magához, mint egy parányi madár! . . . Mondja meg kegyed, meddig fog ez igy tartani.

— Mig szabad nem leszek! . . . Volt Viola rövid felelete.

— S ha kegyednek makacsságánál fogva még évekig kellene várakoznia szabadságára? . . .

— Akkor évekig nem aludnám s nem ennék többet mint egy madár. S ha megölne az éh s álmatlanság, halálom a kegyed lelkén száradna! . . .

— Viola — szólt bensőséggel az orvos — hisz egyetlen szavától függ, hogy szabad és boldog, fény és gazdagsággal körülvett legyen; miért tagadja meg tehát ez egyetlen szót? . . .

— Mert hazudni nem tanultam! . . . Szólt Viola karszékébe bocsájtkozva s arczát tenyereibe rejtve el.

A lovag görcsösen szoritá össze kezeit, úgy hogy ujjai ropogtak belé s összevont ajkai alul, mintha fogainak csikorgatása hallatszanék.

— Viola — Mondá ismét hosszabb szünet után, mely alatt égő szemei a gyönyörü alakon függtek — tizennegyedszer állok kegyed előtt, tizennégy örökké-

valóság kinait szenvedtem át kegyed elzárkozottsága s lelki makacssága megtörhetlen kapujánál . . . anélkül, hogy egyetlenszer megkisérlettem volna erőszakolni azt, mit porba hullva meg nem nyerhettem! ...

A lovag e szavaira Viola egy tőrt vont ki kebléből s azt magasra emelve mondá:

— Nem ezen hideg, kétélü érv volt-e, mi kegyedet szép szándokában hátráltatta. Igen jól tudja azt a lovag, hogy Péter zupán leánya, megszokta tartani, mit igér? különben nem volna méltó gyermeke elhunyt dicső apjának. . . . S most parancsolom kegyednek, hogy távozzék! . . .

Ez volt fogsága első napjától kezdve Viola mindennapos utolsó parancsa, melynek Tenebrius jónak látta engedelmeskedni.

*

De vessünk egy pillanatot ama körülményekre, melyek között Viola — a királyi palotából eltünve, Tenebrius hatalmába jutott.

A tényeket, melyek önmaguktól beszélnek, itt indokolnunk, felesleges volna, azért azoknak csak egyszerü felsorolására szoritkozunk.

Viola, Klára által a beteg királyné oldala mellöl eltávolitva, egyetlen komorna által kisérve Bárdyék lakosztálya felé haladott. . . . Félútról visszaküldé kisérőnőjét, mondván: miként ott nagyobb szük-

ség lehet reá; haza talál ő egyedül is s a fegyveresek által őrzött palotában nincs is kitől tartania.

A komorna engedelmeskedett. Viola egyedül halladott a folyosón, midőn egy szük lépcső feljáratánál hirtelen egy férfiú termett előtte.

— Mily véletlen szerencse, épp kegyedet valék keresendő?

— Mit kívánhat tőlem ily időben s ily helyen?...

— A Solth-palotában egy idegen vár kegyedre. Messze földről jött mint bujdosó. Vaszilnak nevezi magát.

Fivére nevének hallatára összerázkódott Viola. Öröm és rettegés fogák el egyszerre szivét. Ki ne találná meg e vegyes érzelemnek magyarázatát.

— Ah! vezessen kegyelmed, követem e pillanatban! — Szólt Viola s pihegő kebellel lépdelt a lépcsőn alá, mely a palota egy mellék udvarára vezetett. Ez udvarból kis ajtón a kertbe, onnét egy másikon, melyet az ismeretlen saját kulcscsal nyitott fel, a város körfalán kivül lehete jutni.

Midőn a csak fivérére gondoló hölgy ez utóbbi ajtón kilépett, hirtelen erős karoktól érzé megragadtatva magát s rögtön eszméletét veszté.

E körülményt azonban nem Viola ijedtsége idézte elő, hanem erős, kábító illat, melyet vezetőjének sikerült egy hirtelen orra alá tartott hegyi kristály palaczkból kibocsájtania. — — —

Ez azon merénylet, mely felett Tenebrius a királyné halála órájában úgyszolván az egyházban Andorral — mert ez volt a főczinkos — értekezett, s melynek következtében Violát ama kék kárpitos szobában fellelők.

*

Andor a Solth palotából gaz csinynyai végett, — melyeket Bertók őrvitéz kötelességének tartott felfedezni urnője előtt, — elüzetvén, titkosan Tenebrius szolgálatába szegődött.

Az orvos őt kémkedésre s Viola elrablásához hasonló csinekre használta.

Nem akarunk kétkedni, miként Viola nem az első hölgy, ki e szobát lakja, s hogy előtte nehány már áldozata lőn a kéjes véralkatu nápolyi szenvedélyeinek.

Kik voltak e szerencsétlenek s hova tüntek innét, ki tudja. Későbbi években beszélte a nép, miként az orvos drága pénzen vett meg friss, főleg ifjú női holttetemeket bonczolás végett s hogy gyakorta a bevitt egy helyett kettőt szállitottak ki házából s temettek el a közeli sirkertben.

Mi volt az egészből igaz, meghatározni nehéz; annyi mindenesetre áll, hogy szél nélkül nem mozog a falevél.

S ha igaz, mit a nép beszélt, úgy nincs okunk

kétkedni, hogy Andor az orvosnak egyik fő, — ha nem egyedüli — bünrészese volt; mert e gazficzkó gyarapodott inkább ama lelki romlottságban, melylyel őt legelőször fellépni láttuk, semhogy jobbulásnak indult volna.

A véletlen vezette-e őt a Solth palotába épp akkor, midőn ott Vaszil s Nikolics menedéket kerestek és találtak, vagy Ambró atya látogatásáról értesülve, ennek Bárdynévali társalgását akará kikémlelni; annyi áll, hogy miután egy mellék rejtek ajtón, melyet szolgálata idejéből jól ismert — mindent kihallgatott, sietve visszatért urához, híven elmondva kémkedése eredményét.

Az orvos, ki két életet látszott élni, egyet tudományának, a másikat szenvedélyeinek; még dolgozó asztala mellett virrasztott, midőn Andor jelentésével berontott hozzája.

A bölcsek kövének felfedezése nem okozhatott volna nagyobb örömet Tenebriusnak, mint az a mit hallott.

Nehéz, aranynyal tölt erszényt nyomott szolgája markába.

— Vedd ezt ügyességedért. . . . Mondá. . . . Ha e két kalandort hatalmamba kerited, három ennyi leend jutalmad. De a dolognak zaj nélkül kell történni. . . . Keresd fel Hiúzt; czimboráival valamely bortanyán fog dorbézolni még. Igérj mindegyiknek tiz arany forintot s elmennek a pokolba veled. . . .

Vaszilt élve akarom körmeim közé kapni. Társával Nikolicscsal nem gondolok, ha ellentáll: öljétek meg, annál jobb. S most siess, nehogy a hajnal meglepjen.

— Meg lesz kegyelmed elégedve velem uram. — Válaszolt Andor szemtelen vigyorgás között méregetve tenyerében a nehéz erszényt. — Tehát még három ennyi?! . . .

— Adtam-e okot valaha kétkedésre? . . .

Andor sietve távozott a helyett, hogy felelne; az orvos pedig önelégülten dörzsölgetve kezeit, egy aczéltükör elé állott s némileg rendbe szedve kúszállt hajzatát, mintegy önmagával beszélve mormogá:

— Ma, vagy soha! — — — — — — — —

Hogy mi történt a Solth palotában, tudjuk már, most egyedül azt kisérendjük figyelemmel, mi az orvos házában történt.

* * *

Éjfél már rég elmult. Viola még mindég ama gömbölyü asztal mellett virraszto tt, melyet leiránk, egyikébe ama karszékeknek dölve, melyek az asztal körül elhelyezve valának.

Igy töltötte ő ittléte óta éjjeleit, nappal engedve magának csupán némi nyugalmat.

Soha lefekünni nem mert, ámbár Tenebrius soha sem ismételte esti látogatását. . . .

Ma történt az első kivétel.

Viola álmadozásaiból a rejtek ajtó könnyü zöreje által riasztaték fel.

Midőn felpillantott, maga előtt Tenebriust látá, némi diadal mosolylyal ajkai körül.

Viola megtapintá kebelét, s megelégedve e tapintás által szerzett tapasztalatával, anélkül, hogy helyzetén változtatna; hidegen kérdé:

— Mi vezette lovag urat ily órában hozzám?!...

Di Bieda lovag térdeire omlott s a világ lehető leglágyabb hangján válaszolá:

— Szerelmem, véghetlen s elolthatlan szerelmem.

— Megtiltám kegyednek e tárgyról beszélni!... Szólt Viola felkelve ülhelyéről, mely előtt Tenebrius térdelt.

Az orvos csak annyiban változtatá helyzetét, hogy a távozó hölgy után fordità arczát.

— Nem akarsz-e meghallgatni ez elhatározó órában; — kiáltá utánna szenvedélyesen; — midőn nemcsak az én, hanem mások élete s halála is forog kérdésben s pedig olyaké, kikért örömest hoznád a legnagyobb áldozatot is. . . . Oh Viola, ha tudnád, mennyit szenvedtem azon pillanat óta, mióta először megláttalak. Mint olvadott egész lényem fel egykori birhatásod gondolatába, reményébe. A lég, melyben éltél, imádott menyországom volt; a földet, melyet lábaid érintettek, csókjaimmal árasztám el s könyüimmel áztatám.

— Mióta lett a királyi orvos lantossá, hogy

íly húrokon zengi álmodott szerelmét? . . . Veté oda hidegen Viola.

— Oh ne gúnyolj! . . . Az égre kérlek. . . . Szerelmem nem ábránd, nem hideg számításon nyugvó, nem a szenvedélyek sivár szülötte. Látásod első perczétől hordom azt szivemben s mindenható ereje évtizedek legördülése alatt sem fog megfogyatkozni; de erősödni igen. Sem idő, sem az élet bármily körülményei nem leendnek képesek ez érzést kitépni szivemből. . . . Oh hidd el nekem Viola, miként férfi még nem volt nőt szeretni képes úgy, miként én.

Viola e szavaknál Solthra, jegyesére gondolt, kinek egyetlen kézszoritása többet mondott e czifra szavaknál, s elfelede felelni a még mindég térdelőnek.

Ez a hallgatást előnyére magyarázva felújult bátorsággal folytatá:

— Lelkemen hatalmasan uralkodtak eddig dicsvágy és hiúság; de szivemnek magasztos emelkedettsége mind e szenvedélyt porba törpité. . . . Oh mi nekem a föld minden dicsősége szerelmed nélkül; melyet felélesztení véltem keblem azon érzelme által, melyet épp a reménytelenség fokozott oly nagygyá, oly mindenhatóvá. . . .

Oh ha fel tudnád, vagy akarnád fogni, vagy mérlegelni ama kifejezhetlen hatalmát a szerelemnek, mely egész énemet hozzád ragadja, mint a delej vonza a vasat. . . . Ha elhinnéd, hogy minden pillantásodat, lövelt légyen bár belőle a gyülölet szikrája,

s ajkaidnak bár gúnyos, megvető mosolyát évekig hordoztam emlékül szivemben s őriztem azt, mint a fösvény hamis pénzeit, melyekről elakarja hinni, hogy még is van értékük; ha mindezt hinnéd, lehetlen volna nemes szivednek visszautasitni vigasztalás nélkül! . . .

Violának eszébe jutott ezen férfiú viselete, midőn őt boszorkányságról vádolá: akkor nem félt tőle úgy, mint most; tagjait önkénytelen reszketegség futotta át; de csak mulólag; mert a szép hölgyben több volt a lelki erő, semhogy uralkodni ne tudott volna az anyag gyengeségén.

— Ne állj úgy előttem, — folytatá az orvos — mint a kérlelhetlenség angyala; ne élj vissza ama hatalommal, melyet egész bűvös lényed reám gyakorol. . . . Miért a büszke megvetés ajkaidon, melyekről egyébkor a meny boldogságának mosolya ömlött szét; miért a haragos villám szemeidben, melyek tüze felolvasztá a jégkérget szivem körül, mint nap a föld fagyos burkát, hogy illatos de fájdalmas tövisü rózsákat teremjen. . . . Ah de minden elragadó szépséged mellett azt kell hinnem, miként ez angyali hüvelyben hideg, érzéketlen lélek lakik, s e hidegség büszkeséged s hiúságod szüleménye. . . . Hallgatod szavaimat; de nem gondolsz reám, sem amaz emésztő lángra, melyet lobbanásra késztél szivemben, s mely megöl vagy őrültté tesz.

Viola félig megvető félig szánó pillanatot vetett

a térdelő s lángoló arczu férfiúra, ki görcsösen szoritá összekulcsolt kezeit kebelére, mintha a szétrepedéstől akarná megóvni azt.

— Méltatlanságait azzal tetézi tehát, hogy vádol, miként őrjöngő vad szenvedélyét én költöttem volna fel önző lelkében; miért nem lép a törvényszék elé s miért nem vádol be, hogy megbüvöltem kegyedet is, mint egykor a boldogult királynét?

A szeretett királyné emléke könyeket csalt a szorongó hölgy szemeibe. . . .

Az utolsó szavak megdöbbenték Tenebriust; jól tudta ő azt, miként Viola ezt soha meg nem bocsájthatja neki; de megpillantván a könyüket a szép hölgy szemeiben, azokat az ellágyulás jeleiül vevé, s szenvedélyes hangján folytatá:

— Oh Viola! bocsásd meg mit tevék, őrült, égető szerelmem követtette el velem, mit tevék. Bírni óhajtálak, sajátomnak nevezni; pedig még csak feselő bimbó valál, de felruházva jövő ragyogó szépséged egész sejtelmével. . . .

Azt hivém, hogy e vád után eltávolitnak az udvartól, el Solthék házától; hogy elhagyott léssz, megvetett s rettegett egyszersmind a világtól, s hogy ekkor mentődül lépek fel én, kiragadlak a nyomorból, elárasztlak fény és kényelemmel messze idegen tartományban, hol nem ismernek bennünket az emberek s szived, mert nem lesz senkid másod, hozzám fog

hajolni s én a föld legboldogabb halandója leendék birásod által.

A vétek, melyet elkövettem nem gonosz szivem szüleménye — mint hiszed — nem sötét, babonás lelkem torzképzelme, hanem a kényszerüségé, mely nem mutatott más utat számomra.

Az egyház esküi kötöttek, egy szerzet tagja valék; tehát nyilvános, szabad birásodról álmodnom sem lehetett. . . . Midőn fentebbi tervem meghiúsult, más gondolat ragadta meg agyamat. . . . Kiviteléhez fogtam. Elzarándokoltam Rómába mezitláb; fedetlen fővel. A szerencse kedvezett. Odaérkeztemkor rokonom II. Pascal pápa ült szent Péter székében. Súlyos vezeklések után feloldatám esküimtől; felvettem ismét családi nevemet, s Tenebrius szerzetes atya helyett di Bieda lovag tért vissza a király udvarába . . . hogy orvos legyek ismét. . . . Pedig maradhattam volna hazámban s élhettem volna mint büszke, gazdag ur; mert tudd meg, hogy több kincscsel s aranynyal rendelkezem, mint leggazdagabb nagyjaitok bármelyike ez országban. . . . De visszatértem; mert te itt valál, ki nélkül a világ semmi nekem; holt fekete tömeg a fénylő nap, mely éjt s nem világot áraszt maga körül azokra, kik boldogtalanok. . . . Évekig lestem a szót ajkaidról, melyek édes hangjai, mint égi szózat olvadtak át lelkembe; imádtam egyetlen pillantásodat, mely delejes bűvével úgy vonzott feléd. Te soha figyelmedre sem méltatál, elajándékozád

szivedet ama durva katonának Solthnak, ki fényes fegyverzetén s a csaták szomoru dicsőségén kivül alig gondol egyébre. . . .

Viola lángoló tekintettel vágott a lovag szavaiba:

— Megtiltom kegyednek, hogy tiszteletlenül szóljon egy távollevő lovagról, ki e pillanatban gonosz nyelve ellen nem védheti magát.

— Jó, mondá az orvos nyugodtságot szinlelve — hallgatni fogok róla, majd lesz idő, midőn szemébe is megmondhatom azt, mit most elhallgatok.

— Oh bár itt volna ez idő már! . . . Sohajtá Viola. . . . Akkor megszüntem volna e szenvedélyittas zsarnok rabja lenni! . . .

A lovag — mintha nem hallotta volna ez utóbbi szavakat — folytatá:

— Hallgass engem végig Viola, rövid leszek; de meg fogsz érteni. . . . Tudtam én jól titkos eljegyzésteket Solthtal s azt is, hogy menyegzőtök a tavaszra végbemenendett, ha a háboru ki nem üt. . . . Ekkor a reménytelenség kétségbeesése ragadta meg lelkemet s elhatárzám véget vetni életemnek; de nem akarálak más birtokában tudni s úgy rendelkeztem egy biztos emberem által, hogy te is kövess engemet nem sokára. De a por, mely nehány hónap mulva megteendette hatását, nem a te, hanem tévedésből a királyné poharába töltetett.

Viola ijedt, dúlt vonásokkal bámult a szörnyetegre, ki sziveért esd és méregkeverőnek vallja be

magát; a szó megfagyott ajkain, a gondolat megállott agyában.

— A királyné menthetlenül veszve volt, midőn a pohár tartalmát kiürité; de reá nézve ez csak siettetője volt halálának, melyet rövid időn úgy sem kerülhetendett el. . . . Épp ekkor ütött ki a horvát lázadás, jegyesednek el kelle menni, s én reméltem újból! . . .

— Oh borzasztó szörnyeteg! . . . kiáltott indulatosan Viola . . . s ő még remélni merészel ott, hol más közönséges bünöst a pokol furiái zaklatnak a kétségbeesés tátongó örvénye felé. . . . Távozz, látásod iszonyattal tölti el lelkemet, a lég melyet jelenlétedben szivok, fojtóan nehezedik mellemre, mintha dögleletes leheleted a pokol kigőzölgése volna. Távozz, ha még Istent ismersz s hagyj meghalnom éhen, szomjan, elhagyatva nem vigasztalva senkitől, csak távozz, mert homlokodon lángoló betükkel látom égni e szót: gyilkos! . . . Ujjaid hegyéről vér csepeg, ártatlanul meggyilkoltak vére, melynek minden cseppje átokká válik, hogy az örökké valóságon át égesse lelkedet. . . . Ah agyam ég közeledben, távozz, távozz, vagy különben lángba boritom e kárpitokat, ez ágyat s mindent a mi itt van, hogy üzzön el a tüz közelemből, ha undok gyalázatod mardosó tudata nem kerget tova! . . .

Viola magasan felegyenesedve mondá e szavakat. Oly szép, oly nagyszerüen magasztos volt a

nemes harag pirjával halántékai körül, mint az éden kapujához állitott chérub, ki azt kiáltja a kitiltott halandónak hogy: vissza! . . .

A lovag őt soha ily szépnek nem találta még s szenvedélye — a helyett, hogy a szavak keserü tartalma lohasztotta volna azt — ujabb emésztőbb lángokban tört ki.

— Oh mily szép, mily fenséges vagy igy! . . . rebegte szakadozott lélekzettel, Violára szegezve szemeinek vágyó pillantásait. . . . Az átok ez isteni ajkakról legördülve elveszté borzasztóságát. . . . Az utálat szavai, édes szerelmi suttogássá változnak, mig a guny és megvetés hangjai dicséret és tisztelet nyilatkozványaiként hizelgőleg simulnak a lélekre. . . . Oh folytasd, hangodat halljam csak, bármik legyenek szavaid nem gondolok véle! . . .

Viola nem felelt, az utálat legmélyebb pillanatával mérte végig a gonosz embert.

Szünet lön, melyet csak az orvos keblének nehéz zihálása szakasztott félbe.

Végre Viola szólalt meg:

— Mond undok szörnyeteg, mi czéljaid vannak velem?

— Czélom csak egy. . . . Birhatásod. . . . Osztatlan, kizárólagos birhatásod; vagy mindkettőnk halála. . . .

— Ez utóbbit választom! Szólt fogyasztó nyugalommal Viola.

Ismét kinos szünet állott be, mely alatt az orvos felemelkedve helyzetéből nehányszor fel s alá járt a szobában, végre egy karszékbe vetve magát ördögien diadalmas pillanatait a halaványhölgyre szegzé.

Hangja az eddigi szenvedélyestől egészen elütő hideg s némi gúnyos lejtéssel vegyes volt, midőn e szavakat intézé bájos foglyához:

— S ha volna egy kényszeritő eszközöm, mely a halál helyett e kezet, e szivet késztetne elfogadni?

— Nem ismerek ilyet. ... Válaszolt röviden Viola.

— Ismerek én. De csak legvégső esetben fogom azt használni.

— Erőszakod ellen megvédend e tőr!

— Nem fogok erőszakot alkalmazni. . . . Hallj, rövid leszek.

Viola bágyadtan bocsájtkozott egy távolibb székre erősen szoritva jobbjába tőre markolatát.

— Tudod-e mi vár reád, ha mostani börtönöd ajtaját felnyitom s szabadon bocsájtlak.

— Bármi várjon reám, nem rettegem azt jobban, mint a hogy utállak téged.

Tenebrius ajkaiba harapott s egy pergamen tekercset vont ki kebléből s letéve az asztalra, tompa hangon mondá: — Olvasd!

— Nem vagyok kiváncsi tartalmára!

— Jó, elmondom tehát. Ez irat a királyi törvényszék azon parancsát tartalmazza, mely szerint ott a hol találtatól, fogassál el s mint ki ördöngös

mesterségeiddel — megbizatva a lázzadó párt által — a királyné halálát eszközléd — állitassál a büntető törvényszék elé.

Viola elsáppadva görcsösen vonagló ujjaival a tekercs után kapott s felbontva égő pillanatokkal futott végig a sorokon.

Tenebrius nem hazudott. A parancs ugyanaz és hiteles volt, ott függött rajta a törvényszék pecsétje.

— S ki emelte e borzasztó vádat ellenem? ... Kérdé alig hallhatólag.

— En . . . felelt hideg nyugalommal a kérdett.

— S mi czélt akartál ez által elérni.

— Birhatásodat.

— Miért nem nyilik meg a föld, hogy nyelné ez iszonyatos gonosztevőt, kinek léptei alatt, mint a sátán nyomain el kell, hogy perzselődjék a fű, s lehelletétől dögvész támadjon, mely elpusztitson minden élőt maga körül. De csalódtál, ha azt hitted, miként ez azon eszköz, melylyel kényszeritni foghatsz bármire is. Menj, adj át a törvényszéknek, melytől akkor sem rettegnék úgy, ha vádad igaz volna, mint utált jelenlétedtől.

— S tudod-e mi vár reád, ha a törvény kezeibe kerülsz?

— Iszonyatosabb nem, mint a minő csak kezed egyetlen érintése is volna! . . .

— Meglátjuk mindjárt. . . . Sz. István törvényei második könyvének harminczegyedik czikke igy szól:

„Hogy ha pedig valaki másod izben is boszorkányság vétkében tapasztaltatnék, bőjtnek vetessék alá: a bőjtölés után pedig az egyház megtüzesitett kulcsával mellén, homlokán és lapoczkái között kereszt formában bélyegeztessék meg; harmadszor is rajtkapatván a biráknak adassék át. . . .

— A birák kihallgatás nélkül nem fognak itélni? . . . Mondá borzadva Viola.

— Melletted nem bizonyit semmi; ellened minden. Harmadszori bünnel vagy vádolva — a birák máglyára fognak itélni. . . .

— De Isten nem fogja elitélni lelkemet, ő látja annak szeplőtlenségét s ez erőt fog adni nekem a máglya lángjai között is. Van egy jobb élet túl e föld porán, mely jutalmazni fog e föld szenvedéseiért; de van egy irtóztatóan kinos büntető hely is hozzád hasonló gonosztevők számára! . . . Tenebrius, rettegj az Isten bosszuló karjától, hamarabb utól érend az, sem mint hinnéd. Nem sok, vagy talán semmi sem hiányzik már gonoszságaid mérlegéből s minden pillanatban lebillenhet.

E szavakat fenyegető ihlettel s felemelt karral mondá a sanyart hölgy; de Tenebrius, ha hatást tőnek is azok reá, mint alig kétkedünk, iparkodott azt hideg vonásai mögött elrejteni.

— Ha már magadért nem rettegsz; . . . foly-

tatá száraz hangon az orvos — nincs-e még egy élet, melyért remegned kell? . . .

— Van igen, több is; de ezek felett nincs hatalmad! . . .

— S ha volna mégis? . . .

— Hazugság, ámitás . . . mint minden szó, mit fertelmes ajkaidon kibocsájtasz.

— Megfoglak győzni szavaim igazságáról. Tudod-e mi történt ez éjjel?

— Nem vagyok kiváncsi reá.

— Az nekem mindegy. Elmondom mégis, talán felkölti érdekedet. . . . Vaszil és Nikolics ez éjen Fehérvárrá érkeztek. . . .

Viola arczán örömsugár villant át, s elfeledve pillanatra iszonyu utálatát ez ember ellen, közelebb lépett hozzá s hevesen kérdé:

— Nem hazudsz-e ismét? . . .

— Nincs okom reá! . . . Válaszolt az orvos, mig halvány arcza lángvörössé lön a bosszuság miatt. . . . Oh akkor nem félem fenyegetéseidet. Vaszil nem jöhetett egyébbért, minthogy körmeid közül kiszabaditson.

— Vagy hogy ő is e körmök közé kerüljön, mint megtörtént már!

— Ember, irtózat embere! . . . kiáltott Viola ijedt, rekedt hangon — mond, oh mond, hogy ajkaid hazudtak, most az egyszer mond s én elfeledem, mit ellenem vétkezél s átkom helyett áldást rebegek fe-

jedre s imádkozni fogok Istenemhez, hogy halálod óráján irgalmas legyen hozzád; csak ez egy szót mond ki, hogy hazudtál.

— Mint nem hazudtam eddig, mint feltártam előtted bűnömet, melyet örjöngő szerelmem követtetett el velem — úgy most sem mondok mást, mint a mi igaz. . . . Megtudtam idején, hogy a bujdosó lázzadó a Solth palotában keresett menedéket, s intézkedtem rögtön, hogy biztos embereim által fogassék el; e pillanatban talán már házam falai között van. . . . Tőled függ megmenteni őt, vagy a hohér bárdja alá juttatni? . . .

— A király nem fogja kivégeztetni saját védfiát. Kiáltá Viola — bármit vétett légyen is ellene! . . .

— A király távol van Dalmáthonban. A törvényszék kedves dolgot vélve cselekedhetni, irgalom nélkül elitélendi a veszedelmes lázadót s felségsértőt, a mint máglyára küldendi a királyné halálát okozott boszorkányt. . . . Egyetlen szavadtól függ Viola — s szabadok vagytok mindketten!

. . . Nem és soha nem. Ismerem Vaszilt, ez áron szabadság, élet nem kell neki. . . . Nincs szavam kifejezésére annak, mit irántad érzek Tenebrius; de én bizom az Isten igazságában s véghetlen hatalmában, melyet egy silány halandó gonosz lelke minden ármányaival sem törpithet a porba. — — — —

E pillanatban felpattant az ajtó s azon Vaszil

Nikolics s mintegy hat fegyveres tolongott befelé közöttük a megkötözött főczinkos, Andor. . . . Viola éles sikoltással rohant bátyja karjai közé; mig Tenebrius, mint a megtestesült rémület vaczogó fogakkal és roskadozó inakkal rohant volna, ha Nikolics őt torkon ragadva a falhoz nem szoritja.

— Irgalom! . . . rebegte kékülő ajakkal s ökölnyire kimeredő szemekkel.

— Irgalom Istennél van! . . . Mormogá fogai között a vén harczos; ... de a te számodra ott sincs, királygyilkos! . . .

Tenebrius görcsösen rázkódott össze Nikolics szavaira s a másik pillanatban élettelenül rogyott összse a falhosszában.

Szenvedélyes rohamai közt támadt ijedtsége következtében megütötte a guta.

— Még is elkerülte a vérpadot! . . . Kiáltá dühösen Nikolics. . . . Gaz lelke hamarabb elröppent, semmint a hóhér kiszoritotta volna belőle?...

— Meghalt?! Kérdé Vaszil, kibontakozva Viola karjaiból.

Nikolics hevesen inte „igent“ fejével.

— Az Isten itélt. . . . Mondá kenettel Vaszil. . . . Jer Violám, siessünk e fertelem tanyájáról! . . .

E gazembert pedig adjátok a törvény kezébe, vegye ott érdemlett jutalmát. — — — — — — —

Tenebrius hullája maradt a ház egyedüli lakója.

VI.

Dömösi vadászat.

. . . Ölni jöttetek ?! . . .
Királyok életén a végzet őrködik . . .
Orgyilkosok felett ? . . .
. . . . . a bosszu kardja függ !
— — — — — — — — — — —

Arról, mi az elmult éjjel a Solth palotában s a királyi orvos házában történt, másnap a legcsodásabb hirek keringtek a városban; a valót azonban még csak nem is gyanitotta senki.

A cselédek, kik Vaszillal az orvos házánál az ott lejátszott dráma végjelenetének valának tanúi — úrnőjük szigoru meghagyása nyomán — mélyen hallgattak. Andor és sebesült czinkosai szoros őrizet alatt tartattak; Hiúz nyelvét örökre lezárta a halál.

Sajátszerü megtorlása volt a sorsnak, hogy ez embernek épp a zupán fiának keze által kelle elveszni. Vannak esélyek az életben, melyeket lehetlen a véletlennek róni fel! . . .

Viola betegen feküdt a Solth palotában. A le-

folyt két hét s az utolsó éj eseményei megtörték erejét. Klára, az angyaljó hölgy, volt orvosa s vigasztalója.

A vád, melyet Tenebrius a főtörvényszékhez beadott, nem vonatván vissza, a vádló halála után sem veszté érvényét, de a törvény emberei nem mertek e kényes kérdésben ítélni a király megjötteig; s igy Viola Solth Klára kezességére háboritlanul maradott.

Andor bevallott mindent; főleg miután birái nem kimélték az erősebb vallató eszközöket irányában. Tenebriusra hajmeresztő dolgok sültek ki, és sok talányos és rejtélyes gonosz tettnek megkerült a kulcsa.

Vaszil Nikolicscsal együtt eltünt. . . . Hova? . . . Még Viola s Bárdyné sem tudták.

Mi azonban, hivatásunknál fogva sem tévesztők őt el szemeink elől s lesz alkalmunk regényünk utolsó jelenetében őt türelmes olvasóinknak bemutatni.

*

Kálmán király ugyanazon év őszének elején megtért a hazába, két ország koronájával fején s új babérokkal halántékai körül; de a vesztés ónsúlyu fájdalmával szivében. Örvendő család helyett két anyátlan, kesergő árvát talált. Nem kisértjük ecsetelni a nagy fejedelem érzéseit, kitől a sors oly

mostohán elirigyelte boldogságát; de azt bizton állithatjuk, hogy nem feledte soha, miként ő millióknak épp úgy atyja, mint saját gyermekeinek.

Ott állnak bizonyságul a történelem lapjai.

Midőn az ármányos orvos vádjáról értesült, nemes harag pirja boritá arczát, s törvényt hozott, hogy:

„A boszorkányokról, melyek nincsenek, emlités sem tétessék!“

A vádat pedig, s minden reá vonatkozó okmányt, elégettetni parancsolta, nehogy az utókor előtt becstelenitve legyen uralkodásának korszaka.

Azt hitte a bölcs fejedelem, hogy ezáltal a sötét vakhitet végkép kiirtja hazája földjéről; de fájdalom csalódott; mert a történelem még az előttünki századból is jegyzett fel számos itéletet s azok végrehajtását, melyek a szégyen örök pirbetüivel irvák fel a nemzetünk egyrészének akkori felvilágosultságát kétséges szinekben festő lapokra! — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kálmán királyt kevésbbé keseritette Vaszil hálátlansága, kinek már is megbocsátott szivében — mint Álmos herczeg jellemtelensége, ki hatszor esküdve hüséget, fogadva testvéri szeretetet s ragaszkodást Kálmánnak: ugyanannyiszor szegte meg azt. . . .

Utolsó fejezetünk e korszakában Álmos kibékülve élt Dömösi kastélyában; szenvedélyei egyikének, a vadászatnak szentelve idejét.

Vaszil titkon gyakorta megjelent Álmosnál, ki az ifjú férfiút még mindég eszközei egyikének tartá, s a herczeg kevésbbé volt tartózkodó irányában s sejtetni engedé vele czéljait.

Vaszil gyülölte őt. Ösztönszerü sejtelme sugta neki, hogy e nyugtalan, semmi a czélhoz vezető eszközöktől nem iszonyodó férfi, titkos összeköttetésben állott Tenebriussal.

Vaszil lelke undorral fordult el ama pokolian fekete tervektől, melyek a herczeg agyában, mint kisértetes rémek támadtak akkor, midőn azt hivé maga a király is, hogy Álmos angyaljó neje őt az erény és becsület utjára térité vissza.

Az alacsony lelküséget nem gyógyitják meg az angyalok tiszta erényei.

Egy estve Vaszil viharosan fenyegető arczczal távozott a Dömösi kastélyból, az elmaradhatlan Nikolicscsal.

Másnapra a király váratott oda, nagyszerü vadászatra, melyet a kibékült unokafivér rendezett tiszteletére.

Mi titkos czélja volt e vadászatnak, meglátandjuk annak szinhelyén.

* * *

A kürtök riadása már egész napon át remegtette az erdők vadait, késztetve őket gyors futással rohanni a bizonyos halálba. . . .

A nap már lehanyatlott s az esthajnal kétes szürkülete sietett átolvadni a fekete éjbe.

A király csak csekély kisérettel eltéveledve barangolt a rengeteg mélyében nehány órányira a kastélytól.

Kisérete ismeretlen, baljóslatu arczu vadászokból állott, kik számra mintegy négyen valának.

— Eltéveledtünk, felséges úr, — szólt az egyik — kürtjeink válasz nélkül hangzanak el, ha tovább haladunk, még jobban elbonyolódunk ez erdő tévegeiben. Nem volna-e jó, ha felséged itt balra a hegyoldalban ama barlangot választaná ez éjre nyugtanyául.

A király a gyanunak egy árnyalatát sem láttatá; pedig lelke nem volt attól egészen ment.

— Ha a barlang hozzáférhető, elfogadom ajánlatodat! . . . Volt rövid válasza.

— Meglehetős kényelmes ösvény vezet fel hozzá. Jámbor pásztornép szokta lakni nyaranta, s mint a torkából kiszivárgó füstről látom, most sincs lakók nélkül. . . . Mondá az előbb szolló.

— Annál jobb — felelt Kálmán — legalább estebédre is számolhatunk.

Ezzel leszált lováról s folytatá:

— A lovak itt maradnak a völgyben. Rendelj két embert őrizetükre; a többi kövessen.

Úgy történt, miként parancsolva volt, s rövid

időn a király s kettőből álló kisérete a barlang szájánál állottak, melynek mélyéből élénk tüz világa áradott elé.

A tüz mellett két férfiú ült pásztor öltözetben földre teritett bundáikon.

A tüz felett nyers faágakból készült három lábról kormos bogrács függött alá fortyogó tartalmának illatával csiklandozva a bejönni szándéklók szagérzékeit.

— Kik vagytok, mit akartok! Kiáltá az idősb pásztor látszólagos ijjedelemmel ugorva fel ülhelyéről, mig az ülve maradt ifjabbik elsáppadva mereszté szemeit a belépő királyra.

— Álmos herczeg eltévedt vadászai vagyunk! — szólt a király, — s az éjet e barlangban fogjuk tölteni, ha különben nincs ellenetekre; de hisz elég tágas ez ür, megférünk benne.

— Álmos herczeg vadászai? . . . Szólt némi gúnyvegyitékkel az öreg pásztor, sajátságosan eltorzitva sebhely boritotta arczát. . . . Azok nem szoktak e jól ismert erdőkben akaratlanul eltévedni; nemde czimbora! . . . Végzé az öreg ifjabb társához fordulva.

Ez még mindég meredten tekintett a királyra, ki nyughely után nézett.

— Mi közötök ahhoz, ha szoktak- e vagy nem eltévedni Álmos herczeg vadászai, elég az, hogy itt vagyunk s megosztjuk veletek a tanyát, ha különben

igaz emberek vagytok. . . . Mondá hetykén az, ki az ajánlatot tevé e barlangban tölteni az éjt.

E szavakra a halvány ifjú pásztor felpattant ülhelyéről s villámsebességgel ragadva torkon a hetyke szóllót, a földre terité.

Ugyan ezt tevé az idősb pásztor a másikkal.

— Mi ez, meg vagytok-e őrülve! kiáltott a király vadász kését vonva ki kiséröi védelmére.

— Hagyja felséges úr! . . . szólt levéve bőrkucsmáját az ifjabbik, mellére térdelvén áldozatának.

E gazok a lennlevőkkel egyetemben Álmos herczeg által felséged ellen bérelt orgyilkosok!

A király meredt, bámuló szemekkel nézte e jelenetet. Ez új iszonyu gazság felfedezése megfagyasztá vérét, mig emlékében az ifjú pásztor láttára egy a multakból támadó sejtelem merült fel.

Szótlan- és tétlenül állott, mig a két czinkos megkötözve s mohával betömött szájjal mozdulatlanul nem hevert a földön.

Ekkor a király mentői elé lépett s ajkai e szavakra nyiltak:

— Vaszil! . . . Nem te vagy-e életem megmentője?!

A zupán fia a király lábaihoz omlott s lehajtott fővel s remegő ajakkal e szavakat tördelé:

— Felség! . . . Én Vaszil vagyok, Péter zupán fia, a számüzött, bujdosó Vaszil. Kit nem méltó haragod üldözött az erdők vadonain keresztül, hanem

saját lelkiismerete; de ki ha nem tért is vissza felhívásodra udvarodba; de megtért saját lelkében az intő Isten igazságos szózatára. Im itt megfejtve előtted a talány; miért nem hagyám eddig oda egykori buntársaim undok czimboraságát s miért követém lépteiket a fertelem éjszakáján keresztül. . . . Feltartóztatám kezöket, melyet a bünök legnagyobbikának elkövetésére emeltenek fel, felkent királyuk meggyilkolására. . . . De e tettem szent kötelességem volt; ez ne töröljen le semmit mult büneim rovásáról. . . . Itélj vagy itéltess a haza törvényei által felettem, én önkényt kezeidbe adom magamat.

A király felelet helyett szótlanul zárá keblére védenczét és sokáig ama szivhez tartá szoritva őt, mely oly rég megbocsájtott az elcsábitott ifjúnak.

Vaszil könyüi a király vállaira peregtek; Nikolics szemeiben is fémlett valami, miben a lobogó lángok viszfénye tört meg.

— Vaszil — szólalt meg végre a hosszú, megható csend után a király. . . . E tettedet meghálálni, nemes, megtért szivednek sértése leendne. . . . Erről tehát szó ne legyen többé. . . . Én mindég tudtam s hittem azt, miként a tévetegből, melybe ifjúságod emlékei s ármányos emberek cselszövényei csaltanak, egykor ki fogsz bontakozni s szikla szilárdsággal állandsz meg az igaz ösvényen. Sejtő lelkem nem csalt; s ez vigasztal ama rázkódásoknak közepette, melyek trónomat akarják megingatni. . . . Oh ha e

nyomorultak tudnák, mit irigyelnek tőlem. Ha évekig nyomta volna kábult agyukat ama hideg fémekszer, mit koronának hivnak, . . . ha annyi hálátlansággal találkoznak, miként én: mint vágytak volna le ama helyről, melyet királyi polcznak neveznek s melynek szédítő magasából nem látni a láb alatt tátongó örvényt az ő szörnyeivel. . . . Mutassanak nekem egy férfiút, kit nem a nagyravágyás ördöge készt kiterjesztni kezét a hatalom után, ki e nemzet javára, dicsőségére akar élni, akar halni, s én önkényt adom át neki azt, mi után vágyik; de mig ily utódot nem ismerek, a vállaimra rakott kötelességet hordani fogom s csak a halál oldozhat fel attól! . . .

Vaszil — folytatá a király némi szünet után — támogass ezentúl abban, mit jót s üdvöst akarok alkotni különösen saját véreid érdekében s én remélem Istentől, miként Horvátország igazán hű fiai áldani fogják egykor a könyvesnek gúnyolt királyt. ...

— Felséges uram . . . válaszolt Vaszil megindult s ünnepélyes hangon. . . . Az Isten e barlang szikla rétegein át is szivembe lát, úgy áldjon vagy verjen ő: a mint s a mily szándékkal állok előtted. Imádom hazámat ama — atyámtól öröklött — hagyományos imádattal; de e magasztos ihlettségemet tévutra vezették azok, kik nem ismernek Istent, nem erényt. . . . Ifjú éveimhez mértten, elég hosszu tapasztalás tanitott meg, miként a boldogság virágai nem a sírok hantjain teremnek; miként a polgár

háboru csak a gyeplő szaggatta szenvedélyek s ritkán a józan szükség szülötte; miként annak legszájasabb szítói a körülmények változtával, mint engedetlenségükért megkorbácsolandó ebek hason csúsznak az új hatalom lábaihoz, hűséget esküdve azért, hogy nyomoru ajkuknak legyen mit megszegni a legelső fordulatnál. . . . Ha te a magasból le felé tekintve, uram király, felismeréd a lábaid alatti örvényben lappangó szörnyeket, úgy én ki közöttök éltem s fajuknak egyike voltam szinte ismerem őket, s nem követtem el árulást, midőn utálatos táborukat elhagyám.

A király Vaszil vállára tevé kezét mondva.

— Tért nyújtok tettekre neked fiam, melyen bebizonyithatod, mennyire szeretted hazádat. Hazád báni széke üres, ebbe én foglak beültetni magam. — E becsületes agg vitéz pedig, ki hiven beváltá a gnózdi hegyek között nekem adott szavát, hogy őrködni fog feletted, maradjon oldalad mellett, tőled függend őt tetszésed szerint megjutalmazni. . . .

Mindketten térdre omoltak a király előtt, ez felemelé őket.

— Térdeljen az itélettől remegő bünös szigoru birája előtt, ti ez órától a király hivei s az embernek baráti vagytok.

E pillanatban harsány kürtök riadása tört fel a barlangig.

— Ezek hiveim lesznek! . . . Mond a király, kik keresésemre indultak s a barlang szájához indult,

az oldalán függő ezüst kürtöt szájához emelve, hogy jelt adjon.

— Megállj felség! . . . szólt Vaszil Kálmán elé lépve, a két szép madár odalenn a völgyben elillanhat kürtöd szavára.

— Hadd fussanak! . . . válaszolt ez, — büntesse őket lelkiismeretök, melynek mardosó szózata el nem marad attól, ki egyszer felkölté azt. E két orvmadár itt lábainknál elég bizonyság leend. . . . S Kálmán kürtjének rezgő szózata felkölté a hegyek viszhangját. . . .

A völgyben száguldó paripák dübörgését lehete hallani, mig a távolabb lejtő oldalán fáklás lovagok száguldottak a völgybe alá.

Ekkor Vaszil a barlang egy fülkéjéből szövétneket vön elő s meggyújtva azt kiállott vele a barlang szájához jelt adva a közeledőknek.

Alig negyed óra mulva a barlang nyilatában látjuk az öreg s ifjú Solthot, Bárdyt, Héder lovagot s egész seregét a király hiveinek, kik rosszat sejtve keresésére indultak, jóllehet Álmos herczeg váltig elakará hitetni velök, miként a király — kifáradva a vadászattól, nehogy a társaság élveit zavarja, hihetőleg titkon Dömösre tért vissza.

De a fejedelem hivei ismerték a herczeget s nem hittek szavának.

Kálmán hivei előtt soha sem titkolta az ellenpárt

ármányait, mit felei, mint a bizalom legszebb bizonyitékát, nagyra becsültek.

Most is fellett fedezve előttük minden.

Ölelték Vaszilt mindnyájan; de hangosan követelték a királytól, hogy az orgyilkoló herczeg a haza törvényei elé állitassék. . . .

— A rabló a barlangjába tévedt utas életét s vagyonát kiméli! . . . kiáltá hevesen az öreg Solth. — S e herczeg vendégét, rokonát, királyát meggyilkolja, ha teheti! . . . Borzasztó, hát ennyire sülyedt-e az Árpádok háza!

— Csak egy tagja annak! . . . Válaszolt higgadtan a király. — Különben a merénylet személyemet illette csupán! . . .

— Hát a ki bántja a királyt: nem az egész országot bántja-e?!

Vágott közbe a heves véralkatu öreg úr. . . . S itt ünnepélyesen, a gaztett szinhelyén kimondjuk — hogy ha megbocsájt is ismét a király a rokonnak; az ország nem fog megbocsájtni a király gyilkosnak. Van törvényünk, van alkotmányunk, melyet maga a fejedelem sem kerülhet el. . . .

— Szeretem buzgalmadat, édes öregem, — szólt Kálmán megveregetve régi hive vállait. De feledéd, hogy mielőtt itélnénk, a másik fél is meghallgatandó....

— No hisz az a baj — hogy mindég azt a másik félt hallgatta meg felséged s annak levén az utolsó szava, az is nyert igazat. . . .

— Igazat nem, öreg barátom, csak kegyelmet!...

— Annál rosszabb! mert az igazság a herczeg számára a hóhér bárdja élén feküdt; a kegyelem pedig felséged igen is jó szivén adott neki nyughelyet. Ej, ej! csak én egy óráig is lehetnék király!

— S mit tennél ez egy óra alatt?! . . .

— Kitolatnám azt a szemet, a mely hisz a mosolygó arczcnak, s megsükesitném azon fület, melyen az igazság nem fér be, csupán az ármány hizelgő szavai. . . .

— Mily jó, hogy ez egy óhajtott óráig sem lehetsz király — mondá Kálmán — különben lehet, hogy ez egy órát egész életeddel szivesen kitörülnéd emlékedből. . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

Midőn a király éjnek idején megérkezett Dömösre — Ingolburga a bájos herczegné feloldott hajjal s a kétségbeesés rimánkodó szavaival ajakán, kegyelmet esdett bünös férje számára tőle.

S azon király, kit némely — történészeknek gúnyolt — félszeg firkászok kegyetlen szörnynek festenek — ismét megbocsájtott s miért, hogy újból megcsalassék.

Álmos még azon éjjel a kastély kápolnájában a szent evángeliomra esküdött hűséget s szeretetet Kálmánnak — mit meg nem tartott soha. — — — —

Másnap már megszökött Henrik német császárhoz, hogy annak zsoldosait hozza szülőföldére s

megszereztesse velök azt úgy, hogy az igaz magyar ez egyetlen tetteért is pálczát kell hogy törjön felette. Hát még a többiért! — — — — — — — —

Alig van nehány sor történetünkből hátra; de e végsők legalább azokra, kiket leginkább érdekeltek, nem voltak kellemetlen hatásuak. . . .

Violát a király mint saját leányát palotájából adá nőül szeretett hivének, az ifjú Solthnak.

Soha sem láták oly vidámon a királyt, mint midőn az örömapa szerepét játszá.

Ki az áldást adá a frigyre nem lehetett más, mint Ambró atya, kinek e nap úgy tünt fel életében, mint felhős, sötéten borongó nap után a bucsuzó fémsugár! . . . A jó öregnek ez volt utolsó boldog napja. Egy ritka s nem remélt vendég is jelent meg ekkor, Ubaldó a tengerész, ki nem állhatta meg, hogy meg ne nézze azon hazát, hova neki mint téritőnek kell vala jönnie, s melynek érdekében később a derék magyarokkal hajóján oly szép tengeri csatát vivott.

Az élénk genuai jeles felköszöntést is mondott; hogy ne ingadozzék soha a király trónja úgy, miként az ő hajója szokta, ha a szél kissé felborzolja ama végtelen sikországot, melyen ő szeretne parancsolni!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Kálmán a barlangban adott szavát beváltá Vaszilnak. Ön maga igtatta őt báni székébe, az napon,

midőn a szép Benkovics Ilona a Pietrográdi várban vissza hagyott kék szalagot házassági esküjével váltá vissza.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Boldogok lettek mindnyájan, kik szenvedtek önbünökön kivül; de a nagy a nemes király egyetlen elhamarkodásaért boldogtalan volt sírja bezártaig. —

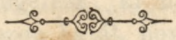
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Itéljenek bármit az elfogultak; de a józan magyar soha sem fogja feledni s kegyelettel emlegetni Kálmán királyát.

Vége.

TARTALOM.

	Lap.
I. A királyi menyegző	5
II. Derüre boru	64
III. Gyász	110
IV. A bujdosó	133
V. Angyal és ördög	170
VI. Dömösi vadászat	190

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK